□

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Regeling van werkzaamheden

De **voorzitter**: Ik stel voor, toe te voegen aan de agenda voor volgende week:
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet toezicht beleggingsinstellingen, de Wet toezicht effectenverkeer 1995, de Wet toezicht kredietwezen 1992, de Wet toezicht natura-uitvaartverzekeringsbedrijf en de Wet toezicht verzekeringsbedrijf 1993 met het oog op het opheffen van enige verschillen tussen deze wetten en het in die wetten expliciteren van integriteit als onderwerp van toezicht, alsmede in verband met enige noodzakelijke technische aanpassingen (Wet actualisering en harmonisatie financiële toezichtswetten) (28373);
- het wetsvoorstel Wijziging van de Provinciewet en enige andere wetten tot dualisering van de inrichting, de bevoegdheden en de werkwijze van het provinciebestuur (Wet dualisering provinciebestuur) (28384);
- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie in verband met verhoging van het maximale aantal advocaten-generaal bij de Hoge Raad (28322);
- het wetsvoorstel Wijziging van de Beroepswet in verband met het openstellen van hoger beroep bij de Centrale Raad van Beroep tegen uitspraken omtrent besluiten van de Stichting Marorgelden Overheid, de Stichting Joods Humanitair Fonds, de Stichting Rechtsherstel Sinti en Roma en de Stichting Het Gebaar (28370).

Ik stel voor, te behandelen in de vergaderingen van 1, 2 en 3 oktober:
- Staat van de Unie (28604), met maximumspreektijden voor CDA, LPF, VVD en PvdA 10 minuten; GroenLinks, SP en D66 7 minuten; overige fracties, alsmede de Europarlementariërs 5 minuten;
- het wetsvoorstel Wijziging van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met aanpassing van de structuurregeling (28179);
- het wetsvoorstel Goedkeuring van de op 25 juni 2001 te Luxemburg totstandgekomen Europees-mediterrane Overeenkomst waarbij een associatie tot stand wordt gebracht tussen de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten, enerzijds, en de Arabische Republiek Egypte, anderzijds, met protocollen en bijlagen (Trb. 2001, 118) (27918);
- het wetsvoorstel Wijziging van de Coördinatiewet Sociale Verzekering en de Invorderingswet 1990 in verband met de invoering van de opdrachtgeversaansprakelijkheid en de kopersaansprakelijkheid in de confectiesector en invoering van een vrijwaringsregeling in de ketenaansprakelijkheid (25035);
- het wetsvoorstel Wijziging van de rijkswet van 20 december 1989, houdende regeling van pensioenen en uitkeringen aan Gouverneurs van de Nederlandse Antillen en van Aruba (Stb. 1990, 15) (28121) (R1707);
- het wetsvoorstel Regeling van cassatie in Antilliaanse en Arubaanse uitleveringszaken (27797) (R1686).

Aangezien het oud-lid van onze Kamer de heer Van Baalen met ingang van heden terugtreedt als plv. lid van de Conventie stel ik voor, de heer G.M. de Vries te benoemen tot plv. lid in zijn plaats, onder dankzegging aan de heer Van Baalen voor de door hem geleverde inspanningen. Wij zullen ervoor zorgen dat deze woorden, wanneer zij op papier staan, bij hem terechtkomen.

Ik stel voor, de stukken 19637, nr. 674, 22343, nr. 70, 24668, nr. 84, 28000-XIV, nr. 91 en 28380, nrs. 88, 102 en 103 voor kennisgeving aan te nemen.

Overeenkomstig de voorstellen van de voorzitter wordt besloten.

De **voorzitter**: Het woord is aan mevrouw Noorman-Den Uyl.

Mevrouw **Noorman-Den Uyl** (PvdA): In de Wet beperking export uitkeringen is bepaald dat er per 1 januari 2003 een beperking komt aan de export van uitkeringen naar niet-verdragslanden. Het gaat dan om uitkeringen, zoals de AOW en de WAO. In de motie-Santi/Stroeken, ingediend namens de fracties van PvdA en CDA, heeft de Kamer bepaald dat de regering voor 1 oktober aan de Kamer moet aangeven met welke landen zij wel en met welke zij niet een verdrag heeft gesloten. Inmiddels is mij uit een brief van de consul in Thailand gebleken dat de regering met Thailand en, naar mij is gebleken, ook met andere landen weliswaar een verdrag is overeengekomen, maar dit vooralsnog weigert te ondertekenen, vanwege het Strategisch akkoord, waarin het woonlandbeginsel op de kinderbijslag is opgenomen. Dat leidt er echter toe dat een groot aantal mensen dat in het buitenland woont straks verstoken blijft van inkomen, zonder daarop invloed te kunnen uitoefenen. Wij vinden dat onacceptabel. Ik geef dit aan, mede namens het CDA. Wij vragen de regering, uiterlijk maandag per brief aan te geven hoe zij denkt een verlenging van de termijn te realiseren, waardoor de desbetreffende mensen na 1 januari wel inkomen krijgen. Mocht de regering maandag niet naar genoegen hebben gereageerd, dan vragen wij om een spoeddebat.

De **voorzitter**: Ik stel voor, het stenogram van dit gedeelte van de vergadering door te geleiden naar het kabinet.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Het woord is aan mevrouw Lambrechts.

Mevrouw **Lambrechts** (D66): Voorzitter. Vorige week heeft de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen overlegd over het hoger onderwijs. Mede namens collega Tichelaar verzoek ik, het verslag van dit overleg op de agenda van de plenaire vergadering te plaatsen.

De **voorzitter**: Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen en het verslag van dit algemeen overleg over hoger onderwijs toe te voegen aan de agenda van volgende week.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van:
- **de algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2003 (28600, nr. 1).**

Voorzitter

De **voorzitter**: Zoals de leden gemerkt hebben, is het regime ten aanzien van interrupties zeer soepel. Dat zal zo blijven, maar ik wijs erop dat kortere interrupties het debat meer kunnen verlevendigen.

De beraadslaging wordt hervat.

□

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Veiligheid stond terecht centraal tijdens de verkiezingscampagne. Op veel terreinen van dit brede onderwerp leeft verontrusting; verontrusting over de criminaliteit en over de leefbaarheid in straten en buurten. Wij kennen de situatie in veel steden en wij zijn ons bewust van de noodzaak, verbetering aan te brengen. Dit geldt ook voor de rampenbestrijding en het voorkomen van rampen na de afschuwelijke gebeurtenissen in Enschede en Volendam. Langs vier lijnen wil het kabinet aan meer veiligheid werken.

Allereerst gaat het om intensiveringen van de bestaande aanpak. Er moet meer gedaan worden door alle organisaties die met veiligheid aan het werk zijn. Zij moeten dus meer werk verzetten om een beter resultaat te bereiken. Het gaat erom meer verdachten te kunnen oppakken, meer straffen ten uitvoer te leggen en meer toezicht en controle op straat te brengen.

Voorts kiezen wij voor het moderniseren en het efficiënter maken van het bedrijf rechtshandhaving. Dat betekent uitbreiding en modernisering van het sanctiebeleid, herstructurering van beheersverantwoordelijkheden, centraal stellen van kerntaken en duidelijk neerleggen van verantwoordelijkheden.

Daarnaast gaat het om een andere aanpak. Problemen vragen om nieuwe en soms onorthodoxe maatregelen. Die discussie moeten wij durven voeren en daarna moeten wij besluiten nemen die worden uitgevoerd. Ik noem in dit verband het gevangenisregime, de aansturing van de politie en bevoegdheden tot afdoening door het openbaar ministerie. Ik noem ook de wetgeving op het terrein van het terrorisme.

Als laatste gaat het om het kiezen voor uitbreiding, meer agenten, meer officieren van justitie, meer rechters en meer cellen. Hierdoor zullen de met andere middelen behaalde resultaten nog eens worden versterkt. De precieze verdeling zal men aantreffen in het veiligheidsplan dat op 11 oktober wordt gepresenteerd.

Komt door de voorgenomen maatregelen de rechtsorde onder druk te staan? Ik noem dit omdat stromingen in onze samenleving hiervoor beducht zijn. De heer Marijnissen vroeg hier apart aandacht voor, verwijzend naar de open brief die vooraanstaande juristen de minister van Justitie hebben gestuurd. Naar het oordeel van het kabinet is dit verwijt enigszins ten onrechte. Eerder is het omgekeerde het geval. Door het onvoldoende adequaat reageren op de stijgende criminaliteit en overlast is de rechtsorde onder druk komen te staan. In dat verband mag het relatief lage ophelderingspercentage een zorgelijke ontwikkeling worden genoemd. Verschillende leden van de Kamer hebben hierop gewezen en hierover vragen gesteld. Ik kom hier later op terug.

Tevens is het kabinet zich ervan bewust dat een stabiele en vreedzame samenleving de aanwezigheid vereist van een stabiele rechtsorde. Het kwaliteitsniveau van de rechtshandhaving en de rechtsstatelijke waarden die hieraan ten grondslag liggen, staan naar het oordeel van dit kabinet niet ter discussie en blijven uitgangspunt van waaruit nieuwe suggesties worden beoordeeld.

Er zal gewerkt worden aan een efficiënte handhaving waarin resultaat telt. De productie moet helder zijn. Wij willen dus concreet weten hoeveel meer verdachten worden opgepakt en vervolgd. De ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie zullen daartoe concrete productieafspraken maken met de politie. De minister van Binnenlandse Zaken zal ieder korps persoonlijk bezoeken. Wij zullen ons daarbij primair richten op verhoging van de veiligheid van de burger op straat. De burger moet er wat van merken. Het gaat daarbij met name om de integrale aanpak van specifieke groepen daders: veelplegers, geweldplegers, verslaafden en criminele illegalen die in de publieke ruimte veel overlast en criminaliteit veroorzaken. Ook de jeugd die dreigt af glijden naar een criminele carrière staat in hart van onze belangstelling.

Verschillende fracties, zoals die van mevrouw Van Nieuwenhoven en de heer Zalm, hebben gevraagd naar concrete doelen op dit terrein. Op 11 oktober aanstaande zullen de ministers van BZK en van Justitie en de staatssecretaris van BZK hiertoe een programma van maatregelen presenteren, een vorm van het opsporingsplan waar de heer Rosenmöller over sprak. Hierin worden reële, gekwantificeerde doelen en prioriteiten vastgesteld. Er worden meetbare en daarmee harde prestatieafspraken met politiekorpsen en het openbaar ministerie gemaakt, maar ook met anderen die een rol in het bevorderen van veiligheid hebben te vervullen. De gehele keten moet worden geactiveerd om bij de burgers het gevoel van onveiligheid weg te nemen. Dat zal vanzelfsprekend op transparante wijze moeten gebeuren, zodat eenieder inzicht krijgt in de prestaties van alle bij veiligheid betrokken partijen.

Ik noem enkele concrete doelen, vooruitlopend op wat in het plan zal worden uiteengezet. Er wordt bijvoorbeeld een extra aantal zaken opgespoord, namelijk 20.000 meer dan in dit jaar. Wij zullen concreet aangeven welke groei daarbij wordt gerealiseerd. Er komt een verhoging van het aantal uren surveillance van de politie op straat met 10%, in het bijzonder op de hotspots in kwetsbare buurten. Daarbij zal worden aangegeven hoe groot het aantal nu is. Verder komt er een aanpak ter verbetering van de leefbaarheid van kwetsbare buurten. Ook ligt het in het voornemen om de snelheid waarmee de burger aangifte kan doen te verhogen. De PvdA-fractie zal daarin ook het nodige herkennen. De ketenlogistieke onderwerpen worden op concrete wijze verbeterd, zodat strafzaken sneller verwerkt kunnen worden. De transactiebevoegdheden van het openbaar ministerie worden verruimd om de rechter te ontlasten.

Er zijn meer voorbeelden te noemen van versterking van de efficiency. Zo kan het openbaar ministerie ruimere bevoegdheden krijgen om zelf strafzaken af te doen. Dit vraagt om een nauwgezette regeling. Daar is het kabinet zich van bewust, maar het zal de slagvaardigheid aanzienlijk vergroten. Het sanctiebeleid kan worden gemoderniseerd en meer worden toegesneden op categorieën van verdachten. Op dit moment wordt inderdaad bezien welke efficiencywinst de beslissing om meer gevangenen op

een cel te plaatsen oplevert en voor welke categorie gevangenen dit dan kan gelden. De ervaringen opgedaan door inwerkingtreding van de noodwet op dit terrein geven hiervoor aanleiding.

Voor rechtshandhaving komt extra geld beschikbaar. De verdeling van de envelop is op dit moment onderwerp van bespreking. Het gaat om uitbreiding van het aantal cellen en het aantal politiemensen. De rechtspraak wordt uitgebreid, want meer strafzaken vraagt om meer mensen bij de Raad voor de rechtspraak en het OM. Onze aanpak op dit terrein kan rekenen op brede steun van de Kamer, zoals ons gisteren is gebleken.

Wij zijn blij met de gelijke beoordeling van de prioriteit voor veiligheid. Uit de bijdragen van de fracties van onder andere VVD, CDA en D66, begrijp ik dat men voor 2003 een extra versterking wil op het beleidsterrein van veiligheid. Dit past in de lijn die het kabinet heeft uitgezet en waarbij een fors pakket aan maatregelen is voorbereid. Ik verwijs naar de vier beleidslijnen die ik zojuist heb aangegeven. De heer Zalm heeft creatieve dekkingsvoorstellen gedaan, maar het kabinet heeft moeite met de 40 mln euro die hij zoekt in de sfeer van de sociale zekerheid. Naar ik aanneem is de vraag van de heer Verhagen met betrekking tot de 17 mln euro voor het OM en de Raad voor de rechtspraak daarin opgenomen.

De heer **Verhagen** (CDA): De veronderstelling over de 17 mln euro klopt. U sprak ook over de uitbreiding van het aantal cellen. De heer Zalm had al aangegeven dat ook in de uitbreiding van de veiligheidsketen de mogelijkheid opgenomen zou worden om bijvoorbeeld kazernes om te bouwen voor de benodigde celcapaciteit. Ik geef u in elk geval in overweging om bestaande gevangenissen niet te sluiten. Er is in het verleden bijvoorbeeld besloten om de gevangenis in Leeuwarden te sluiten. Het zou natuurlijk van de zotte zijn als wij nu geld, bestemd voor uitbreiding van de celcapaciteit en voor de rechterlijke macht, gebruiken voor de bouw van nieuwe cellen, terwijl de bestaande gevangenis in Leeuwarden wordt gesloten.

Minister **Balkenende**: Het lijkt mij dat uw belangrijke opmerking over de organisatorische setting van bestaande en nieuw te bouwen celcapaciteit wordt betrokken in het plan dat ik zojuist aankondigde en dat op 11 oktober wordt gepresenteerd. Ik neem aan dat de bewindslieden goede nota hebben genomen van wat u naar voren hebt gebracht. Het lijkt mij dat dit wordt betrokken bij de bespreking van de uitbreiding van de celcapaciteit.

Mevrouw **Giskes** (D66): Voorzitter. De minister-president haalt terecht aan dat D66 probeert meer geld vrij te maken voor de strafrechtketen. Ik hoor hem zojuist zeggen dat het kabinet erop zal inzetten om meer zaken op transactiebasis af te doen, dus niet te vervolgen maar af te laten kopen. Hoe verhoudt zich dat tot het pleidooi van de heer Wijnschenk gisteren om ook bij kleine zaken onder de € 150 wel degelijk tot vervolging over te gaan in het belang van het rechtsgevoel van de mensen?

Minister **Balkenende**: Dat staat niet haaks op wat de heer Wijnschenk naar voren heeft gebracht. Het gaat om het verhogen van het oplossingspercentage en het harder aanpakken van criminaliteit, ook kleine criminaliteit. Het is logisch dat je bij de zaken onder 150 euro, waarover de heer Wijnschenk het had, kijkt hoe je die zo effectief mogelijk tegemoet kunt treden. Een transactiebevoegdheid van het openbaar ministerie kan daar zeer goed aan tegemoetkomen. Ik denk dat er geen sprake is van tegenstelling tussen de intentie van wat de heer Wijnschenk naar voren heeft gebracht en de voornemens van het kabinet.

Mevrouw **Giskes** (D66): Voorzitter. Zou ik de heer Wijnschenk mogen vragen of de interpretatie van de premier klopt?

De **voorzitter**: Dat mag u vragen. U krijgt antwoord.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Dat klopt.

Mevrouw **Giskes** (D66): Het is dan wel een loos verhaal, als u zegt dat het voor het rechtsgevoel van de mensen belangrijk is dat ook dit soort ''misdaad'' wordt opgelost en tot vervolging leidt en dat vervolgens niet doet.

De **voorzitter**: Ik doe hetzelfde als zostraks bij mevrouw Van Nieuwenhoven: een vraag onderling, maar geen discussie.

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Ik wil de minister-president een vraag stellen over de uitbreiding van de politiesterkte, waarover hij heeft gesproken. Wij hebben dat bij het debat over het Strategisch akkoord al eens gewisseld. De minister-president zei toen dat ik daar later nog eens op moest terugkomen, omdat hij daar nog geld voor ging vrijmaken. Ik heb gezien dat het kabinet 60 mln euro heeft vrijgemaakt voor de uitbreiding van de politiesterkte in 2003. Zo staat het althans op papier. In het Strategisch akkoord staat dat het kabinet het voornemen heeft om de opleidingscapaciteit van de politie ten volle te benutten. Met een bedrag van 60 mln euro kun je in 2003 alleen het natuurlijk verloop opvangen qua opleiding. Er is dus veel meer geld nodig. Ik verwijs de minister-president in dit verband naar de Handelingen waarin ooit werd gesproken over 159 mln euro. Hoe is het in vredesnaam mogelijk dat een kabinet – waar ik ten volle achtersta – dat de criminaliteit wil bestrijden, de veiligheid in de buurten wil doen toenemen en het opsporingspercentage wil verhogen, de opleidingscapaciteit van de landelijke politiescholen nog niet voor de helft benut volgend jaar?

Minister **Balkenende**: U wijst terecht op het bedrag van 60 mln euro dat ook in het Strategisch akkoord aan de orde is geweest. Dat hing inderdaad samen met de politie-opleidingscapaciteit. Voor de andere zaken waarop u doelt, moet ik op dit moment verwijzen naar wat ik zojuist heb gezegd. Een aantal aspecten zoals de besteding van de envelop zal terugkomen bij het plan dat door de ministers van BZK en Justitie zal worden geleverd op 11 oktober. We praten dan over de politiesterkte, capaciteitsvraagstukken et cetera. Ik wil eerlijk gezegd niet vooruitlopen op datgene waaraan momenteel nog wordt gewerkt.

Er is ook nog een andere reden. Ik heb aangegeven dat bij de politie overleg nodig is met het veld. Er zullen afspraken gemaakt moeten worden. In dat kader zal het veiligheidsplan op 11 oktober de

duidelijkheid bieden waar u om vraagt.

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Het veld is buitengewoon ongerust. Kijk bijvoorbeeld naar de korpsen in de grote steden. De regiopolitie Amsterdam-Amstelland heeft onlangs een brief ontvangen van de minister van BZK dat zijn er niet aan hoeft te denken dat zij in 2003 het maximale aantal agenten naar de opleidingsschool kan sturen. Dat zal niet worden betaald. Het kabinet gaat er pas in 2004 naar kijken. We krijgen dus dadelijk de situatie dat er wel geld is om de opleidingscapaciteit te benutten maar dat we de agenten de WW in moeten sturen, omdat de korpsen de agenten niet kunnen betalen omdat dat punt pas in 2004 aan de orde komt. Wat gaat het kabinet nu in 2003 doen? Het maximale aantal agenten opleiden of er ook nog voor zorgen dat ze in de korpsen aan het werk kunnen? Dat is namelijk belangrijk.

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd dat de 60 mln euro betrekking heeft op de opleidingscapaciteit van aspiranten. Daarin is voorzien. Over de verdere aspecten waar u op doelt, zoals het besteden van de envelop en de besprekingen die op het ogenblik worden gevoerd door de betrokken bewindslieden, zult u op 11 oktober meer horen.

De **voorzitter**: Nog één korte vraag, mijnheer Teeven.

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Dit is een belangrijk punt, voorzitter. We moeten de Nederlandse bevolking geen raad voor ogen draaien.

De **voorzitter**: Alles wat hier de hele dag gezegd wordt, is belangrijk.

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Ik realiseer me dat, maar die korpsen moeten nu die opleidingen gaan vullen. Ik begrijp dat het kabinet erover gaat praten. Die mensen moeten echter nu worden aangenomen. Als het kabinet daar pas in oktober over beslist, kan pas in 2004 daadwerkelijk worden begonnen met het vullen van die opleidingen.

Minister **Balkenende**: U zegt terecht dat de politiekorpsen door moeten. Dat betekent dat zij half oktober duidelijkheid moeten hebben hoe de zaak ervoor staat. Om die reden zullen de bewindslieden op 11 oktober met een plan komen, zodat er tijdig duidelijkheid kan worden geboden.

De heer **Verhagen** (CDA): Voor alle helderheid, er is 60 mln euro extra gereserveerd om de opleidingscapaciteit voor het komende jaar te vullen. Tegelijkertijd zet Amsterdam de werving stop. Gisteren of vanochtend stond ook weer in de krant dat de regiokorpsen de opleiding stopzetten. Het kan niet zo zijn dat de regiokorpsen over de hoofden van de aspirant-agenten een spelletje spelen. Of er is geld, zodat de opleidingscapaciteit gevuld kan worden, of de toezeggingen van het kabinet worden niet nagekomen. Wij hebben in het debat over het Strategisch akkoord besloten tot 60 mln euro, zodat er geen excuus is voor de regiokorpsen om de opleiding stop te zetten.

Minister **Balkenende**: Dat is een heel belangrijk punt. Er wordt geld vrijgemaakt voor opleidingen, omdat de Kamer grote waarde hecht aan deze capaciteit, die te maken heeft met wat de politie in de toekomst kan doen. Dat geld moet op een goede manier worden besteed, dat is een. Punt twee is dat het werk van de politie niet mag worden gefrustreerd. Het is niet goed om te veel discussies via de media te voeren. Ik heb bewust genoemd dat er overleg is tussen de betrokken bewindslieden en het veld. Dat zal ertoe leiden dat er op 11 oktober duidelijkheid kan worden geboden. Het lijkt mij goed om niet op de zaken vooruit te lopen, juist omdat het overleg gerespecteerd moet worden. Dat er geen hiaten mogen komen, is duidelijk. Het is ook duidelijk dat de zorg die in de Kamer leeft over veiligheid, serieus moet worden genomen. De suggestie van de heer Zalm om te komen tot een ruimere financiële inzet, is ook een signaal dat ter harte moet worden genomen.

De heer **Verhagen** (CDA): Dat betekent dat de problemen voor eind oktober zijn opgelost?

Minister **Balkenende**: Bij de gestelde vragen verwijs ik op dit moment naar de besprekingen die nog plaatsvinden, de voorbereidingen en het plan dat op 11 oktober wordt gepresenteerd.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): De minister-president zei dat hij moeite had met een deel van de door de VVD-fractie aangebrachte dekking voor de extra intensivering voor veiligheid, omdat er 40 mln euro wordt weggehaald bij langdurige minima. Ik neem aan dat dit onoverkomelijke moeite is.

Minister **Balkenende**: Als ik in deze termijn al zeg dat wij de gedachte sympathiek vinden om te komen tot meer middelen voor veiligheid, zijn wij ook gehouden om te kijken naar de financiële dekking. Wij kunnen ons vinden in het grootste gedeelte daarvan, de opschorting van het moratorium op de verkoop van landbouwgronden. Over de 40 mln euro waar u op doelt, die te maken heeft met de regeling voor inkomensondersteuning voor langdurige minima, zegt het kabinet: dat zouden wij niet doen. Dat betekent dat het bedrag voor veiligheid lager wordt of dat er een alternatieve dekking moet worden gezocht. Het kabinet heeft bezwaren tegen deze vorm van dekking.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): U hebt een tipje van de sluier opgelicht wat betreft de ambities op het punt van veiligheid en de afhandeling van zaken. U hebt het getal 20.000 genoemd. Dat kan toch niet met het bedrag dat nu op de begroting staat? Er is geen groei in het budget. Dat is toch een groot probleem voor u?

Minister **Balkenende**: Ik heb al eerder gezegd dat er voor de prioritaire sectoren zorg, onderwijs en veiligheid in de komende jaren oplopende middelen zijn. Er worden niet zomaar bepaalde doelen gesteld, zoals 20.000 zaken meer opsporen en dergelijke, maar daarmee lopen wij vooruit op de gegevens die worden verstrekt bij het veiligheidsplan dat op 11 oktober aan de orde komt. De ambitie van het kabinet is om in overleg met het veld – en dan praten wij over de hele keten – aan die doelstelling tegemoet te komen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): De Raad voor de rechtspraak zegt dat het niet kan, als je kijkt naar wat er in de begroting staat voor rechtsplegging en rechtsbijstand, en dat zal op

11 oktober niet anders zijn. Wij bespreken nu de begroting in het algemeen. Je ziet dat er tussen 2002 en 2003 een verhoging is van het budget met 2 mln euro. Dat is 0,02%. Daar kan men die zaken niet mee afhandelen.

Minister **Balkenende**: Dit punt komt terug in de schriftelijke antwoorden op de vragen die gisteren zijn gesteld. Het probleem heeft betrekking op het bedrag van 17 mln euro, want de andere zaken zijn ondervangen, zoals blijkt uit de schriftelijke antwoorden. Ik heb erop gewezen dat deze 17 mln euro onderdeel kan vormen van het initiatief van de heer Zalm, zoals de heer Verhagen naar voren heeft gebracht. Daarmee zou een oplossing kunnen worden geboden.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Kunt u zeggen wat dit betekent voor het percentage af te handelen zaken? U hebt het over 20.000. In de afgelopen maanden is gezegd dat het aantal zaken dat opgespoord wordt, ongeveer 15% is van alle delicten in Nederland. Er is toen gezegd dat dit fors moest worden verhoogd, dat dit moest worden verdubbeld. Welk percentage wil het kabinet eigenlijk halen?

Minister **Balkenende**: Ik heb zo-even aangegeven, met de verschillende punten die ik naar voren heb gebracht – die twintigduizend zaken – dat het in het plan van 11 oktober nader zal worden onderbouwd en dat wij dan gaan praten over percentages. Ik wil echter niet vooruitlopen op het stuk dat dan zal worden gepresenteerd. Ik begrijp ook precies wat u bedoelt, want het is de ambitie om het oplossings-percentage van criminele handelingen, dat nu 15 is, te verhogen. Dat is duidelijk. Het is te gemakkelijk om een getal te noemen, want je moet eerst kijken wat er nodig is om tot een substantieel hoger opsporings-percentage te komen. Dat betekent investeren in de hele keten en overleg met de sector. Daaraan wordt nu gewerkt en op 11 oktober zult u nadere gegevens krijgen.

De heer **Wijnschenk** (LPF): De LPF-fractie wenst dat de percentages ook per case worden bekeken, zodat fietsendiefstallen niet even zwaar meetellen als zware gewelds-misdrijven.

Minister **Balkenende**: U maakt een heel belangrijke opmerking; dat is precies het punt dat ook al eerder in de discussie naar voren is gekomen. Alleen het noemen van het oplossingspercentage is een te grove aanduiding om aan te geven waar het precies om gaat. Je zult de delicten moeten differentiëren naar de ernst ervan. Dat punt zal ook ongetwijfeld terugkomen.

Voorzitter. De vaststelling dat er te weinig toezicht is, behoeft geen nadere toelichting. Toezicht behoeft intensivering op de vele terreinen waar de overheid regels heeft geschreven om gedrag te reguleren. Afwezigheid van toezicht heeft meegebracht dat het strafrecht de eerste correctie aanbrengt wanneer een burger zich niet aan de regels houdt. En daar is het strafrecht niet op toegerust. Een actieve aanwezigheid van toezichthouders en een goede controle op nakoming bij verleende vergunningen stimuleren de burger om zelf te besluiten, zich aan de regels te houden. Dit brengt de balans in de handhaving weer terug. Het brengt mee dat gemeenten hun taak op dit terrein zullen moeten activeren.

De uitvoering van het pakket van maatregelen, zoals ingezet door het vorige kabinet, wordt vanzelfsprekend door de regering voortgezet. Ook de rapportage aan de Kamer, waar de heer Van der Vlies gisteren naar gevraagd heeft, zal worden voortgezet. De herdenking van 11 september, die in Nederland veel aandacht heeft gekregen, heeft ons nogmaals doen beseffen dat terrorisme blijvende aandacht vergt.

Verbetering van de kwaliteit van de handhaving staat voor de regering voorop. Maar dat is niet het enige: op twee andere terreinen zoekt de regering het antwoord op de uitdaging op het veiligheidsterrein. Dat is allereerst de zorg voor criminaliteitvoorkomende effecten bij de uitvoering van de vele taken die de overheid heeft. De hulpverlening zal zeker een belangrijke bijdrage leveren op het terrein van het voorkomen van criminaliteit. Dat geldt ook voor de zorg, het onderwijs en de gezinsbegeleiding.

Op beide terreinen, dat van toezicht en dat van preventie, is de rol van de gemeente essentieel. De gemeentelijke diensten kunnen een belangrijk aandeel leveren in de aanpak van veiligheid en in het terugbrengen van de leefbaarheid op de straat. Een concreet voorbeeld is Rotterdam. Dat heeft laten zien hoe breed de gemeentelijke aanpak dan zal kunnen zijn. Dit kabinet denkt ook hier aan een heel concrete aanpak. Mevrouw Van Nieuwenhoven heeft dat aangeduid. Wij kunnen denken aan het reinigen van de straten zodat die schoon blijven, het tijdig slopen van te slopen gebouwen, het creëren van speelplaatsen en buurthuizen, een striktere handhaving van bouw- en woningtoezicht, zodat illegale kamerverhuur wordt tegengegaan, een straatverbod voor junks die overlast geven en het tegengaan van muziekoverlast. De minister van BZK zal afspraken maken met de dertig grootste gemeenten om zich van hun bijdrage aan het veiligheidsbeleid te verzekeren. In het bijzonder zullen, zoals gezegd, de kwetsbare wijken en buurten daarbij als eerste in de nieuwe aanpak worden betrokken.

Voorzitter. Tot zover het onderdeel ''veiligheid''. Ik ga nu graag over naar het onderdeel ''zorg''.

De heer **Verhagen** (CDA): Voorzitter. De minister-president stelt terecht dat ook in het kader van veiligheid de strijd tegen het terrorisme zal worden voortgezet. In de schriftelijke antwoorden op mijn vragen inzake het strafbaar stellen van het lidmaatschap van terroristische organisaties wordt gezegd dat daarnaar gekeken wordt en dat daar nog een notitie over zal komen. Er wordt echter niet gesproken over het verbieden van organisaties die op de EU-lijst van terroristische organisaties staan. Wij hebben in Nederland de praktijk dat wij alleen maar financiële tegoeden bevriezen. Zoals ik al vaker heb gezegd: het is van de zotte dat in met name buurlanden zoals Duitsland en Frankrijk organisaties verboden zijn, terwijl dat in Nederland niet het geval is. Dan is het voor leden van die organisaties aantrekkelijk om zich hier te vestigen. Ik heb derhalve in eerste termijn expliciet gevraagd om een verbod op terroristische organisaties. Ik hoor daar graag een reactie van het kabinet op.

Minister **Balkenende**: U raakt twee belangrijke punten aan. Het lidmaatschap van terroristische organisaties is punt één. Gezien de toegenomen internationale betrokkenheid en de netwerken moeten wij naar mijn mening goed kijken of ons strafrechtelijke kader nog past bij de

nieuwe werkelijkheid. Als er sprake is van hiaten, moeten wij ervoor zorgen dat daarin wordt voorzien. Het tweede punt is het verbieden van organisaties die op een Europese lijst voorkomen. Als wij zeggen dat de strijd tegen het terrorisme internationaal moet worden gevoerd, betekent dat ook dat wij op een internationale manier tegen deze organisaties moeten aankijken. Doe je dat niet, dan krijg je een rare discrepantie, ook in de Europese verhoudingen. Ik neem uw suggestie graag mee naar het kabinet om te bezien of wij hieraan een vervolg kunnen geven.

De heer **Zalm** (VVD): Het kan zijn dat ik het gemist heb, maar ik geloof niet dat u bent ingegaan op mijn verhandeling over zelfverdediging versus criminaliteit en de behandeling daarvan. Wij hadden hier in Den Haag een winkelier die overvallen werd. Hij deed de overvaller de handboeien aan en maakte hem aan een paal vast, maar vervolgens werd de winkelier veroordeeld voor wederrechtelijke vrijheidsberoving. Dat is toch wel een beetje bizar. Ik hoop dat u daar nog iets over wilt zeggen.

Minister **Balkenende**: Nu u dit zo naar voren brengt, moet ik denken aan de gesprekken die wij hebben gehad in het kader van het opstellen van het Strategisch akkoord. Toen hebben wij het onder andere gehad over de verhouding tussen de privacy aan de ene kant en de belangen van de samenleving aan de andere kant. U spreekt over zaken als zelfverdediging in relatie tot het worden aangesproken via strafrechtelijke weg. Dat acht ik een onderwerp dat nadere aandacht behoeft. Ik zeg u graag toe dat dit punt nader door het kabinet zal worden bekeken. Wij moeten voorkomen dat degene die in een slachtofferrol wordt gedrongen in een achterstand komt te verkeren. Als wij zeggen dat de positie van het slachtoffer meer aandacht behoeft, dan moeten wij ook dit aspect onder ogen zien.

De heer **Marijnissen** (SP): Opsporingspercentage omhoog, helemaal mee eens. Meer toezicht, helemaal mee eens. Ik vind het wel jammer dat deze minister-president het hoofdstukje veiligheid afsluit met het één keer noemen van het woord ''preventie'', omdat het toevallig in die zin stond. Mijns inziens is er in bepaalde gevallen sprake van bevordering van crimineel gedrag. Daar zouden wij met beleid wat aan kunnen doen. Dat wij dit niet doen, denk ik toch een omissie te mogen noemen. Ik zal u één voorbeeld geven, het vmbo. Wij weten dat 40.000 leerlingen jaarlijks de school verlaten zonder diploma. Wij weten ook dat dit een van de indicatoren is van een verhoogd risico op crimineel gedrag. Is het dan niet raar dat deze minister-president op geen enkele manier ingaat op dit soort aspecten als hij spreekt over veiligheid? Het kan toch niet alleen maar een kwestie zijn van meer repressie?

Minister **Balkenende**: Ik ben het volstrekt met u eens dat het element preventie alle aandacht moet krijgen. Dit kabinet heeft het erover dat de waarden en normen thuis en op school beginnen. Daarmee zeggen wij ook dat preventie alle aandacht moet krijgen. Ik dacht dat wij in de schriftelijke beantwoording op dit punt waren ingegaan. Het belang van de rol van het vmbo in relatie tot mogelijk crimineel gedrag kan niet genoeg worden onderstreept.

De heer **Wijnschenk** (LPF): In eerste termijn heb ik gevraagd om een voetbalwet om de omvang van het supportersgeweld in te dammen. In de schriftelijke beantwoording is er één zinsnede die volgens onze fractie tot iets te veel vertraging lijkt te leiden. Ik zeg met nadruk ''lijkt'', want ik hoop dat het niet zo is. Het gaat om de volgende zin: Eerst moeten alle andere partners in de keten, zoals club, politie en gemeente doen wat zij moeten doen. Wij dringen er als LPF-fractie op aan dat er nu wat gebeurt. Dit speelt al heel lang en de uitkomst is tot op heden nul.

Minister **Balkenende**: U snijdt een belangrijk onderwerp aan dat veel mensen bezighoudt: geweld van voetbalsupporters. De staatssecretaris van VWS heeft daar in de afgelopen weken ook het nodige over gezegd. Toch is het goed om het belang te onderstrepen van de positie van clubs, want het heeft te maken met de supporters. In het kader van de verkiezingscampagne ben ik bij clubs geweest. Als wij in staat zijn om na te gaan wie die personen zijn, dan bereiken wij meer dan met abstracte normen. De overheid moet altijd kijken hoe het zit met de verantwoordelijkheid via het strafrecht, politie en justitie, maar laten wij vooral beginnen met de houding van mensen zelf en de rol van clubs. Dat kan niet genoeg worden onderstreept. Ik meen dat dit ook de strekking van de schriftelijke beantwoording is. Er is geen sprake van vertraging, maar het is de bedoeling om de verantwoordelijkheden die iedereen heeft helder te markeren.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Komt er nu een voetbalwet, ja of nee?

Minister **Balkenende**: Je kunt niet zeggen dat er een voetbalwet komt. Het gaat wel om instrumenten die nodig zijn om dit gedoe in te dammen. Op basis van de bekende regel van de subsidiariteit treedt een overheid op als andere regels falen. Ook nu al vallen bepaalde handelingen van voetbalsupporters onder het strafrecht, bijvoorbeeld geweld of bedreiging. Daar is dus geen aparte regeling voor nodig. Wij moeten het probleem onder ogen zien, de clubs aanspreken op hun verantwoordelijkheid en tegelijkertijd ook effectief opereren als het gaat om de rol van politie en openbaar ministerie. Dat betekent niet altijd weer nieuwe regels, maar in het algemeen strakker zijn in het hanteren van het bestaande juridisch kader, helder maken wat wel en niet kan en iedereen aanspreken op zijn verantwoordelijkheid.

Voorzitter. Ik ga graag over naar het onderdeel zorg. Volksgezondheid en een goede gezondheidszorg zijn speerpunten van dit kabinet. Het kabinet wil toe naar de situatie, dat iedereen binnen redelijke tijd de zorg krijgt die hij of zij nodig heeft en waar men wettelijk recht op heeft. Tegelijkertijd is het van essentieel belang om de zorg betaalbaar te houden, zodat de zorg toegankelijk is en blijft voor iedereen, ongeacht inkomen, leeftijd en gezondheidstoestand. Ik denk niet dat er iemand in deze Kamer is die deze doelstellingen niet deelt, hoewel mevrouw Van Nieuwenhoven heeft gesteld dat het kabinet mensen voor het lapje houdt door in te zetten op het verkorten van wachttijden in plaats van wachtlijsten. In navolging van de vorige staatssecretaris van VWS vindt het kabinet wachttijden echter wel zeer belangrijk vanuit het perspectief van de zorgconsument. Dat geldt trouwens ook in de file.

De vraag is natuurlijk hoe wij dat doel bereiken. De bestaande capaciteit in de zorgsector wordt slecht benut. Ziekenhuizen zitten gevangen in regels waardoor ze vaak niet de productie mogen leveren die ze aan zouden kunnen. Als wij star blijven denken in de huidige systematiek van vergoedingen, kost extra productie natuurlijk veel extra geld. Daar moeten wij dus los van komen. In de manier van werken is nog zoveel te bereiken.

Het Sociaal en cultureel planbureau stelt in het zojuist verschenen Sociaal-cultureel rapport, dat vrij eenvoudige organisatorische maatregelen tot een productie van tientallen procenten kunnen leiden, zonder dat extra middelen nodig zijn. Ik ben het dus eens met de heer Zalm, dat efficiënter werken zich zal moeten vertalen in lagere prijzen per verrichting. Doelmatigheidsbevordering ligt vooral in handen van de zorgverzekeraars. Zij worden risicodragend gebudgetteerd. Dat prikkelt hen tot doelmatige inkoop van goed georganiseerde zorg. Die prikkel wordt de komende jaren verder versterkt, vooral op het terrein van de ziekenhuisverpleging en de specialistische hulp.

Er is gisteren door diverse sprekers – mevrouw Van Nieuwenhoven en de heren Rosenmöller en Marijnissen – gevraagd wat er gebeurt als de zorguitgaven het kader gaan overschrijden. Worden dan de premies, het pakket of de eigen bijdragen aangepast, zo was de vraag. Ik ben zelf niet helemaal toe aan een debat over de vraag, wat te doen als het budget overschreden wordt. Immers, wat staat het kabinet voor ogen? In de eerste plaats heeft het kabinet in het Strategisch akkoord een volumegroei voor de zorg van 2,5% per jaar als uitgangspunt gekozen. Dat is, denk ik, een realistische basis. Ik wijs mevrouw Van Nieuwenhoven erop dat dit percentage ook voorkomt in het verkiezingsprogramma van haar partij. In de tweede plaats zet het kabinet in op een trendbreuk: niet alleen maar méér, maar vooral ánders. Er moet anders gewerkt worden om ervoor te zorgen dat de mensen en de middelen in de zorg optimaal worden benut. Daarmee kan echt nog veel winst worden geboekt. Dat vergt een grote inspanning van zorgaanbieders en verzekeraars tezamen maar het kabinet gelooft daarin, omdat werknemers en management in de zorg die veranderingen zelf ook willen.

Ik ga de mensen in de zorg nu niet een verkeerd signaal geven door mee te gaan in een discussie die er kennelijk op is gebaseerd dat het allemaal toch niet zal lukken. Wij hebben vertrouwen in nieuwe doelmatigheid en anders werken en een anders structureren van de zorg. Minister Bomhoff is daar zeer gemotiveerd mee aan de slag gegaan. Het kabinet maakt zich er dan ook sterk voor dat zorgverleners, instellingen, zorgverzekeraars en patiënten- en consumentenorganisaties meer ruimte krijgen. In het hele systeem komen meer gezonde prikkels om doelmatig en productief handelen te stimuleren. Die deregulering begint natuurlijk niet pas in 2005 zoals de heer Verhagen leek te veronderstellen. Een voorbeeld: de minister van VWS heeft aangekondigd dat hij per 1 januari 2003 een flinke stap wil zetten op weg naar het variabiliseren van de kosten van ziekenhuizen. Voor de zorgverzekeraars betekent dit een veel groter financieel belang bij het doelmatig functioneren van het ziekenhuis dan zij nu hebben. Dit is een belangrijke stap.

Mevrouw **Giskes** (D66): Is de premier niet een beetje erg optimistisch als hij spreekt over de personele situatie in de ziekenhuizen, in het bijzonder als het het verplegend en verzorgend personeel betreft? Denkt hij niet met ons dat er wel degelijk iets moet worden gedaan aan de beloningen en de opleidingen en dat er dus meer geld moet komen, omdat je anders dit probleem niet kunt aanpakken?

Minister **Balkenende**: Ik denk niet dat wij de discussie van vanochtend hoeven over te doen over hetgeen er allemaal bij komt in de zorg. Er is sprake van een behoorlijke financiële inspanning. Dit hangt natuurlijk ook samen met de demografische ontwikkeling. Dat er nadrukkelijk moet worden nagegaan hoe het veld denkt over de organisatie van de zorg, is evident. De wens om te komen tot een andere organisatie van zaken en minder bureaucratie leeft nadrukkelijk. Als je dit doet, zal het werk aantrekkelijker worden en kan er efficiënter worden gewerkt. Als wij de capaciteit die nu soms nog niet wordt gebruikt, kunnen aanwenden voor betere zorg, hebben wij heel veel gewonnen. Dit is de inzet van het kabinet en langs die lijn gaan wij verder.

Mevrouw **Giskes** (D66): D66 zal de eerste zijn om te erkennen dat je met betere effiency verder kunt komen, maar er is wel een feitelijk probleem met betrekking tot het verplegende en verzorgende personeel; ik heb het niet eens zozeer over de medische staf. Ik denk dat er meer inzet nodig is om de voornemens überhaupt te kunnen verwezenlijken. Je kunt wel leuk reorganiseren, maar als je vervolgens de mensen niet hebt voor de uitvoering, heb je een probleem.

Minister **Balkenende**: Ik heb zojuist gesproken over de creativiteit en de regels, maar daarnaast richt het kabinet zich ook op het ziekteverzuim dat soms erg hoog is. De achtergronden daarvan moeten in beeld worden gebracht. Het is de ambitie van dit kabinet en zeker van de minister van VWS om ervoor te zorgen dat wij op het punt van het ziekteverzuim winst kunnen boeken.

Mevrouw **Giskes** (D66): Is de premier het dan niet met mij eens dat juist al die regelingen die staatssecretaris Verstand in de vorige kabinetsperiode eindelijk voor elkaar heeft gekregen, zo belangrijk zijn voor het personeel in de ziekenhuizen? Hij draait die nu in één klap terug.

Minister **Balkenende**: Het gaat om efficiënter werken, het gaat om minder regels en meer creativiteit en het gaat om het wegnemen van de oorzaken van ziekteverzuim. Dat staat ons voor ogen. Natuurlijk zijn er altijd regels nodig, maar de manier waarop de afgelopen jaren, misschien decennia...

Mevrouw **Giskes** (D66): Ik heb het niet over de regels aan de kant van de ziekenhuizen, maar over de mogelijkheden voor het personeel om het allemaal voor elkaar te krijgen. Daarvoor hebben wij mooie voorzieningen. Je kunt het regels noemen, maar het zijn rechten van mensen, maar die schaft het kabinet nu af.

Minister **Balkenende**: Wij schaffen niet zomaar regels af, wij schaffen de regels af die niet echt nodig zijn. Het is bekend welke inzet dit kabinet

kiest om een einde te maken aan de overmaat aan regelgeving en administratieve lasten.

Mevrouw **Giskes** (D66): Ik heb het over de mogelijkheden die de werknemers in de afgelopen periode hebben gekregen. Die worden nu afgeschaft. Ik heb het niet over de regels waarover de minister-president spreekt.

Minister **Balkenende**: Ik heb aangegeven dat ons uitgangspunt is dat het werken in de zorg aantrekkelijker moet worden. Daarover zijn wij het eens. Wij moeten nagaan wat de achtergronden zijn van het hoge ziekteverzuim en nagaan hoe wij daarin verandering kunnen brengen. Wij moeten nagaan in hoeverre er een verband bestaat tussen de regels en het huidige systeem en hoe dit kan worden verbeterd. Ik zeg toe dat ik zal nagaan of de positie van werknemers problemen oplevert. Ik heb in deze eerste termijn echter willen aangeven wat ons beweegt als het gaat om de belangrijke positie van de mensen die in het veld de zorg uitoefenen. Daarin moet verbetering komen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Het kabinet heeft veel verwachtingen gewekt doordat de minister van VWS vorige week sprak over het recht op zorg. Het heeft echter tegelijkertijd te maken met een financieel plafond. Daarom is het van belang om te weten wat er gebeurt als het recht op zorg stuit op de financiële grenzen, ondanks de effiencywinst, ondanks de volumestijging. Wij moeten ook de vergrijzing in het achterhoofd houden net zo goed als de nieuwe technologische ontwikkelingen.

Minister **Balkenende**: Deze discussie hebben wij vanochtend al verschillende keren gevoerd. Ik heb aangegeven wat het financieel kader is. Wij hebben verder gesproken over de discussie tussen de heer Bomhoff en de heer Hoogervorst, ook hier in het parlement. Ik heb gewezen op de eerdere debatten over dit onderwerp bij de bespreking van de regeringsverklaring. Ik denk dat wij ervoor moeten oppassen om steeds dezelfde discussie te herhalen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Volgens mij bepaalt de Kamer zelf welke vragen zij wil stellen. Is de minister-president het met de heer Zalm eens dat in een dergelijke situatie premieverhoging uit den boze is?

Minister **Balkenende**: Het gaat om de combinatie van het financieel kader met het recht op verzekerde zorg. Het is gevaarlijk om te praten over ''als, dansituaties''. Wij gaan uit van een volumedekking van 2,5%. Dat percentage komt niet zomaar tot stand; het is een inschatting van de zorgbehoefte. Op die manier gaat het kabinet daarmee om. Uit het oogpunt van demografische ontwikkeling en kwaliteitsmotieven, is het kabinet eraan gehouden om het recht op verzekerde zorg te realiseren en het financieel kader passend te laten zijn. Ik ga ervan uit dat dit zal lukken.

De heer **Verhagen** (CDA): Gelet op de beleidsagenda van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en gelet op het feit dat er geen efficiencykorting is ingeboekt voor de komende twee jaar, terwijl de minister-president stelt dat er in de komende twee jaar wel degelijk 20% tot 20% efficiencywinst geboekt wordt, ga ik ervan uit dat het geld dat bespaard wordt direct naar de gezondheidssector gaat, bovenop het extra bedrag van 9 mld euro voor deze periode.

Minister **Balkenende**: Dat is ook indirect opgenomen in het Strategisch akkoord: gerealiseerde efficiencywinst moet ten goede komen aan de zorgsector zelf.

De heer **Verhagen** (CDA): Dat is correct. Mag ik ervan uitgaan dat de inzet van de minister op dit punt overeenkomt met de verwachting van het SCP?

Minister **Balkenende**: Ik heb met nadruk gewezen op de mogelijkheden die het SCP ziet. U kunt ervan uitgaan dat de minister er alles aan zal doen om reële mogelijkheden om te zetten in resultaten. De praktijk zal moeten uitwijzen wat de mogelijkheden zijn.

De heer **Verhagen** (CDA): Dat geld kan dus in principe gebruikt worden voor het aantrekkelijker maken van het beroep of voor andere zaken waardoor een ziekenhuis beter en efficiënter zorg kan verlenen?

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd dat efficiencywinst ten goede kan komen aan de zorg. Bovendien heb ik gezegd dat er minder regels moeten zijn en dat ingespeeld moet kunnen worden op behoeften in de sector. Daarmee ontstaat een ruime mogelijkheid om gelden aan te wenden.

De heer **Wijnschenk** (LPF): De heer Rosenmöller wijst constant op de efficiencymaatregelen. Ik wijs erop dat het Centraal planbureau heeft uitgerekend dat als het ziekteverzuim in de zorg met 2% wordt teruggedrongen, de wachtlijsten volledig zijn opgelost.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Ik ken die cijfers. Daarover verschillen wij niet van mening. Het moet alleen nog wel even gebeuren.

De heer **Zalm** (VVD): Komt de minister-president nog te spreken over kwantitatieve doelen in de zorg en over het meten van doelmatigheidswinst? Ik vind het belangrijk dat daar niet alleen op gehoopt wordt maar dat er ook doelmatigheidsdoelstellingen worden bepaald. Mevrouw Van Nieuwenhoven heeft daar ook over gesproken. Het is belangrijk om meetbare prestaties beschikbaar te hebben, ook ex ante, zodat gecontroleerd kan worden of ze gerealiseerd zijn. Dit geldt wat mij betreft niet alleen voor wachtlijsten maar ook voor doelmatigheid.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Ik vul die vraag graag aan. Ik heb in eerste termijn inderdaad gevraagd om een nulmeting voor zowel de wachtlijsten als voor het personeel.

Minister **Balkenende**: Ik had mij voorgenomen om daar later op terug te komen. Ik kan nu reeds aangeven dat de cijfers samenhangen met het beleidsprogramma. Ik heb aangekondigd dat die informatie niet op alle onderdelen reeds gegeven kon worden. Deze is afhankelijk van overleg met het veld. Voor de behandeling van de begroting van VWS zal evenwel een plan van aanpak beschikbaar komen waarin nadere informatie zal worden verstrekt.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Om een en ander te kunnen zien, moet er eerst een nulmeting

komen. Dat moet gebeuren óf in dat plan van aanpak of vóór die tijd, zodat het plan van aanpak daarop kan worden afgestemd.

Minister **Balkenende**: Wij nemen met belangstelling kennis van uw opmerking, mevrouw Van Nieuwenhoven, en vinden die ook relevant. Ik zal dit bespreken met de minister van VWS en hem verzoeken, hieraan aandacht te besteden in dat plan van aanpak.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Gaat u nu toch een klein stapje verder, want het moet toch voor de heer Bomhoff juist een vreugde zijn dat de Kamer het graag op die manier wil vaststellen?

Minister **Balkenende**: Er was even onderling beraad, maar dat houd ik nog even voor mij.

U wilt weten, hoe de situatie is en hoe die zal kunnen worden om een duidelijker zicht te krijgen op een verbetering van het stelsel. Ik heb reeds toegezegd dat de intentie van uw opmerking betrokken zal worden bij de opstelling van het plan van aanpak.

De heer **Marijnissen** (SP): Coureurs in het peloton hebben tegenwoordig een oortje, misschien kunt u dat ook aanschaffen als u zich wilt laten influisteren.

Ik heb een vraag naar aanleiding van een opmerking van de minister van VWS in NOVA op de dag van de troonrede. Hij sprak toen over zijn goede ervaring met Zweden. Hij had er ook al ambtenaren heen gestuurd. Mijn vraag is tweeërlei. Kunnen wij dit kabinet erop afrekenen dat het in Nederland binnen twee jaar niet meer voorkomt dat iemand sterft omdat hij te lang op de wachtlijst moet staan? Ik spreek dus over levensbedreigende ziektes. En is het kabinet bereid, het recht van de patiënt op snelle hulp – de minister van VWS sprak over 90 dagen – wettelijk vast te leggen zoals dat in Denemarken het geval is?

Minister **Balkenende**: De doelstellingen die wij willen bereiken bij de aanpak van ernstige zieken treft u aan in het stuk dat u zal bereiken vóór de begrotingsbehandeling van VWS.

De heer **Marijnissen** (SP): Kan de minister-president nu niet zeggen, of het kabinet de garantie wil geven dat het binnen twee jaar niet meer voorkomt dat mensen sterven vanwege het te lang op de wachtlijst staan?

Minister **Balkenende**: Het kabinet heeft reeds uitgesproken dat die intentie wordt onderschreven. De precieze formulering staat in het plan van aanpak van de minister van VWS.

De heer **Marijnissen** (SP): Is er dan ook sprake van een wettelijke regeling?

Minister **Balkenende**: Ook hierover wordt u nader geïnformeerd. Dat komt eveneens terug in het plan van aanpak. Ik begrijp van de minister van VWS dat er al bepaalde indicaties zijn dat het gaat in de richting zoals u aangeeft. Ik begrijp dat ik met een telefoontje moet werken zoals coureurs dat ook doen. Het is overigens aardig dat u een van uw hobby's naar voren heeft gebracht, mijnheer Marijnissen. Ik doel op de formule 1.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik had het over een ander peloton: het wielrennerspeloton.

Minister **Balkenende**: Dan heb ik mij vergist, neemt u mij niet kwalijk! Ik heb altijd begrepen dat u met uw dochter zo graag naar de formule-1-races keek! Dat doet echter niet terzake, voorzitter!

De **voorzitter**: Het staat toch in de Handelingen!

Minister **Balkenende**: Wat mij betreft, mag het uit de Handelingen worden geschrapt.

De **voorzitter**: Dat kan niet meer, helaas. Dit staat ook in de Handelingen.

Minister **Balkenende**: Partijen krijgen ruimte om in de regio in te spelen op de lokale behoefte van patiënten. De zorgsector wordt aangespoord om vernieuwende initiatieven tot stand te brengen. Met de zorgverzekeraars zal worden bezien, hoe op korte termijn het inkopen van zorg kan worden verbeterd. Patiënten moeten inzicht krijgen in kwaliteit van zorginstellingen en verzekeraars. Om het tekort aan personeel in te lopen, wordt het aantal opleidingsplaatsen uitgebreid. In de afgelopen jaren is de instroom in de opleiding geneeskunde aanzienlijk verhoogd. Als de voorgenomen instroom van 2800 studenten in 2003 inderdaad lukt, voldoen wij nagenoeg aan de maatschappelijke behoefte. De afgelopen jaren is de capaciteit om huisartsen op te leiden zo veel mogelijk uitgebreid. Deze lijn wordt voorgezet. In reactie op de heer Verhagen kan ik zeggen dat de Kamer het plan van aanpak voor de huisartsenzorg vóór de begrotingsbehandeling van VWS mag verwachten. Hierin wordt de instroom van de beroepsopleiding tot huisarts meegenomen.

De heer Marijnissen vroeg of er alleen geld komt voor het wegwerken van wachtlijsten of ook voor kwaliteitsverbetering met name in de caresector. Voor die kwaliteitsverbetering is van groot belang dat de zorg weer in dienst van de cliënt komt te staan. Dat kan wanneer er voor zorgverleners ruimte komt om zorg op maat te leveren. Met het oog daarop wordt vanaf 1 januari 2003 de AWBZ vergaand gemoderniseerd en wordt het persoonsgebonden budget vereenvoudigd.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik dank u voor dit antwoord, maar ik wil u toch wijzen op een naar mijn idee zeer groot gevaar van de lijn die nu gekozen wordt. Dat is het gevaar van tweedeling. U bent niet vies van eigen bijdragen en eigen risico's. U wilt meer marktwerking voor de ziekenhuizen, terwijl ik denk dat de kwaliteit daardoor onder druk zal komen te staan. Verder spreekt u over rugzakjes en eigen budgetten van mensen en marktwerking op het gebied van care. Hoe schat u dit in? Bent u het met mij eens dat, koste wat het kost, voorkomen moet worden dat wij in de gezondheidszorg een vorm van tweedeling krijgen?

Minister **Balkenende**: De dekking blijft intact. In algemene zin snijd u een belangrijk punt aan. Je moet namelijk voorkomen dat er sprake kan zijn van tweedeling. Eerder hebben wij discussies gehad over de mogelijkheden van marktwerking. Wetend waar marktwerking toe kan leiden, is er alle reden om het systeem zodanig vorm te geven dat er wel prikkels zijn, maar dat mensen daar niet de dupe van worden. Om

die reden, is er ook sprake van zaken als acceptatieplicht. In een systeem waarin je marktelementen hebt, moet je ook oog hebben voor de acceptatieplicht en de verzekeringsplicht. Als je dat niet doet, heb je inderdaad een probleem met het recht op verzekerde zorg. Ik denk dat het goed is om naar aanleiding van uw kritische opmerkingen over de marktwerking nog eens stevig naar voren te brengen dat er geen tweedeling dreigt.

De heer **Marijnissen** (SP): Voorzitter. Ik vat dit op als een toezegging van de minister-president dat wij het op dit punt eens zijn en dat ik hem te allen tijde mag ondervragen, wanneer ik denk dat bepaalde maatregelen wel tweedeling tot gevolg zullen hebben.

Minister **Balkenende**: Ik heb aangegeven dat ook het kabinet wil voorkomen dat er sprake is van tweedeling, want dat mag niet. We kennen landen waarin sprake is van tweedeling. Daar zijn sommigen zeer goed verzekerd en die hebben ook een goede zorg, terwijl anderen daar verstoken van blijven. Die situatie moeten wij niet willen.

Kortom, in de zorgsector worden op alle fronten alle zeilen bijgezet om de wachttijden terug te dringen en de kwaliteit te verbeteren. Mensen moeten merken dat het beter gaat, bijvoorbeeld, zo zeg ik de heer Rosenmöller, in de vorm van kortere wachttijden voor de behandeling van levensbedreigende aandoeningen. De minister van VWS heeft aangegeven dat er binnen twee jaar duidelijk zichtbare resultaten moeten zijn op dat punt. Ik heb het daar net al over gehad.

In 2005 gaan wij over naar een nieuw zorgstelsel. Over de noodzaak daarvan bestond al eerder in deze Kamer tussen de meeste fracties een grote mate van overeenstemming. Het vorige kabinet heeft veel voorwerk verricht, maar enkele politiek moeilijke punten onbeslist gelaten. Dit kabinet heeft daarover in het Strategisch akkoord beslissingen genomen en kan dus vol stoom vooruit. Voor de behandeling van de begroting van VWS en de Zorgnota zal de Kamer een plan van aanpak ontvangen voor de omslag naar een nieuw stelsel en de maatregelen op weg daarnaar toe. De concretisering van deze en andere voornemens, waar de heer Zalm naar snakt, zal dus in de komende tijd door de minister van VWS worden geboden. Laten we er geen misverstand over laten bestaan: de omwenteling in de zorg die wij voorstaan, is een ongelooflijk moeilijk proces. We moeten ambitie en durf koppelen aan zorgvuldigheid. Dit kwam zo-even al naar voren. In een situatie van schaarste en ongelijke machtsverhoudingen op de zorgmarkt kun je niet onverhoeds het roer omgooien. We moeten er immers voor zorgen, zoals de heer Verhagen terecht stelt, dat het extra geld naar extra zorg gaat en niet naar hogere tarieven. De heer Marijnissen kan ik zeggen dat wij scherp de lessen in de gaten zullen houden van niet geslaagde introductie van marktwerking in de thuiszorg in de jaren negentig. De hoofdles daarvan is echter niet dat marktwerking niet kan, maar dat de randvoorwaarden goed moeten zijn vervuld. De noodzakelijke maatregelen zullen dus op een juiste en zorgvuldige wijze en in een verantwoord tempo moeten worden genomen.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Ik wil nog even terugkomen op een reeds schriftelijk gegeven antwoord. Ik heb er bij het kabinet op aangedrongen, er alles aan te doen om het aantal abortussen terug te dringen, los van de vraag wanneer de evaluatie terzake beschikbaar komt. In reactie hierop heeft het kabinet toegezegd dat VWS de komende tijd gesprekken zal voeren met de koepel van abortusklinieken en andere betrokken instellingen. Mag ik dit zo verstaan dat niet alleen met de gesubsidieerde hulpverlening, maar ook met bijvoorbeeld de VBOK zal worden besproken hoe wij het aantal abortussen in Nederland kunnen terugdringen?

Minister **Balkenende**: U weet dat het gaat om een evaluatie van de bestaande praktijk en om nader overleg. Het lijkt mij geen enkel probleem om tegemoet te komen aan datgene wat u nu suggereert.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Dank u wel.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Voorzitter. Begrijp ik het goed dat de minister-president bereid is, de stijging van de nominale ziektekostenpremie te compenseren?

Minister **Balkenende**: Die discussie hebben wij al gehad. Wij hebben altijd gezegd dat een nominale premie hoort bij een systeem waarin meer marktelementen worden geïntroduceerd. Deze introductie zal op een sociaal verantwoorde manier moeten plaatsvinden. De heer Verhagen heeft ons daarom nadrukkelijk gewezen op de betekenis van de zorgtoeslag. In de troonrede wordt om die reden ook gesproken over een nieuw stelsel van zorg in relatie tot draagkracht. De heren Zalm, Herben en ik hebben gekeken hoe tot een zodanig pakket van maatregelen kan worden gekomen dat het nieuwe stelsel op een financieel verantwoorde manier kan worden geïntroduceerd.

Ik kom nu bij een ander centraal aandachtspunt van het kabinet, namelijk het onderwijs. Goed onderwijs, en dat geldt evenzeer voor cultuur en wetenschap, stelt burgers in staat het beste uit zichzelf te halen. Het legt daarmee de basis voor een volwaardige en verantwoordelijke deelname van burgers aan de kennissamenleving en, als onderdeel daarvan, de kenniseconomie. Het kabinet hecht hier grote waarde aan.

Verschillende sprekers – mevrouw Van Nieuwenhoven, mevrouw Giskes en de heren Rosenmöller, Marijnissen, Van Dijke en Teeven – hebben in uiteenlopende bewoordingen gemeend dat de kabinetsinzet op dit punt in twijfel moet worden getrokken door te stellen dat er voor het onderwijs de komende jaren te weinig geld beschikbaar is. Ik wijs erop dat er in deze kabinetsperiode wel degelijk extra middelen voor het onderwijs worden uitgetrokken. Concreet gaat het om een structureel bedrag, oplopend tot 340 mln euro, bovenop de 164 mln euro die is uitgetrokken in verband met het stijgende leerlingenaantal. Afgezet tegen de moeilijke budgettaire situatie en de daarmee samenhangende noodzakelijke afwegingen, kan dan toch moeilijk worden volgehouden dat het onderwijs er in deze periode bekaaid af zal komen. In deze begroting staat nog geen invulling voor de enveloppen met extra geld voor het onderwijs. De precieze bestemming van het extra geld is dus nog weinig tastbaar in de stukken. De tijd tussen het aantreden van het kabinet en het opstellen van de begroting was daarvoor te kort. Voor de behandeling van de

begroting van OCW medio november, zal de Kamer van ons horen waar het extra geld naartoe gaat.

Enkele sprekers hebben gisteren specifiek hun zorg uitgesproken over de bezuinigingen in het hoger onderwijs. Ik ga het niet mooier voorstellen dan het is: de budgettaire omstandigheden maken rijksbrede bezuinigingen onvermijdelijk. Het hoger onderwijs zal daar ook zijn bijdrage aan moeten leveren, in de vorm van een efficiencykorting. Onderzoek wordt daarbij overigens ontzien. De bewindspersonen van OCW houden zich voluit beschikbaar – dat hebben zij ook meteen zelf aangegeven – om samen met universiteiten en hogescholen te kijken naar een invulling van de bezuinigingen die de kwaliteit van het hoger onderwijs blijft waarborgen.

Een belangrijke onderwijsprioriteit van dit kabinet is het terugdringen van de regeldruk in het onderwijs. Ik heb hiervoor in diverse commentaren van maatschappelijke organisaties en gisteren in dit huis veel waardering geproefd.

Mevrouw **Giskes** (D66): Begrijp ik goed dat het mooie bedrag dat er extra bij komt voor onderwijs, in twee jaar bij elkaar moet worden gesprokkeld en dat dit voor groot deel wordt betaald uit bezuinigingen die het onderwijs eerst zelf moet ophoesten? Kortom, betekent dit dat er per saldo eigenlijk niet zo ontzettend veel geld bij komt voor het onderwijs?

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd dat het gaat om een structureel bedrag, oplopend tot 340 mln euro, beginnend met 120 mln euro in 2004.

Mevrouw **Giskes** (D66): Even zo hard moet er door het onderwijs nog meer aan bezuinigingen worden opgehoest, zodat de bijdrage aan de kenniseconomie, waarover u het zo graag heeft, per saldo vrijwel nihil is.

Minister **Balkenende**: Wij moeten oppassen dat wij steeds weer dezelfde argumenten gebruiken. Eerder heb ik aangegeven dat ook het onderwijs in de komende jaren een behoorlijke extra financiële bijdrage krijgt. Ondanks de moeilijkheden in de sfeer van de overheidsfinanciën, waarover wij vanochtend spraken, hebben wij besloten bij de ombuigingen de prioritaire sectoren, dus zorg, onderwijs en veiligheid, te ontzien. Verder wijs ik nog op de meergenoemde 340 mln euro, waaruit duidelijk blijkt dat dit kabinet hecht aan de ontwikkeling van de kenniseconomie.

Mevrouw **Giskes** (D66): Eerlijk gezegd vindt D66 dit echt te weinig. In een tijd waarin wij er allemaal van overtuigd zijn dat onderwijs moet dienen om onze economische structuur te verbeteren en mensen middelen in handen te geven om zich te redden in de maatschappij, vinden wij dit zoals gezegd te weinig. Dat is gebleken uit onze tegenbegroting.

Minister **Balkenende**: Een ander belangrijk punt betreft de regelzucht.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Hoewel ik niet precies weet hoe u het hoofdstuk onderwijs verder hebt ingedeeld, wijs ik u nu al op een door mij gestelde vraag over het vmbo. Als ik de begroting goed heb bekeken, wordt op dat punt geen extra inspanning gepleegd, terwijl een heel groot deel van de benodigde zorg juist bij die leerlingen moet liggen. Ik had u in dat verband gezegd dat uit rapporten blijkt dat, als daarvoor goed wordt gezorgd, dit de bestrijding van de criminaliteit ten goede komt.

Minister **Balkenende**: U wijst terecht op het vmbo. Dit punt is in de troonrede mede vanwege de door u genoemde redenen genoemd. Over de zaken waarover u eigenlijk informatie zou willen hebben, worden in de envelop nadere mededelingen gedaan. U zult nog even moeten wachten tot de begrotingsbehandeling.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Als u dat zegt, is het zo. Daar kan ik dus op dit moment weinig mee. Hebt u wel een prioriteitstelling voor de envelop? Ik probeer het toch even.

Minister **Balkenende**: Dat zou ik ook doen als ik u was. In de envelop zullen de afwegingen waaraan nu wordt gewerkt, worden neergelegd. Voor de precieze verdeling van de middelen zult u toch even tot dat moment moeten wachten.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik denk niet dat het alleen maar een kwestie van geld is. Er moet zeker geld bij, maar voor sommige leerlingen is het onderwijs gewoon te moeilijk. Er moeten dus meer praktische vakken komen. Beseft de regering ook dat coûte que coûte voorkomen moet worden dat de kinderen zonder diploma van school af gaan?

Minister **Balkenende**: Dit besef is bij het kabinet aanwezig. Op dit punt zullen de Kamer nadere voorstellen bereiken.

Er komt minder centrale sturing vanuit Zoetermeer en dus meer ruimte voor de scholen om zelf te beslissen hoe zij het werk het beste kunnen doen en hoe zij omgaan met problemen die zij tegenkomen. Zo haalt het onderwijs niet alleen het beste uit de leerling, maar ook het beste uit het personeel in het onderwijs. Een groter beroep op de eigen professionaliteit maakt het werken in het onderwijs bovendien aantrekkelijker. Voorbeelden van terreinen waarop scholen in de komende periode meer bewegingsruimte krijgen, zijn de basisvorming, de tweede fase, de invulling van het studiehuis en de klassenverkleining. Verder worden de administratieve lasten verminderd door de invoering van het onderwijsnummer. Last but not least krijgen de scholen meer zeggenschap over de eigen financiële middelen door stapsgewijze invoering van lumpsumbekostiging. Over de vorderingen met het terugdringen van regels zal de Kamer jaarlijks door de bewindspersonen van OCW op de hoogte worden gehouden in de vorm van voortgangsrapportages, te beginnen dit najaar. Deze voortgangsrapportages zijn nadrukkelijk bedoeld om te bezien hoe alles gaat. Ik denk dat de Kamer daarmee goed kan volgen hoe het zit met minder regels in het onderwijs.

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): De Leefbaar Nederlandfractie heeft er begrip voor dat er niet veel geld beschikbaar is voor het doorbreken van structuren in het wetenschappelijk onderwijs en dat er wordt gekort. Ik neem nu als voorbeeld de opleiding geneeskunde. Gaan de bewindslieden van OCW met de universiteiten waar de acht bestaande opleidingen worden aangeboden nog eens kritisch bekijken of de totale opleiding geneeskunde in Nederland anders kan worden ingericht, waardoor de

looptijd van de studie kan worden bekort en wij toch sneller medici kunnen afleveren voor de maatschappij? Naar ons inzicht is er sprake van een verstarde structuur.

Minister **Balkenende**: Ik begrijp uw opmerking. Ik vind ik dat dit onderwerp thuishoort bij de behandeling van het desbetreffende begrotingshoofdstuk. Daarmee wordt recht gedaan aan het punt dat u naar voren hebt gebracht. De bewindslieden hebben hiervan nadrukkelijk nota genomen. In de schriftelijke beantwoording is al aangegeven waar het bij de doorbreking van structuren om gaat. Het betekent anders overleggen met het veld en meer ruimte bieden. Ik stel voor dat wij op de meer concrete invulling terugkomen wanneer het begrotingshoofdstuk hier in de Kamer aan de orde is.

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Denkt u wel dat de bereidheid bij het wetenschappelijk onderwijs aanwezig is om na deze bezuinigingen toch nog met de bewindslieden op een goede manier in gesprek te blijven?

Minister **Balkenende**: Het is in het belang van eenieder dat wij steeds met elkaar in gesprek blijven. Er zijn tijden dat je gemakkelijk over meevallers kunt spreken, maar er zijn ook moeilijke tijden. Toch blijft altijd gelden dat het beter is om te communiceren, maar daarover zullen wij het wel eens zijn.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik wil nog even terugkomen op het naar voren halen van de lumpsum, maar het ging zojuist over de geneeskundestudent. Ik werd daardoor even afgeleid. In de schriftelijke reactie op de kwestie van de onderhoudsbudgetten voor gemeenten en scholen en de lumpsumbekostiging wordt gesteld dat het naar voren halen daarvan niet wordt uitgesloten, maar dat er eerst en vooral met de scholen wordt overlegd. Is het mogelijk de lumpsum naar voren te halen voor scholen in met name het primair onderwijs die dit wensen? Er wordt gesuggereerd dat eerst de ervaringen van de scholen moet worden afgewacht, maar stel dat scholen in het primair onderwijs daartoe een expliciete wens hebben, kan die lumpsumbekostiging dan toch naar voren worden gehaald? Kunnen voorts de onderhoudsbudgetten van gemeenten aan de scholen worden overgedragen?

Minister **Balkenende**: Wat betreft de lumpsumbekostiging moeten wij nadrukkelijk kijken naar de grootte van de scholen. Met de positie van kleinere scholen moet in dit geval terdege rekening worden gehouden. Als er mogelijkheden zijn om eerder over te gaan op lumpsumbekostiging, dan zullen wij dat niet nalaten, als dat technisch mogelijk is. Het is de intentie van de minister om hieraan recht te doen. In die zin pakken wij dit signaal op.

De heer **Verhagen** (CDA): Dank. Met name de aandacht voor de kleine scholen is het CDA uiteraard uit het hart gegrepen.

Minister **Balkenende**: Over uw ordeningsopvattingen hebben wij niet te klagen, mijnheer Verhagen.

De onderwijsinspectie heeft eerder dit jaar gezegd dat het lerarentekort in toenemende mate een bedreiging vormt voor de kwaliteit van het Nederlands onderwijs als de problemen niet tijdig het hoofd geboden worden. Om deze reden zet de minister van OCW grote haast achter de aanpak van deze problematiek. Nog voor de begrotingsbehandeling zal zij een plan van aanpak indienen. Het is helder dat de overheid de verantwoordelijkheid voor een goed wervings- en personeelsbeleid deelt met andere betrokkenen, zoals de sociale partners en de scholen. Ook met hen zullen derhalve concrete afspraken worden gemaakt om het lerarentekort terug te dringen, onder andere in de nieuwe cao.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Ik heb vragen gesteld over de onderwijsassistenten. De werkdruk wordt verhoogd als degenen met een gesubsidieerde baan in het onderwijs naar huis worden gestuurd. In de schriftelijke beantwoording wordt aangegeven dat de minister in overleg zal treden om waar mogelijk deze banen te behouden. Komt dit terug in het aangekondigde plan van aanpak of is dit een ander traject?

Minister **Balkenende**: Dit maakt onderdeel uit van de onderhandelingen, onder andere met de VNG. Ik wil even terug naar het algemene punt van de functies die wezenlijk zijn voor de samenleving. Ik heb gewezen op de rol van de gemeenten. Daarnaast willen wij via de systematiek van bekostiging van het onderwijs met nadruk bezien of de mogelijkheden op dit punt verruimd kunnen worden, zodat scholen de inzet kunnen realiseren die nodig wordt geacht. Dit heeft de volle aandacht van de minister. Er moeten zeker mogelijkheden zijn om ondersteuning te bieden ter versterking van de kwaliteit van het onderwijs.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Ik vind dit geen duidelijke toezegging. Voor het onderwijs is het van groot belang dat men erop kan vertrouwen dat de kwaliteitsaspecten – dus ook het werk van de onderwijsassistenten – in één plan worden samengebracht dat voor de begrotingsbehandeling aan de Kamer wordt gezonden.

Minister **Balkenende**: Als u daar prijs op stelt, zal daarin worden voorzien.

Dat het het kabinet volstrekt ernst is met het terugdringen van het lerarentekort blijkt overigens uit het feit dat hiervoor in beleidsprogramma van OCW 2003/2006 concrete doelstellingen zijn opgenomen in termen van aantallen zij-instromers, extra onderwijsassistenten, extra leraren in opleiding en nieuwe herintreders. Men weet waarop het kabinet beoordeeld kan worden

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Ik had de volgende vraag ook vanmorgen kunnen stellen, maar toen mochten wij even niet interrumperen. Ik heb met nadruk gevraagd naar de rol van het onderwijs in de discussie over normen en waarden. Wil de minister-president in dat kader ook het debat met de kerken aangaan?

Minister **Balkenende**: De discussie over waarden en normen houdt zeer velen bezig. Dat bleek ook gisteren tijdens de inbreng van de Kamer. Het kabinet wil met nadruk inspelen op de behoefte aan debat in deze kring. Ik heb vanmorgen aangegeven op welke wijze wij deze discussie verder invulling willen geven. Het kabinet staat open voor gesprekken met geledingen in de samenleving, zoals maatschappelijke organisaties, het

bedrijfsleven of de kerken. Het is goed om de discussie over waarden en normen met elkaar te voeren. Bij dit kabinet bestaat zeker de bereidheid om met die actoren daarover van gedachten te wisselen.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik heb een schriftelijk antwoord gehad op mijn vraag over de verschillen in collegegelden. In het kennismakingsgesprek met de staatssecretaris van OCW, mevrouw Nijs, heeft zij met zoveel woorden gezegd dat zij de verschillen in collegegeld wil stimuleren. Is dit een proefballon of dit kabinetsbeleid?

Minister **Balkenende**: Ik verwijs naar het Strategisch akkoord. De algemene lijn is dat collegegelden gelijk zijn tenzij sprake is van een bijzondere opleiding met een specifieke meerwaarde. Dit betekent dus: waar het mogelijk is. Het aanbrengen van grote verschillen in collegegelden is zeker geen algemene lijn.

De heer **Marijnissen** (SP): U wilt niet dat universiteiten in navolging van ziekenhuizen met elkaar op prijs gaan concurreren?

Minister **Balkenende**: Uw vraag heeft betrekking op differentiatie van collegegelden. Ik heb aangegeven dat er een vast collegegeld zal worden geheven, tenzij sprake is van bijzondere opleidingen. Dat is precies conform de afspraken in het Strategisch akkoord.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik begrijp dat u niet wilt dat de universiteiten in zijn algemeenheid op het punt van collegegeld met elkaar in concurrentie treden?

Minister **Balkenende**: In zijn algemeenheid niet op grond van collegegelden. Concurreren kun je veel beter doen op grond van kwaliteit. Er kunnen echter redenen zijn om bijzondere collegegelden te heffen, namelijk voor bijzondere opleidingen. Dat staat ook in het Strategisch akkoord. Dan kan wel geconcurreerd worden, maar dan heb je het ook over andere opleidingen dan het meer initiële hoger onderwijs.

De heer **Marijnissen** (SP): Het laatste klinkt raar uit de mond van een CDA'er onder wiens leiding de fractie destijds een amendement indiende dat dit afwees. Ik ga daar niet op in, want dat hebben wij al besproken.

Minister **Balkenende**: Voor dé universiteiten bestaat een collegegeld. Daarnaast zijn er bepaalde bijzondere opleidingen voor mensen die verder zijn in de studie waarbij sprake kan zijn van differentiatie van collegegeld. Dat is iets anders dan zeggen dat de opstelling van de CDA-fractie anders is. Voor de gewone opleidingen geldt één tarief. Dat komt overeen met de lijn van de CDA-fractie. In de lijn van de VVD-fractie is differentiatie nadrukkelijk aanwezig. De afspraak heb ik zojuist uiteengezet.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik vind het fantastisch om de minister-president nog één keer te horen als fractieleider van het CDA.

Minister **Balkenende**: Dat hoop ik voorlopig niet te zijn.

Mevrouw **Giskes** (D66): De minister-president had het net nog over de omstandigheden voor leraren in het onderwijs. Als het dit kabinet ernst is met pogingen om het probleem op te lossen, hoe verklaart hij dan de korting op uitgerekend de salarissen van de leraren. Het gaat om een bedrag van 70 mln euro, geloof ik. Dat is toch niet bevorderlijk voor de hoeveelheid onderwijzend personeel?

Minister **Balkenende**: Ik heb iets gezegd over de extra middelen. Ik heb het gehad over een plan van aanpak om het lerarentekort...

Mevrouw **Giskes** (D66): Het klopt toch wel dat u bezuinigt, terwijl de leraren net bezig zijn met een inhaalslag?

Minister **Balkenende**: Ik heb aangegeven dat er geld bij komt in het onderwijs en de financiële kaders...

Mevrouw **Giskes** (D66): Ik vraag specifiek naar de salarissen van de leraren.

Minister **Balkenende**: Ik hoor de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen zeggen dat ook zij voor een raadsel staat. Misschien kunt u uitleggen waar u het hebt gevonden?

Mevrouw **Giskes** (D66): Dan moet ik het nu even opzoeken.

De **voorzitter**: Dat komt terug in de tweede termijn.

Minister **Balkenende**: Als zelfs de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een vraagteken heeft, mag ik het ook wel hebben.

Mevrouw **Giskes** (D66): Dat is geen garantie.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Als er één thema veel besproken is in dit verkiezingsjaar, is het dat van integratie en immigratie. Het is indringend duidelijk geworden dat de samenhang tussen bevolkingsgroepen van verschillende afkomst onvoldoende is. De verandering in de samenstelling van onze bevolking is vooral voor veel autochtone bewoners van grote steden te snel gegaan. De inburgering van veel nieuwkomers laat te wensen over. Het kabinet neemt deze ontwikkelingen serieus. Het mag niet zo zijn dat oude en nieuwe bewoners van ons land elkaars leefwereld niet begrijpen, elkaar soms letterlijk niet verstaan en zelfs met wantrouwen bezien. Waar dat aan de hand is, is de samenhang in onze maatschappij in het geding. Het kabinet streeft naar volwaardige deelname aan de samenleving en reële kansen op ontplooiing voor iedereen, ongeacht zijn of haar afkomst.

Dit brengt verantwoordelijkheden mee voor zowel de nieuwkomer als de ontvangende samenleving. Dat is het uitgangspunt van ons handelen. Dit kabinet werkt dus zeker niet vanuit een ''wij tegenover zij-houding'', zo zeg ik tegen mevrouw Giskes. Burgerschap eist van alle burgers, hier geboren of als immigrant gekomen, loyaliteit aan de waarden en normen van de democratische rechtsstaat, aan de wetten en regels. Inburgering is de eerste essentiële stap op weg naar volledige integratie en zal daarom dwingender worden voor nieuwkomers en oudkomers. Het gaat dan om voldoende beheersing van de Nederlandse taal, kennis van waarden en normen, zoals gelijke behandeling en non-discriminatie, kennis van maatschappelijke

verhoudingen en oriëntatie op de Nederlandse arbeidsmarkt.

De afgifte van een permanente verblijfstitel wordt gekoppeld aan succesvolle afronding van het inburgeringsprogramma. De overheid moet daartegenover van haar kant zorgen voor voldoende capaciteit en een kwalitatief goed aanbod van inburgeringsprogramma's. Er komen resultaatgerichte financieringsafspraken met gemeenten en uitvoeringsorganisaties, mede ter stimulering van de integratie van oudkomers.

Een belangrijke les van de laatste decennia is dat bij de instroom van vreemdelingen rekening moet worden gehouden met het tempo van integratie en de mate waarin onze samenleving dat kan verwerken. De huidige problemen in onze maatschappij over integratie leiden daarom voor dit kabinet tot de onontkoombare conclusie dat een restrictiever toelatingsbeleid nodig is. Dat mag in de ogen van sommigen hardvochtig lijken, maar het is absoluut nodig om de samenhang in onze maatschappij te versterken en te behouden. Daarom moet het beleid voor gezinsvorming en gezinshereniging aangepast worden. De minimumleeftijd voor gezinsvorming gaat van 18 naar 21 jaar en de inkomenseis gaat naar 130% van het minimumloon. Die norm wordt door het kabinet gesteld, zeg ik antwoord op een vraag van mevrouw Van Nieuwenhoven, om te voorkomen dat de overkomst van een partner uit het buitenland direct leidt tot het beroep op een vorm van inkomensondersteuning. Ik vind dat je in redelijkheid vanuit de Nederlandse samenleving die eis mag stellen.

Essentieel is verder een Europese benadering van het vreemdelingenbeleid, evenals samenwerking met de UNHCR. Nederland mag geen ruimhartiger toelatingsbeleid voeren dan de omringende landen. Dat vereist een geharmoniseerd EU-beleid. Verder zal Nederland een Europees terugkeerbeleid krachtig steunen evenals een beleid inzake bestrijding van illegale immigratie.

De heer Rosenmöller sprak het kabinet aan op het Vluchtelingenverdrag. Laat ik volstrekt helder zijn. Het gaat het kabinet niet om het aantasten van de essentie van het Vluchtelingenverdrag, maar om de rol van de UNHCR bij asielverlening. De regering beseft dat een herziening van het verdrag geen eenvoudige opgave is en zeker geen doel voor de korte termijn. Desondanks wenst de regering een internationale discussie over de herziening niet bij voorbaat uit te sluiten. De aandacht van de regering zal echter in de nabije toekomst vooral uitgaan naar het maken van praktische afspraken over opvang en toetsing in de regio. De UNHCR zal een sterkere rol moeten krijgen bij de opvang en toetsing van asielverzoeken in de regio. De besprekingen hierover met de UNHCR zijn al begonnen. De Europese Commissie komt nog dit jaar met een onderzoek over opvang in de regio en over hervestiging van vluchtelingen.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. Ik wil graag even terug naar het vorige punt van de minister-president over de gezinsvorming en de gezinshereniging. Ik hoop dat de minister-president goed gehoord heeft dat ik in eerste termijn gezegd heb dat je die zaken op zich natuurlijk kunt bespreken. De PvdA-fractie zal daar niet voor weglopen. We gaan er ook van uit dat dit punt in bespreking zal komen. Ik heb echter gevraagd of er enige onderbouwing kan komen van de maatregelen. De maatregelen zijn aangekondigd zonder dat er gezegd is wat precies de reden is waarom je de leeftijd zou moeten verhogen en waarom je zou moeten zeggen: er zijn zoveel mensen die binnenkomen voor gezinsvorming en minder dan 130% van het minimumloon verdienen. Waarom niet eerst een onderbouwing gemaakt? U doorbreekt namelijk het principe van gelijke rechten van mensen in Nederland. De vraag die ik eraan gekoppeld heb, was of je met een hoog inkomen je partner wel uit het buitenland kunt halen en met een laag inkomen niet. Want dat is het gevolg van zo'n maatregel. Mijn vraag is of dat niet in strijd is met gelijke behandeling.

Minister **Balkenende**: Ik dacht dat ik al een argument had gegeven. Je moet voorkomen dat mensen nodeloos een beroep doen op een vorm van inkomensondersteuning. Dat is een financieel aspect. Ik wijs u verder op het debat dat wij hebben gevoerd bij de regeringsverklaring. Daarbij hebben wij het over deze vraagstukken gehad.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. Dat gaat langs mijn vraag heen. Wij vinden dat in Nederland het minimumloon voldoende is om met een gezin van te leven. In dat geval doet het er dus niet toe uit welk land je gekomen bent voordat je in Nederland leefde. Het minimumloon is dan voldoende.

Minister **Balkenende**: Mevrouw Van Nieuwenhoven, ik heb deze discussie al eerder met de Kamer gevoerd. Ik heb toen gewezen op het getal van 130% van het minimumloon. Het argument om voor 130% te kiezen was dat er, wanneer je op een lager niveau ging zitten, tal van andere inkomensafhankelijke regelingen bijkwamen, zoals een beroep op de huursubsidie. Met oog op de druk die het legt op de Nederlandse samenleving, hanteren wij het getal van 130% om te voorkomen dat het gaat om een inkomensondersteuning van overheidswege.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Dan is het ongelijke behandeling van mensen die in Nederland zijn.

Minister **Balkenende**: Het gaat juist om mensen die naar Nederland komen.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Nee, mijnheer de minister-president, ik moet u dat echt tegenspreken. Als je je partner uit het buitenland haalt, ben je zelf al in Nederland.

Minister **Balkenende**: Het gaat om een uitbreiding van de Nederlandse samenleving met nieuwkomers. Wij werpen geen blokkade op maar wij stellen wel bepaalde eisen. Een van de eisen is de inburgering. We vinden dat van belang, omdat het gaat om integratie, samenwerking van oud- en nieuwkomers, allochtoon en de autochtoon. We zullen strikter moeten zijn ten aanzien van de inburgering. Dat is het traject wat kennis van de Nederlandse samenleving en taal betreft. Je hebt verder de financiële aspecten. Om te voorkomen dat een te groot beroep wordt gedaan op overheidsmiddelen, is het getal van 130% gehanteerd. Dat is ook gewisseld bij het debat over de regeringsverklaring. Ik herhaal dat graag.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven**

(PvdA): Daarom heb ik gisteren een andere vraag gesteld. Ik heb gevraagd of er een onderbouwing kon komen om hoeveel mensen het in de afgelopen jaren is gegaan. U hebt volstrekt gelijk als u zegt dat wij deze discussie eerder gevoerd hebben. Ik heb daarom gisteren geprobeerd om er op een andere manier achter te komen of het maatregelen zijn die je in de praktijk moet invoeren.

Minister **Balkenende**: Het gaat de laatste jaren om 35.000 personen.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Zijn dat mensen tussen 18 en 21 of partners van mensen voor gezinsvorming?

Minister **Balkenende**: Dat is een totaalgetal over gezinsvorming en gezinshereniging in de laatste jaren.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Ik wist al dat dit 35.000 mensen zijn. Het is wel eens wat opgelopen, maar dat getal is het al jaren. Dat vraag ik niet. Ik vraag hoeveel het er zijn, voordat er specifieke maatregelen worden ingevoerd.

Minister **Balkenende**: Ik heb de informatie gegeven. Ik zal voor de tweede termijn nagaan of er nog additionele informatie kan worden geboden.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Dan heb ik nog een andere vraag over de toelating van vreemdelingen. Ik dacht dat deze dit jaar uitkomt op 18.000. De inzet voor volgend jaar is ook 18.000, als ik het goed heb begrepen.

Minister **Balkenende**: Wij noemen het getal 18.000 als effect van de maatregelen die inmiddels zijn getroffen, waar trouwens het vorig kabinet ook een bijdrage aan heeft geleverd, dat weet u. Het is niet een bovennorm die wordt gehanteerd, maar de verwachting is dat dit de instroom zal zijn, op basis van de regeling die nu geldt.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Dat betekent dat de Vreemdelingenwet die door het vorige kabinet is ingediend en waar de Kamer in meerderheid mee instemde, tot gevolg heeft wat u eigenlijk wilt bereiken.

Minister **Balkenende**: De Vreemdelingenwet heeft effect gesorteerd, maar die ontwikkeling zien wij al een tijdje in Nederland. Voor de rest kijken wij natuurlijk naar onze eigen verantwoordelijkheid als het gaat om verdere maatregelen. Het getal 18.000 is de verwachting bij het nu geldend regime.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Het had de minister-president echt heel goed gestaan, als hij had gezegd dat de inzet van het vorige kabinet deugde op dat punt.

Minister **Balkenende**: Ik heb toch niet gezegd dat de inzet niet deugt? Ik heb gezegd dat er sprake is van de uitkomst van regelingen. Ik heb daarbij verwezen naar de opstelling van het vorige kabinet. Je kunt erkennen – en dat doe ik ronduit en ruiterlijk – dat de maatregelen van het kabinet hebben geleid tot een afname van de instroom.

De heer **Van der Vlies** (SGP): De minister-president zei dat een restrictief toelatingsbeleid een van de maatregelen is in een pakket waarvoor de SGP-fractie op zichzelf wel belangstelling heeft. Wij zitten wel met een principiële vraag. Wat is 18.000 nu precies voor getal? Is het een streefcijfer, de gewenste uitkomst van een overigens rechtvaardig en humaan toelatingsbeleid of een plafond dat niet overschreden kan worden als resultaat van dat pakket? Wat voor rol speelt dat getal?

Minister **Balkenende**: Dit is, denk ik, een vervolg op hetgeen zo-even is gewisseld in de discussie met mevrouw Van Nieuwenhoven. Het is geen taakstellend getal, maar een verwachting van instroom op basis van de huidige regeling. Het is een raming en dus geen quotum.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Dat is een duidelijk antwoord. Als het een quotum zou zijn, zouden wij te weinig ruimte inbouwen voor een adequate beleidsreactie op eventualiteiten die zich waar dan ook in de wereld voordoen. Daarvoor zullen wij onze historische gastvrijheid beschikbaar moeten houden, althans dat is de lijn van de SGP-fractie. Ik hoop dat u dat wilt bevestigen.

Minister **Balkenende**: Ik heb al eerder gezegd dat er nooit enig misverstand over mag bestaan dat er in Nederland altijd een tehuis moet zijn voor degenen die worden vervolgd in de wereld, de echte vluchtelingen. Als er andere motieven in het geding zijn, mag je komen tot een verstrakking van het beleid. De beperking van de instroom hangt ook samen met een verstrakking van de procedure in aanmeldcentra. Er wordt effectiever en sneller gewerkt en dat zie je ook in de volumeontwikkeling. Ik wil graag onderlijnen wat de heer Van der Vlies heeft gezegd over de positie van de echte vluchteling. Het zal altijd zo moeten zijn dat men hier welkom is, want dat is het wezen van een echt vluchtelingenbeleid.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Is voor het kabinet het Vluchtelingenverdrag nog steeds de basis waarop vervolgens het Europees asiel- en migratiebeleid wordt vastgesteld? Zo staat het ook in het Verdrag van Amsterdam.

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd dat wij vasthouden aan de essentie van het Vluchtelingenverdrag, maar je kunt niet uitsluiten dat je er nog een keer een debat over hebt. Ik heb onderscheid gemaakt tussen de lange en de korte termijn. Wat betreft de korte termijn heb ik gewezen op de rol van de UNHCR.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Dan is op dit punt mijn conclusie dat het kabinet het Vluchtelingenverdrag handhaaft als basis voor het Europees asiel- en migratiebeleid.

De minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie zei eind augustus in een artikel in de kranten van de GPD dat Nederland het strengste vreemdelingenbeleid van de Europese Unie gaat voeren. U zei net dat Nederland niet het meest ruimhartige beleid van de Europese Unie moet gaan voeren. Is het kabinetsbeleid erop gericht om Nederland het strengste asiel- en migratiebeleid in de Europese Unie te laten voeren?

Minister **Balkenende**: Wij moeten het goed en redelijk formuleren. Als er sprake is van afwijkend beleid in Europese landen ten opzichte van andere landen, zal dat leiden tot bepaald gedrag. Daarom is het van belang om het beleid in Europa gelijk te schakelen, zodat dezelfde criteria en methoden worden gehanteerd.

Het is ook verstandig om dat zo te doen. Natuurlijk bestaat er ook een samenhang met het werk van de UNHCR. Ik heb in dat kader ook even gewezen op de Europese Commissie.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Daar heb ik het niet over.

Minister **Balkenende**: Voor het beleid betekent het dat je, zoals het afgelopen jaar al is gebeurd, tot een zekere aanscherping en tot snellere procedures kunt komen. Wij hebben hierover al vaak gedebatteerd. Het betekent ook dat je nadrukkelijk oog hebt voor de ontwikkeling in andere landen. Als wij op een bepaald moment een zachter, minder stringent beleid dan andere landen zouden voeren, weet u precies wat daar de gedragseffecten van zullen zijn. Dat moet je voorkomen, hetgeen betekent dat je niet achter kunt blijven en ook niet achter moet willen blijven bij andere Europese landen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Voorzitter. Ik wil het iets scherper stellen. De minister-president zegt dat wij goed en zorgvuldig moeten formuleren. Dan stel ik hem de volgende vraag. Als de minister die voor dit onderwerp verantwoordelijk is, in een kranteninterview zegt dat Nederland het strengste vreemdelingenbeleid van de Europese Unie gaat voeren, is dat dan goed en zorgvuldig geformuleerd? Ik wil graag ''ja'' of ''nee'' als antwoord.

Minister **Balkenende**: De opmerking van minister Nawijn hing ook samen met de situatie in Denemarken en Duitsland. Ook daar speelt die discussie. Als wij de positie van Nederland met die van andere landen willen vergelijken, moeten wij ook kijken naar het beleid van de afgelopen jaren. Ik heb aangegeven dat Nederland niet zal achterblijven bij Europese landen en dat er ook reden is om strenger op te treden. Wetend hoe de oude situatie was, is het nodig om tot een aanscherping te komen. Dat treft u ook aan bij dit kabinet.

De vraag over het strengste land is een beetje lastig te beantwoorden, omdat het om verschillende zaken gaat. Je kunt niet zomaar het ''strengste land'' zeggen, want het heeft ook te maken met bijvoorbeeld de problematiek van de ongedocumenteerden en de snelheid van de procedures. Er spelen dus verschillende zaken. Wij zullen gewoon strakker gaan worden.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Voorzitter. Met alle respect...

De **voorzitter**: Misschien kunt u proberen, uw vraag te stellen met ''ja'' of ''nee''?

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Ik vind het, eerlijk gezegd, een beetje flauw om mij nu de maat te nemen met betrekking tot deze interruptie.

De **voorzitter**: Oké, één keer op de dag ben ik flauw. Ga u gang! Stel u vraag!

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Goed, dan bent u het nu geweest. Dat biedt dan hoop voor de rest van de dag!

Omdat het een buitengewoon ernstige zaak betreft en omdat wij er met z'n allen ook in het publieke debat een positie over innemen en zorgvuldigheid moeten betrachten, gaat het mij nu even niet om de specifieke maatregel. Het gaat mij precies om wat de minister-president zei. Je moet goed en zorgvuldig formuleren. Als de minister-president tegen collega Van der Vlies zegt dat dit land voor echte vluchtelingen openstaat terwijl de betrokken minister in hetzelfde interview zegt dat de kraan dicht gaat, dan vraag ik de minister president: is dat goed en zorgvuldig geformuleerd? Ik heb nog een tweede punt. Daarmee herhaal ik mijzelf bijna, maar dat komt omdat hij geen antwoord geeft. Wanneer Nederland als doelstelling zou hebben om het strengste vreemdelingenbeleid van de Europese Unie te voeren, dan wil ik het weten. En daar is tot op dit moment niets van gebleken. Je kunt discussiëren over de maatregel, maar ik hoor graag of het kabinet het eens is met die doelstelling van de minister.

Minister **Balkenende**: Ik dacht dat ik geen enkele uitspraak ben tegengekomen waarin de heer Nawijn ook maar enigszins zou tornen aan het feit dat Nederland open is voor echte vluchtelingen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Jawel, want ik lees u voor dat hij heeft gezegd: de kraan gaat dicht. Gaat de kraan bij het kabinet dicht? Gaat uw kraan dicht? Of gaat die alleen bij de heer Nawijn dicht?

Minister **Balkenende**: Ik dacht dat ik duidelijk was geweest. De kraan zal nooit dicht gaan voor echte vluchtelingen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Oké, dat is duidelijk. En gaat Nederland het strengste asiel- en migratiebeleid van de Europese Unie voeren?

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd: als het gaat om asielbeleid, zul je moeten komen tot een afstemming met andere Europese landen. Je schiet alleen niet zoveel op met het woord ''strengst'', want dat zou betekenen dat je het beleid steeds moet bijstellen als een ander land op een bepaald onderdeel iets anders doet. Dat vind ik geen vruchtbare discussie.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Oké, als wij daar dus niets mee opschieten, dan dank ik u zeer. Want dan schieten wij met dat interview van die minister dus niets op! Dank u wel!

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Er komt een strakkere uitvoering van het Nederlandse asielbeleid. Dat gebeurt niet om slachtoffers van vervolging te weren, integendeel! Voor hen heeft Nederland altijd plaats gehad en dat zal zo blijven. Maar de meeste asielzoekers komen hier om andere redenen naartoe en hebben geen recht op verblijf. Die mensen moeten zo snel mogelijk worden afgewezen en ons land verlaten. Als wij dat doen, zullen ook minder gelukzoekers zich overleveren aan mensensmokkelaars om de kansloze reis naar ons land te ondernemen. Ik wijs in dat verband ook op wat de heer Wijnschenk gisteren heeft gezegd. Een duidelijk asielbeleid is humaner dan een beleid dat voeding geeft aan valse hoop. Deze maatregel zal dan ook naar verwachting leiden tot een lagere instroom. De getallen hebben wij zojuist besproken.

Aan het asielbeleid is ook het moeilijke onderwerp van terugkeer verbonden, waarvoor onder anderen aandacht is gevraagd door de heren Wijnschenk, Verhagen, Zalm en Van Dijke. Het kabinet gaat zich extra inspannen om het terugkeerbeleid

effectief te maken door een betere samenwerking van diensten en het sluiten van terugkeerovereenkomsten met het land van herkomst, ook in EU-verband. Ik realiseer mij zeer goed dat het terugkeerbeleid met name ten aanzien van uitgeprocedeerde asielzoekers soms tot aangrijpende situaties leidt. Maar op dit punt kan het kabinet niet anders dan vasthouden aan het uitgangspunt dat het de eigen verantwoordelijkheid is van de vreemdeling om gehoor te geven aan de hem opgelegde vertrekverplichting. Al vanaf het moment van de eerste negatieve beschikking wordt de vreemdeling daarop gewezen. Vanwege de overheid wordt de betreffende vreemdeling, indien hij dat wenst, op allerlei manieren ondersteuning geboden bij het realiseren van zijn zelfstandige terugkeer. De ervaring leert dat een vreemdeling daadwerkelijk kan vertrekken als hij dat echt wil. Indien de vreemdeling niet zelfstandig wenst te vertrekken en vervolgens gedwongen verwijdering uit Nederland vanwege het ontbreken van de benodigde reis- en identiteitsdocumenten niet mogelijk blijkt, wordt als ultimum remedium overgegaan tot beëindiging van voorzieningen. Als wij dat niet doen, staat er een bonus op het verborgen houden van iemands identiteit, waardoor het probleem ons volledig boven het hoofd zou groeien. Het is hard, maar het kan niet anders. In een constante dialoog probeert het kabinet gemeenten hiervan te doordringen.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Dit punt heb ik in mijn eerste termijn aangeroerd en daar heb ik grote vragen bij. De suggestie wordt gewekt dat betrokkene te allen tijde zijn terugkeer mogelijk kan maken. Dat is niet waar. In sommige omstandigheden kan betrokkene gewoon niet terug, omdat het land van herkomst hem niet terugneemt. Wie is in zo'n geval verantwoordelijk voor de opvang van betrokkene? Is dat de gemeente of de rijksoverheid? Als het de rijksoverheid is, waarom blijft u er de gemeenten mee lastigvallen? En als het de gemeenten zijn, waarom probeert u dan te voorkomen dat de gemeenten hun verantwoordelijkheid nemen?

Minister **Balkenende**: Als er sprake is van niet kunnen terugkeren, dan zal het geval op zijn eigen merites worden bekeken. U kent de regels die daarvoor gelden. Als er mogelijkheden van terugkeer zijn, dan zullen Rijk en gemeenten dezelfde lijn moeten volgen. Het gaat hier om een verantwoordelijkheid van de overheid als zodanig.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Dat punt is duidelijk, maar nu gaat u nog aan mijn vraag voorbij. Er staan mensen op straat die niet kunnen worden teruggezonden. De vraag is wie voor deze mensen verantwoordelijk is. De vraag is ook waarom tegen de gemeentes wordt opgetreden zoals voorzien in de kabinetsvoornemens. Waarom doet de rijksoverheid dit gemeenten aan, als mensen niet kunnen terugkeren?

Minister **Balkenende**: Wij weten uit de praktijk dat mensen die kunnen terugkeren dit in heel veel gevallen gewoon niet doen. Dit kabinet wil dat het terugkeerbeleid – hoe moeilijk dat ook zal zijn – op een betere leest wordt geschoeid, dat de zaken scherper aan de orde worden gesteld en dat zowel Rijk als gemeenten hun verantwoordelijkheid nemen, en dat weet u ook.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): U gaat aan mijn punt voorbij. Ik ben het van harte met u eens dat zij die kunnen terugkeren ook daadwerkelijk moeten terugkeren. Ik wil het nu hebben over mensen die niet terug kunnen, omdat het land van herkomst hen niet terugneemt. U speelt voortdurend het balletje in het rond. Waarom valt u gemeenten af die met betrekking tot deze mensen hun sociaal-maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen?

Minister **Balkenende**: Wij hebben het over prioriteiten in het beleid en ik denk dat wij nu aandacht moeten schenken aan de problematiek van de falende terugkeer. Dat is jarenlang een onbenoemd probleem geweest en wij vinden dat die zaak nu aan de orde moet worden gesteld. Er zal zeker gekeken moeten worden of er sprake is van een humane situatie, maar wij moeten ernst maken met het vraagstuk van de terugkeer. Dat betekent dat het Rijk gemeenten zal en mag aanspreken op hun verantwoordelijkheid om ernst te maken met de terugkeer.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Dat is waar. Daar zullen de gemeenten op aangesproken moeten worden, maar ik verwacht van het kabinet dat het gemeenten de ruimte laat om mensen die echt niet terug kunnen adequate opvang te bieden. Deze mensen mogen niet op straat gaan zwerven, want dat is inhumaan. Ik zou graag zien dat de minister-president daarop reageert.

De **voorzitter**: Het was geen vraag.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Het was wel een vraag. Ik heb in drie vragen geprobeerd om een duidelijk antwoord te krijgen, maar de minister-president loopt ervoor weg.

De **voorzitter**: Een beetje vriendelijk, alstublieft. De stemming was goed; laten wij dat zo houden. Wil de minister-president de vraag beantwoorden?

Minister **Balkenende**: Ik meen dat ik duidelijk ben geweest over de inzet van het kabinetsbeleid. Als er sprake is van een onvermijdelijke situatie, zullen wij die op eigen merites moeten beoordelen, maar het gaat er nu om dat het kabinet prioriteit wil geven aan iets dat lange tijd onvoldoende naar voren is gekomen. Daar zal dan ook onze inzet op gericht zijn. Wij moeten oppassen dat wij dan niet direct weer in de sfeer van uitzonderingen komen. Het gaat er nu juist om, het beleid op orde te krijgen.

De heer **Zalm** (VVD): Ik heb net een ander type vraag, voorzitter. De minister-president zegt dat, als gemeenten niet stoppen met het bieden van voorzieningen, het kabinet een doordringend gesprek met die gemeenten zal voeren. Zou het niet goed zijn om ervoor te zorgen dat het gewoon niet meer mogelijk is? Het geeft toch geen pas dat, als het rijksbeleid is – democratisch vastgesteld – om geen voorzieningen meer te verschaffen, er dan instanties in Nederland zijn die rustig zeggen: ach, wij doen het toch maar. Gaat het kabinet er dus echt iets aan doen, behalve een doordringend gesprek?

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd dat de overheid hier verantwoordelijkheid heeft te nemen ten aanzien van een betere inspanning inzake terugkeer. Dat is een verantwoordelijkheid van gemeenten én rijk en dat

De heer Balkenende, minister-president, minister van Algemene Zaken
© M. Sablerolle – Gouda

gaat natuurlijk verder dan alleen aanspreken. U kunt ervan verzekerd zijn dat de betrokken minister dit indringend met gemeenten aan de orde stelt en dat er zo nodig maatregelen worden getroffen.

De heer **Zalm** (VVD): Dus wij zullen dat niet meer tolereren?

Minister **Balkenende**: De verstrakking van het beleid hebt u al kunnen merken.

De heer **Verhagen** (CDA): Dat ook een gemeente zich aan de wet heeft te houden, in dit geval de Koppelingswet, is duidelijk. Derhalve geen bijstand en geen huursubsidie. De CDA-fractie heeft ook talloze malen gewezen op de verantwoordelijkheid van de rijksoverheid op dit vlak. Ik noem een voorbeeld: de eigen verantwoordelijkheid van de afgewezen asielzoeker om het land te verlaten. Het is dan heel vaak ''MOB'', ofwel ''met onbekende bestemming vertrokken'', maar in feite is die bestemming bij de gemeente op de stoep. Het gaat er dus om dat er meer daadwerkelijk wordt uitgezet en vertrek onder toezicht plaatsvindt. In plaats van iemand een briefje te sturen met de mededeling dat hij weg moet, moet er een beleid van de rijksoverheid komen waardoor de mensen daadwerkelijk op het vliegtuig worden gezet, het land uit. Anders blijft het probleem bestaan.

Minister **Balkenende**: Hetgeen u nu zegt, past bij de oriëntaties van het kabinet om te komen tot een geloofwaardig terugkeerbeleid. De opmerkingen die u maakt, zijn goede suggesties.

Voorzitter. Ik ga graag over naar het onderdeel milieu, mobiliteit en landbouw. De heer Rosenmöller zegt dat effectief milieubeleid de nek zal worden omgedraaid, terwijl de heer Van Dijke zegt dat het kabinet geen aandacht heeft voor duurzame ontwikkeling. Mevrouw Giskes vraagt zich af, of de ambities op het terrein van natuur en milieu verloren zijn gegaan. Het kabinet acht een leefbare omgeving, een dynamische ruimtelijke ontwikkeling en duurzaamheid wel degelijk van belang. Wel wil het kabinet het beleid op een andere wijze vorm geven en de keuze van instrumenten opnieuw bezien. Het milieubeleid komt dichter bij de burger, met helder beleid, eenvoudiger regels en scherpere handhaving. Nog voor de behandeling van de VROM-begroting in de Tweede Kamer, medio november, zal worden aangegeven in de Uitvoeringsnotitie milieubeleid, hoe de milieuambities in lijn worden gebracht met de financiële consequenties.

Laat ik voorop stellen dat het kabinet bij de uitvoering van het milieubeleid vasthoudt aan het streven naar de ontkoppeling tussen economische groei en milieu. Ook de Kyotoafspraken zal het kabinet nakomen. Daartoe hebben wij ons verplicht met de ratificatie van het protocol. Het RIVM heeft in zijn milieubalans aangegeven dat het niet zeker is dat de Kyotodoelstelling – 6% reductie van de emissies broeikasgassen in de periode 2008/2012 – wordt gehaald. De haalbaarheid van deze doelstelling is van een groot aantal factoren afhankelijk, waaronder internationale samenwerking en technologische ontwikkelingen. In de Uitvoeringsnotitie milieubeleid zal hierover duidelijkheid worden verschaft en komt het kabinet met een reactie op de milieubalans. In Nederland gaat het dan met name om een vergroting van de inzet bij de overige broeikasgassen.

Een ander accent is dat wat internationaal kan, ook internationaal moet worden opgepakt. Daarom wordt veel waarde gehecht aan het EU-voorstel inzake emissiehandel. Hiermee kan de Nederlandse prestatie tegen lagere kosten worden bereikt. De besluitvorming over een Europees systeem gaat de komende maanden een belangrijke fase in. Nederland zal dit actief ondersteunen. Het Deense voorzitterschap heeft nu nieuwe voorstellen gedaan die er interessant uitzien. Als voorbereiding op de Europese besluitvorming zal onderzocht worden, hoe de emissierechten bij introductie in Nederland verdeeld zouden kunnen worden.

Zoals al gezegd, kunnen sommige milieudoelstellingen zoals de Kyotodoelstellingen uitsluitend op Europees of mondiaal niveau worden aangepakt. Dat dit niet eenvoudig is, heb ik kunnen merken tijdens de World summit on sustainable development in Johannesburg. Er is enige scepsis getoond over de uitkomsten, maar dit doet naar mijn mening geen recht aan de resultaten. De top in Johannesburg heeft duidelijk resultaten opgeleverd om de kloof tussen arm en rijk te verkleinen, in samenhang met het aanpakken van de internationale milieuproblemen. De ambities die Nederland en de EU hiervoor hebben, blijven hoog en zijn ook in Johannesburg niet verlaagd. Voor mij zijn de afspraken van Johannes-

burg dan ook niet vrijblijvend. Implementatie is van belang en daaraan gekoppeld de monitoring. Mevrouw Van Nieuwenhoven en de heer Rosenmöller kunnen er zeker van zijn dat mijn woorden in Johannesburg: ''We have done the talking, let's start walking'' mij ernst zijn. In oktober zal het kabinet, in aansluiting op de uitgevoerde verkenning, NSDO en de VN-top, komen met een actiegerichte strategie voor duurzame ontwikkeling met een nationale en internationale dimensie. Daarbij zal met name aandacht worden geschonken aan de uitvoering van een aantal concrete programma's, niet alleen bij de overheid. Er zal ook worden aangesloten bij initiatieven van maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven, inclusief de internationale ''partnerships''.

Door een aantal afgevaardigden is ingegaan op de wijziging in het fiscaal instrumentarium. Zoals ik al heb aangegeven, kiest dit kabinet voor kosteneffectiviteit. Fiscale regelingen waarvan veel gebruik wordt gemaakt, zijn kritisch bekeken en dit heeft geleid tot de gemaakte keuzen.

Door een aantal uwer is groen beleggen aan de orde gesteld. Laat ik voorop stellen dat de groenregeling niet wordt afgeschaft, maar wordt versoberd. De fiscale voordelen van groen beleggen bestaan uit een heffingskorting groen beleggen in box 1 en de vrijstelling voor de vermogensrendementsheffing in box 3. De heffingskorting wordt afgeschaft, de vrijstelling voor de vermogensrendementsheffing wordt onverkort gehandhaafd.

Dit kabinet kan en zal de files niet oplossen binnen vier jaar. Het kan de automobilist de komende vier jaar wel het gevoel geven dat de doorstroming verbetert. De komende jaren wordt hiervoor 420 mln euro extra uitgetrokken, onder meer voor de aanleg van spits- en bufferstroken. Tevens krijgt de automobilist in 2004 het kwartje van Kok terug aan de pomp.

Sommige afgevaardigden hebben de suggestie gewekt dat er weinig aandacht is voor het spoor en voor de treinreiziger. De aandacht van dit kabinet verschuift van de uitbreiding van rails naar verbetering van het bestaande spoorwegnet. Goed en tijdig onderhoud heeft de hoogste prioriteit zodat de treinen beter op tijd kunnen rijden. De komende vier jaar besteden wij hieraan 300 mln euro extra.

Naast investeringen zal ook dit jaar samen met de taakorganisatie Pro Rail en de vervoerders een nieuw benuttingplan worden gepresenteerd om de betrouwbaarheid van het spoorsysteem te verhogen en de punctualiteit van de treindienst te verbeteren.

Voor het stadsgewestelijke vervoer wordt ingezet op verhoging van frequenties van het treinvervoer. Dit zal betekenen dat de reiziger merkt dat treinen frequenter rijden en de reiziger minder zal moeten wachten op de perrons.

Door goede en tijdige ontsluiting van Vinex-lokaties zal de reiziger eveneens verbeteringen merken. In 2006 kunnen ongeveer 200.000 reizigers gebruik maken van de nieuwe stations. Daarnaast merkt de treinreiziger de komende jaren dat de treinen en stations schoner en veiliger zijn.

Mevrouw **Giskes** (D66): Ik wil nog terugkomen op het groen beleggen. Ik begrijp dat de minister-president meent dat de regeling doorloopt als je de heffingskorting in box 1 afschaft en alleen de vrijstelling in box 3 handhaaft. Daarmee halveer je de mogelijkheden voor mensen. Dit betekent eigenlijk dat die regeling de nek wordt omgedraaid. De vrijstelling in de vermogensrendementsheffing stelt dan niets meer voor, want niemand is nog geïnteresseerd. Zou het niet denkbaar zijn die regeling meer toe te spitsen, ook de markt zegt dat dit wel kan. Hetzelfde bedrag dat nu wordt ingeboekt voor de vrijstelling van de vermogensrendementsheffing zou moeten worden gebruikt om de heffingskorting te herstellen, zodat het ook echt mogelijk blijft om groen te beleggen, want wij willen die mogelijkheid niet kwijt.

Minister **Balkenende**: Ik heb aangegeven wat het kabinet voorstelt. Mevrouw Giskes reikt nu een aantal suggesties aan. Misschien is het goed dat ik een nadere reactie geef in tweede termijn.

De heer **Zalm** (VVD): Sommige mensen menen dat beleggen in Nederland niet genoeg belast wordt. Het in het geheel niet belasten van beleggen is het verste waartoe kan worden gegaan. Je gaat toch geen subsidie verlenen aan vermogende mensen die beleggen, ook al is het in een groenbelegging? Dat is het oude systeem. Daar moeten wij vanaf. Wij moeten geen beleggers subsidiëren.

Mevrouw **Giskes** (D66): De voormalige minister van Financiën heeft in de vorige periode uitvoerig verdedigd en aanvaard dat wij het op deze manier deden, niet om beleggen overmatig te subsidiëren maar om het mogelijk te maken om laag renderende investeringen in groen te laten plaatsvinden.

De heer **Zalm** (VVD): Het is een subsidie op beleggen. Dit was een onderdeel van het vorige stelsel dat mij nooit veel heeft aangesproken.

Mevrouw **Giskes** (D66): Deze minister-president doet ook wel eens dingen die hem niet aanstaan.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Ziet het kabinet de prijsstijging van 9% die de NS voornemens is om volgend jaar door te voeren als onvermijdelijk?

Minister **Balkenende**: Dit onderwerp is meerdere keren besproken en moet worden bezien in samenhang met de contracten tussen overheid en NS. Het is u bekend welke mogelijkheden de NS heeft om over te gaan tot tariefsaanpassingen. U zegt ''onvermijdelijk'' maar er is een bepaalde knip in de verhoging aangebracht. Wij moeten goed kijken naar de vrije beleidsruimte van de Nederlandse Spoorwegen; datgene wat men doet, past binnen de gestelde kaders. Het gaat om de vraag wat onze mogelijkheden zijn tot aanpassing van de tarieven. Dat hangt samen met de verzelfstandiging.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): U heeft de mogelijkheid om de heffing die de NS moet betalen niet met 20 mln euro te verhogen. Dat besluit zou procenten tariefstijging schelen. Bent u bereid om niet 20 mln euro extra te vragen om veel maatschappelijke commotie te vermijden? U heeft toch al het beeld geschetst en in praktijk gebracht dat u een forse verschuiving van openbaar vervoer naar asfalt teweegbrengt.

Minister **Balkenende**: Het kabinet is op goede gronden gekomen tot de besluiten in de stukken. De punten

die voor ons van belang zijn, zijn gelegen in het onderhoud van het rail. Daar doen wij inspanningen voor; dat is in de troonrede gezegd en dat wordt nu nog eens herhaald. Dat ligt op ons bord en daar blijft het bij.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Met hoeveel procent zullen files afnemen als gevolg van de 150 km asfalt die u laat aanleggen? Vandaag hebben wij het bericht gekregen dat de files in het afgelopen jaar met 15% zijn toegenomen.

Minister **Balkenende**: Ik meen dat dit punt in de schriftelijke beantwoording aan de orde is geweest. De verwachting is dat de aanleg van nieuwe stroken leidt tot een reductie van 30% tot 40%.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Die reductie zal plaatsvinden op die stukken, maar ik vraag natuurlijk naar het algemene filebeeld. Komt daar bij de voorbereiding van de begroting van Verkeer en Waterstaat nog een stuk over?

Minister **Balkenende**: Dat punt is wat grofmazig. U weet ook dat de situatie rond files samenhangt met de economische ontwikkeling en de mate van het weggebruik. Het kan voorkomen dat het bedrijfsleven in de komende jaren meer verantwoordelijkheid neemt ten aanzien van het woon-werkverkeer. De regels zijn bekend. De vraag was nu even: wat betekent de investering van het kabinet in extra stroken? Het antwoord daarop heb ik gegeven. Het is lastig om in algemene zin aan te geven wat er zal gebeuren rond de fileproblematiek. Die discussie is te grofmazig.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): De noodzaak ligt in het feit dat je wel een strook kunt aanleggen maar het probleem vaak is dat de file 10 km verderop komt te staan. Zo gaat het in de praktijk.

Minister **Balkenende**: Ik heb vaak met u en met anderen gedebatteerd over knelpunten en bottlenecks: drie- of vierbaanswegen die plotseling overgaan in tweebaanswegen. Dit kabinet wil nadrukkelijk werken aan die knelpunten in het Nederlands wegennet. Ik weet dat de instroom in steden een andere discussie is, maar ik weet ook dat knelpunten kunnen worden opgelost. U kent de proef die in de buurt van Utrecht is gedaan. Die heeft uiteindelijk gewerkt. Uit dat soort processen kan lering worden getrokken. Dit kabinet wil investeren in dat soort extra stroken en de juridische procedures sneller laten verlopen. Daartoe wordt de spoedwet in het leven geroepen. Aan de hand van die twee elementen worden de knelpunten aangepakt die iedereen aanvaardt.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Is het nu een keer afgelopen met de geluiden vanuit het kabinet om te gedogen en met de voorstellen tot aanpassing van de maximumsnelheid?

Minister **Balkenende**: Ik ben op dit punt helder geweest: normen worden gehandhaafd. Als bepaalde sancties als onbillijk worden ervaren, kan worden gepraat over lagere boetes bij lichte overtredingen en hogere boetes bij zwaardere overtredingen. Er is echter geen ruimte voor een gedoogcultuur.

De heer **Verhagen** (CDA): Over knelpunten gesproken: gaat minister De Boer op korte termijn naar Maastricht om te komen tot een bestuursconvenant? Ondertunneling? A2?

Minister **Balkenende**: Ik weet dat alle ogen in Maastricht nu op u gericht zijn, mijnheer Verhagen. U als Limburger moet deze vraag zeker stellen. De minister van Verkeer en Waterstaat zal in een plan van aanpak ingaan op de problematiek van de A2. Begin oktober wordt bekend, hoe hij verder denkt te gaan met dit onderwerp. Het zal aan de orde komen bij de desbetreffende begrotingsbehandeling.

De heer **Verhagen** (CDA): In de schriftelijke beantwoording stond dat er concretere plannen zouden komen. Juist omdat ik graag de inhoud van die concretere plannen wil horen, heb ik gevraagd of minister De Boer naar Maastricht gaat om te praten over de mogelijkheid van een bestuursconvenant.

Minister **Balkenende**: Er is voorzien in een gesprek van minister De Boer in Maastricht. Ik denk dat de dreiging die van uw woorden uitgaat, hem niet zal zijn ontgaan!

De heer **Verhagen** (CDA): Ik heb verder gevraagd of er in de afgelopen periode harde toezeggingen zijn gedaan met betrekking tot de Hanzelijn. Daarop is een schriftelijke reactie gekomen, een mooi antwoord maar geen antwoord op mijn vraag.

Minister **Balkenende**: Ik stel voor, hierop in tweede termijn terug te komen.

Mevrouw **Giskes** (D66): Zou de minister-president kunnen toelichten waarom het zinnig is, te gaan bezuinigen op de bekostiging van het stads- en streekvervoer in een tijd waarin wij willen proberen het openbaar vervoer zijn rol te laten vervullen?

Minister **Balkenende**: Het stads- en streekvervoer hoort aan de orde te komen bij het desbetreffende begrotingshoofdstuk. U kent de financiële ontwikkelingen. Ik heb in hoofdlijnen aangegeven, hoe het kabinet ertegen aankijkt en gesproken over onze inzet ten aanzien van het openbaar vervoer. Ik wil het nu graag daarbij laten.

Mevrouw **Giskes** (D66): Ik vind het wel van een andere orde dan de A2 bij Maastricht. Dat punt zou ik inderdaad graag behandelen bij de begrotingsbehandeling van Verkeer en Waterstaat. Als het echter gaat over mobiliteit in het algemeen, is het wel heel cruciaal te vernemen, hoe er wordt omgegaan met het openbaar vervoer. Ik vind het geen detail voor die begrotingsbehandeling.

Minister **Balkenende**: Er vindt een gesprek plaats met de decentrale overheden over dit onderwerp. Ik heb in algemene zin aangegeven hoe wij aankijken tegen het openbaar vervoer, wat de financiële inzet is en wat ons voor ogen staat.

De **voorzitter**: Voor nu heeft u antwoord gekregen, mevrouw Giskes, u kunt er in uw tweede termijn op terugkomen.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): De PvdA-fractie vindt de ondertunneling van de A2 bij Maastricht absoluut geen detail. Ik deel dat met deze minister-president, omdat ik op www.Maastricht.nl de woorden van de toen nog fractie-

voorzitter van het CDA Balkende gelezen heb. Hij heeft in Maastricht gezegd dat het nu eens afgelopen moest zijn met praten en maken van plannen en dat er gewoon begonnen moest worden met de uitvoering. Wat is er nu toch gebeurd dat wij opeens weer terug bij af zijn?

Minister **Balkenende**: Mevrouw Van Nieuwenhoven, u zet de zaak toch een beetje op zijn kop.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Nee, ik citeer wat ik gelezen heb op de internetsite.

Minister **Balkende**: Als de vorige premier en uw voorganger de heer Melkert de door hen gedane toezegging aan Maastricht hadden nagekomen, hadden wij deze discussie nu niet gehad. Zo liggen de feiten.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Maar dat ontken ik ook niet. Ik probeer u nu aan úw woord te houden; ik help u weer.

Minister **Balkenende**: Ik ben erg blij met de ondersteuning, maar het was fijn geweest als die ondersteuning al eerder gematerialiseerd was.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Dat ben ik met u eens.

Minister **Balkenende**: Er is inderdaad een groot probleem ten aanzien van de ondertunneling van Maastricht. Het is een bekend verhaal dat er tussen Amsterdam en Italië één plek is waar men met stoplichten geconfronteerd wordt en dat is daar. Het is de nadrukkelijke wens van heel Limburg dat daaraan iets gedaan wordt, dat het wordt opgelost. Dat is de reden waarom minister De Boer over dit onderwerp met Maastricht zal spreken en er later op zal terugkomen in het plan van aanpak.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Nu ik in Maastricht geweest ben, mag ik misschien nog één vraag stellen over het openbaar vervoer?

Ik kom uit een klein dorp en wellicht is het bij u precies hetzelfde. Zelfs in de tijd dat ik jong was, gingen de bussen meestal maar één keer per uur en 's avonds na zevenen helemaal niet meer en dat is nooit veranderd. Hoe kunnen wij nu toch zeggen dat wij bezuinigen, het nog duurder maken, dat de kwaliteit erop achteruitgaat en dat die bezuinigen alleen maar gerealiseerd kunnen worden door die bussen nog minder te laten rijden? Dat kan toch niet de bedoeling zijn?

Minister **Balkenende**: U had het net over bussen waarin vrijwel niemand zit.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Maar daar gaat het niet om. Het gaat erom dat er openbaar vervoer wordt aangeboden. Als u zegt dat de overheid in Nederland niet langer meer verantwoordelijk wil zijn voor het openbaar vervoer, dan hebben wij een andere discussie. Nu gaat het echter over het feit dat er bezuinigd wordt op het stads- en streekvervoer en dat is een slechte zaak.

Minister **Balkenende**: U kent ook de problematiek van het openbaar vervoer in het landelijk gebied. Daar is sprake van andere frequenties en veel minder draagvlak voor de voorziening, in casu veel minder gebruikers. Je moet wel oog hebben voor de kwaliteit van het openbaar vervoer in die gebieden, maar je moet vooral zoeken naar alternatieven. In bepaalde delen van het land – we moeten elkaar niets wijs maken – ben je eigenlijk aangewezen op een auto, omdat er geen echt alternatief is. Ik kom genoeg in het land om te weten dat er in bepaalde delen van het land bussen rondrijden waar vrijwel niemand in zit. En dat is een probleem. Dat probleem los je niet op door die bussen nog meer te laten rijden, want het gaat...

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Dat heb ik ook niet gezegd.

Minister **Balkenende**: Ik geef hiermee aan dat er een groot probleem is. Je moet dus bekijken of je daar via maatwerk of andere constructies, zoals de belbus, iets aan kunt doen. Ik ben het met u eens dat wij die discussie wel moeten aangaan, omdat bepaalde groepen bij uitsluiting van andere mogelijkheden zijn aangewezen op openbaar vervoer.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. Dat er maar een of twee mensen in een bus zitten, is vroeger nooit een reden geweest om te bezuinigen. Dit is dus wel een heel grote trendbreuk.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Voorzitter. Wat wil de minister-president doen aan de grote sociale en half criminele onveiligheid in het openbaar vervoer? Daar is de LPF-fractie heel benieuwd naar.

Minister **Balkenende**: Ik heb in algemene zin al een paar keer gesproken over de veiligheid in het openbaar vervoer. Aangezien mensen geen gebruik meer durven te maken van bepaalde treinen of metro's, zal er met name op die riskante trajecten sprake moeten zijn van de inzet van personeel, een hardere aanpak, het beter volgen van mensen en veiligheid op het perron. Wij zijn ons zeer bewust van de noodzaak om die zaak aan te pakken. We moeten Nederland veiliger maken. De veiligheid in het openbaar vervoer, waar u terecht over spreekt, is een belangrijk aspect daarvan.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Komt daar een apart beleidsplan voor?

Minister **Balkenende**: Er komt een aanvalsplan sociale veiligheid en daar maakt dit onderdeel van uit.

Voorzitter. Ik kom op het openbaar bestuur. Het overheidsbestuur is een onmisbare schakel in de samenleving. Veel burgers herkennen zich onvoldoende in de wijze waarop het openbaar bestuur omgaat met de problemen die zij ervaren. Burgers en bedrijven verwachten van de overheid dat zij maatschappelijke problemen daadkrachtig aanpakt, duidelijke doelen formuleert en zichtbare resultaten boekt. Zij vinden het belangrijk dat de overheid keuzevrijheid biedt en ruimte en voorwaarden schept voor burgers en ondernemingen en het zelfoplossend vermogen van de samenleving. Dat betekent dat de overheid regelzucht en bureaucratie moet laten afnemen. Tegelijkertijd moet de overheid de doeltreffendheid en de efficiency van haar handelen laten toenemen. Het gaat om het versterken van de rechtsorde, het vergroten van de geloofwaardigheid van de overheid en het verbeteren van de prestaties van de overheid als wetgever en handhaver, als marktmeester, als bestuurder en als dienstverlener. Met deze omslag gaat het kabinet voortvarende aan de slag door een operatie Beter bestuur voor burger

en bedrijf, in het perspectief van de nieuwe balans tussen overheid en samenleving. De operatie kent drie speerpunten, te weten: verbetering van het kwalitatief functioneren van de overheid en de publieke dienstverlening, terugdringing van bureaucratie en regelzucht en vergroting van de keuzevrijheid van burgers en ondernemers.

Voorzitter: Verburg

Minister **Balkenende**: Mevrouw de voorzitter. In antwoord op vragen van de fracties van D66 en Leefbaar Nederland merk ik nog het volgende op. Het kabinet is geen voorstander van het instrument referendum. Referenda berusten te zeer op de veronderstelling dat het openbaar bestuur niet meer is dan een optelsom van afzonderlijke maatregelen die naar believen kunnen worden afgewezen. Het kabinet stelt zich veeleer het versterken van de representatieve democratie op basis van evenredige vertegenwoordiging en een goed functionerend bestuur ten doel. Dat biedt de burger vertrouwen dat zijn stem wordt gehoord en dat de complexe belangen in de maatschappij op een zorgvuldige wijze tegen elkaar worden afgewogen. Het bestuur zal daar steeds, maar in het bijzonder bij verkiezingen verantwoording over moeten afleggen. Een daadkrachtig integriteitsbeleid past in het streven naar vernieuwd vertrouwen in het openbaar bestuur. In het kader van de parlementaire enquêtecommissie Bouwnijverheid worden wij hier extra mee geconfronteerd.

Met een set van maatregelen wordt een extra impuls gegeven aan het integriteitsbeleid binnen de publieke sector. Het gaat dan onder meer om de openbaarmaking van gemelde nevenwerkzaamheden, een meldplicht van financiële belangen en een rechtsbeschermingsbepaling voor de klokkenluider.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik wil nog even terugkomen op het referendum. U hebt vanmorgen een warm pleidooi gehouden voor een maatschappelijke discussie over de uitbreiding van de Europese Unie. Nederland zou er echt tegenaan gaan als voorzitter van de OVSE enzovoort. Ik ben ook niet voor een referendum op alle punten, want dan wordt het een ridicule vertoning. Een referendum in Nederland over de uitbreiding van de EU of, destijds, over het Verdrag van Maastricht zou evenwel een enorme bijdrage kunnen leveren aan dat maatschappelijke debat. Is het zo raar om de bevolking in een democratie over existentiële vragen, bijvoorbeeld wel of geen euro, beslissingsbevoegdheid te geven? Dat behoeft toch niet per se strijdig te zijn met de representatieve democratie?

Minister **Balkenende**: U hebt daar een punt. Wij hebben een maatschappelijk debat nodig over het Europees perspectief, dat onderschrijf ik volledig. Daarom hebben de staatssecretaris van Europese Zaken, als eerst verantwoordelijke, en de minister van Buitenlandse Zaken nadrukkelijk gezegd dat zij in het kader van de uitbreiding van de Europese Unie een dergelijk debat willen entameren. De vraag is of maatschappelijk debat automatisch een referendum vergt om dat debat meer kleur te geven. Ik heb net aangegeven dat wij grote aarzelingen hebben bij het instrument referendum, vanwege de representatieve democratie en omdat het kan ontaarden in een sfeer van nee zeggen. Ik denk dat in een vertegenwoordigende democratie juist de in de Tweede Kamer nadrukkelijk moet worden ingegaan op hetgeen de burgers bezighoudt. Ik vind maatschappelijk debat prima, maar dat leidt niet automatisch tot een referendum. Ik weet dat daarover verschillend wordt gedacht en dat de LPF deze zaak anders bekijkt, maar de uitkomst van de onderhandelingen over het Strategisch akkoord was dat wij niet zouden kiezen voor dit instrument.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik wil niet in de coalitie gaan zitten roeren op dit punt, daar ben ik verder niet in geïnteresseerd. Ik ben het met u eens dat de spin-off van een maatschappelijk debat een oneigenlijk argument is. U gaat helaas niet in op mijn enige echte argument, namelijk dat het niet raar is om in een democratie de individuele burger de mogelijkheid te geven zich uit te spreken over hele existentiële kwesties. Ik bedoel zaken als de euro en de uitbreiding van de EU. Deze zaken hebben verstrekkende gevolgen voor de samenleving. Het Verdrag van Maastricht is bijvoorbeeld destijds in de Kamer – er zit hier een aantal oude buitenlandwoordvoerders dat dit nog wel weet – door een klein groepje behandeld. Dit verdrag heeft enorme implicaties gehad. U kunt zeggen dat partijen daar bij de volgende verkiezingen op moeten worden afgerekend, maar zo werkt het helaas niet.

Minister **Balkenende**: Ik begrijp de opmerkingen van de heer Marijnissen zeer goed. De vraag is wat een existentieel belang is. Daarmee komt men op een hellend vlak. Waarom zou dat existentiële belang zich alleen moeten richten op zaken met een internationaal karakter zoals de invoering van de euro en de uitbreiding van de Unie en waarom niet op nationale vraagstukken? De vraag is hoe het moet worden gedefinieerd.

Ik ga terug naar de redenering over het instrument referendum. Dit kabinet kiest nadrukkelijk voor de vertegenwoordigende democratie, omdat wij overtuigd zijn van de meerwaarde van debatten die hier moeten worden gevoerd. Wij geloven ook dat politici hun verantwoordelijkheid niet ontlopen, maar letten op wat de bevolking bezighoudt en ook communiceren met de bevolking. Het kabinet wil de verantwoordelijkheid echter niet uit handen geven.

De heer **Marijnissen** (SP): Het is duidelijk dat wij het hier niet over eens worden. Ik wil het ''existentiële'' wel even toelichten. Het gaat mij niet alleen om buitenlandse zaken, maar ook om binnenlandse zaken. Natuurlijk is het discutabel wat men referendabel vindt. Ik vind het teleurstellend om te moeten vaststellen dat dit kabinet iets wat er was – al was de wetgeving op dit punt niet al te best – weer terugdraait. Wij komen er nog een keer op terug.

Mevrouw **Giskes** (D66): Creëert de minister-president geen schijntegenstelling als hij zegt dat het kabinet kiest voor de representatieve democratie en dus tegen het referendum? Is het referendum niet juist een laatste redmiddel waarmee mensen het heft in handen kunnen nemen als de representatieve democratie tekortschiet of als er besluiten worden genomen die mensen echt niet aanstaan? Hij doet alsof wij dat moeten creëren en gaan oproepen tot een referendum. Zo zit het natuurlijk niet.

Minister **Balkenende**: Ik begrijp uw standpunt zeer wel. Het is zeer herkenbaar vanuit uw politieke groepering, D66, die daar altijd voor heeft gepleit. Dat hangt inderdaad samen met de visie die je hebt op de burger. Uw partij heeft altijd het voortouw genomen op het punt van directe democratie in de directe verantwoordelijkheid van de burger voor beleidsprocessen. Dit kabinet vindt daarentegen dat, hoezeer het het toejuicht dat de afwegingen worden gemaakt door middel van besluitvorming, groepsvorming en discussie, dit wel moet gebeuren via de weg van de vertegenwoordigende democratie. Juist omdat het kabinet oog wil hebben voor wat de mensen bezighoudt, moet het die verantwoordelijkheid zelf willen nemen. Het is natuurlijk niet zo dat de betrokkenheid van de burger alleen maar kan worden gerealiseerd via een referendum. Dat leidt namelijk tot twee besluitvormingsmechanismen: de politieke democratie en het referendum. Wij willen duidelijk maken hoe wij tegen de besluitvorming aankijken. Op dat punt verschillen wij helaas van mening.

Mevrouw **Giskes** (D66): Het referendum is één van de middelen voor de burgers. Ik begrijp dat het kabinet niet hecht aan zoveel mogelijk zelfbeschikkingsrecht voor de burgers. Het volgt eigenlijk meer de lijn van de heer Herben van afgelopen zomer: wij doen het goed in Den Haag, laat de mensen verder niet zeuren.

Minister **Balkenende**: Ik denk dat de laatste verkiezingen hebben aangegeven dat je erop wordt afgerekend wanneer de politiek te veel een zaak is van met elkaar bezig zijn op afstand van de bevolking of wanneer onbenoemde vraagstukken onvoldoende worden aangepakt.

Mevrouw **Giskes** (D66): Als de bevolking dat vandaag zou vinden, moet zij vier jaar wachten voordat zij er een keer over mag gaan stemmen. Daar gaat het referendum nu juist over. Als er hier een besluit zou worden genomen dat mensen echt niet aanstaat, omdat zij om welke reden dan ook misschien nu anders over een bepaalde zaak denken, wilt u hun dus geen middelen geven om daarover te stemmen. U zegt: wacht maar rustig, over vier jaar bent u de eerste.

Minister **Balkenende**: Neen, want als het goed is, functioneert een democratie elke dag en wordt er elke dag gediscussieerd over zaken die mensen bezighouden. Als het goed is, luisteren politici naar datgene wat onder de bevolking leeft. Daarvoor heb je echter geen referendum nodig. Ook gaat het niet om het afrekenen na vier jaar. Dat is wel het ultieme moment, maar politici die hun verantwoordelijkheid nemen, zullen willen luisteren naar de bevolking. Zij zullen willen communiceren. Die opstelling en houding zouden wel eens meer kunnen opleveren dan het instrument van het referendum.

Mevrouw **Giskes** (D66): Voorzitter...

De **voorzitter**: Mevrouw Giskes, u hebt drie keer geïnterrumpeerd. Drie keer hebt u op een iets andere wijze uw vraag gesteld. Ik denk dat u het niet eens bent met de premier, maar u hebt uw punt voldoende helder neergezet.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Ik geef mevrouw Giskes ter overweging dat wij inmiddels wel een gekozen burgemeester hebben en dat er een onderzoek loopt naar een nieuw kiesstelsel.

Mevrouw **Giskes** (D66): Daar val ik echt van achterover. Haagser kan het niet, ik vind het echt ongelooflijk van de LPF.

De **voorzitter**: Waarvan akte.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Nu ben ik in verwarring, want de gekozen burgemeester hebben wij toch nog niet?

Minister **Balkenende**: Ik zou de kans daarop niet uitsluiten.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Daar wil ik u over spreken, maar ik neem aan dat u daar nog op ingaat.

Minister **Balkenende**: Laten wij het gelijk maar doen.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik heb daarover inderdaad een vraag gesteld. Ik ken het voornemen van deze coalitie om dit onderwerp weer eens te doordenken. U heeft de moed om over het referendum een daad te stellen, onzes inziens terecht. Hoe vaak heeft er in dit huis nu al niet een discussie plaatsgevonden over de vraag of de burgemeester wel of niet gekozen moet worden? De voor- en nadelen zijn op een rijtje gezet. Daarover zijn wij toch wel uitgedacht? Zou het nu niet verstandig zijn dit thema maar te laten rusten en de Kroonbenoeming te handhaven als het meest onafhankelijke en kwaliteitswaarborgende instrument?

Minister **Balkenende**: Als ik nu ja zei, zou ik enorme problemen krijgen met mijn kabinet.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ja, maar u herinnert zich de opstelling van de onderscheiden deelnemende fracties wel. Twee van de drie fracties binnen uw coalitie hebben zich in het verleden daarover expliciet uitgelaten. In het recente verleden gingen de gedachten in een andere richting. Ik begrijp ook wel dat je een verandering in het denken nooit moet uitsluiten, maar wij moeten ons realiseren dat de voor- en nadelen nog wel dezelfde zijn. Overigens ben ik het helemaal met u eens dat de openbare voordracht door de vertrouwenscommissie aan de commissaris van de Koningin snel afgelopen moet zijn, want die is contraproductief.

Minister **Balkenende**: Daarover kunnen wij kort zijn. De besprekingen over het Strategisch akkoord hebben ertoe geleid dat de kwestie van de gekozen burgemeester binnen bereik is gekomen. Het debat over de precieze modaliteiten gaat uiteraard door, maar wij willen wel haast maken met dit dossier. Dat is afgesproken. Zo gaan wij aan het werk.

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Ik hoop niet dat het erop neerkomt, terwijl een coalitiepartner een beetje hoop heeft gekregen op dit punt, dat het op termijn toch niets wordt. Ik neem niet aan dat dit de bedoeling is.

Minister **Balkenende**: Het lijkt mij dat ik duidelijk ben geweest.

Ik was gebleven bij het integriteitbeleid Dit tot stand gekomen zal in 2004 worden geëvalueerd. Het is ook onontbeerlijk dat de private sector een aandeel levert om de integriteit van het ondernemingsgedrag te verzekeren. Het weer leefbaar en veilig maken van de wijken is in het

huidige kabinetsbeleid met name verankerd in het grotestedenbeleid. Op dit beleidsterrein worden concrete resultaatsafspraken gemaakt met de 30 grote steden. Zowel de sociaal-economische, de fysieke als de veiligheidsaspecten worden in het kader van het GSB op wijkniveau aangepakt. De problemen vragen om een geconcentreerde en samenhangende, resultaatgerichte aanpak. Door het formuleren van concrete doelstellingen waarop de gemeente zal worden afgerekend, ontstaat voor de burger een helder beeld van de gemeentelijke inzet. Een expertteam uitvoering GSB zal de kwaliteit en het tempo in samenspraak met de steden gaan aanjagen.

Het laatste grote blok betreft de internationale aspecten en Defensie. Nederland staat midden in Europa en de wereld. Stabiliteit en veiligheid in ons eigen land en continent kunnen niet los worden gezien van ontwikkelingen in andere delen van de wereld. Zo hebben de terroristische aanslagen van 11 september 2001 aangetoond dat onze stabiliteit kan worden beïnvloed door ontwikkelingen in verder weg liggende landen. Het onderscheid tussen interne en externe veiligheid is vervaagd. Grensoverschrijdende problemen dienen meer dan voorheen integraal in een Europese of internationale context bezien te worden. Dat geldt voor zaken die onze veiligheid betreffen, maar evenzeer voor zaken zoals migratie, milieuvraagstukken, duurzame ontwikkeling, economie en handel, conflictpreventie en mensenrechten. Het kabinet zal zich dan ook met betrekking tot het totaal van het buitenlands beleid sterk maken voor een integrale benadering. Het doel is vergroting van de herkenbaarheid, samenhang en effectiviteit. Daarom dienen de Nederlandse inzet en inspanning coherent te zijn. Dat geldt voor de bilaterale betrekkingen, maar evenzeer voor de samenwerking in internationale forums zoals de Benelux, de EU, het bondgenootschap en de VN. Dat is helder voor ons en helder voor onze buitenlandse partners.

Die heldere integrale benadering staat ons ook voor ogen wanneer Nederland de komende twee jaar achtereenvolgens het voorzitterschap van de Organisatie voor veiligheid en samenwerking in Europa, de Raad voor Europa en de Europese Unie bekleedt. Nederland wil de samenhang vooral versterken op het gebied van Europese waarden, democratie, rechtsorde, pluriformiteit en openheid. Kortom, het bevorderen in geheel Europa van samenlevingen waarin burgers zich veilig kunnen voelen voor de dreiging van terrorisme en voor de intimidatie van de georganiseerde misdaad. Daarom ook zal Nederland in de OVSE in 2003 als speciaal thema de illegale handel in drugs, wapens en mensen aan de orde stellen.

Onze toekomst is meer en meer verbonden met die van Europa; een Europa dat aan de vooravond staat van beslissingen over wat zich laat aanzien als de omvangrijkste uitbreiding tot nu toe. Bovendien onderzoekt Europa in de conventie hoe de Unie de komende decennia vorm gegeven moet worden. De uitbreiding van de Unie is een historische gebeurtenis. Het is niet alleen een vergroting van de interne markt tot een ruimte die economische en sociale vooruitgang moet brengen voor bijna 500 miljoen burgers. Het is ook een uitbreiding van de Unie als waardengemeenschap, die gegrondvest is op de beginselen van vrijheid, democratie en eerbiediging van de rechten van de mens, van de fundamentele vrijheden en van de beginselen van de rechtsstaat. Het kabinet kiest er tegelijkertijd voor, het wezenlijk karakter van de Unie tot de uitbreiding niet laten verzwakken. Veeleer is het de bedoeling om haar te versterken. Het kabinet is voornemens, op korte termijn hierover een notitie aan de Kamer te sturen die, indien de Kamer daarmee instemt, betrokken kan worden bij het Europadebat van begin oktober.

Daarop vooruitlopend merk ik het volgende op. De regering ziet de uitbreiding als een positieve stap in het Europese integratieproces; een stap die het Nederlands belang dient. Dat impliceert uiteraard dat de uitbreiding op een verantwoorde manier tot stand moet komen. Verantwoord betekent in dit verband eerst en vooral dat uitgangspunt blijft dat nieuwe lidstaten op het moment van toetreding individueel voldoen aan de Kopenhagencriteria. Ik merk dit in alle helderheid nog maar eens op, mede naar aanleiding van de inbreng van de heer Zalm.

De heer Zalm schetst dat de introductie van het huidige landbouwbeleid van de Unie in een kandidaat-lidstaat zoals Polen ertoe kan leiden dat het voor dat land op termijn moeilijker kan worden duurzaam te voldoen aan de Kopenhagencriteria. Hij gaf aan dat het daarom des te belangrijker is dat de toetsing van de kandidaat-lidstaten aan de criteria door de Commissie voldoende kritisch wordt uitgevoerd. Ik heb het betoog van de heer Zalm goed op mij laten inwerken. Het sterkt mij in de overtuiging dat Nederland inderdaad heel zorgvuldig zal moeten nagaan of de conclusies van de Commissie echt overtuigend zijn en of de toetsing inderdaad voldoende kritisch is uitgevoerd. Des te meer ben ik verheugd dat voorzitter Prodi mij vorige week heeft toegezegd al op 9 november met haar bevindingen naar buiten te komen. Dit geeft kabinet en parlement meer tijd om een en ander zorgvuldig tegen het licht te houden. De Commissie heeft toegezegd, de toetsing met de grootste zorgvuldigheid te zullen uitvoeren en daar zullen wij haar aan houden.

Daarnaast moet de uitbreiding ook financieel verantwoord zijn. De regering acht het noodzakelijk dat parallel aan de afronding van de onderhandelingen verder richting wordt gegeven aan de noodzaak om doelmatig optreden en de financiële houdbaarheid van de Unie na uitbreiding ook op langere termijn zeker te stellen. De regering meent dat in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid geen uitbreiding van inkomsten naar nieuwe lidstaten dient plaats te vinden. Indien dit echter onontkoombaar zou zijn, versterkt dit de noodzaak van versnelde uitfasering van die steun in de oude lidstaten, waarover besloten moet worden voordat de toetreding van nieuwe lidstaten een feit is.

Wij hebben over deze inzet al een debat gehad. De Kamer kan ervan verzekerd zijn dat de regering in de aanloop naar Kopenhagen met alle kracht ernaar streeft om dat ook te realiseren. De heer Zalm heeft gevraagd of de regering dit hier kan herhalen en dat doe ik graag. Mevrouw Van Nieuwenhoven vindt dat onze onderhandelingspositie schimmig en onhelder is en mevrouw Giskes meent dat onze ambities zijn teruggeschroefd. Ik kan u verzekeren dat dit niet het geval is. Dit standpunt wordt door alle bewindslieden en ambtenaren

uitgedragen. Wij hebben daar intensief overleg over.

De Conventie onderzoekt hoe de Unie voor de komende decennia moet worden vormgegeven. De inzet van de regering is er in algemene zin op gericht dat een zich uitbreidende Unie in staat blijft om adequaat te handelen en te besluiten. De regering vindt dat het gebruik van de communautaire methode een belangrijk aandeel heeft in het welslagen van de Europese samenwerking tot op dit moment. Deze methode vormt de beste garantie voor effectief beleid in de toekomst. Over de Conventie en de Nederlandse inzet daarin, hoopt de regering de Kamer op zeer korte termijn een notitie te doen toekomen die eveneens betrokken kan worden bij het Europadebat begin oktober. In de notitie zult u de positie en de ambities van de regering vinden, waarnaar de geachte afgevaardigden Van Nieuwenhoven en Giskes hebben gevraagd.

Mevrouw Van Nieuwenhoven stelde een vraag over de positie van de regeringsvertegenwoordiger in de Conventie. Direct aan het begin van deze kabinetsperiode hebben de bewindslieden van Buitenlandse Zaken en ik een gesprek gehad met de vertegenwoordiger, de heer Van Mierlo. Toen is afgesproken dat over de nadere invulling van de verhouding tussen regering en haar vertegenwoordiger een vervolggesprek zou plaatsvinden na opstelling van de regeringsnotitie over de Conventie. Ik wil en kan nu niet vooruitlopen op die notitie. De geachte afgevaardigde de heer Timmermans heeft overigens eerder schriftelijke vragen gesteld over de positie van de heer Van Mierlo. Ik heb gemeend de vragen aan te moeten houden tot na het gesprek waarover ik het zojuist had. Dat zal binnenkort plaatsvinden.

Meer aandacht voor het publieke draagvlak voor communicatie en het debat over Europa is hard nodig. Zoals ook in het Strategisch akkoord is verwoord, staat het belang van de EU voor de Nederlandse samenleving in contrast met de geringe betrokkenheid van de bevolking bij de ontwikkeling van de EU. De regering wil de verschillende aspecten van Europees beleid breed onder de aandacht van het publiek brengen. Informatie en betrokkenheid, daar gaat het om. De heer Verhagen vroeg om concrete plannen. Daaraan wordt thans gewerkt en deze worden, zodra zij gereed zijn, aan de Kamer toegestuurd.

De heer **Verhagen** (CDA): Dat mag ik hopen, maar ik mag ook hopen dat deze plannen voor half oktober geëffectueerd worden. Zij zijn namelijk van belang voor de uitbreiding. Wij nemen er de tijd voor om over het rapport-Verheugen te kunnen discussiëren, maar juist op dat punt moet staatssecretaris Nicolaï de gelegenheid krijgen om het publieke debat te entameren.

Minister **Balkenende**: Ik zie instemmend geknik van de betrokken staatssecretaris; u hoeft zich er geen zorgen over te maken. Nu zie ik u denken: dat garandeert nog niets. Ik heb echter alle vertrouwen in de staatssecretaris, mijnheer Verhagen.

De heer **Verhagen** (CDA): Tot op heden heb ik dat ook.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Ik gaf al aan dat de financiële houdbaarheid van Europa in de toekomst de volle aandacht van het kabinet heeft. Dat raakt ook de begrotingsdiscipline. De heer Marijnissen stelde daarover een vraag, wijzend op de budgettaire situatie in een viertal landen. Die vraag heb ik ook schriftelijk beantwoord. Ik volsta hier met te zeggen dat het kabinet zich conform het Strategisch akkoord hard zal maken voor een strikte toepassing van de onder het stabiliteitspact geldende budgettaire afspraken.

Ons besef van kwetsbaarheid van vrede, vrijheid en veiligheid is door de inktzwarte dag van 11 september 2001 sterker dan ooit. Een aanval op ons allen, op waarden die gemeenschappelijk zijn. Ik heb vorige week bij de herdenking in deze Kamer van de gebeurtenissen in de VS gezegd dat de Nederlandse regering haar verantwoordelijkheden bij de verdediging van die gemeenschappelijke waarden niet uit de weg zal gaan. De regering zal daarom de aandacht versterkt richten op maatregelen die onze samenleving tegen terrorisme kunnen beschermen en die herhaling van aanslagen, waar ook ter wereld, zo veel mogelijk kunnen voorkomen. Velen in deze Kamer hebben daarover gesproken. Dat vraagt om een integrale benadering in Nederland zelf, zodat Nederland geen vrijplaats kan worden voor terrorisme. Maar het vraagt ook om intensieve samenwerking binnen de Europese Unie, met de NAVO-bondgenoten en in bredere verbanden zoals de Verenigde Naties.

De heer Marijnissen sprak over de oorzaak van terrorisme. Hij noemt de armoede als voedingsbodem van terrorisme. Ik wil het een factor noemen, maar het is geen ''een op eenrelatie''. Nadrukkelijk hebben de gebeurtenissen op 11 september ook te maken met falende staten, zoals Afghanistan tot voor kort. Landen waar economie, democratie en mensenrechten onderuit zijn gegaan. Overigens blijft de regering gecommitteerd aan armoedebestrijding. Ik kom daar straks op terug.

Voor de verdere ontwikkeling van vrede, veiligheid en welvaart in de wereld is nauwe samenwerking tussen Europa en de Verenigde Staten een vereiste. De transatlantische relatie is gegrondvest op gedeelde waarden en belangen. Er is veel meer dat ons bindt dan wat ons soms verdeeld lijkt te houden. De NAVO blijft voor de regering een kernelement van de transatlantische relatie. De NAVO zal maatregelen nemen ter verbetering van haar capaciteiten, onder meer om terrorisme het hoofd te kunnen bieden. Ook Nederland zal hieraan naar behoren bijdragen. Tijdens de NAVO-top in Praag in november aanstaande worden besluiten genomen over verdere uitbreiding van de NAVO die een einde kan maken aan de scheidslijnen die de koude oorlog heeft getrokken. In antwoord op vragen van de heer Teeven kan ik meedelen dat de financiële gevolgen van de NAVO-uitbreiding thans in kaart worden gebracht. Een precies bedrag valt nu nog niet te noemen. Uitgaande van ervaringen met de vorige NAVO-uitbreiding lijken de meerkosten voor Nederland bescheiden te zullen zijn, aangezien de gemeenschappelijke budgetten van de NAVO beperkt in omvang zijn. Het kabinet zal de Kamer nader informeren, zodra betrouwbare cijfers beschikbaar zijn.

Ik kom op de visie van de heer Rosenmöller over de transatlantische samenwerking. Hij schetste een beeld van Amerikaans leiderschap en Nederlandse volgzaamheid. Hij pleit voor een betere samenwerking in Europa waardoor de Europese Unie

een geloofwaardiger speler op het politieke wereldtoneel kan worden. Wat het laatste betreft ben ik het geheel met hem eens. Europa moet volwassen worden. Daar wordt hard aan gewerkt. Maar dat kost tijd, zoals een aantal collega's van de heer Rosenmöller al zei. Tegelijkertijd moeten we niet doen alsof de EU geen enkele invloed heeft in de internationale politiek. Kijk naar het Midden-Oosten. Met de VS, de Verenigde Naties, Rusland en de partijen in de regio wordt nu verder gesproken op basis van een Europese roadmap. Deze koppelt veiligheidsaspecten, economische hervormingen en een helder perspectief voor een tweestaten-oplossing aan een tijdpad voor drie jaar. Tegen mevrouw Giskes zeg ik in dit verband dat Nederland een actieve rol zal blijven spelen ten aanzien van het Midden-Oostenvredesproces. Kijk verder naar de Balkan waar de EU naast een belangrijke bijdrage aan de wederopbouw ook een groter aandeel in de vredesoperaties neemt, ook met een herkenbare rol van Nederland. Kijk naar de discussie over het Internationale Strafhof. De regering zoekt in overleg met de Europese partners naar een oplossing voor de gerezen problemen met de Verenigde Staten, zonder dat dit mag leiden tot een ondermijning van het hof. Daartoe hebben contacten plaats op politiek en ambtelijk niveau tussen de lidstaten. Kijk ten slotte naar Irak, door een aantal uwer genoemd. Ik ga zo dadelijk nog apart in op dat probleem. De regering heeft ingezet op een zo nauw mogelijke afstemming binnen de EU, juist om in Washington gehoord te worden. Als gevolg van met name de Duitse opstelling kon helaas niet over de gehele linie een Europese consensus worden bewerkstelligd. Toch heeft deze inspanning ook een rol gespeeld om Washington ertoe te bewegen het VN-spoor verder af te lopen. Wij moeten oppassen dat we niet twee zaken door elkaar halen. Ik zeg dit ook tegen de heer Rosenmöller die vindt dat de stevige en heldere lijn die Nederland volgt ten aanzien van Irak, moet worden uitgelegd als lijdzame volgzaamheid. Ik bestrijd dat. Het heeft ook niets te maken met het verkwanselen van de Europese eenwording. Die redenering volgend, zou dat betekenen dat we Europa sterker in de steigers zouden moeten zetten om stelling te kunnen nemen tegen de Verenigde Staten. Het gaat erom dat Nederland en Europa een positie innemen die effectief is en recht doet aan hetgeen ons bindt zonder dat de eigen Nederlandse inbreng verdrinkt in die van anderen. We doen dat samen met de VS als onze opvattingen overeenkomen. We doen dat met andere landen als onze belangen daar het best gediend zijn. Dat is de kern van een daadkrachtig buitenlands beleid met een eigen geluid, zoals dit kabinet dat wenst te voeren. In de richting van de heren Rosenmöller en Marijnissen voeg ik nog toe dat een nieuwe Veiligheidsraad-resolutie wenselijk blijft. Dat houdt de druk op de ketel om Irak tot naleving te dwingen, ook van de eigen nieuwe toezegging. Tegelijk tonen de Verenigde Staten ons en anderen dat het VN-traject effectief en geloofwaardig kan worden ingezet om landen die de internationale rechtsorde aan hun laars lappen tot medewerking te dwingen.

Mevrouw Van Nieuwenhoven vroeg naar de EU-samenwerking inzake een nieuwe resolutie. Dat proberen we uiteraard, maar de Kamer weet dat een aantal landen na de Iraakse bewegingen zegt dat een resolutie niet meer nodig is, omdat de oorlogsdreiging geweken lijkt te zijn. Laat ik daarom nogmaals duidelijk stellen dat de regering bezorgd blijft over de aanwezigheid van massavernietigingswapens in Irak. Mevrouw Giskes heeft gevraagd om een overtuigend bewijs daarvan. Zij begrijpt dat ik daar niet op kan ingaan. De aanwijzingen die wij hebben, ook via bevriende landen en diensten, geven evenwel alle reden om bezorgd te zijn. Het is een groot gevaar voor de regio en ons allen. Het is daarom van het grootste belang dat Irak de bestaande resoluties van de Veiligheidsraad volledig naleeft en de wapeninspecteurs van de Verenigde Naties onverwijld en onvoorwaardelijk toelaat. Alleen ferme politieke druk via een breed internationaal front heeft Bagdad in beweging gebracht. De Iraakse toezegging om de inspecteurs onvoorwaardelijk te zullen toelaten, is niet meer dan een eerste noodzakelijke stap. Op grond van de ervaring met het regime in Bagdad zegt de regering nogmaals: eerst zien en dan geloven. Wat dat betreft heeft Saddam Hoessein al te vaak gedane beloften gebroken. Het blijft daarom van belang om tot het eind van de rit alle opties op tafel te houden totdat Irak volledig aan de eisen van de Verenigde Naties heeft voldaan. Er is geen ruimte voor compromissen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Dank voor de uitgebreide reactie van het kabinet op wat ik heb gezegd over de transatlantische band. Het lijkt mij het beste om erop terug te komen bij het debat over de staat van de Europese Unie. Er zijn een aantal punten te bediscussiëren, maar dat voert te ver. Ik wil het graag beperken tot de actualiteit. De Amerikaanse president lijkt afwijzend te hebben gereageerd op datgene wat Saddam Hoessein heeft gezegd over het onvoorwaardelijk toelaten van die wapeninspecteurs. Wij delen de scepsis over het regime en over het traineren van de afgelopen jaren, daarover hoeven wij niet te discussiëren, stel ik vooraf, maar vindt u dat een verstandige reactie?

Minister **Balkenende**: De Nederlandse regering heeft gezegd dat een VN-resolutie wenselijk is, maar geen verplichting bij verdere acties. Het tweede element is dat het moet gaan om toelating van de wapeninspecteurs zonder voorwaarden vooraf. Het derde element is dat er ruimte moet zijn om de inspecteurs aan het werk te laten gaan. Verder speelt dat er in Europees verband moet worden gewerkt aan een eigen opstelling. Dat sluit aan bij wat ik zojuist naar voren heb gebracht over onze positie. Het sluitstuk in de redenering is dat er een mogelijke militaire dreiging moet zijn. In die verschillende stadia moeten wij de zaken bekijken.

Waar het mij om gaat, is dat eerst de lijn van de Verenigde Naties moet worden afgelopen. Er is een resolutie in de maak over de toegang van de inspecteurs tot Irak. Je kunt met het regime zoals het nu is, nooit alleen maar zeggen dat het een zaak van resoluties is. Het kan ook nodig zijn om die militaire acties boven de markt te houden. Dat is steeds de opstelling geweest van de Nederlandse regering.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Is het voor u denkbaar dat er via de lijn van het inzetten van de wapeninspecteurs een soort openbaar geproclameerde agenda is van het

wegzenden van het regime als doel op zich of als doel van een oorlog?

Minister **Balkenende**: Het is geen doel op zich. Wij moeten scherp houden dat er twee elementen zijn. Het eerste is dat er een eind moet komen aan de aanwezigheid van massavernietigingswapens, als deze wordt vastgesteld. Het tweede is het regime als zodanig. Dat staat even los van de eerste cluster van vragen waar wij ons mee bezighouden, namelijk de massavernietigingswapens. De inzet van de Verenigde Naties is om de inspecteurs toe te laten om dat te kunnen vaststellen. Daar gaat het nu om.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Ik wil het precies weten van de Nederlandse regering, omdat er in Europa en door Europa en de Verenigde Staten verschillende posities worden ingenomen. De Amerikaanse president lijkt te koersen op het negeren van het onvoorwaardelijk in Irak kunnen stationeren van die wapeninspecteurs, wat noodzakelijk is, en gaat gewoon door met oorlogsvoorbereidingen. Dat lijkt de lijn te zijn. De vraag aan de Nederlandse regering is of zij deze verstandig vindt. Of vindt zij dat er prioriteit moet worden gegeven aan het signaal dat Irak nu geeft, juist om oorlog te kunnen voorkomen?

Minister **Balkenende**: Het spoor van de Verenigde Naties moet je tot het laatst aflopen. Dat heb ik bedoeld te zeggen met de wenselijkheid van resoluties. Als het gaat om de inspecteurs, zul je dat traject van de Verenigde Naties moeten aflopen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Moeten aflopen? Het is niet meer wenselijk, maar moeten aflopen?

Minister **Balkenende**: De wenselijkheid heb ik onderlijnd, maar het is goed dat u dit zegt. Ik heb altijd gezegd: gesteld dat er sprake is van aanwezigheid van die wapens, en dat zal naar voren moeten komen, dan moet er ook geen verlammende situatie ontstaan vanwege het vetorecht van sommige partners in de Veiligheidsraad. Kortom, de wenselijkheid is aanwezig. Het kan niet zo zijn dat de aanpak wordt geblokkeerd, omdat sommige mensen er een stokje voor willen steken, dus wij moeten de VN-lijn vasthouden.

De heer Rosenmöller spreekt over de opstelling van de Amerikaanse regering wat betreft de val van het regime. Ik zeg dat de zaak in de goede volgorde moet worden gehouden. Wij praten nu over de inspecteurs. Het gaat over de massavernietigingswapens en ik vind het prematuur om een hele discussie te krijgen over het regime. Het is overigens wel zo dat zeer velen in de internationale gemeenschap bepaald niet zitten te wachten op dit regime, maar dat weet men al.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik wil graag het stokje overnemen, want er zijn twee dingen die niet duidelijk zijn. Eerst wil ik het hebben over het internationale recht dat door de vader van deze president ten tijde van de tweede Golfoorlog, na de val van de Muur, op de agenda is gezet. De internationale rechtsorde zou moeten worden bevorderd. Het is mogelijk dat twee permanente leden – wij denken met name aan China en Rusland – een veto uitspreken over een resolutie om er in Irak op af te gaan. Hoe kan deze minister-president in dat geval dan toch met droge ogen zeggen dat er een casus belli is en dat de Amerikanen er in Irak op af mogen gaan? Dat zou een ondermijning zijn van de internationale rechtsorde. Ik wil graag eerst antwoord op deze vraag.

Minister **Balkenende**: Er zijn uitzonderingen zoals de situatie in Kosovo en de besluitvorming van de Verenigde Naties. Mij staat nog steeds op het netvlies wat jaren geleden in Irak en omliggende landen is gebeurd. Saddam Hoessein is toen blijven zitten. Wij zijn nu jaren verder, het regime is er nog steeds. En als de indicaties juist zijn, hebben wij te maken met de opbouw van een apparaat dat grote gevolgen kan hebben. Voor die situatie wil deze regering de ogen niet sluiten, hetgeen betekent dat ook de internationale gemeenschap een signaal moet geven dat dit niet kan. Dat betekent het toelaten van inspecteurs en een aanval op datgene wat mogelijk wordt aangetroffen. Dat signaal moet duidelijk zijn en kan niet worden gefrustreerd door sommige landen die daaraan niet willen meewerken. Daarom is het goed dat ook Rusland werkt aan oplossingen van dit netelige probleem. Wij hebben immers met een ernstige situatie te maken en op een ernstige situatie moet een internationaal antwoord worden gegeven. Daar is deze regering ook mee bezig.

De heer **Marijnissen** (SP): Voorzitter. Ik stel vast dat ik deze minister-president noch in zijn huidige hoedanigheid, noch destijds als fractievoorzitter ooit op deze manier en zo uitgesproken over Irak heb horen spreken. Hij doet dat alleen maar, omdat de heer Bush – aan de overkant van de plas – daar op een bepaald moment, omdat het hem goed uitkwam, over is begonnen. Ik herinner hem eraan dat toen Afghanistan werd aangevallen, de Amerikaanse president expliciet heeft gezegd dat Irak niet ''im Frage'' was in de strijd tegen het terrorisme. Dat is nu totaal veranderd. Ik ga niet speculeren over de werkelijke oorzaken die daaraan ten grondslag liggen. Ik stel wel vast dat de minister-president hier herhaalt dat, ook als er dus geen VN-resolutie is, de Amerikanen met steun van dit kabinet een brand kunnen gaan veroorzaken in het Midden-Oosten. En dat vind ik nogal wat. Ik stel meteen mijn tweede vraag. Daar heeft de minister-president ook al een aantal keren over gesproken. Is het feit van het al dan niet toelaten van de inspecteurs een reden voor oorlog? Is het aan de macht zijn van Saddam Hoessein op zich een reden voor oorlog? Wil hij op deze twee vragen ook een antwoord geven?

Minister **Balkenende**: De reden waarom wij over dit onderwerp spreken, is de mogelijke aanwezigheid van massavernietigingswapens. U zegt dat u mij daar de afgelopen jaren niet over gehoord heeft. Dan zeg ik: ja, wij hebben af en toe indicaties gehad. Een aantal jaren geleden waren er inspecteurs. Die zijn weggejaagd. Inmiddels is men kennelijk doorgegaan. Wij wachten op de bewijzen. Het is van belang dat die bewijzen ook worden gedeeld door de internationale gemeenschap. Maar wij hebben dus wel gezien dat inspecteurs in het verleden door Irak zijn geweerd door Irak en dat men mogelijk is doorgegaan met de opbouw van een apparaat dat te maken heeft met massavernietigingswapens. Daar sluiten wij onze ogen niet voor en wij moeten ook voorzorgsmaatregelen nemen

teneinde te voorkomen dat er vreselijke dingen gaan gebeuren. Wij weten immers allemaal dat de veiligheid in tal van delen van de wereld bedreigd kan worden. Ik wijs daarbij ook op datgene wat sinds vorig jaar is gebeurd. Dat hebben wij op ons laten inwerken. Dat betekent onvoorwaardelijk toegang van de inspecteurs. Een verdere speculatie over militaire actie is op dit moment niet aan de orde. Wij willen onze verantwoordelijkheid ten aanzien van de voorzorg als het gaat om de mogelijke aanwezigheid van massavernietigingswapens niet ontlopen. Dat zal op een correcte manier gebeuren.

De heer **Marijnissen** (SP): Die inspecteurs zijn er al vier jaar niet geweest. In die zin is er de afgelopen vier jaar dus weinig veranderd. Saddam Hoessein zat er vier jaar geleden ook al. In die zin is er ook niets veranderd. Ik heb er al op gewezen dat de Verenigde Staten ten tijde van de aanval op Afghanistan Irak uitsloten als een mogelijk doel. Dat is nog niet zo lang geleden. Toch heb ik in die hele periode de Nederlandse regering niet in deze termen horen spreken. Ook de voorgangers van dit kabinet niet. Ben ik dan niet bezorgd over Saddam Hoessein? Ik ben het wel, voorzitter! Ben ik dan niet bezorgd over die massavernietigingswapens? Ik ben het wel, voorzitter! Moeten die inspecteurs ernaartoe? Ja voorzitter, die moeten ernaartoe! Maar dat is nog iets anders dan wat ik van de minister van Buitenlandse Zaken heb gehoord – en wat hier nu door de minister-president bevestigd wordt – dat Nederland zegt: Amerika mag zijn gang gaan in het Midden-Oosten, daar een brand ontketenen. En dan is de casus belli het feit dat Saddam Hoessein daar zit. Daar verzet ik mij tegen. Ik verzet mij ook tegen het feit dat deze minister-president zegt: het is ons verder om het even of er een resolutie ligt. Wat ons betreft, kunnen de Verenigde Staten hun gang gaan. Dat kan dus niet!

Minister **Balkenende**: Ik vind het jammer dat er typeringen worden gebruikt die erop neerkomen dat dit kabinet als uitgangspunt hanteert dat de Verenigde Staten hun gang mogen gaan. Ik heb juist nadrukkelijk gewezen op de gang via de Verenigde Naties. Dat is een belangrijk punt. Ik moet ook zeggen dat dit op een goede manier gedaan moet worden. Wat ik wel deel met de heer Marijnissen, is de verwerpelijkheid van de zaken die gebeuren. Als er indicaties zijn dat deze wapens er zijn en dat die ook mogelijk tegen de eigen bevolking zijn ingezet, dan hebben wij te maken met een buitengewoon ernstige situatie. Die is de laatste jaren ook ernstiger geworden. Dat betekent geen isolationisme van de Verenigde Staten. Dit is ook een verantwoordelijkheid van de wereldgemeenschap. Noodzakelijke stappen mogen echter niet geblokkeerd worden. Met betrekking tot resoluties van de VN hebben wij gezegd dat wij deze wenselijk achten. Dat hebben de minister van Buitenlandse Zaken en ik steeds gezegd. Noodzakelijke stappen mogen niet door bepaalde veto's worden geblokkeerd, als wij die verantwoordelijkheid hebben te nemen. Zo ligt het.

Voorzitter. Ik kom bij de ontwikkelingssamenwerking. De stabiliteit en veiligheid in ons land zijn in toenemende mate verweven met de situatie in buiten Europa gelegen landen. Nederland besteedt ook in deze kabinetsperiode 0,8% van het BNP aan ontwikkelingssamenwerking. Daarmee onderstreept de regering het belang dat zij hecht aan de aanpak van de wereldwijde armoede. De in de VN overeengekomen ''Millennium Development Goals'' zijn voor Nederland richtinggevend bij de inzet van deze middelen. Ook de Nederlandse bijdrage aan internationale organisaties zal afhangen van wat er aan het bereiken van deze concrete doelen wordt bijgedragen. Ontwikkelingssamenwerking kan echter alleen maar effectief zijn als er oog is voor de samenhang met andere beleidsvelden in het algemeen en de rest van het buitenlands beleid in het bijzonder. Dat betekent concreet: meer aandacht voor conflicten als oorzaak van onderontwikkeling en een centrale plek voor duurzaamheid als leidend beginsel van ontwikkeling. Het betekent ook dat de ontwikkelingsproblematiek meer in haar regionale context zal worden bezien. Zonder coherentie geen armoedebestrijding.

De heer Rosenmöller heeft terecht aandacht gevraagd voor de hongersnood in zuidelijk Afrika. Aandacht voor de opbouw van ontwikkelingslanden betekent niet dat wij de ogen sluiten voor deze zeer nijpende situatie. Ik heb u schriftelijk een overzicht doen toekomen van de actie die is ondernomen en van de bedragen die daarmee gemoeid zijn. De situatie in zuidelijk Afrika toont eens te meer hoe belangrijk het is dat ontwikkelingslanden in staat worden gesteld zichzelf economisch te ontwikkelen. Dat betekent dat de mogelijkheden om producten af te zetten op de markten van de rijke landen aanzienlijk moeten worden vergroot. Het betekent ook dat er zo snel mogelijk een einde moet komen aan subsidies die het producenten uit ontwikkelingslanden onmogelijk maken om de concurrentie aan te gaan met producten uit de rijke landen. Het betekent dat wij waar mogelijk moeten bijdragen aan het ontstaan van een ondernemingsklimaat waarin particuliere investeringen gedijen. Ontwikkeling is geen exclusieve taak van overheden. Zonder inzet van het bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld kan er eenvoudigweg geen duurzaam resultaat worden geboekt. Ook de top in Johannesburg heeft aangetoond dat in het samengaan van publieke en particuliere initiatieven het maximum aan synergie kan worden bereikt. Waar het uiteindelijk om gaat, is dat de beste instrumenten worden ingezet om een zo effectief mogelijk beleid op het gebied van ontwikkelingssamenwerking te kunnen voeren.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Ik had u gevraagd of de Nederlandse regering ook bereid is om in Europa te bewerkstelligen dat de tariefmuren geslecht worden, zodat ontwikkelingslanden ook werkelijk hun producten op de Europese markt kunnen brengen.

Minister **Balkenende**: Wij moeten uiteraard kijken wat wij kunnen doen aan de instrumenten die belemmeringen opleveren voor ontwikkelingslanden. Wij zijn gewend om in het kader van het Europees landbouwbeleid te kijken naar de financiën van Europa en naar nationale belangen, maar ik heb in Johannesburg meegemaakt dat ontwikkelingslanden op een heel andere manier naar dat beleid kijken. Dat punt moet ook nadrukkelijk aan de orde komen.

Mevrouw **Giskes** (D66): Ik vertel u niets nieuws als ik zeg dat aids een

heel groot probleem is, met name in Afrika. Bedrijven in Afrika proberen vaak voor hun eigen werknemers te organiseren dat er behandelingsmogelijkheden en klinieken komen, zodat er in ieder geval een begin wordt gemaakt met de daadwerkelijke bestrijding. Vindt u het een zinnig idee om op onze ambassades soortgelijke dingen te doen? Dan kunnen wij ergens beginnen met de strijd tegen aids.

Minister **Balkenende**: Tijdens mijn bezoek aan Johannesburg heb ik met diverse mensen gesproken en ik heb met eigen ogen gezien hoe het in de praktijk gaat, de nood en de ellende. Ik heb met deskundigen uit Zuid-Afrika gesproken over de moeilijkheden die er bestaan met het beleid. Uw suggestie om via ambassades meer aandacht aan deze thematiek te besteden zal ik nader bezien. Ik onderstreep dat dit een schrijnende situatie is, met name in delen van Afrika, met geweldige consequenties. Er is enorm veel menselijk leed en daar mogen wij onze ogen niet voor sluiten. In die zin onderschrijf ik graag wat u hebt gezegd.

Mevrouw de voorzitter. Aan het eind van mijn bijdrage in eerste termijn kom ik graag terug op de door de heer Marijnissen uitgeschreven prijsvraag. Uit de vele inzendingen blijkt in ieder geval dat het kabinet duidelijk tot de verbeelding spreekt. Dat met de ''jonge Kuyper'' wederom de verbeelding aan de macht zou komen, maken de uitkomsten van 15 mei nog méér bijzonder dan ze al zijn.

Echter, er waren drie partijen die nadrukkelijk wonnen bij de verkiezingen: LPF, CDA en SP. Daar moest ik toch even aan terugdenken bij de typering die de heer Marijnissen gaf: spruitjes, pindakaas en kaviaar. Ik kan mij voorstellen dat hij bij het CDA aan de spruitjes denkt en – ongetwijfeld vanwege de heer Heinsbroek – bij de LPF aan de kaviaar. Maar de pindakaas bij de VVD? Geef toe: dat past toch veel beter bij de SP. Pindakaas is bij uitstek Nederlands en balkenbrij nog méér. In zijn tekst noemde de heer Marijnissen het zelfs ''provinciaal Hollands''. In die zin beschouw ik het maar als een geuzennaam, omdat het wel de Nederlandse bevolking is die op 15 mei heeft gesproken. De Nederlandse bevolking heeft in grote meerderheid gekozen voor een verandering in het beleid. Politiek is, zeker ook dankzij Pim Fortuyn, weer een gespreksonderwerp voor veel meer Nederlanders geworden. De afgelopen maanden hebben méér betekend voor de politieke betrokkenheid dan al onze mooie discussies over bestuurlijke vernieuwing.

In dit debat is het kabinet er terecht door veel fracties op aangesproken, dat het een zware verantwoordelijkheid heeft om de gewekte verwachtingen waar te maken. Dat is terecht en zo voelt het kabinet dat ook. Het realiseren van concrete doelen op terreinen als onderwijs, zorg en veiligheid is iets waar wij hard aan moeten werken en uiteindelijk ook op beoordeeld zullen worden. Daarnaast is er de verantwoordelijkheid voor de verandering van de politieke cultuur. Ook dat kwam nadrukkelijk in de campagne van de verkiezingen tot uitdrukking. Ik denk dat Kamer en kabinet daarin ook een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben. In de troonrede sprak de koningin over de drieslag respect, verantwoordelijkheid en verantwoording. Die drie begrippen moeten ook leidend zijn voor het politieke debat dat wij met elkaar voeren.

Het is begrijpelijk dat, zeker in tijden waarin het economisch slechter gaat en een kabinet pijnlijke maatregelen moet nemen, de politieke verhoudingen zullen verscherpen en het debat zal verharden. Wij zullen over de inhoud van keuzes verschillen, maar met elkaar delen dat er keuzes gemaakt moeten worden. Iedereen tevreden kunnen stellen is er niet meer bij; verantwoordelijkheid moet worden genomen. Ook dat is een waarde die wij delen, zonder dat dit overeenstemming hoeft te betekenen over de norm die daaruit afgeleid moet worden. Wat voor de één sociaal is, hoeft dat voor de ander niet te zijn. Vanuit de waarde mag en moet je elkaar er wel op blijven aanspreken en dat geldt zeker voor respect. Ook daarin moet de politiek het goede voorbeeld geven, in hoe zij met de samenleving omgaat, maar wel degelijk ook in het politieke debat met elkaar. De kracht van de democratie wordt bepaald door de manier waarop de meerderheid met de minderheid omgaat, ook in het simpele besef dat er in ons land veel partijen zijn en de minderheid van vandaag onderdeel kan uitmaken van de meerderheid van morgen. Ook dat heeft 15 mei bewezen. Trots zijn op Nederland, het voorrecht hier te wonen is, met alle verschillen die er zijn, vooral gelegen in die democratie die wij hier samen invulling geven. Dat bepaalt de eenheid in al onze verscheidenheid.

De vergadering wordt van 16.37 uur tot 19.00 uur geschorst.

Voorzitter: Weisglas

De **voorzitter**: Ik bepaal de spreektijd in tweede termijn op eenderde van die in eerste termijn.

□

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Mijnheer de voorzitter. In eerste termijn heb ik gezegd dat de fractie van de Partij van de Arbeid de plannen van het kabinet beoordeelt vanuit het perspectief van mensen, mensen aan wie door de regeringspartijen het nodige beloofd was, maar die in onze ogen met het kabinet-Balkenende toch bedrogen uitkomen. Het kabinet zit nu zestig dagen, maar wij wachten nog op concrete doelen over de aanpak van integratie, veiligheid, wachtlijsten en lerarentekort. Dat is geen duidelijkheid en draagkracht.

Het kabinet maakt de economische malaise erger. Door de grote bezuinigingen komt de economische groei nog lager uit. De werkloosheid stijgt. Stadswachten, conciërges, klassenassistenten en zorghulpen moeten weer thuis gaan zitten met een uitkering. Praktisch iedereen gaat erop achteruit, ook de meest kwetsbare groepen. Dat heeft de premier hier vandaag nog eens bevestigd. Dat is dus anders, maar niet beter.

De Partij van de Arbeid wil een effectief economisch beleid, dat zorgt voor meer economische groei en meer werkgelegenheid en de koopkracht van lagere en middeninkomens op peil houdt, terwijl dat in 2003 tijdelijk een hoger financieringstekort dan bij het kabinetsbeleid betekent. Op zichzelf kan dat in onze ogen, maar wij zijn dan zover dat het in 2006 beter uitkomt dan bij het kabinet. De Partij van de Arbeid maakt dus andere politieke keuzes.

De premier heeft dat vandaag ook erkend. Wij geven geen cadeautjes aan mensen die het toch al goed hebben. Dat vinden wij verstandig handelen in een economische

situatie die sinds vorig jaar drastisch is veranderd. Tegen de heer Zalm zeg ik dat dit geen kiezersbedrog is. Voor kiezersbedrog zou je bij dit kabinet kunnen zijn, want niemand zou erop achteruitgaan, maar in de praktijk blijkt nu dat bijna iedereen erop achteruitgaat. Mensen met een topinkomen merken dat niet, maar voor mensen met de laagste inkomens is het koopkrachtverlies onverteerbaar.

De Partij van de Arbeid wil een stimulerend arbeidsmarktbeleid. In het debat van vandaag heeft de premier aangegeven dat hij toch de subsidies voor werkgevers om langdurig werklozen of mensen in lage loonschalen in dienst te nemen wil schrappen. Ook trekt hij zich niets aan van alle protesten dat er gewoon bezuinigd wordt op de gesubsidieerde banen. Heeft de premier dan echt niets geleerd? Er was toch een succesvol beleid van ''werk, werk, werk''? Ik dien een motie in over de gesubsidieerde arbeid.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de regering 20.000 gesubsidieerde banen wil wegbezuinigen;

voorts constaterende dat in 2003 het aantal werklozen met 100.000 zal toenemen;

overwegende dat het wegvallen van de gesubsidieerde banen tot een aantoonbare verslechtering van de dienstverlening in onder andere de zorg, het onderwijs, de publieke veiligheid en de cultuursector zal leiden;

overwegende dat de kabinetsplannen geen concrete initiatieven bevatten om banen voor langdurig werklozen in deze sectoren te creëren;

verzoekt de regering, bij de nadere concretisering van beleidsvoornemens voor deze sectoren arbeidsplaatsen te reserveren in de onderste loonschalen, deze daadwerkelijk in te vullen en daarvoor middelen ter beschikking te stellen;

en verzoekt voorts, het reguliere karakter van deze functies zoveel mogelijk te versterken, onder andere door de beloning gelijk te stellen aan die van andere werknemers,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Nieuwenhoven, Rosenmöller en Marijnissen. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 3 (28600).

De heer **Duivesteijn** (PvdA): Voorzitter. Ik heb u erop gewezen dat ik het heel vreemd vind dat onze vice-premiers niet de moeite nemen om hier aanwezig te zijn bij het begin van de speech van de fractievoorzitter van de Partij van de Arbeid.

De **voorzitter**: Anderen hebben mij er ook op gewezen; ik had het zelf ook gezien. Ik heb laten vragen aan de beide vice-premiers om te komen en beiden zijn met vertraging nu aanwezig. Ik zeg de heer Duivesteijn dank voor zijn opmerking.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Mijnheer de voorzitter. Arbeidsongeschiktheid is een groot maatschappelijk probleem en kan alleen goed aangepakt worden als werkgevers en werknemers zich daar samen voor inzetten. Met het SER-advies gaven zij aan, dit ook te willen te doen. Het blijft ons dan ook verbazen dat het kabinet hier toch lomp mee is omgegaan en willekeurig is gaan winkelen in het advies, een advies waarvoor een draagvlak was bij werkgevers en werknemers dat binnen de kortste keren zou kunnen verdwijnen. Gisteren bleek gelukkig dat de LPF-fractie belang hecht aan een akkoord met de sociale partners. De heer Wijnschenk gaf aan dat zijn fractie bij het oplossen van het WAO-probleem een groot voorstander is van het poldermodel. Voeg dat bij het interview met minister De Geus van afgelopen dinsdag in Trouw en ik ben dan toch iets optimistischer dan ik misschien anders geweest zou zijn.

Het debat van vandaag heeft opgeleverd dat het kabinet heeft toegezegd niet te bezuinigen op de 40 mln euro voor mensen die langdurig moeten zien rond te komen van een uitkering op minimumniveau en die geen zicht hebben op een plek op de arbeidsmarkt. De premier heeft de suggestie van de heer Zalm om hierop te bezuinigen, in onze ogen, gelukkig niet overgenomen. Ik vraag de premier wel om nu zo snel mogelijk een regeling in te voeren. Daarbij kan het PvdA-initiatief helpen, maar ik hoop dat er in ieder geval vóór de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid óók iets van de kant van de regering komt.

Gisteren heb ik de premier aangesproken op zijn persoonlijke belofte dat invoering van de nominale ziekenfondspremie niet zou leiden tot een lager besteedbaar inkomen. Aangezien de premie voor mensen met een inkomen onder de ziekenfondsgrens per 1 januari 2003 met € 109 omhooggaat en zij hier niet voor gecompenseerd worden, wil ik de volgende motie indienen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de voorgestelde verhoging van de nominale ZFW-premie zonder de bijbehorende compensatie een aanzienlijke aantasting betekent van de koopkracht van mensen met lage inkomens en van mensen met middeninkomens;

verzoekt het kabinet, vóór de behandeling van de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voorstellen te doen die de negatieve koopkrachtontwikkeling wegnemen voor mensen met lage inkomens en middeninkomens,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Nieuwenhoven en Rosenmöller. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 4 (28600).

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. Om de economische groei te bevorderen is het slechtste wat je kunt doen het bezuinigen op onderwijs en daarmee op de kenniseconomie. Ik herhaal wat ik daarover gisteren heb gezegd: het is penny-wise and pound-foolish. Daarom dien ik de volgende motie in.

Van Nieuwenhoven

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het hoger onderwijs van groot belang is voor de kenniseconomie ten behoeve van de Nederlandse concurrentiepositie;

overwegende dat het hoger onderwijs tevens van groot belang is voor het opleiden van bijvoorbeeld voldoende leraren, verplegend personeel, artsen en technici;

constaterende dat de voorgestelde korting op het hoger onderwijs ten koste gaat van het primaire onderwijsproces ten behoeve van studenten;

spreekt uit dat deze korting teniet moet worden gedaan,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Nieuwenhoven, Giskes, Rosenmöller en Marijnissen. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 5 (28600).

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. Het kabinet richt zich bij de criminaliteitsbestrijding vooral op repressie, terwijl het juist bij jongeren zo belangrijk is om dit te koppelen aan preventieve maatregelen. Wij weten dat er in deze Kamer bij verschillende fracties met veel sympathie over een aanpak van dit beleid gedacht wordt. Ik heb daarom de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

van mening dat bij de bevordering van veiligheid speciale aandacht voor jeugdcriminaliteit noodzakelijk is;

van mening dat repressie niet het enige middel is dat een bijdrage kan leveren aan de reductie van jeugdcriminaliteit;

verzoekt de regering om in het aangekondigde kabinetsprogramma ''Samen werken aan veiligheid'' ten minste ook op te nemen:
- dat iedere strafrechtelijke aanhouding van een jongere leidt tot een onmiddellijk contact van de politie met de jongere en zijn of haar ouders of verzorgers;
- voorlopige hechtenis ruimer toe te passen, inclusief de mogelijkheid van de voorwaardelijke schorsing met de verplichting dat de jongere een gedragsbeïnvloedend programma volgt;
- nachtdetentie uit te breiden;
- ITB-CRIEM (individuele traject-begeleiding criminaliteit etnische minderheden) uit te breiden zodat ook autochtone jongeren en jongeren die buiten de G30-gemeenten wonen, daarvoor in aanmerking komen;
- dat elke jongere die voor de eerste keer veroordeeld is tot een vrijheidsstraf, na de detentie een coach krijgt,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Van Nieuwenhoven. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 6 (28600).

De heer **Verhagen** (CDA): Deze motie klinkt ons buitengewoon sympathiek in de oren en zij is ook nuttig, maar hoeveel geld is hiermee gemoeid? Als wij bij de algemene beschouwingen iets voorstellen dat meer geld kost, moeten wij wel de dekking aangeven.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Het kabinet heeft al aangegeven dat het voor een aantal kwesties oplossingen wil zoeken. Daarin wil ik heel eerlijk zijn. De nachtdetentie zou een van de onderwerpen kunnen zijn die meer geld kosten dan er nu misschien voor is. Echter, het gaat hier om een zeer belangrijk punt en ik heb het idee dat als je de nota nog moet opstellen, je op zijn minst rekening kunt houden met bestaande wensen. Ik heb het kabinet daarom voorgehouden voor welke punten er aandacht moet zijn en hoe op een goede manier kan worden gehandeld.

De heer **Verhagen** (CDA): Daarom stelde ik ook de vraag. Als het plan van aanpak namelijk bij de behandeling van de begroting wordt besproken, is het nuttig te weten hoe het kabinet hierover denkt. Het is mogelijk dat de realisering van uw wensen het uittrekken van meer geld nodig maakt. Ik neem echter aan dat u wilt vermijden dat hiervoor de dekking gebruikt wordt die de heer Zalm in eerste instantie aangaf voor de financiering van extra veiligheid oftewel voor het niet door laten gaan van de motie-Noorman-den Uyl.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Nee, mijnheer Verhagen, wat dat betreft laat ik u niet in de steek. Ik heb goed gehoord dat u ook vond dat dat geld alleen maar aangewend kan worden voor oplossing van kwesties die de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid betreffen en niet voor het vergroten van de veiligheid.

De heer **Verhagen** (CDA): Maar ik ga er even van uit dat u nu in eerste instantie geen dekking aangeeft. Is het dan niet beter deze motie te betrekken bij de behandeling van de begroting?

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Dat zou kunnen. Ik weet niet of wij de nota los van de begroting zullen behandelen of dat die samen met de begroting aan de orde zal worden gesteld. Ik weet niet wat het kabinet van plan is, omdat dat niet exact uit de opstelling nu valt op te maken. Mocht gezamenlijke behandeling wel het geval zijn, dan ben ik, als u de motie ondersteunt, graag bereid samen met u bij de behandeling van de begroting naar een oplossing te zoeken.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik zal op dit punt de reactie van het kabinet afwachten. Daarvan zal afhangen of nu wel of niet financiële dekking nodig is.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. De volgende motie gaat over bezuinigingen op de gezinsvoogdij.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat veiligheidsbeleid niet kan zonder goede hulp aan de ouders en/of verzorgers van

jeugdigen;

verzoekt de regering, de bezuinigingen op het budget voor instellingen voor gezinsvoogdij te compenseren via vermindering inhuur externen (3,5 mln euro),

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Nieuwenhoven, Verhagen, Zalm en Wijnschenk. Naar mij blijkt, wordt zijn voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 7 (28600).

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. De Partij van de Arbeid wil het kwartje van Kok teruggeven aan de burger, maar wel op een manier die ervoor zorgt dat wordt bijgedragen aan de leefbaarheid en de mobiliteit. Dat lijkt ons beter voor mensen die gebruik maken van het openbaar vervoer, maar ook voor automobilisten. Met een fonds kun je projecten financieren die door dit kabinet worden geschrapt en hoeft er niet bezuinigd te worden. Er kan dan zelfs extra geïnvesteerd worden in het openbaar vervoer. Voorzitter. Ik heb daarvoor de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het kabinet voorstelt om met ingang van 2004 het ''kwartje van Kok'' (500 mln euro/jaar) in te zetten voor lastenverlichting;

overwegende dat op het Nederlands spoornet, het wegennet en bij het natuurbehoud nog talloze knelpunten zijn die grote negatieve gevolgen hebben voor de leefbaarheid van ons land;

van mening dat ons land en de gehele bevolking meer zijn gediend bij een verbetering van de leefbaarheid dan bij een beperkte verlichting van de autolasten;

verzoekt de regering, de gelden van het ''kwartje van Kok'' te storten in een fonds voor leefbaarheid en mobiliteit waaruit de aanpak van genoemde knelpunten kan worden betaald,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Nieuwenhoven en Rosenmöller. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 8 (28600).

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. De PvdA vindt het belangrijk dat een aantal van de projecten worden uitgevoerd die het kabinet wil uitstellen. Ik dien de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, de Planstudie over de A2 te Maastricht met spoed uit te voeren en voor de behandeling van het Meerjarenprogramma infrastructuur en transport voorstellen te doen voor de financiering van de tunnel,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Nieuwenhoven, Rosenmöller, Teeven, Marijnissen en Van Dijke.
Zij krijgt nr. 9 (28600).

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Mijnheer de voorzitter. De volgende motie is:

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, de procesovereenkomst die is gesloten met de gemeente Delft over de spoortunnel na te komen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Nieuwenhoven, Rosenmöller, Teeven, Van der Vlies, Giskes en Van Dijke.
Zij krijgt nr. 10 (28600).

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. De volgende motie is:

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt het kabinet, de Hanzelijn aan te leggen conform de tijdsplanning in het vigerende Meerjarenprogramma infrastructuur en transport (MIT),

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Nieuwenhoven, Rosenmöller, Van der Vlies, Marijnissen, Giskes en Van Dijke.
Zij krijgt nr. 11 (28600).

De heer **Verhagen** (CDA): En ook dat financiert u met het kwartje van Kok?

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Ja, dat zou heel goed kunnen.

De heer **Verhagen** (CDA): Wat hebben die mensen dan veel betaald in de afgelopen jaren!

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Dat is ook zo. Mijnheer Verhagen, ik hoef u toch niet te vertellen dat het 500 mln euro per jaar is? Dat kunnen wij zomaar investeren in een meer leefbaar Nederland en in meer mobiliteit in Nederland. Als je het anders doet, krijg je een eurodubbeltje op je liter benzine terug. Ik ben er echt van overtuigd dat de meeste mensen in dit land het op dit punt meer met mij eens zijn dan met het kabinet. Ik hoor nu instemming in de zaal, maar dat is alleen nog maar mijn eigen fractie. Wij moeten niet overdrijven.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik denk dat de mensen het ook wel terug willen hebben. Ik heb echter al tegen de heer Wijnschenk gezegd dat, als de drie partijen overeenkomen om het Strategisch akkoord op punten bij te stellen, dan ook het kwartje van Kok ter discussie zal worden gesteld. Ik wacht op dat punt, zoals ik gisteren zei, initiatieven van de heer Wijnschenk graag af.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven**

(PvdA): Mijnheer Verhagen, u denkt toch niet dat u na dat poldermodel van mijnheer Wijnschenk nog tussen mij en mijnheer Wijnschenk kunt komen?

De heer **Verhagen** (CDA): Het is van tweeën een: of wij willen hier open overleg hebben en het niet allemaal van tevoren dichtdoen, of wij doen het op deze manier in het parlement, dus met zakelijk discussiëren.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Mijnheer, dit is echt biljarten wat u nu doet. Via mijn band heeft u het eigenlijk tegen de heer Zalm en de heer Wijnschenk. Ik vind dat prima. Ik hoop dat u ze overtuigt. Tot nu toe is het mij niet gelukt, zo zeg ik heel eerlijk. Maar misschien is mijnheer Balkenende, de premier, er gevoelig voor.

Ik kom nu bij de waarden en normen. Zoals ik al gezegd heb, gaat de PvdA die discussie graag aan. Wij staan voor belangrijke waarden, zoals eerlijk delen, gelijke kansen en (internationale) solidariteit. Veel voorstellen van het kabinet staan daar in onze ogen haaks op, maar wij zijn erover verheugd dat de premier zijn idee van het instellen van een dure commissie heeft ingetrokken. Maar nu willen wij wel van het kabinet zelf weten welke waarden en normen het gewenst acht.

Dan de verlofregeling. Als wij iets willen regelen voor de mensen met lagere inkomens, moet er een bodem in dit systeem worden gelegd die ook voor mensen met bescheiden inkomens van betekenis is. Ik dien daarover de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat een levensloopregeling van groot belang is om werk, zorg, pensioen en vrije tijd op evenwichtige wijze te combineren;

overwegende dat alle inkomensgroepen gebruik moeten kunnen maken van een dergelijke regeling en deze met name mannen moet stimuleren om zorgtaken op zich te nemen;

constaterende dat het regeringsvoorstel voor de verlofknip hieraan niet tegemoetkomt;

constaterende dat naar aanleiding van de motie-Melkert/De Hoop Scheffer (kamerstuk 28000, nr. 8) varianten van een verzekering, gecombineerd met een fiscale verlofparaplu, zijn uitgewerkt die daaraan wel tegemoet komen;

verzoekt de regering, een samenhangend beleid te ontwikkelen en daarbij de combinatie van een verzekering en een fiscale verlofparaplu als uitgangspunt te nemen en tot de invulling daarvan bestaande verlofregelingen in stand te houden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Nieuwenhoven en Giskes. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 12 (28600).

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. Vandaag sluiten wij de eerste algemene beschouwingen van het kabinet-Balkenende af. Eerlijk is eerlijk, het ziet ernaar uit dat hij zijn eerste begroting ongeschonden binnenhaalt. Politiek heb ik daar zeker waardering voor. Ik wil er wel dit bij zeggen: het mag dan vanavond feest zijn voor het kabinet-Balkenende en de coalitiepartijen, maar dat geeft niet de werkelijkheid weer. De les die wij uit de verkiezingen van 15 mei kunnen trekken is dat de kiezer de werkelijkheid wel eens op een geheel andere wijze zou kunnen beleven en ervaren. De echte werkelijkheid krijgt haar betekenis na vandaag, bij al die mensen in al die huishoudens, in maatschappelijke organisaties, gemeenten en ondernemingen, die keihard de negatieve effecten van het beleid zullen ondervinden.

Mijnheer de voorzitter. Ik wens het kabinet veel wijsheid en de mensen in het land veel kracht toe.

□

De heer **Verhagen** (CDA): Voorzitter. Ik dank de minister-president voor zijn buitengewoon uitvoerige beantwoording, waarmee hij aangaf dat hij de discussie in de Kamer ook zeer serieus neemt. De eerste algemene politieke beschouwingen van minister-president Balkenende wekken het vertrouwen dat door dit kabinet echt gewerkt zal worden aan herstel van vertrouwen. Daarnaast maakt de minister-president ook zeer duidelijk dat deze andere aanpak ook sociaal, solide en waardevast zal zijn. Ik constateer overigens dat ondanks de kritiek van bepaalde partijen op de keuzes die het kabinet heeft gemaakt en die op een aantal punten nog bijgesteld zullen worden, de wijze waarop het kabinet de problemen aanpakt breed gedragen wordt. Hier en daar wil men een onsje meer of minder, maar dat zou ik ook willen als ik oppositie was.

Voor het eerst wordt in de Kamer door alle partijen een serieus debat gevoerd over waarden en normen en over de noodzaak om in het parlement te spreken over een wijze waarop de samenleving zodanig ingericht kan worden dat wij ook werkelijk samen met elkaar en niet naast elkaar leven. ''Fatsoen moet je doen'' heeft in ieder geval politiek effect gehad. Dat biedt perspectief voor een samenleving waarin het besef van waarden en normen ook daadwerkelijk aan de orde van de dag zal zijn.

Ik heb met waardering geluisterd naar de wijze waarop met name collega Zalm de brug sloeg tussen het liberale en het christen-democratische denken. Dat biedt voor de komende vier jaar buitengewoon veel perspectief. Ook in zijn bijdrage aan de discussie over waarden en normen herkende ik veel. Een verschil van mening is wellicht dat het CDA van mening is dat samenleven meer inhoudt dan elkaar niet lastig vallen. Ik heb in een interruptiedebatje met de heer Zalm van gedachten gewisseld over de mate waarin de overheid ingrijpt. Een nuancering van ''elkaar niet lastig vallen'' is wel degelijk mogelijk. Wij willen dat eenieder zich verbonden voelt met de waarden en normen die van belang zijn in de Nederlandse samenleving. Nogmaals, ik herkende veel in de manier waarop collega Zalm daarover sprak en dat biedt dus perspectief op het slaan van een brug en op een daadwerkelijke invulling van ''fatsoen moet je doen'', het motto van Jan-Peter Balkenende.

In de reactie van de minister-president is vandaag naar voren gekomen dat open overleg op een aantal punten duidelijk tot veranderingen leidt en dat voortgang geboekt kan worden, ertoe leidend

dat de aanpak van het kabinet ook tegemoetkomt aan vragen die bij de mensen leven. Dat is nodig om tot herstel van vertrouwen te komen.

Laat ik een aantal voorbeelden geven van zaken die vandaag in dat open debat zijn gerealiseerd en die ook bleken uit het antwoord van de minister-president in eerste termijn. Ik noem de bestuurlijke boetes. De minister-president heeft een concrete toezegging gedaan waardoor gemeenten in staat zullen zijn toezichthouders aan te stellen, controleurs in de tram en de bus te krijgen en de verloedering in de straat tegen te gaan. Daarmee kunnen zij I/D-baners een échte baan geven.

De Boer gaat de boer op voor de ondertunneling van de A2 en voor een aantal andere PPS-constructies. Dat heeft hij concreet toegezegd. Ik wacht nog het antwoord af over de Hanzelijn en het gebruik van het bestaand spoor voor Randstadrail.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Mag ik van collega Verhagen even horen wanneer de ondertunneling van de A2 bij Maastricht concreet is toegezegd?

De heer **Verhagen** (CDA): Ik heb gezegd: ''De Boer gaat de boer op voor de ondertunneling van de A2''. In het interruptiedebatje dat ik over dat punt voerde en in de beantwoording van de minister-president is toegezegd dat minister De Boer naar Maastricht gaat om te praten over de mogelijkheden om juist de ontbrekende gaten – hadden we de ondertunneling maar... – in te vullen.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Het kost u wat moeite om ''Maastricht'' uit te spreken.

De heer **Verhagen** (CDA): Ja, dat is zo.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Dat snap ik.

De heer **Verhagen** (CDA): Er is toegezegd dat zal worden gepraat over de mogelijkheid van een bestuursconvenant. We kunnen wel zeggen dat we morgen de schop in de grond steken voor het kwartje van Kok, maar we hebben op dat punt ook van de Partij van de Arbeid wel vaker toezeggingen gekregen die er niet toe hebben geleid dat wij nu een ondertunnelde A2 hebben. Naar mijn mening is de inzet van het kabinet buitengewoon helder.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): U zei zelfs ''concreet''.

De heer **Verhagen** (CDA): Ja, concreet was de toezegging dat minister De Boer naar Maastricht gaat om te bezien of het mogelijk is om juist dit via een bestuursconvenant te realiseren.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Volgens mij helpt u Maastricht het meest als u straks voor mijn motie stemt.

De heer **Verhagen** (CDA): Nee, want dan schaffen wij het kwartje van Kok af, althans dan betalen wij het kwartje van Kok niet terug. Dat het afschaffen van het kwartje van Kok nodig was, waren wij al lang van mening. Dat moest; wij hebben al jaren geroepen dat dit terug moest. Mevrouw Van Nieuwenhoven geeft dat echter als dekking aan. Zij weet net zo goed als ik dat er een Strategisch akkoord is en dat wij in de informatie- en de formatiefase tegen de LPF hebben gezegd dat zij zelf mogen bepalen hoe het kwartje van Kok wordt teruggeven: aan de pomp, via de verlaging van de wegenbelasting of via een concreet wegenfonds. De LPF heeft ervoor gekozen om het kwartje terug te geven aan de pomp.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Hoe kunt u dan zeggen dat het kabinet concreet heeft toegezegd dat zij het probleem zal oplossen?

De heer **Verhagen** (CDA): De concrete toezegging houdt in dat minister De Boer naar Maastricht gaat om...

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Met de trein mag ik hopen.

De heer **Verhagen** (CDA): Ja, met de trein, want anders staat hij te wachten voor het stoplicht waar minister-president Balkenende al over sprak.

Het blijkt dat er ook bij de VVD nogal wat mensen zijn die dit aspect nog niet hebben ingevuld. Ik heb ze hierover in ieder geval nog niet horen spreken. Er zijn microfoons om dat te doen: dat hoeft niet via briefjes, mijnheer Te Veldhuis.

De **voorzitter**: Ik vraag de fractie van de VVD om geen demonstratie te houden vanuit de bankjes. Als u iets wilt zeggen, kan dat via de interruptiemicrofoon.

De heer **Verhagen** (CDA): Dank u, voorzitter.

In dat overleg zal serieus worden bezien of door middel van een bestuursconvenant de ondertunneling van de A2 kan worden gerealiseerd.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Dan is daar toch ook geld voor nodig?

De heer **Verhagen** (CDA): Uiteraard is daar geld voor nodig, maar er is ook PPS. De provincie heeft mogelijkheden, et cetera.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Die mogelijkheden sluit mijn motie niet uit.

De heer **Verhagen** (CDA): Nee, uw motie sluit die niet uit, maar de financiering die u aangeeft, hebben wij in het Strategisch akkoord...

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Dat kunt u niet in de motie vinden. Ik hoop dat u nog even goed naar de tekst kijkt.

De heer **Verhagen** (CDA): Toen u de motie indiende, heb ik u gevraagd waarmee u dit wilde financieren. Toen heeft u gezegd: met het kwartje van Kok. Ik heb aangegeven dat dit gelet op de afspraken die de partijen hebben gemaakt, geen deugdelijke financiering is.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Als ik in de motie opneem dat iedere andere financiering ook goed is, steunt u de motie dan wel?

De heer **Verhagen** (CDA): Ik heb er geen behoefte aan, op de toezeggingen van de minister-president vooruit te lopen. Ik wacht het overleg dat minister De Boer op dit punt met de gemeente Maastricht zal voeren, af.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Voorzitter. Heb ik nou iets gemist, of kwam het idee van het teruggeven van het kwartje van Kok ook ooit van een PvdA-minister?

De heer **Verhagen** (CDA): Het

kwartje van Kok is ingevoerd door... Kok. Hij heeft toen die maatregel genomen.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Wat een vreugde dat ik nog even mag zeggen dat het kabinet-Lubbers dat heeft ingevoerd!

De heer **Verhagen** (CDA): Ja, maar Kok was minister van Financiën.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Mijnheer Wijnschenk, het is jammer voor u, maar het werd ingevoerd onder het kabinet-Lubbers.

De heer **Wijnschenk** (LPF): U heeft twee kansen gehad om het terug te geven!

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Dat had gekund. De heer Wijnschenk scoort op dat punt.

De heer **Verhagen** (CDA): Daar hoef ik niets aan toe te voegen.

Zowel uit de mondelinge als schriftelijke antwoorden van de minister-president blijkt dat het kabinet serieus ingaat op wensen die in de Kamer leven. De CDA-fractie heeft wensen op het gebied van onderwijs, deregulering, zorg en een volwassen najaarsoverleg. Ik ben het met de minister-president eens dat het absoluut noodzakelijk is dat het najaarsoverleg succesvol wordt afgesloten. De openingen die geboden zijn voor een open discussie en een werkelijk overleg tussen de drie partijen zijn hoopgevend.

De minister-president gaf aan dat hij gevoelig was voor de wens om te komen tot een volwaardig levensloopbeleid. Gisteren hebben wij onze ideeën daarover bekend gemaakt in ons plan Druk van de ketel. Het denken over dat levensloopbeleid is verder dan in de tijd van de motie-Melkert/De Hoop Scheffer. Die motie was de eerste aanzet. Op basis daarvan is onder leiding van toenmalig fractievoorzitter De Hoop Scheffer in de fractie van het CDA een debat ontstaan over de vraag hoe wij daaraan vorm moeten geven. Dat debat is uitgemond in het plan dat wij gisteren hebben aangeboden. Om duidelijk te maken hoe de Kamer hier tegenover staat, dien ik mede namens de collega's Wijnschenk en Zalm de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de behoeften en wensen van mensen ten aanzien van werken, zorgen en leren per levensfase kunnen wisselen;

van mening dat een nieuwe levensloopregeling werknemers daadwerkelijk in staat moet stellen te variëren in de combinatie van werk en andere activiteiten;

verzoekt de regering, bedoelde levensloopregeling, binnen de kaders van het Strategisch akkoord, via het reserveren van tijd en geld, volgens de omkeerregeling fiscaal aftrekbaar te maken en deze regeling zo spoedig mogelijk te realiseren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Verhagen, Wijnschenk en Zalm. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 13 (28600).

Mevrouw **Giskes** (D66): Het is een interessante motie. Ik vermoed dat het voorstel alleen een verbetering kan zijn als het ook meer geld kost. Aan welke dekking denkt u?

De heer **Verhagen** (CDA): Binnen het Strategisch akkoord was daarvoor dekking gevonden. Er was 400 mln euro gereserveerd.

Mevrouw **Giskes** (D66): Jawel, maar wij hebben nu te maken met een begroting die op zichzelf kennelijk klopt.

De heer **Verhagen** (CDA): Ja. In de motie staat over de invoering: zo spoedig mogelijk. In de financiële dekking is ook rekening gehouden met bestaande verlofspaarregelingen en financiële loopbaanonderbreking. U hebt ons plan gisteren gekregen. De financiële dekking maakt daarvan onderdeel uit. In de motie staat: zo spoedig mogelijk te realiseren. Op die manier maak ik gebruik van de mogelijkheden in het Strategisch akkoord op dit punt.

Mevrouw **Giskes** (D66): Het is interessant dat u teruggrijpt op het Strategisch akkoord. Er ligt nu een begroting. De drie regelingen die ik zo-even noemde, zijn niet meer opgenomen in deze begroting. Dat is nu dus virtueel geld geworden. Het is er niet meer, omdat het kabinet het voor iets anders heeft gebruikt.

De heer **Verhagen** (CDA): Er is een verlofknip voorgesteld door het kabinet.

Mevrouw **Giskes** (D66): Het geld dat daarvoor is gereserveerd, is onvoldoende om uw betere regeling te kunnen financieren.

De heer **Verhagen** (CDA): Op dat punt zijn aanvullende maatregelen nodig. Wij roepen het kabinet op, de door ons voorgestelde levensloopregeling zo spoedig mogelijk te realiseren, conform de afspraken die wij eerder gemaakt hebben in het Strategisch akkoord. Ik wens het kabinet op dit punt te houden aan het Strategisch akkoord.

Mevrouw **Giskes** (D66): Dus u maakt mensen blij met een dooie mus, want u heeft er geen geld voor.

De heer **Verhagen** (CDA): Absoluut niet, want het wordt een regeling die aanmerkelijk beter, flexibeler en fiscaal aantrekkelijker is, zoals ik gisteren heb verwoord.

Mevrouw **Giskes** (D66): Inhoudelijk is het misschien wel een verbetering. Het zou nog wel mooier kunnen, maar het geld is er niet voor. U zegt dat te snappen. Als het kabinet ooit geld heeft en ook al die andere wensen heeft gerealiseerd, zoals de lastenverlichting die de heer Zalm wil, kan het misschien doorgaan.

De heer **Verhagen** (CDA): Nee, die regeling gaan wij zo spoedig mogelijk invoeren.

Mevrouw **Giskes** (D66): Een dooie mus dus.

De heer **Verhagen** (CDA): Nee, het is geen dooie mus. Ik zeg niet dat de regeling per 1 januari moet worden ingevoerd. In dat geval zouden alleen de gelden die nu voor de verlofknip gereserveerd zijn, gebruikt kunnen worden voor de levensloopregeling. Ik zeg dus: zo spoedig mogelijk. Dat zeg ik niet alleen om ons plan erbij te kunnen betrekken, maar ook om te kunnen kijken naar de uitkomsten

van het Najaarsoverleg en het SER-advies terzake. In de fasering, zoals die in de komende periode zal gelden, moet de mogelijkheid bestaan dat ons plan daadwerkelijk gerealiseerd kan worden. Ik houd het kabinet op dit punt aan de noodzaak van een financiële dekking, conform de afspraken die wij gemaakt hebben in het Strategisch akkoord.

Mevrouw **Giskes** (D66): Ik constateer dat het CDA de mensen probeert blij te maken met iets waarvoor geen dekking bestaat en dat het CDA tegelijkertijd accepteert dat de bestaande regelingen worden afgeschaft.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik constateer dat mevrouw Giskes niet wenst mee te werken aan een fatsoenlijke levensloopregeling, die naar mijn mening werkelijk voldoet aan de behoeften die er leven in de samenleving.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): In het debat is vanmiddag terecht door de minister-president uitgesproken dat er op zijn minst enige twijfel bestaat of een nieuwe regeling per 1 januari zal ingaan. De heer Verhagen zegt dat ook. Betekent dit dat het spaarloon blijft bestaan totdat er een nieuwe regeling is?

De heer **Verhagen** (CDA): Ik heb geen motie ingediend dat, bijvoorbeeld, de verlofknip afgeschaft moet worden. Dat hangt samen met de gekozen formulering in de motie: zo spoedig mogelijk. Dat betekent dat op dit punt wel degelijk de mogelijkheid bestaat om te komen tot de invoering van de verlofknip als de door ons voorgestelde regeling niet snel gerealiseerd kan worden. Het heeft niet onze voorkeur dat er verschillende regelingen naast elkaar blijven bestaan. Dat heb ik vanmiddag in een interruptiedebat met de minister-president duidelijk gemaakt. Wij hebben op dat punt geen financiële middelen aangegeven die de spaarloonregeling langer in stand kunnen houden.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Uit de wijze waarop u formuleert kunt u zelf merken dat u er een soepzootje van maakt. U wilt de regeling verbeteren waarmee het kabinet voornemens is om per 1 januari te komen. De CDA-fractie wil niet dat het als vanzelf aansluit op het spaarloon. Dat zou wel eens na 1 januari kunnen worden. Dan slaat het een nog groter gat in de begroting. Als het niet kan, zegt de CDA-fractie dat per 1 januari maar de verlofknip moet ingaan om een paar maanden later, of zo veel later als mogelijk is, een verbeterde regeling te introduceren die niks meer mag kosten dan de 100 mln euro die is vrijgemaakt voor de verlofknip.

De heer **Verhagen** (CDA): Nee. Wat het meer mag kosten, is bepaald door de ruimte die daarvoor in het Strategisch akkoord is gereserveerd. Ik roep dan ook het kabinet op om zich op dit punt te houden aan het Strategisch akkoord en een financiering mogelijk te maken die een regime introduceert waarbij een en ander fiscaal aftrekbaar is, conform de door ons gepresenteerde levensloopregeling. Ik heb in de presentatie van de levensloopregeling aangegeven dat ik op dit punt de denkkracht van het kabinet wil prikkelen om niet te blijven steken in de gepresenteerde verlofknip. Dat is immers niet de afspraak die wij hebben gemaakt in het Strategisch akkoord.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Er moet over twee dingen helderheid ontstaan. Wat gebeurt er op 1 januari als de voorgestelde verbeterde regeling niet doorgaat? Het antwoord is: eerst de verlofknip en dan kijken wat er gebeurt?

De heer **Verhagen** (CDA): Ja.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Mijn eerste vaststelling is dat het dan toch rommelig wordt.

De heer **Verhagen** (CDA): Er zullen een aantal mensen zijn die behoefte hebben aan het systeem van een verlofknip. Die zetten geld opzij om later een premie te verkrijgen. Dat kan voor mensen een mogelijkheid zijn, bijvoorbeeld omdat zij geen aftrekmogelijkheden hebben. Wij willen een meer omvattend systeem. Vandaar dat wij een eigen alternatief hebben aangeboden.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Het is mij helder. Ik vind het echter rommelig om per 1 januari iets in te laten gaan waarvan je weet dat het een paar maanden later wordt afgeschaft. Dat vind ik een rommelig beleid.

U zegt tevens dat er meer geld voor uitgetrokken mag worden. U zegt dat het kabinet het Strategisch akkoord heeft geschonden. U zegt het kabinet aan dat akkoord te houden. Dat slaat echter een gat van, mogelijkerwijs, een paar honderd miljoen, van 100 mln of 200 mln euro in de begroting voor het jaar 2003. Dat zult u zich bewust zijn. De vraag is: vindt u dat u zelf een verantwoordelijkheid hebt voor die rekening of legt u die bij het kabinet vanwege het feit dat u van oordeel bent dat het kabinet het Strategisch akkoord heeft geschonden? Het laatste lijkt mij het geval.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik zeg dat het zijn huiswerk over moet doen op dit punt.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Dat is duidelijk.

De heer **Verhagen** (CDA): Voorzitter. Wij hebben lang gesproken over de noodzaak van lastenverzwaring dit jaar vanwege de economische situatie en vanwege de noodzaak de staatsschuld af te lossen. In mijn eerste termijn heb ik aangegeven dat de lastenverzwaring nú moet worden gevolgd door gerichte lastenverlichting als die weer mogelijk is. Wij zullen op dat punt een motie van de VVD-fractie steunen waarbij wij duidelijk aangeven, zoals ik ook in eerste termijn heb gedaan, dat de lastenverlichting waarmee wij later komen gericht zal moeten zijn. Nu wordt een aantal kwetsbare groepen serieus getroffen, ook door de lastenverzwaring. Als CDA-fractie zullen wij die groepen er duidelijk bij betrekken indien lastenverlichting mogelijk is.

Wij hebben op dat punt ook een discussie met het kabinet gevoerd over de noodzaak om vast te houden aan de zorgtoeslag, zoals die is overeengekomen in het Strategisch akkoord. Wij hebben daarbij dadelijk aangegeven dat ziektekosten gemaximeerd moeten worden en dat voor ons de compensatie die in het Strategisch akkoord was voorzien recht overeind staat. Hoewel vanwege de huidige economische situatie de verhoging van de ziektekostenpremies naar voren is gehaald, zullen wij ook op dit punt het kabinet aan het akkoord houden. Ik constateerde met vreugde de toezegging van de minister-president over het maximeren zoals overeen-

gekomen in het Strategisch akkoord, waarbij wij dus ook uitgaan van de werkgeversbijdrage zoals besproken tijdens de formatie.

Een belangrijk element in de discussies van vandaag en gisteren was uiteraard de noodzaak om te komen tot een veiliger samenleving in Nederland, niet alleen door de waarden- en normendiscussie en het herstel van waarden en normen in de Nederlandse samenleving, maar ook door op dat punt middelen beschikbaar te stellen die het mogelijk maken duidelijk handen en voeten te geven aan het preventieve en het repressieve. Wij zullen dan ook de motie van de VVD-fractie ondertekenen om te komen tot een duidelijke verbetering door meer agenten op straat en een duidelijke versterking van de rechterlijke macht. Wij hebben in het debat van vandaag van gedachten gewisseld over de elementen die nodig zijn om ervoor te zorgen dat de veiligheidsketen in haar totaliteit een antwoord geeft op de vraag.

Er is ook op een aantal andere zaken gekort. Dat is de reden waarom de CDA-fractie de motie van mevrouw Van Nieuwenhoven over een door haar naar voren gebracht element heeft medeondertekend. Wij hadden in het Strategisch akkoord afgesproken dat niet bezuinigd zou worden op het element dat mevrouw Van Nieuwenhoven naar voren heeft gebracht noch op de slachtofferhulp. Omdat er wat ons betreft niet mag worden gekort op de slachtofferhulp dien ik de volgende motie in die is medeondertekend door de collegae Van Nieuwenhoven, Zalm, Wijnschenk, Rosenmöller, Giskes, Van Dijke, Van der Vlies, Teeven en Marijnissen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat veiligheidsbeleid niet kan zonder goede hulp aan slachtoffers;

verzoekt de regering, de bezuinigingen op slachtofferhulp te compenseren via vermindering van de inhuur van externen (0,2 mln euro),

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Verhagen, Van Nieuwenhoven, Zalm, Wijnschenk, Rosenmöller, Giskes, Van Dijke, Van der Vlies, Teeven en Marijnissen.

Zij krijgt nr. 14 (28600).

De heer **Verhagen** (CDA): Voorzitter. In het debat van vandaag is er een toezegging gekomen over de mogelijkheid van het bestraffen van het lidmaatschap van terroristische organisaties. Er bleef nog onduidelijkheid over bestaan of wij de op de EU-lijst van terroristische organisaties voorkomende organisaties daadwerkelijk zouden verbieden. Ik vond dat het antwoord op dat punt onduidelijk bleef. Vandaag werd duidelijk dat Duitsland wederom 16 organisaties verboden heeft. Voorkomen moet worden dat leden van dergelijke organisaties hun toevlucht zoeken tot Nederland omdat zij hier niet verboden zijn. Ik dien op dit punt een motie in om zeker te stellen dat de daartoe noodzakelijke wijzigingen van de strafrechtwetgeving worden gerealiseerd.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat in Nederland terroristische organisaties niet bij wet verboden zijn;

voorts overwegende dat in Nederland het lidmaatschap van terroristische organisaties evenmin verboden is;

verzoekt de regering, de op de EU-lijst vermelde terroristische organisaties bij wet te verbieden en het lidmaatschap van terroristische organisaties strafbaar te stellen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Verhagen, Zalm en Wijnschenk. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 15 (28600).

De heer **Marijnissen** (SP): Weet de heer Verhagen dat de VN al jaren worstelen met de vraag wat precies onder een terroristische organisatie moet worden verstaan?

De heer **Verhagen** (CDA): Ja.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik kan mij wel iets voorstellen bij uw verhaal, maar u dient nu een redelijk algemene motie in en niemand weet wat onder een terroristische organisatie moet worden verstaan. Zelfs de VN komen er niet uit. U hebt gisteren en vandaag geen enkele organisatie genoemd, zodat wij niet weten waar u het oog op hebt.

De heer **Verhagen** (CDA): In de motie staat: de op de EU-lijst vermelde terroristische organisaties. Die lijst is tot stand gekomen in het overleg van de ministers van Justitie en BZK. Iedereen realiseerde zich dat het ging over terroristische organisaties waar geen discussie over mogelijk was.

In het open overleg van vandaag en gisteren met het kabinet-Balkenende hebben wij de start meegemaakt van de concretisering van het beleid van de andere aanpak. Ook hebben wij invulling kunnen geven aan onze eigen wensen. Wij zullen nog enkele moties ondersteunen die ik niet zelf heb ingediend. Wij geven die andere aanpak graag een steuntje in de rug om het herstel van vertrouwen te realiseren. Onze fractie heeft daar in ieder geval alle vertrouwen in.

□

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Voorzitter. Ik begin met een welgemeend woord van dank aan de minister-president voor zijn antwoord. Hij is het debat absoluut niet uit de weg gegaan. Dat siert hem. Tot zover het goede nieuws!

In het betoog van de minister-president stonden twee elementen centraal. In de eerste plaats dat de kiezer heeft gekozen voor deze verandering en in de tweede plaats dat de economische situatie dramatisch is verslechterd. Ik kom daar nog op terug. De minister-president begon niet ten onrechte met het belangrijke thema van normen en waarden. Dat onderwerp is natuurlijk bij lange nog niet uitgediscussieerd. Duidelijk is wel dat de commissie Prinsjesdag niet heeft gehaald en dat er niet een overweldigende meerderheid in de Kamer is voor de door de minister-president

uitgestippelde route. De commissie is dus ter ziele. Het onderwerp is echter veel belangrijker en daarom stelt het mij teleur dat wij niet een vorm kunnen vinden waarin een maatschappelijk debat zou moeten worden gegoten. Dat debat moet niet alleen of vooral in de Kamer worden gevoerd, maar in wijken en buurten waarin mensen met elkaar moeten samenleven, waar zij zich ergeren en toch ook de winst pakken van goede initiatieven die erop gericht zijn om normvervaging tegen te gaan. Ik vind dit toch wel een omissie aan de kant van het kabinet. Zelf heb ik een brede maatschappelijke discussie voorgesteld. Het gaat mij niet om mijn gelijk, maar wij moeten wel aan de slag gaan en ik vraag de minister-president hierin een eerste verantwoordelijkheid te nemen.

Naar mijn stellige overtuiging is het antwoord van het kabinet op de huidige maatschappelijke vraagstukken niet in eerste instantie datgene wat de kiezer wil horen, ook niet in deze moeilijke tijden. Ik heb het kabinet aangesproken op de dubbele moraal: spreken over normen en waarden is ze namelijk ook toepassen. Maar dit kabinet schiet tekort op de sociale norm, op de onderwijsnorm, op de gezondheidsnorm, op de veiligheidsnorm, op de milieunorm. Daarin schiet het kabinet tekort, maar het kan anders en het moet ook anders. Als de minister-president zegt dat het hem bij de begroting voor 2003 gaat om het schild der zwakken, dan vraag ik mij af: Hoezo? Als je namelijk de maatregelen erbij neemt en de retoriek laat voor wat ze is, dan worden banen vernietigd en dat komt het hardst aan bij de zwakken. Er gaat koopkracht verloren en het verlies daarvan komt het hardst aan bij de zwakken. Ik vraag de minister-president om dat tot zich te laten doordringen. In de afgelopen periode – niet jaren geleden, maar een paar maanden of zelfs weken – heeft het CDA beloftes gedaan over de invoering, ter compensatie, van een nominale premie in het nieuwe ziektekostenstelsel. Die belofte is gebroken. De LPF heeft koopkrachtbehoud beloofd. Ook die belofte dreigt niet te worden waargemaakt. Dat stelt mij teleur en brengt me tot de indiening van de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat in het koopkrachtbeleid voor 2003 een min staat voor mensen op het sociaal minimum;

constaterende dat dit wordt veroorzaakt door in afwijking van het Strategisch akkoord al in 2003 de nominale ziekenfondspremie te verhogen;

verzoekt de regering, de inkomensachteruitgang bij het sociaal minimum in 2003 ongedaan te maken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Rosenmöller, Marijnissen en Van Nieuwenhoven. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 16 (28600).

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Voorzitter. In het debat over het financieel kader en onze tegenbegroting hebben wij afgesproken om het CPB te vragen om een doorrekening van het kabinetsbeleid en het beleid dat GroenLinks voorstaat voor 2003, inclusief de effecten voor de laag- en ongeschoolden. Overigens zijn wij ook zeer geïnteresseerd in een milieudoorrekening; ik hoop dat de minister-president ons ook op dat punt wil steunen. In het debat probeerde ik duidelijk te maken dat het kabinetsbeleid niet alleen slecht is voor de werkgelegenheid en de inkomensontwikkeling – zeker voor hen die betrokkenheid en affiniteit hebben met het begrip ''solidariteit'' in relatie tot inkomens. Het beleid is ook economisch slecht. De cijfers geven ons daarin in belangrijke mate gelijk. Dit betekent dat er eerder tegenvallers ontstaan dan in ons alternatief. Wij weten nu dat die zullen worden opgevangen met een hoger tekort. Het is dan helemaal vreemd dat ons de maat wordt genomen met een tijdelijk tekort van hooguit een paar tienden van procenten in 2003. Onze tegenbegroting laat een betere groei zien, een betere werkgelegenheid, betere inkomensverhoudingen en een verlaging van de loonkosten, een verhoging van de winstgevendheid en een verhoging van het investeringsniveau – dat laatste is vooral gericht aan de heer Verhagen, die daar gisteren nog aan twijfelde, maar vandaag ongetwijfeld de stukken van het CPB over onze tegenbegroting beter heeft gelezen.

De heer **Verhagen** (CDA): Ook na lezing bleek dat de plannen van het kabinet op de langere termijn beter uitpakken dan uw plan, ook voor de werkgelegenheid.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): U heeft het echt hartstikke mis. Ik heb de teksten maar meegenomen om ze te kunnen citeren. Daar staat dat bij GroenLinks de loonkosten dalen, evenals de arbeidsinkomensquote – buitengewoon belangrijk – en dat de lichte verbetering van de winstgevendheid bijdraagt aan iets meer investeringen. Het CPB stelt vervolgens dat het geen langetermijndoorrekening heeft gemaakt. U kunt dus niet zeggen dat de langetermijndoorrekening slecht uitpakt. Ik ben juist het debat met de minister-president aangegaan om te verifiëren of het kabinetsbeleid of ons beleid beter uitpakt op de lange termijn. Ik hoop dat u deze politieke aantijgingen terugneemt, want er is helemaal geen grond voor.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Ik denk dat ik deze vraag mag stellen, omdat ik relatief nieuw ben in de Kamer. Hoe lang doet u dit werk nu?

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Ik had gisteren het idee dat u het precies wist, maar...

De heer **Wijnschenk** (LPF): Oké, laten wij zeggen tien jaar. U doet elk jaar zo'n begroting.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): De meesten gaan vooruit, maar u gaat nu een stukje achteruit!

De heer **Wijnschenk** (LPF): Ik zal proberen om dat straks te herstellen.

U doet het in ieder geval al heel lang. Ieder jaar laat u zo'n Groen-Linksbegroting narekenen. Weet u hoeveel bomen dat kost en hoeveel ambtenaren daaraan meewerken? Het is allemaal volstrekt verspilde moeite, mijnheer Rosenmöller.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks):

U heeft op zichzelf gelijk. Het kost papier en papier – ik waardeer uw kennis van de ecologie zeer – wordt van hout gemaakt en hout komt inderdaad van bomen. Fortuyn had niets met het milieu, maar u weet er in ieder geval iets van af!

Het zijn vijf blaadjes met buitengewoon waardevolle informatie. Ik zou het op prijs stellen als u ze zou lezen. Dat kost misschien wat tijd, maar in die tijd kan ik dan mooi exact uitrekenen hoeveel bomen er voor die blaadjes nodig zijn. Daarna spreken wij elkaar nader.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Als u het goed vindt, regeren wij dan intussen het land.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Wat zegt u nu? Wij regeren het land? Mijnheer Wijnschenk, u controleert! U doet dat te weinig, maar het is wel u taak! Gisteren was het leuk; vandaag is het leuk en ik hoop dat dat zo blijft.

Voorzitter. Er is op z'n minst verwarring ontstaan over de levensloopregeling. Per interruptie heb ik geprobeerd, duidelijk te maken hoe het zal gaan als de CDA-fractie haar zin krijgt. Haar voorstel is misschien beter dan dat van het kabinet, maar het is natuurlijk het beste om een nieuwe regeling te laten ingaan op het moment dat de oude, de spaarloonregeling, wordt afgeschaft. Ik houd de minister-president en de CDA-fractie nog een keer voor dat juist die 500 mln euro, die is geconditioneerd voor lastenverlichting en bedoeld is voor loonmatiging, ingezet zou kunnen worden als een brug naar een betere verlofregeling en om het spaarloon een jaar te handhaven. Ik hoor op dit concrete punt graag een reactie.

Ik was gisteren buitengewoon blij, eerlijk is eerlijk, dat de fractie van de heer Wijnschenk instemde met een verhoging van het opsporingspercentage. Dat moeten wij natuurlijk met elkaar vastleggen en daarom leg ik de volgende motie aan de Kamer voor, een motie die ongetwijfeld door de LPF-fractie zal worden gesteund.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het gemiddelde opsporingspercentage van 15 van een bedroevend laag niveau is;

overwegende dat het kabinet op concrete doelstellingen dient te worden gecontroleerd;

verzoekt de regering, in het veiligheidsplan dat op 11 oktober wordt gepresenteerd, een verdubbeld ophelderingspercentage, gedifferentieerd naar verschillende delicten, als concrete doelstelling vast te leggen en daarbij aan te geven hoe en op welke termijn dit wordt verwezenlijkt,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Rosenmöller en Van Nieuwenhoven. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 17 (28600).

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Voorzitter. In het debat is kort gesproken over de balans op het terrein van veiligheid tussen repressie en preventie. Om die balans ietsje – ik geef toe dat het niet echt veel is – te corrigeren, wil ik de Kamer de volgende motie in overweging geven.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de kinderbescherming probeert, het aantal beschermings- en strafzaken te verminderen door preventie;

constaterende dat er wordt bezuinigd op de Raad voor de kinderbescherming, waardoor er volgend jaar geen geld is voor preventieprojecten;

verzoekt de regering, de bezuiniging van ongeveer 2,5 mln euro op de Raad voor de kinderbescherming terug te draaien en de dekking te zoeken in een ophoging van de taakstelling inhuur externen met hetzelfde bedrag,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Rosenmöller, Van Nieuwenhoven, Giskes, Van der Vlies, Van Dijke, Marijnissen, Wijnschenk, Zalm, Verhagen en Teeven.

Zij krijgt nr. 18 (28600).

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Voorzitter. Het zou natuurlijk fantastisch zijn als ik, wanneer mijn vrouw vraagt ''En hoe was het?'', kan zeggen: ik heb het kabinet 2,5 mln euro ontfutseld voor preventieprojecten in het kader van het veiligheidsbeleid. Ik ben ook hier weer optimistisch dat ik dit balletje binnen zal kunnen tikken.

Ik ben minder optimistisch over het milieubeleid van het kabinet. Wij zijn zeer, zeer ontevreden over de voornemens van het kabinet op dit terrein. Ik pik er een element uit, maar mijn fractie komt bij de begroting uiteraard terug op de overige punten. Het gaat mij nu om de prijsstijging bij de Nederlandse Spoorwegen. Die is natuurlijk dramatisch voor wat in het jargon ''modal split'' heet en in gewoon Nederlands het ervoor zorgen dat je zo veel mogelijk mensen in de trein hebt en zo min mogelijk mensen op de weg. Het kabinet legt asfalt aan en geeft het kwartje van Kok terug, terwijl er een prijsstijging van 9% komt bij de Nederlandse Spoorwegen. De minister van Verkeer en Waterstaat zegt vervolgens dat hij niet hoopt dat alle mensen nu in de auto stappen, terwijl dat natuurlijk eigenlijk de bedoeling is. Dat getuigt van een naïveteit die bijna grenzeloos is. Ik dien de volgende motie in om ervoor te zorgen dat de prijsstijging beperkt wordt.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de tariefsverhoging bij de NS boven het inflatieniveau wordt veroorzaakt door de kostenstijging die gepaard gaat met de verhoging van de infraheffing voor het gebruik van de spoorwegen;

van mening dat deze verhoging in 2002 en 2003 met een totaalbedrag van 27,3 mln euro onredelijk is, gezien het geconstateerde achterstallig onderhoud van het spoor en het negatieve effect daarvan op de prestaties van de NS;

verzoekt de regering, van de verhoging van de infraheffing voor het personenvervoer af te zien voor de jaren 2002 en 2003,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Rosenmöller, Van Nieuwenhoven en Marijnissen. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 19 (28600).

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Den Haag is de hoofdstad van het internationaal recht. Ik heb in mijn eerste termijn gesproken over de internationale situatie, waarin de rol van Europa ten opzichte van de Verenigde Staten als volgt kan worden omschreven: Europa wikt, de VS beschikt. Ik heb stellig de indruk dat dit ook geldt of gaat gelden voor datgene wat rondom Irak gebeurt of zou kunnen gebeuren. Er is geen discussie mogelijk over de wapeninspecteurs, die moeten er gewoon komen en zullen er naar alle waarschijnlijkheid ook komen. Ik maak mij evenwel grote zorgen over en heb forse kritiek op hetgeen het kabinet zegt. Ik proef daaruit dat er geen enkel scenario denkbaar is dat de VS zou volgen en het kabinet niet zou steunen. Het is mij bekend dat de route via de VN niet hoeft te leiden tot een resolutie. Dat stelt mij teleur. Als ik de minister-president goed beluister, zegt hij eigenlijk dat alle instrumenten moeten worden opengehouden. Het is nu misschien niet nodig om te praten over oorlog, maar wij horen dat de president van Amerika wel doen. Ik vind dat een onverstandige lijn, waarvan Nederland onvoldoende afstand neemt. Ik zie zich een scenario ontwikkelen waarin Nederland, en Europa in belangrijke mate, zich laat sturen in plaats van dat er zelfbewust een externe positie wordt ingenomen.

Mijn laatste opmerking gaat over het migratiedebat. In het interruptiedebat dat ik heb gevoerd met de minister-president, zei deze dat zorgvuldige formuleringen geboden zijn in het migratiedebat. Het was een beetje duwen en trekken, maar de minister-president nam afstand van de uitspraak van minister Nawijn dat de kraan dichtmoet en dat Nederland het meest restrictieve beleid van Europa moet voeren. Eerder in zijn bijdrage zei de premier evenwel nog iets anders. Hij zei dat dit kabinet niet staat voor een ''wij-zijbeleid''. Met dit soort signalen van de minister van Vreemdelingenzaken en Integratie is dat wel het geval. Er wordt dan wel een ''wij-zijbeleid'' gevoerd. Ik weet het ook, het is zo gemakkelijk om mensen naar de mond te praten. Het is evenwel de verkeerde politiek. Eerlijk duurt het langst! Er speelt nog meer mee. Het is in mijn ogen een gebrek aan respect en fatsoen dat dit wordt gezegd terwijl Nederland volgens de minister-president wél blijft openstaan voor vluchtelingen. Ik ben voor een open debat over van alles en nog wat, maar soms, heel soms, kan een taboe geen kwaad. Het taboe op de dichte kraan in het asielbeleid is wat mij betreft een mooi voorbeeld van een noodzaak om een enkel taboe in stand te houden.

□

De heer **Wijnschenk** (LPF): Voorzitter. Allereerst een kleine correctie. Door mijn eigen omissie was ik iets te laat met het tekenen van de motie van mevrouw Van Nieuwenhoven over de kinderbescherming op stuk nr. 7. Die had de fractie van de LPF gaarne mede ondersteund. Wij staan er helemaal achter.

De **voorzitter**: Uw handtekening zal onder de motie op stuk nr. 7 worden toegevoegd.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Voorzitter. Ik schakel meteen door naar mevrouw Van Nieuwenhoven, die in tweede termijn nog even terugkwam op het woord ''poldermodel''. Ik heb gisteren kennelijk nog niet helemaal goed uitgelegd hoe wij dat zien. Ik kom natuurlijk uit de polder. Ik kom uit Almere. Een gebied dat meer polder is hebben wij geloof ik in Nederland niet. De fractie van de LPF doelt nadrukkelijk op het verschil tussen wat altijd gebeurde, waarbij iedereen achter elkaar aanliep en waarna in consensus beslissingen werden genomen, en onze wens dat de regering haar eigen beslissingen neemt en niet in een soort consensusmodel werkt. Daarin onderscheiden wij ons nadrukkelijk wel van het poldermodel.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Ik vroeg ernaar in verband met het SER-advies over de WAO. De heer Wijnschenk zei niet alleen dat hij het poldermodel wilde, maar hij zei ook dat het verstandig zou zijn als werkgevers en werknemers daarover met het kabinet tot overeenstemming probeerden te komen. Ik mag toch hopen dat hij dat nog steeds vindt.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Dat houd ik nog steeds overeind, als het kabinet maar de beslissing neemt.

Gisteren heb ik in mijn eerste termijn nagelaten de heer Rosenmöller op de juiste wijze te antwoorden op zijn vraag over de koopkracht. Hij refereerde daar in tweede termijn net nog even aan. Voor gedetailleerde waarden en getallen verwijs ik nog steeds door naar de algemene financiële beschouwingen over drie weken. Nu wil ik er het volgende over zeggen.

De Lijst Pim Fortuyn heeft in het verleden inderdaad gezegd dat niemand in Nederland erop achteruit mag gaan. Maar dat gebeurde in een tijd dat het economisch veel beter ging dan nu. De Lijst Pim Fortuyn is daarom ook voorstander van een gedegen financieel beleid. Het zou niet verantwoord zijn om onder de huidige omstandigheden koopkrachtbehoud te garanderen. Ik geef de heer Rosenmöller toe dat wij op dit punt afwijken van een eerder getrokken lijn. Wij denken daarmee juist moed te tonen, door op een eerder standpunt terug te komen. In het verleden hadden regeringen juist niet het lef om het beleid aan te passen als de omstandigheden veranderden, terwijl dat achteraf wellicht had gemoeten. Wij voeren deze aanpassingen liever door dan voorstellen te steunen die op drijfzand zijn gebouwd. Wie op drijfzand bouwt komt uiteindelijk in het moeras terecht.

Overigens is de koopkracht de afgelopen jaren voor iedereen aanzienlijk verbeterd. Van 1996 tot juni 2002, dus een paar maanden terug, was de reële loonstijging ruim 7%. Wij vragen ons in alle gemoede af of het dan zo'n ramp is om het komende jaar een klein stapje terug te doen, door een tijdelijke pas op de plaats, met als doel dat er over twee jaar weer ruimte is voor verdere groei. Als wij zorgen dat de minima, zoals 65-plussers met alleen een AOW-uitkering, niet in moeilijkheden

komen, zien wij daar geen bezwaar in.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): U vroeg mij niet hoe lang ik dit werk al doe. Het veertiende jaar is net begonnen. In al die veertien jaar heb ik dit soort redeneringen echt wekelijks gehoord. Je hebt er helemaal geen moed voor nodig om terug te komen op eerder gedane toezeggingen.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Misschien geen moed, maar wijsheid!

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Het is nu precies wat Den Haag kenmerkt. U bent een nieuwkomer, met een nieuwe politieke cultuur. Daarvoor hebben wij elkaar – ik zeg het in alle oprechtheid – gefeliciteerd. Het is een prestatie. U bent echter met een cultuur hier binnengekomen in de zin van: doen wat je zegt. Het was vervolgens uw collega en voormalig fractievoorzitter de heer Herben die na de verkiezingen zei: linksom of rechtsom, die koopkracht zal gegarandeerd worden. Welnu, dan moet u toch niet met verhalen uit 1996 tot 2001 of 2002 komen? Dat is toch geen verhaal, mijnheer Wijnschenk?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Dat ben ik niet met u eens. Ik denk dat het wel een verhaal is. Ik denk dat je heel flexibel moet zijn en dat je juist moet opletten wat er in de omgeving, om je heen, gebeurt en niet star aan allerlei beleid moet vasthouden en uitvoeren.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Maar de flexibiliteit gaat bij u zover dat datgene wat u gisteren zei, vandaag niets meer waard is?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Nu, dat was in mei-juni en dus niet gisteren. Er zit bijna een halfjaar tussen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Als het zo is dat u de burgers iets in het vooruitzicht stelt, dan weten die burgers dus ook dat het allemaal zo flexibel is dat zij er eigenlijk niets voor kopen. Dat is toch eigenlijk de kern van het verhaal?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Nee, ik denk dat het een kwestie van goed beleid is om je aan te passen aan de omstandigheden. Dat is, denk ik, wat heel vaak gemist werd in het verleden.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Kunt u dan aangeven waarom u vindt dat vooral ook de laagste inkomens – dat is voor een deel toch ook uw electoraat, zoals het voor ons allemaal ons electoraat is – zo'n zware prijs moeten betalen en niet kunnen worden ontzien?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Nu, over de hele lijn genomen, zonder in details te treden over 0,75% of 1%, vinden wij het ontzien worden van de mensen met een AOW-uitkering, boven de 65, wat ons betreft goed beleid.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Ik weet zeker dat de LPF vóór 15 mei zo'n redenering getypeerd zou hebben als ondubbelzinnige Haagse onbetrouwbaarheid.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Nee, ik denk het niet.

Mevrouw **Giskes** (D66): Kan mijnheer Wijnschenk mij uitleggen wat het verschil tussen dit soort ''moed'' en kiezersbedrog eigenlijk is?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Als ik u dat moet uitleggen, kan ik beter ophouden.

Mevrouw **Giskes** (D66): Dat is een goed idee!

De heer **Wijnschenk** (LPF): Voorzitter. Ik heb in eerste termijn gesproken over de noodzaak dat de mensen in Nederland zich weer veilig kunnen voelen. Ik heb daarbij, in die fase, opzettelijk niet de politici als aparte groep willen noemen omdat ik het niet gepast vond in een algemeen betoog bepaalde groepen extra in het licht te plaatsen. Maar ik doe dat nu wel. Als politici zich zo onveilig gaan voelen dat zij kleine en grote problemen niet meer bij de naam durven te noemen, dan is dat een directe bedreiging voor onze democratie. Mijn collega mevrouw Halsema verwoordde dat enige weken geleden op Radio 1 ongeveer zo: op dit moment verlaten collega's door de sfeer van bedreigingen de politiek; ikzelf – ik citeer mevrouw Halsema – heb bepaalde zaken in deze sfeer niet aan de orde durven stellen.

Niemand in en buiten deze Kamer mag in zo'n situatie terechtkomen. Ieder van de kamerleden is op democratische wijze gekozen en heeft niet alleen het recht maar ook de plicht om over elk onderwerp zijn mening te kunnen geven, zonder angst en in alle oprechtheid. De bedreigingen moeten dus ophouden. Bij de Lijst Pim Fortuyn hebben wij, net zoals mevrouw Halsema, regelmatig met dreigbrieven en -telefoontjes te maken. En ook de bedreiging van mevrouw Ayaan Hirsi Ali van de Wiardi Beckmanstichting laat zien dat je kennelijk niet ongestraft meer voor je mening kunt uitkomen. De LPF-fractie is geschrokken van het incident van gisteren. Aanstaande woensdag zal in het Presidium aandacht worden gegeven aan de veiligheid in de Tweede Kamer. De LPF-fractie gaat ervan uit dat snel daarna concrete maatregelen worden genomen.

Er wordt door de oppositie gehamerd op het feit dat men de begrotingsvoorstellen van het kabinet volstrekt onvoldoende vindt. Wij hebben geen ervaring met oppositie – wij zitten immers nu meteen in de regering – maar ik kan mij voorstellen dat het relatief eenvoudig is om kabinetsbeleid aan te vallen als het economisch enorm tegenzit. Wij moeten bezuinigen, de oppositie niet. Wij moeten nieuw beleid voeren dat door ten minste twee oppositiepartijen jarenlang niet is ontwikkeld. Wij moeten problemen aanpakken die goeddeels door het jarenlang voortkabbelende Paars zijn veroorzaakt. Bezuinigen betekent dat onaangename keuzes gemaakt moeten worden, keuzes die juist in de achter ons liggende tijden van economische voorspoed gemaakt hadden moeten worden. Dat wil echter niet zeggen dat er helemaal niet geïnvesteerd wordt, zoals de oppositie steeds roept. Er wordt wel degelijk geïnvesteerd. Het regeerakkoord voorziet in een extra uitgave in 2003 van 700 mln euro voor de zorgsector en van 160 mln euro voor veiligheid.

Over veiligheid gesproken, het zal u niet zijn ontgaan dat de Lijst Pim Fortuyn hoge prioriteit geeft aan dit onderwerp. Het moet de komende jaren veiliger worden op straat. Ik had het zonet al even over het onveilige gevoel waarmee een groot aantal politici de laatste maanden rondloopt. Welnu, voor de burger is die onveiligheid al vele jaren iets

waarmee hij of zij rekening moet houden, op straat, in de trein, in het stadion en zelfs in de bioscoop. Het lijkt er ook op dat de burger zijn vertrouwen in de politie heeft verloren. Bijna 80% van de Nederlanders vindt dat misdrijven te vaak ongestraft blijven. Bekende ergernissen zijn dat de politie slecht bereikbaar is, er niet is of niet snel genoeg ter plaatse is en dat zij te weinig tijd of aandacht aan een aangifte besteedt. Het kabinet erkent dit probleem. Het zal zich de komende jaren inspannen om het veiligheidsgevoel van burgers te vergroten. Het is uitermate belangrijk dat men dit beleid niet laat versloffen, maar dat men dit, waar mogelijk, versterkt. De fractie van de Lijst Pim Fortuyn ziet graag dat we met de bestaande middelen, binnen het kader van het huidige budget, creatieve oplossingen vinden om bij de misdaadbestrijding tot betere resultaten te komen. Met het oog hierop dien ik graag een motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat er op korte termijn meer blauw zichtbaar op straat moet zijn;

overwegende dat het zonder de veiligheid, de kwaliteit en de bereikbaarheid van de politie in gevaar te brengen, wenselijk is om meer surveillances te doen;

verzoekt de regering, ervoor zorg te dragen dat er meer wordt gesurveilleerd, bijvoorbeeld door het inzetten van eenpersoonssurveillance en marechaussee,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Wijnschenk, Verhagen en Zalm. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 20 (28600).

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Mijnheer Wijnschenk, u had het over het belang van opsporing. Gisteren hebben wij hierover een interruptiedebatje gehad en dat leidde tot een conclusie. Mag ik er nu van uitgaan dat u de motie die ik heb ingediend en die door mevrouw Van Nieuwenhoven is medeondertekend, zult steunen? Die motie gaat namelijk over de noodzaak om het opsporingspercentage te verhogen en om bij opsporing te differentiëren naar de aard van het delict. Dat differentiatie belangrijk is, heeft u bij interruptie ook tegen de minister-president gezegd.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Wat wij nadrukkelijk niet willen, is ons vastpinnen op een bepaald percentage. Terecht merkt u op dat ook wij willen dat gedifferentieerd wordt. Wij willen echter niet dat ervoor het oplossingspercentage een plafond wordt vastgesteld. Dat willen wij nadrukkelijk niet.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Ik begin nu ook op dit punt een beetje in verwarring te raken. Toen ik het gisteren had over die 35%, zei u: ja, dat moeten we doen. Het is nu een nieuwe dag, met een nieuwe ronde en nieuwe kansen. Aan wisselingen wen je gauw, maar dit gaat natuurlijk wel heel snel. We kunnen voor het gewenste percentage een gemiddelde noemen en verder differentiëren. We willen het kabinet toch ook afrekenen op datgene wat er op terrein van de opsporing gebeurt. Dat zult u toch met mij eens zijn.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Ik heb zelf het percentage van 35 niet bevestigd. U maakt er nu van dat sprake is van een gedifferentieerd percentage en een verdubbeling. Dat geeft uw motie aan, maar daaraan wil wij ons niet binden. Wij willen ons dus niet vastleggen op het percentage van 35 en ook niet op twee keer de helft of het dubbele. Dat stelt u voor.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): U wilt het kabinet dus niet afrekenen op het realiseren van verbeteringen met betrekking tot de opsporing. Zo maakt u het het kabinet wel heel gemakkelijk bij dit ook voor u cruciale thema.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Nee, wij willen graag van het kabinet horen welke percentages wel gehaald kunnen worden en daar willen wij dan aan vasthouden.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik heb vanmiddag de minister-president een tipje van de sluier zien en horen oplichten over het plan van aanpak of zoiets – ik weet de titel nog niet precies – over de veiligheid, te presenteren op 11 oktober aanstaande. Ik hoorde de minister-president zeggen dat er bijvoorbeeld voor de surveillance een heldere taakstelling in zit van +10%. Dat gehoord hebbende, dient u toch een motie in. Dat is prima, want het thema verdient aandacht. Mijn fractie staat daarachter. Maar mag ik uit het indienen van de motie afleiden dat u het inzicht dat de minister-president gaf in enkele criteria in dat plan van aanpak, te weinig ambitieus vindt? Anders is die motie natuurlijk niet nodig. Met andere woorden: er moet nog een schepje bovenop. Mag ik dat zo verstaan?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Uw vraag is of wij die motie steunen of niet? Wat is precies uw vraag, want het is zo'n verhaal?

De heer **Van der Vlies** (SGP): De minister-president heeft vanmiddag in getallen enkele criteria aangegeven uit dat veiligheidsplan. Dat heeft u ook gehoord. U dient een motie in. U vraagt om meer, zo begrijp ik. Wat de minister-president vanmiddag zei, is u nog te weinig ambitieus. Zo moet ik u toch verstaan?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Wij vragen nadrukkelijk om een inschatting van het kabinet op dat gebied. Er zal dus een advies komen van het kabinet. Wij kunnen dan overwegen of wij dat steunen of dat wij meer willen.

De **voorzitter**: Een laatste korte vraag.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Er is vanmiddag natuurlijk het een en ander toegezegd, althans er is inzicht gegeven. Dat is genoeg of te weinig.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Een tipje van de sluier, zei u.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Is het genoeg of te weinig?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Wij willen graag op onze motie een totaalantwoord hebben. Dan zullen wij oordelen of het te veel of te weinig is.

De heer Zalm (VVD)

© M. Sablerolle – Gouda

De **voorzitter**: Mevrouw Giskes wil u ook nog een vraag stellen op dit punt. Dat mag.

Mevrouw **Giskes** (D66): Voorzitter. Ik kan mij heel goed voorstellen dat de heer Wijnschenk niet gediend is van allerlei verhalen die alleen maar extra geld kosten zonder dat dat in zijn ogen voldoende gedekt zou zijn. Maar in de tegenbegroting die wij hebben gemaakt komt er wel degelijk 65 mln euro extra vrij voor veiligheid, terwijl het financieringstekort kleiner is dan bij het kabinet. Daar kan hij natuurlijk niet op tegen zijn. Ik neem dus aan dat hij dat steunt.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Dat hangt af van waar u het geld weghaalt. Dat is dan de hele discussie.

Mevrouw **Giskes** (D66): Dat heeft u kunnen zien. Ik neem aan dat u dat bestudeerd heeft. Het is geen cijfer achter de komma, want het gaat om grote bedragen: 65 mln euro voor de veiligheid. U wilt meer veiligheid, meer agenten, een betere voorziening in de strafrechtketen. U kunt nu wel lachen, maar vindt u dat onzin? U heeft dat helemaal niet nodig, begrijp ik.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Nee, wij maken gewoon andere keuzen in onze totale financiering.

Mevrouw **Giskes** (D66): U vindt veiligheid niet zo belangrijk als u zegt?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Jawel, dat vinden wij heel belangrijk maar niet op de manier waarop u dat opbouwt.

Mevrouw **Giskes** (D66): Maar hoe belangrijk vindt u het dan als u niets extra's wilt, maar alleen een agent alleen wilt laten rondlopen, die dan waarschijnlijk in elkaar geslagen wordt? U weet zelf dat de politie daar bezwaren tegen heeft en dat kan ik mij heel goed voorstellen.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Mevrouw Giskes, het huidige regeerakkoord voorziet in 160 mln euro extra voor veiligheid. Daar staat de LPF-fractie volledig achter.

Mevrouw **Giskes** (D66): Dat vindt u dus genoeg? Meer vindt u eigenlijk onzin?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Als er meer kan worden vrijgemaakt, graag. Maar op dit moment is dat voor onze fractie voldoende.

Mevrouw **Giskes** (D66): Wij laten zien hoe dat kan. Dat is de grap van in de Kamer zitten en je geen onderdeel voelen van het kabinet. Als fractie heeft u een eigen recht van spreken en daar mag u blij mee zijn.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Dat heb ik inmiddels geleerd, dank u.

Mevrouw **Giskes** (D66): Nou, wat let u dan om een voorstel te steunen waarin 65 mln euro extra voor veiligheid wordt vrijgemaakt en waarbij het financieringstekort ook nog lager is?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Dat is heel simpel: wij hebben zelf het regeerakkoord mee helpen opstellen. Daarin is dat extra geld vrijgemaakt. Wij staan achter de manier waarop dat gefinancierd wordt, zoals ook in het regeerakkoord is opgenomen. Wij gaan dus geen andere begroting steunen.

De **voorzitter**: Uw laatste vraag, mevrouw Giskes.

Mevrouw **Giskes** (D66): Alles wat u zegt over ''wij willen meer voor veiligheid'', is een praatje voor de vaak.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Nee, wij willen misschien wel meer voor veiligheid, maar wij willen graag van het kabinet horen hoe het dat wil financieren.

De heer **Zalm** (VVD): Voorzitter. Ik vind het heel netjes van de heer Wijnschenk dat hij niet vooruitloopt op mijn termijn, maar ik kan al verklappen dat hij samen met mij een motie zal indienen om 130 mln euro meer voor veiligheid ter beschikking te stellen.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Precies. Ik wilde u het gras niet voor de voeten wegmaaien, mijnheer Zalm.

De Lijst Pim Fortuynfractie is verder van mening dat het volstrekt onaanvaardbaar is dat criminelen huiswaarts worden gestuurd vanwege een cellentekort, iets wat de veiligheid bepaald niet ten goede komt. Zij steunt daarom de motie van coalitiegenoot VVD met betrekking tot de introductie van meerpersoonscellen.

Ten slotte vraag ik uw aandacht voor het volgende. Nog niet zo lang geleden ontving ik een brief van een mevrouw wier echtgenoot ten onder dreigt te gaan aan zijn gokverslaving, een verslaving die niet alleen de man in kwestie treft, maar waar het hele

gezin onder lijdt. Deze man is bepaald geen uitzondering. Op dit moment telt ons land naar schatting ten minste 5000 gok- en loterijverslaafden die in contact staan met professionele hulpverlening. Daarnaast zijn er nog eens tienduizenden gokverslaafden die geen hulp ontvangen. Deze mensen worden voor een belangrijk deel aangemoedigd door vele reclame-uitingen. Zij maken bijna dagelijks de gang naar gokautomaat, casino of sigarenboer. De Lijst Pim Fortuynfractie wil daarom dat wordt opgetreden tegen de aanmoediging van gokverslaafden, want zo kun je reclame gerust typeren. Ik dien daarom de volgende, voorlopig laatste, motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de overheid een voorbeeldfunctie vervult ten aanzien van waarden en normen;

voorts overwegende dat dit ook geldt ten aanzien van de rol van de overheid met betrekking tot het voorkomen van gokverslaving;

van mening dat de overheid een speciale verantwoordelijkheid heeft met betrekking tot de kansspelen;

verzoekt de regering, voor de behandeling van de begroting van Justitie expliciet aan te geven, op welke wijze het voorkomen van gokverslaving door de respectievelijke kansspelorganisaties in de praktijk wordt uitgevoerd,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Wijnschenk, Verhagen en Zalm. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 21 (28600).

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Is het niet veel handiger om een aantal casino's te sluiten en om het aantal verkooppunten te verminderen? Wellicht lost dat een aantal problemen op.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Zij voorzien in een behoefte. De Staat heeft een monopoliepositie juist om illegale gokgelegenheden tegen te gaan. De reclame om meer mensen erheen te trekken, vinden wij echter niet zo handig.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Dat is toch een beetje gek. Eerst wordt een behoefte aangemoedigd, vervolgens ontstaan er problemen en dan wilt u optreden. U kunt toch beter de put dempen aleer het kalf verdronken is?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Er zijn ook allerlei projecten voor drugs- en alcoholverslaafden. Je kunt je ogen niet sluiten voor een bepaalde problematiek in de maatschappij.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Wij kunnen er wel wat aan doen. U stelt nu een maatregel voor die naar mijn oordeel een stap op de goede weg kan zijn, maar u kunt aanzienlijk verder gaan en dat wilt u weer niet.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Dat willen wij inderdaad niet.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): U bent dus voor halfslachtige maatregelen.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Dit is de eerste stap.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Dus wij mogen meerdere stappen tegemoet zien?

De heer **Wijnschenk** (LPF): Wij wachten af of dit helpt.

Voorzitter. Ik kom terug op het favoriete onderwerp van de oppositie: bezuinigen. Ja, het is waar dat wij met zijn allen even een stap terug moeten doen, maar wij hopen daar later ook weer van te kunnen profiteren. Wij gaan die uitdaging aan en wij maken daarbij onze eigen keuzes. Dat de oppositiepartijen dat anders willen doen, is natuurlijk hun goed recht, maar de kiezers hebben nu net genoeg van wat eerdere kabinetten hebben bedacht. De kiezers hebben recht op een andere manier van regeren, met andere economische en maatschappelijke keuzes.

De afschaffing van de werknemersspaarregeling, het bekende spaarloon, is zo'n keuze. Daar staat tegenover dat het zogenaamde kwartje van Kok wordt teruggegeven aan de burger. De Lijst Pim Fortuynfractie pleit er zelfs voor om het kwartje van Kok niet in 2004, maar al in 2003 terug te geven. De kosten die dit met zich meebrengt, zouden vrijgemaakt kunnen worden door af te zien van de verlofknip. Over de verlofknip bestaat veel twijfel. Wij moeten er serieus rekening mee houden dat de burger deze regeling niet ziet zitten. Het is daarom veel beter om het kwartje van Kok, dat de burger nooit heeft zien zitten, al volgend jaar, dus in 2003, terug te geven aan het volk.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): U weet natuurlijk dat u vijf verlofknippen nodig heeft om één kwartje van Kok terug te geven.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Hoe komt u daarbij?

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Omdat het teruggeven van het kwartje van Kok 500 mln euro kost. Dat bedrag heb je bij lange na niet op het moment dat je die verlofknip schrapt, nog los van de vraag of dat wenselijk is.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Je kunt het kwartje van Kok op elk moment in 2003 teruggeven. Berekend zal moeten worden wanneer het moment precies daar is waarop het bedrag van 200 mln euro dat uit de verlofknip vrijvalt, beschikbaar is om het kwartje van Kok terug te geven. Dat kan best 1 augustus zijn.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Dan zou het drie maanden eerder teruggegeven worden, dus het voorstel wordt dan al met 75% gereduceerd.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Het is tenminste een gedekt voorstel.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Ik heb ook geen kritiek op de dekking, maar wijs erop dat het voorstel al weer voor driekwart onthoofd is. Dat stelt mij, eerlijk gezegd, alleen maar tevreden. U zegt dus dat de verlofknip niet mag doorgaan en dat dit geld besteed moet worden aan het wat eerder afschaffen van het kwartje van Kok.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Ja.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): De minister-president is daar niet op ingegaan. Naar ik meen is hij op het

kwartje van Kok zelfs helemaal niet ingegaan. Dat is overigens geen verwijt. Dient u op dit punt nog een motie in? Dan wordt tenminste duidelijk wat de Kamer ervan vindt, anders blijft het boven de markt hangen.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Wij vragen het kabinet nadrukkelijk of het met dit voorstel akkoord kan gaan. Als dat nodig is, zullen wij in derde termijn tot het indienen van een motie overgaan.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Oké.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik dacht even dat ik een grappenmaker tegen was gekomen. Gisteren gaf de heer Wijnschenk overigens ook buitengewoon spitse reacties, maar dit soort grappen kan natuurlijk niet. De heer Wijnschenk heeft de motie van collega Zalm en mij over de levensloopregeling ondertekend. Daarin worden de gelden die bestemd zijn voor een levensloopbeleid, nadrukkelijk ingezet. Het geld dat nu voor de verlofknip is gebruikt, is daarbij inbegrepen. Hij kan dit geld natuurlijk geen tweede keer uitgeven. Ik vind hem buitengewoon creatief, maar ook hij kan een kwartje niet twee keer uitgeven.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Volgens mij staat de verlofknip los van de levensloopregeling.

De heer **Verhagen** (CDA): Dan had u het plan dat ik u maandag heb toegestuurd, toch even moeten lezen.

De heer **Zalm** (VVD): De fractie van de VVD staat hier veel hartelijker tegenover dan de fractie van het CDA. Van de heer Verhagen heb ik begrepen dat zij het teruggeven van het kwartje van Kok maar niks vindt. Wij vinden dat wel goed. Wij staan daar van harte achter.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Dank u wel.

De heer **Zalm** (VVD): Wij hadden wel afgesproken om dat in 2004 te doen. Laten wij het dan ook maar doen zoals wij het hebben afgesproken.

□

De heer **Marijnissen** (SP): Voorzitter. Ik heb in de discussie van vandaag en gisteren, in ieder geval met een van de coalitiepartijen, er het zwijgen toe gedaan. Ik voelde mij er toch een beetje ongemakkelijk bij. Dat beeld is bevestigd. De inkijk die ons een minuut geleden is gegund in de verhoudingen binnen de coalitie, is buitengewoon onthullend. Ik geef het de minister-president te doen om dit allemaal tot een goed eind te brengen.

Anders dan in het debat over de regeringsverklaring, waarin de minister-president dacht zich er met een jantje-van-leiden van af te kunnen maken, heeft hij vandaag echt zijn best gedaan, vind ik. Daar wil ik hem hartelijk voor bedanken. Dat heb ik niet vaak gedaan aan het adres van bewindslieden die de vragen van de Kamer beantwoorden, want ze doen gewoon hun werk, maar in dit geval wil ik een uitzondering maken. Er moet nog veel uitgewerkt worden. We krijgen nog veel nota's en er moet nog veel worden nagedacht. Vaak wordt gezegd ''we weten het nog niet'', maar al met al gaat deze minister-president de discussie niet uit de weg. Dat is winst voor de democratie en dat komt de doorzichtigheid van de politiek ten goede. Dat mag worden opgevat als een compliment. Ik heb het wel eens anders meegemaakt. Als een minister-president er nadrukkelijk op wijst dat de oppositie ook rechten heeft en dat de rechten van de minderheden in de politiek gerespecteerd moeten worden – hij behoorde immers in de vorige periode ook tot de minderheid – klinkt mij dat als muziek in de oren.

Dan kom ik op de inhoud. Dat is een ander verhaal. Ik ga eerst in op de waarden en normen. Ik heb moeten vaststellen dat de minister-president niet is ingegaan op mijn expliciete vraag hoe het nou zit met de waarden van dit kabinet. Indachtig het debat over de regeringsverklaring, heb ik hem toen zelfs gevraagd even mee te schrijven. Hoe zit het met de waarden van het kabinet bij zaken zoals het vergroten van de inkomensverschillen, het openbaar vervoer en de verwaarlozing daarvan, het leggen van de schuld voor de mislukte integratie bij de immigranten, het afknijpen van de publieke sector, maar wel een JSF aanschaffen, enz, enz.? Ik wil hier eigenlijk mee zeggen dat het zo ietwat gratuit is om te spreken over waarden en normen. Het kabinet spreekt over waarden en normen niet topdown, maar laat het volk spreken omdat het echt wel weet wat waarden zijn. Daar ben ik het mee eens, maar als dit tegelijkertijd het alibi wordt om niet te expliciteren waar het in het kabinetsbeleid om de waarden gaat, wordt het allemaal wel wat goedkoop. Als het alleen maar een appèl is aan de burger dat hij zich netjes moet gedragen en moet opstaan in de tram, dan vind ik dat okay, maar naar mijn mening zou het kabinet impliciet en expliciet moeten etaleren hoe zijn waarden worden omgezet in beleid. Het kabinet moet aan de bevolking uitleggen: dit doen wij nu en wel om deze reden. Op die manier krijgt het enig effect op de samenleving, omdat ik inderdaad van mening ben dat wij holle retoriek moeten vermijden, maar er alles aan moeten doen om moreel leiderschap ook in de politiek te introduceren.

Desgevraagd gaf de minister-president de heer Rosenmöller en mij gelijk dat waarden ook voor de politiek gelden. Dat is het enige wat hij gezegd heeft en dat is nogal vanzelfsprekend. Ik herhaal dat het niet kan blijven bij de opmerking dat het kabinet geen voorstander is van top down, maar het volk aan het woord wil laten, zodat men er op die manier wel uitkomt. Dat is echt te mager.

Ik kom te spreken over de zorg. Ik ben blij met de expliciete toezegging van het kabinet dat het tweedeling wil voorkomen, zowel in de verzekering als in het aanbod. Dat is een goeie zaak. Wij moeten het afwachten. De nota krijgen wij vlak voor de begrotingsbehandeling, maar deze toezegging heeft de Kamer alvast binnen.

Er is echter veel meer, bijvoorbeeld de kwestie rond de financiën. Wij hebben echt nog geen opheldering over de vraag hoe het zit met de verhouding tussen de uitspraak van Bomhoff over recht op zorg en Hoogervorst die beklemtoonde dat hij het uitgavenkader te allen tijde wil handhaven. Ik heb ook nog geen expliciet antwoord gehad op mijn vraag over de kwalitatieve kant van de zorg. Bij de behandeling van de begroting komen wij daar nog wel verder over te spreken. Wij spreken veel over de kwantiteit. Het terugdringen van de wachtlijsten is ook erg belangrijk, maar van de kwaliteit van de zorg, vooral de

ouderzorg en de gehandicaptenzorg, hebben wij nog te weinig gezien. Daarnaast hebben wij nog een appeltje te schillen met dit kabinet over het ziektekostenstelsel, de eigen bijdrage, de eigen risico's en dergelijke.

Aansluitend bij hetgeen de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport gezegd heeft in de media, leg ik de Kamer een uitspraak voor over het recht op tijdige behandeling, zeker bij levensbedreigende ziekten. De motie luidt als volgt.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat maximale wachttijden, vastgesteld in de richtlijnen voor levensbedreigende ziekten, regelmatig worden overschreden;

van mening dat de gevolgen zeer ernstig en daarmee onacceptabel kunnen zijn;

verzoekt de regering, met voorstellen te komen om de maximale wachttijd wettelijk vast te leggen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: De motie is voorgesteld door het lid Marijnissen. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 22 (28600).

De heer **Marijnissen** (SP): Mijn volgende onderwerp betreft de veiligheid. Ik zeg het maar recht uit het hart. De SP-fractie heeft zich de afgelopen maanden ernstig zorgen gemaakt over het klimaat waarin het debat over het strafrecht in Nederland plaatsvindt. Wij hebben dat in dit debat niet helemaal willen uitwerken. Wij komen daar zeker met de minister van Justitie zeer nadrukkelijk over te spreken. Ik denk niet alleen aan twee mensen in een cel, maar ook aan allerlei ideetjes die geopperd worden, zoals het opheffen van het zwijgrecht van een verdachte. Krijgen wij dan een spreekplicht? Hoever zijn wij dan nog van martelen af? Ik maak mij ernstig zorgen. Ik hoorde gisteren iemand een pleidooi houden voor de doodstraf, nota bene een hoogleraar aan de Erasmusuniversiteit. Mijn fractie maakt zich ernstig zorgen over het klimaat waarin dit soort dingen gebeurt. Om die reden willen wij heel graag met de nieuwe minister van Justitie, de heer Donner, praten over dat strafrecht. Hij heeft aangekondigd daarover te willen debatteren met de Kamer. Ons kan hij elk moment van de dag daarvoor roepen.

De **voorzitter**: Het is de gewoonte dat u de minister roept.

De heer **Marijnissen** (SP): Oké, maar ik neem aan dat hij waarmaakt wat hij heeft gezegd, namelijk dat hij een debat wil en dus met voorstellen zal komen.

Ik dank de minister-president voor diens expliciete toezegging inzake preventie. In zijn aanvankelijke betoog stond daar hoegenaamd niets over. Na een interruptiedebatje zei hij preventie, het voorkomen van criminaliteit, van wezenlijk belang te vinden. Wij wachten de voorstellen van het kabinet dienaangaande met spanning af. Dat geldt ook voor de heroriëntatie van minister Donner op het strafrecht.

Omdat ik zeer hecht aan preventie, leg ik de Kamer een motie voor die betrekking heeft op de maatschappelijke opvang en de vrouwenopvang. Met name de maatschappelijke opvang heeft heel veel raakvlakken met de criminaliteit en dus de veiligheid. De motie luidt als volgt.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het aantal mensen dat een beroep doet op de maatschappelijke opvang en vrouwenopvang toeneemt;

constaterende dat in de organisaties voor de maatschappelijke opvang sprake is van personeelstekorten, een te hoge werkdruk en een toename van de onveiligheid;

overwegende dat er meer gedaan moet worden aan preventie, nazorg en sociale reïntegratie;

verzoekt de regering, in 2003 25 mln euro toe te voegen aan de middelen voor de maatschappelijke opvang en vrouwenopvang,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Marijnissen. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 23 (28600).

De heer **Marijnissen** (SP): Voor wie het nog niet weet: maatschappelijke opvang is de opvang van daklozen. Dat zijn de mensen die het allemaal niet meer voor elkaar kunnen krijgen, op welke manier dan ook. Het zijn de mensen die eruit geduwd of eruit gevallen zijn. De organisaties die deze mensen namens ons allemaal opvangen, zeggen de zorg voor deze mensen graag te willen verbeteren. Zij willen deze mensen perspectief bieden. Dat kost dit kabinet niet meer dan 25 mln euro. Voorzitter, waar praten wij dan over?

Over het inkomensbeleid zijn reeds twee moties ingediend, door de heer Rosenmöller en door mevrouw Van Nieuwenhoven, die de steun van mijn fractie hebben. Ik zal er geen derde motie aan toevoegen. Ik wil er wel iets over zeggen. Ik weet niet of ik het kan zeggen. Ik vind het echter asociaal. De minister-president heeft een unieke kans laten lopen om een streep te trekken. De minister-president had moeten zeggen: er is een armoedeprobleem in het land, er zijn een miljoen huishoudens op of onder de armoedegrens en wij hebben 360.000 kinderen die opgroeien in armoede. Ik zal niet refereren aan de christelijke achtergrond van de minister-president, maar hij had een streep kunnen trekken. Hij had tegen de VVD en de LPF moeten zeggen: luister eens, dit is een brug te ver en wij blijven met onze vingers af van die mensen. Wij zorgen ervoor dat deze mensen hun koopkracht behouden. Daarmee had hij een signaal afgegeven en had de minister-president bij ons wat dat betreft enig krediet gekregen. Wat hij nu doet, is asociaal en kan niet. Wij steunen daarom van harte de moties die hierover zijn ingediend.

Ik kom bij de integratie. Wij hebben een minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie. Mijn fractie vindt dat een foute benadering. Er is reeds te zien dat minister Nawijn voor 99% in de publiciteit komt met betrekking tot de

vermindering van de instroom. Ik heb hem nog maar amper horen spreken over de integratie. Ik heb het niet gezien in de stukken. Daar is ook sprake van die wanverhouding, net als in het betoog van de minister-president. Misschien is het een verkeerde prioriteitstelling. Misschien is het een gebrek aan ideeën. Het staat echter vast dat de minister-president liever niet meer herinnerd wordt aan de uitspraken in het schoolblad van de CNV. Hij zegt daarin: eigenlijk zouden scholen maximaal 20% aan allochtonen moeten hebben. Hij zegt daarin ook, uitgaande van het principe van scholen als buurtscholen, bereid te zijn eventueel de vestigingspolitiek ter discussie te stellen. Ik heb de quotes bij me. Ik kan de minister-president ermee confronteren. Ik ga daar nu niet verder op in. Ik stel vast dat er sprake is van een ideeën-armoede. Zoals bekend heeft mijn fractie er al vele malen op aangedrongen dat de Kamer een parlementair onderzoek moet houden naar de vraag hoe de miljarden die geïnvesteerd zijn in de integratiepolitiek zijn besteed. Die hebben immers buitengewoon weinig opgeleverd. Er is een nieuwe regering, die of de verkeerde prioriteiten stelt of te weinig ideeën heeft. Er is een nieuwe Kamer, die mogelijk fris wil aankijken tegen dit idee van de SP.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het integratiebeleid tot nu toe onvoldoende geslaagd is;

van mening dat het gewenst is te onderzoeken welke oorzaken daaraan ten grondslag liggen;

van mening dat een dergelijk onderzoek de bouwstenen kan aandragen voor een nieuw te formuleren beleid;

besluit tot het instellen van een parlementair onderzoek naar het gevoerde integratiebeleid,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Marijnissen. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 24 (28600).

De heer **Marijnissen** (SP): Ik heb nog twee punten.

Ik ben geschokt door de mening van de Nederlandse regering over Irak. Ik steek dat niet onder stoelen of banken. Ik doel op de mening dat de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk geen VN-resolutie nodig zouden hebben om een oorlog te beginnen in het Midden-Oosten. Een veto van een of meerdere landen in de VN kan ons niet tegenhouden het noodzakelijke te doen respectievelijk te steunen, zei de minister-president. Mij schokt dat, te meer omdat ons land niet alleen de thuisbasis is van het internationaal recht, maar omdat Nederland altijd gezegd heeft dat de internationale rechtsorde ons aan het hart gaat. Het staat ook in onze Grondwet. Ik snap werkelijk niet hoe het kan dat de minister van Buitenlandse Zaken bij de Verenigde Naties zegt dat het mooi is dat de VS naar de Veiligheidsraad gaat, maar dat als de Veiligheidsraad ''nee'' zegt het noodzakelijke moet gebeuren en Nederland achter de Verenigde Staten blijft staan. Een ''slip of the tongue''? De minister-president heeft het vandaag echter herhaald. De Verenigde Staten hebben hun oorlogszuchtige taal aan het adres van Irak gerechtvaardigd met eerst: wij hebben het recht ons te verdedigen na 11 september; daarna: de VN-inspecteurs moeten erin; vervolgens: de massavernietigingswapens moeten weg, en vervolgens daarna: het regime moet weg. Ik vraag de minister-president welke van deze vier casi belli voor hem reden is of zijn om te zeggen: oké, dan maar eventueel zonder een mandaat, zonder een expliciete resolutie van de Veiligheidsraad. Ik snap het werkelijk niet. Ik vind het onbegrijpelijk en het staat ook niet in de Nederlandse traditie.

Ik kom nu tot de politieke afronding. Wij moeten blijkbaar nog op veel punten de nadere voorstellen van het kabinet afwachten, maar de grote lijnen zijn inmiddels duidelijk. Mijn fractie is van oordeel dat het een en ander een gemiste kans is. Daar waar hoop en vertrouwen hadden kunnen worden geboden ondanks de slechte economische vooruitzichten, heeft het kabinet besloten de eerste weg rechts te kiezen, waar de SP had besloten de eerste weg links te kiezen. Het volk koos voor balkenbrij. Ik zal maar bekennen: ik lust het rauw. Met betrekking tot die pindakaas moet ik zeggen: daar zit wat in. U weet waarmee Evert van Benthem twee Elfstedentochten heeft gewonnen. De kracht daarvan gevoegd bij de vitaminen van de tomaten die op 15 mei zijn geoogst, maakt dat deze oppositie er in ieder geval blakend van zelfvertrouwen op staat.

□

De heer **Zalm** (VVD): Mijnheer de voorzitter. Ik begin graag met de minister-president te bedanken. Ik had hem al eerder gecomplimenteerd met zijn uithoudingsvermogen. Dat compliment kan ik nu herhalen. Hij sprak langdurig, maar ook heel goed reagerend op wat er vanuit de Kamer werd gezegd.

Eerst iets zeggend over het begrotingsbeleid stel ik vast dat de Partij van de Arbeid er lang over heeft gedaan weer een imago van financiële solliditeit op te bouwen, maar dat dit in één dag is verdwenen. Datgene wat in het kabinet-Lubbers/Kok aan offers is gebracht om de begroting enigszins binnenboord te houden, staat in geen vergelijking met wat nu als asociaal beleid van de regering wordt gememoreerd. In die tijd gingen de minima er vier jaar lang in koopkracht op achteruit doordat hun inkomens werden bevroren en werden er veel grotere gaten geslagen tussen werkenden en uitkeringsgerechtigden dan door dit zogenaamd asociale rechtse kabinet. Dit kabinet heeft een alleszins acceptabel inkomensbeeld, bejaarden zijn echt buiten schot gelaten en ook de uitkeringsgerechtigden komen er in vergelijking met de werkenden niet slecht vanaf. Het is nu eenmaal een slechte tijd zoals destijds ook het geval was, en dan moet je de moed hebben om te corrigeren. Wat dat betreft, komen wij blijkbaar weer in een nieuwe periode terecht. Ik vind het jammer dat de erfenis van Kok zo snel is verdwenen.

GroenLinks had ook nog even de pretentie dat zij in goede tijden zo zuinig was. Ik heb er de tegenbegroting van GroenLinks voor 2001 even op nageslagen. Daarin stond weliswaar 2 mld euro minder aan lastenverlichting, maar tevens 5 mld euro meer aan uitgaven. Het gat wat

toen in die goede tijd werd geslagen, was 3 mld euro groter dan dat van het kabinet. Dus GroenLinks is altijd expansief, in goede tijden omdat wij zoveel geld hebben en in een slechte tijd omdat het anticyclisch is. Het is wel voorspelbaar en ook wel regelmatig, maar niet altijd op dezelfde argumenten gebaseerd.

Ik wil een kleine correctie aanbrengen op een debat dat plaatsvond tussen de heer Verhagen en de minister-president over de zorgtoeslag die gebaseerd zou moeten zijn op 10% zorgkosten overeenkomstig het CDA-verkiezingsprogramma. Nu is dat niet het regeerakkoord geworden, want wij hebben afgesproken dat de helft uit de werkgeverspremies wordt betaald, zodat 5% al genoeg is. Wij nemen als VVD-fractie dus geen genoegen met die 10%. Dat vinden wij te veel; wij willen minder.

De heer **Verhagen** (CDA): Heel goed, want ik heb in mijn tweede termijn ook gezegd dat bij de 10% maximering van de zorgkosten ook 5% van de werkgevers was. Ik ben dankbaar voor deze onderstreping. Die maakt nog eens helder dat de afspraken die wij hebben gemaakt in het Strategisch akkoord inclusief de inkomensafhankelijke zorgtoeslag recht overeind staan. Ik ben daar blij mee.

De heer **Zalm** (VVD): Ik houd mij graag aan mijn afspraken. Ik heb in eerste termijn een vraag gesteld over de cao in de zorg. Daarop is een antwoord gekomen in de geest van: iedereen weet wel maatschappelijk dat 2,5% genoeg is, en dat komt wel goed. Ik vind dit een erg optimistisch antwoord. Het zou best eens anders kunnen gaan. Hopelijk moet dit worden begrepen onder ''speak softly, but carry a big stick''. Ik beveel de minister aan voor een grote stok te zorgen.

De reactie van de minister-president op mijn betoog over Europa was glashelder. Daar ben ik hem zeer erkentelijk voor.

Er ligt inmiddels een advies voor van een club die de minister voor Ontwikkelingssamenwerking adviseert over de financiering van de medefinancieringsorganisaties.

De **voorzitter**: U bent in het binnenland!

De heer **Zalm** (VVD): Ik bedoel natuurlijk de staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking. Dit was geen vervelende verspreking. Ik heb wel eens een minister aangesproken met staatssecretaris. Dat is natuurlijk vervelender. De heer Verhagen was vol lof over de kwaliteit van de medefinancieringsorganisaties, maar de adviescommissie stelt vast dat de kwaliteit van de subsidieaanvragen van deze organisaties tegenvalt. Voorgesteld wordt dan ook om af te wijken van de vaste verdeelsleutels. De adviescommissie bedient mij dus op mijn wenken.

De heer **Verhagen** (CDA): De adviescommissie heeft vastgesteld dat de kwaliteit buitengewoon hoog is. Verder wijs ik de heer Zalm erop dat het merendeel van de medefinancieringsorganisaties een ruime voldoende heeft gekregen. Het voorstel van de heer Zalm met betrekking tot een nationale fondsenwerving zal ertoe leiden dat NOVIB nog slechter presteert omdat deze organisatie daar nu al veel aan tijd besteedt. Dan zullen wellicht ook de andere organisaties een onvoldoende krijgen en dat willen wij niet.

De heer **Zalm** (VVD): Ik heb gepleit voor een financiering op basis van prestaties en eigen middelen. Dat advies wordt nu ook gegeven aan de staatssecretaris en daar ben ik blij om. Ik hoop dat de heer Verhagen er ook blij mee is.

De heer **Verhagen** (CDA): Dat ben ik ook, maar juist het werven van eigen middelen werd zo sterk bekritiseerd. De NOVIB scoorde namelijk lager dan de andere organisaties omdat zij zoveel geld besteedde aan nationale campagnes. Als het voorstel van de heer Zalm wordt gevolgd, moeten de medefinancieringsorganisaties nog meer nationale middelen werven en krijgen wij nog meer onvoldoendes! Ik neem aan dat ook de heer Zalm van mening is dat kwaliteit telt. Laten wij ons beiden daarvoor inzetten.

De heer **Zalm** (VVD): Ik vind het vervelend dat de heer Verhagen niet goed naar mij luistert. Ik heb gezegd dat er twee financieringscriteria moeten zijn: prestaties (kwaliteit) en eigen middelen. Zo luidt ook het advies. Dat is iets anders dan de vaste verdeelsleutel uit het verleden en ik ben blij met deze beleidswijziging.

De heer **Verhagen** (CDA): Dat houdt dus in dat de organisaties zich meer moeten richten op projecten in het buitenland en minder op fondsenwerving in Nederland.

De heer **Zalm** (VVD): Zo luidt de aanbeveling niet.

Op vragen over de NMa is een schriftelijk antwoord gegeven. Het artikel van de twee toenmalige CDA-kamerleden over de aanpak door de NMa van de Nederlandse Vereniging van Installatiebedrijven beschouw ik maar als een black out. Dat kan iedereen wel eens gebeuren en je kunt het er nog ver mee schoppen!

Over het algemeen verbindend verklaren van cao's heb ik helemaal niets gehoord, terwijl de minister-president toch vrij volledig is geweest in zijn beantwoording. Hij heeft natuurlijk gedacht: wat moet ik daar nou mee? Hij heeft gedacht: als ik Zalm gelijk geef – want hij heeft een goed verhaal – dan heb ik gelijk gedonder met de vakbeweging en de werkgevers en zoiets verpest alleen maar de sfeer. De minister-president dacht echter ook: als ik Zalm ongelijk geef, heb ik ruzie met Zalm en zullen bovendien de partners van mening zijn dat zij hun gang kunnen gaan omdat de cao's toch altijd algemeen verbindend worden verklaard. De minister-president kwam dus tot de conclusie dat het beter is om maar helemaal niets te zeggen. Er hangt dan toch een zekere dreiging in de lucht, want hij heeft mij niet bestreden maar mij ook niet gelijk gegeven. Ik vind dit dus een heel verstandig ''niet-antwoord'' en ik beveel hem aan daarin te persisteren.

Voorzitter. In mijn eerste termijn heb ik al aangegeven de voorkeur te geven aan het regeerakkoord als het gaat om de fiscale faciliteit voor de levensloop. Aan de andere kant kunnen zich problemen voordoen met de ingangsdatum van 2003. Het lijkt me toch dat de regering er niet verstandig aan doet als ze eerst de knip invoert, hem dan weer afschaft en de levensloop doet, of zowel een knip als een levensloop. Ik stel voor om gelijk voor de levensloop te kiezen. Ik heb ook een paar suggesties waarvoor dit toch nog zijn nut zou kunnen hebben in 2003: het kabinet zou het kunnen laten ingaan op 1 november, dan kan men in de laatste twee maanden alsnog de storting doen; de regering kan een soort plan op hoofdlijnen voorleggen

en na accordering daarvan door de Kamer dit publiek maken; de fiscale regeling kan eventueel met terugwerkende kracht fungeren. Op die manier kan de ongelukkige combinatie van een knip en een fiscale faciliteit worden voorkomen. Ik vraag de regering deze mogelijkheid te overdenken. Hierdoor wordt het probleem van twee gelijktijdige regelingen voorkomen, evenals het probleem dat er in een bepaald jaar niets is, alsook het probleem dat de ene regeling maar een jaar geldt en dan weer de andere. Het argument van de regering dat de 30% voor iedereen gelijk is, is maar betrekkelijk. Bij pensioenen geldt namelijk dat hoge inkomens een aftrek tegen een hoog percentage genieten, maar ook een uitkering die tegen een hoog percentage wordt belast. Dat is ook bij de levensloop het geval, dus het verschil is in termen van inkomensevenwicht wel te overzien.

Mevrouw **Giskes** (D66): Voorzitter. Op zich is dit een aardige suggestie om geen hiaten te laten ontstaan en steeds nieuwe regelingen te moeten vinden. Maar als de fiscale regeling pas in november ingaat, dan hadden mensen dus al het hele jaar moeten sparen. Of denkt hij dat mensen het in november wel even zullen kunnen wegzetten?

De heer **Zalm** (VVD): Je kunt het best alvast op je spaarbankboekje zetten, als je weet dat de regeling eraan komt. Dat lijkt me geen enkel probleem. Ik denk zelfs dat de meeste mensen niet elke maand geld voor zo'n regeling storten, maar slechts een keer in het jaar, aan het eind.

Mevrouw **Giskes** (D66): Ook mensen met lagere inkomens?

De heer **Zalm** (VVD): Ja hoor, die kunnen ook sparen, die zijn niet zo dom.

Mevrouw **Giskes** (D66): Ik zeg niet dat ze dom zijn.

De heer **Zalm** (VVD): Dat kan men dus doen als men weet dat die regeling eraan komt. Daarom zou het een goed idee zijn als de regering eerst een soort plan op hoofdlijnen presenteert en zegt dat dit in wetgeving zal worden omgezet. Iedereen kan daar dan rekening mee houden. Het kan daarna wettelijk ingaan, desnoods met terugwerkende kracht.

Mevrouw **Giskes** (D66): Een andere vraag. U wilt het kwartje van Kok hier niet voor inzetten?

De heer **Zalm** (VVD): Inderdaad, dat gaan wij teruggeven.

Mevrouw **Giskes** (D66): Minister Zalm hield ons in de vorige periode, toen ook iedereen wilde dat het kwartje van Kok terugging, altijd voor dat het beter was om dat kwartje terug te geven in de vaste autolasten in plaats van in de variabele lasten. Vindt meneer Zalm dat nog steeds?

De heer **Zalm** (VVD): Ja, maar ik weet ook dat de grenspomphouders problemen hebben. Die zullen blij zijn dat het kwartje via de pomp wordt teruggegeven, omdat dat hun concurrentiepositie verbetert en het rijden naar België en Duitsland vermindert. Maar volgens mij hebben wij dit debat al bij het regeerakkoord gevoerd. Wij hebben dit zo afgesproken en ik sta daar van harte achter.

Mevrouw **Giskes** (D66): U vindt variabilisatie dus ineens niet meer zo'n goed idee?

De heer **Zalm** (VVD): We hebben dit afgesproken en ik sta er van harte achter.

Voorzitter. Ik ga voor het eerst in mijn leven een motie indienen. Ik heb eens nagekeken hoe dat moet, maar eigenlijk zijn er niet zo veel vormvoorschriften, behalve dat het allemaal kort en duidelijk moet zijn. Ik dacht toen: als ik alle toeters en bellen eraf knip, dan krijgen we een normale Nederlandse tekst. Daarom, mijnheer de voorzitter, wil ik u de volgende motie voordragen. Ik hoop dat deze nieuwe vormgeving uw toorn overleeft.

Motie

De regering heeft, gelet op de verslechterde financieel-economische omstandigheden, moeten besluiten tot extra lastenverzwaring ten opzichte van het Strategisch akkoord;

De Kamer verzoekt de regering om, zodra dit budgettair verantwoord is, dit te compenseren door extra lastenverlichting.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Zalm, Verhagen en Wijnschenk. Naar mij blijkt wordt zij voldoende ondersteund.

Ik heb deze motie redactioneel, uiteraard niet inhoudelijk, enigszins aangepast, zodat zij nu als volgt luidt.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de regering, gelet op de verslechterde financieel-economische omstandigheden, heeft moeten besluiten tot extra lastenverzwaring ten opzichte van het Strategisch akkoord;

verzoekt de regering om, zodra dit budgettair verantwoord is, deze lastenverzwaring te compenseren door extra lastenverlichting,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt nr. 25 (28600).

Mevrouw **Giskes** (D66): Ik heb deze vraag al aan de minister-president gesteld, maar het is eigenlijk ook wel goed om van u te horen wat er nog over is van die stoere uitspraak: een beetje lasten verzwaren mag, maar het moet allemaal wel terugkomen bij de mensen. U bedoelt daar dus mee dat als het kwartje van Kok wordt teruggegeven en bovendien de OZB is afgeschaft, er ook nog een lastenverlichting moet komen die de lastenverzwaring compenseert die nu in het vooruitzicht is gesteld.

De heer **Zalm** (VVD): Als de budgettaire situatie dat toestaat. Eerlijkheidshalve moet ik zeggen dat dit voor een deel min of meer automatisch gaat. Een van de onderdelen van het lastenverzwaringspakket van de regering is namelijk een verhoging op voorhand van de nominale premies met 700 mln euro, hetgeen betekent dat de lastenverzwaring daardoor in 2005 minder groot zal zijn. Ik denk overigens dat de echte vrije ruimte nog maar 170 mln euro is en dat dat bedrag, in welke vorm dan ook, als eerste moet worden teruggegeven

als de economische situatie het toestaat en wij over een betere budgettaire positie beschikken.

Mevrouw **Giskes** (D66): Die lastenverlichting is dus geconditioneerd. U zegt niet: ik sta deze lastenverzwaring toe, mits die later wordt teruggegeven en ik garandeer u dat dat gebeurt.

De heer **Zalm** (VVD): Als de budgettaire situatie het toestaat. De regering heeft immers goede argumenten om het nu te doen. Ik begrijp dat heel goed, maar zodra die goede argumenten niet meer geldig zijn omdat de situatie is verbeterd, kan die afwijking van het regeerakkoord ongedaan worden gemaakt.

Mevrouw **Giskes** (D66): Zojuist was het een dooie mus en nu is het een lege dop!

De heer **Zalm** (VVD): Nee. Ik stel dit voor om toestanden te voorkomen als die rond het kwartje van Kok. Indertijd is het namelijk onduidelijk gebleven of die maatregel wel of niet bedoeld was als een tijdelijke oplossing voor een budgettaire problematiek. Ik steun het kabinet in zijn aanpak van de huidige budgettaire problematiek, maar – en ik hoop dat dat zal gebeuren – mocht het weer eens beter gaan, dan moet dat geld worden teruggegeven als de budgettaire situatie het toestaat.

Mevrouw **Giskes** (D66): Dat kan dus net zo lang duren als bij het kwartje van Kok.

De heer **Zalm** (VVD): Het kan lang duren, maar het kan ook snel gaan als de economie op korte termijn aantrekt. Als het tegenzit, komt er de hele kabinetsperiode niets van. Het is duidelijk om het op voorhand vast te leggen, zeker nu de condities in de motie zijn opgenomen. Die conditie luidt: als de budgettaire situatie het toestaat.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): In het Strategisch akkoord staat dat meevallers naar het tekort moeten gaan.

De heer **Zalm** (VVD): Ja, dat is zo, maar in het Strategisch akkoord staat niet dat er in 2003 een lastenverzwaring nodig is van 870 mln euro. Die lastenverzwaring is een terechte afwijking van het Strategisch akkoord, omdat de begroting uit het lood dreigde raken. Daarvoor was een voorziening opgenomen, maar zodra de economie het toestaat, moeten wij wel terugkeren naar het oude Strategisch akkoord met de bijbehorende uitgangspunten voor de lastenontwikkeling. De minister-president heeft een geste in die richting gemaakt, want hij noemde het nastrevenswaardig. Dat was mij net niet pittig genoeg en daarom heb ik deze motie ingediend.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Laat de heer Zalm nooit meer over het begrotingstekort spreken als hij lastenverlichting nu belangrijker noemt dan het tekort.

De heer **Zalm** (VVD): Nee. Ik heb gezegd: zodra de budgettaire situatie het toestaat. Je moet dan dus boven het tijdpad van het regeerakkoord zitten. De economische situatie moet gunstiger zijn dan in het tijdpad van het regeerakkoord is voorzien.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Het mag pas bij een overschot van 1%?

De heer **Zalm** (VVD): Nee. Ik zei: gunstiger dan het tijdpad van het regeerakkoord. De uitwerking van de precieze criteria laat ik over aan de regering. Ik ben vroeger minister van Financiën geweest en toen vond ik het ook vervelend als kamerleden details van het beleid vaststelden. De woorden ''als de budgettaire situatie het toestaat'' is voldoende, want het kabinet kan dan eens rustig bezien welke criteria daarvoor moeten worden gehanteerd. Ik denk zelf dat het het meest redelijke criterium is dat wij weer op het oude tijdspad van het regeerakkoord moeten zitten. De noodzaak van die extra lastenverzwaring komt dan immers te vervallen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Ik ken u als bewaker van uw eigen norm, maar nu bent u toch echt de eerste die de norm van het kabinet aanvalt. Ik vind dat merkwaardig.

De heer **Zalm** (VVD): Nee. Dat is helemaal niet zo.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Het is mij inmiddels duidelijk dat u lastenverlichting belangrijker vindt dan het tekort.

De heer **Zalm** (VVD): Dat is echt onzin.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Ik wil u ook iets vragen over de verhouding tussen lastenverlichting en publieke uitgaven. Er is aanvullend bezuinigd. Leidt dat nu wel of niet tot een lager uitgavenkader?

De heer **Zalm** (VVD): Dat is niet het geval, want er waren ook overschrijdingen van het uitgavenkader als gevolg van de stijging van de werkloosheid. Voorzover mijn indruk reikt, en die reikt redelijk ver, waren die bezuinigingen gewoon al nodig om binnen het uitgavenkader te blijven. Daar zijn dus geen bijzondere afwijkingen opgetreden.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Het uitgavenkader uit het Strategisch akkoord is dus onverminderd het uitgavenkader waarmee het kabinet aan de slag zal gaan. Verder is het ook niet verlaagd.

De heer **Zalm** (VVD): Dat is mijn indruk. De regering weerspreekt mij maar als ik het mis heb. Wij hadden niet gerekend op de huidige hogere werkloosheid, maar als die weer gaat dalen, komt er ruimte binnen de begroting en komen er dus ook weer meer budgettaire mogelijkheden voor uitgaven. Dat is ook volgens de spelregels.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Dit is een financieel-technisch debat, maar wel een dat voor de publieke uitgaven van buitengewoon groot belang is. Het uitgavenplafond uit het Strategisch akkoord is en blijft voor u dus het uitgavenplafond. Dit plafond mag dus niet als gevolg van de bezuinigingen duurzaam neerwaarts worden bijgesteld?

De heer **Zalm** (VVD): Ik geloof niet dat er een verschil is tussen het uitgavenkader van de miljoenennota en het regeerakkoord.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Als er dus tussentijds maatschappelijke noden naar voren komen die een bijstelling van het beleid wenselijk maken, geeft u prioriteit aan lastenverlichting boven noodzakelijke investeringen in de samenleving, zelfs als de budgettaire ruimte daarvoor aanwezig is?

De heer **Zalm** (VVD): Nee. Ik wil

gewoon dat het kabinet zich houdt aan de afspraken. Het uitgavenkader is vastgesteld. Daarbinnen moet je altijd de noden als eerste oplossen. Verder is er afgesproken dat wij over de hele periode grosso modo geen lastenverlichting en geen lastenverzwaring willen hebben. Wij zijn nu genoodzaakt om een extra lastenverzwaring te accepteren. Mocht de noodzaak daartoe zijn verdwenen, moet die lastenverzwaring worden gecorrigeerd. Dat lijkt mij logisch, consistent en in overeenstemming met het regeerakkoord.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Het enige referentiekader van de heer Zalm is het uitgavenkader. Voor het overige kan zich van alles in de samenleving voordoen, maar hij geeft altijd prioriteit aan het teruggeven van deze lastenverzwaring.

De heer **Zalm** (VVD): Dat heeft niets met het uitgavenkader te maken. De afgelopen acht jaar hebben wij ook een uitgavenkader gehad, waarmee wij heel veel leuke dingen hebben kunnen doen. Dat herinnert de heer Van Dijke zich ook nog wel. Er is nu enige nostalgie naar die tijd. Toen was er ook kritiek, toen was er ook te weinig geld. Dat uitgavenkader staat. Als wij erin slagen om de stijging van de werkloosheid om te buigen, kan opnieuw ruimte in dat uitgavenkader ontstaan. Dan kunnen wij allerlei interessante dingen extra doen.

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Ik constateer dat de fixatie op het teruggeven van geld aan de burger bij de VVD nog altijd dominant is ten opzichte van het doen van goede dingen voor de samenleving.

De heer **Zalm** (VVD): Dat is onzin. Wij accepteren de 870 mln euro aan extra lastenverzwaring. Dat vinden wij redelijk. Wat het uitgavenkader betreft, moeten de overschrijdingen worden gecompenseerd. Dat betekent dat er een extra ombuigingspakket moet komen. Als het nodig is, ben ik bereid om lastenverzwaringen te ondersteunen. Dat was nodig, maar zodra de noodzaak is verdwenen, wil mijn fractie dat graag corrigeren.

Voorzitter. Ten aanzien van de veiligheid wil ik de volgende motie indienen.

Motie

Nederland moet veiliger. Om dit doel te bereiken, zijn in het Strategisch akkoord concrete afspraken gemaakt. Deze afspraken hebben betrekking op de versterking van de gehele veiligheidsketen. Er komen dus meer agenten op straat, meer rechters en officieren van justitie, meer cellen, meer mensen in een cel en meer reclassering.

De Kamer verzoekt de regering, een versnelling aan te brengen in de concrete aanpak van de criminaliteit, door het aangekondigde actieplan Samen werken aan veiligheid zo spoedig mogelijk in uitvoering te nemen. De financiële dekking van het naar voren halen van deze integrale aanpak, wordt gevonden door de versnelde verkoop van domeingronden en verminderde inhuur van externen. Het ene levert 110 mln euro op, het andere 20 mln euro. Hierdoor komt in totaal 130 mln euro extra beschikbaar voor versterking van de gehele veiligheidsketen.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Zalm, Verhagen en Wijnschenk. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Ook deze motie heb ik als volgt aangepast.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat om het doel ''Nederland moet veiliger'' te bereiken in het Strategisch akkoord concrete afspraken zijn gemaakt;

overwegende dat deze afspraken betrekking hebben op de versterking van de gehele veiligheidsketen en dat dus meer agenten op straat, meer rechters en officieren van justitie, meer cellen en meer mensen in één cel komen en dat er meer reclassering komt;

verzoekt de regering om een versnelling aan te brengen in de concrete aanpak van de criminaliteit door het aangekondigde actieplan ''Samen werken aan veiligheid'' zo spoedig mogelijk in uitvoering te nemen:

en om financiële dekking van het naar voren halen van deze integrale aanpak te vinden door een versnelde verkoop van domeingronden (110 mln euro) en vermindering van de inhuur van externen (20 mln euro), waardoor totaal 130 mln euro extra beschikbaar komt voor versterking van de gehele veiligheidsketen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt nr. 26 (28600).

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Op het gevaar af dat ik een heel risicovolle discussie aanga met collega Zalm, wil ik toch graag een rekensommetje met hem maken. Ik ben natuurlijk een beginneling op dat front, dus ik begeef mij op glad ijs. Met instemming neem ik er kennis van dat 140 mln euro extra wordt vrijgemaakt.

De heer **Zalm** (VVD): 130 mln euro.

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Dat is alweer 10 mln euro minder, maar bij elkaar is het toch een aanzienlijk bedrag. Ik heb een en ander laten doorrekenen. Ik begrijp dat als de regering wil voldoen aan de doelstelling van het Strategisch akkoord om de opleidingscapaciteit bij de politie in 2003 volledig te benutten, dat 198 mln euro gaat kosten. Een politieman op de opleiding kost op dit moment namelijk zo'n € 60.000. Als in het regeerakkoord staat dat de politie-opleiding volledig moet worden benut, hetgeen 198 mln euro kost, en daarnaast de rechterlijke macht moet worden versterkt en het gevangeniswezen moet worden opgetuigd, vraag ik mij af hoe dat moet worden bekostigd. Ik zie dat echt niet.

De heer **Zalm** (VVD): Ik leg er nu 130 mln euro bij, dus het wordt er in ieder geval niet moeilijker op.

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Ik zeg ook niet dat het moeilijker wordt, ik zeg dat die doelstellingen nog steeds niet kunnen worden behaald.

De heer **Zalm** (VVD): Als de heer Teeven goede voorstellen heeft met een goede dekking, zie ik die graag.

Zalm

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): De coalitiepartijen spreken met zijn drieën af dat al die politiemensen worden opgeleid. Dat is een hartstikke mooie doelstelling, waarmee de Nederlandse politie blij is. Dat kost evenwel 198 mln euro. Dan blijft er toch geen geld meer over voor de rechterlijke macht, de gevangenissen, de preventie en alles wat daarbij komt?

De heer **Zalm** (VVD): Ik ken de 198 mln euro niet die de heer Teeven noemt. Hij komt evenwel uit de sector, dus hij weet op het gebied van de politiefinanciën ongetwijfeld meer dan ik. Na het regeerakkoord is nog 60 mln euro toegevoegd. Hier is nog een extra bijdrage van 130 mln euro. Ik heb de indruk dat daarmee een aantal knelpunten, die er voornamelijk in het aanloopjaar zullen zijn, behoorlijk kan worden aangepakt. Dat geldt zowel voor het verbouwen van kazernes om er bolletjesslikkers met meer mensen op één cel op te vangen als voor extra steun voor de politiecapaciteit. Ik heb van u geen voorstellen met dekking gehoord. Als u meer dekking hebt, kunnen wij het potje groter maken. Ik wacht uw motie af.

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Ik heb er bij het Strategisch akkoord al naar gevraagd. U zei toen dat het goed zou komen. Het was toen 159 mln euro. Die was u vergeten. Het lijkt inmiddels meer te kosten in 2003. Hoe kan het nu toch dat een kabinet dat voor veiligheid staat en de politie een steun in de rug wil geven – dat hoor ik alle drie partijen uitspreken – dat in cijfers gewoon niet waarmaakt?

De heer **Zalm** (VVD): Die vraag moet u tot het kabinet richten. Ik zit niet in de regering. Ik zit in het parlement. Ik heb naar de stukken gekeken. Het leek mij ook wat aan de krappe kant. Wij hebben gezocht. Wij meenden 130 mln euro vrij te kunnen spelen. Dat voorstel doe ik nu. Ik ben benieuwd hoeveel u hebt vrijgespeeld.

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Ik refereer alleen aan afspraken die u zelf hebt gemaakt. Meer doe ik niet.

De heer **Zalm** (VVD): Ik heb het gehoord. Zal ik nu de dekking even toelichten?

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Ik constateer dat de drie regeringspartijen veel beloven, maar dat gewoon niet waarmaken.

De heer **Zalm** (VVD): Ik wacht de reactie van de regering graag af. Misschien kan er enige indicatie worden gegeven wat met de extra 130 mln euro zou kunnen worden bereikt bij de opleidingen.

Ik heb eerder de verkoop van landbouwgronden voorgesteld. Daar geldt nu een moratorium voor. Ik wil de minister en de staatssecretaris van Financiën wel zeggen dat wij niets zien in een soort algemeen recht op koop voor alle pachters. Dat moet selectief gebeuren. In het bijzonder als er al bestemmingswijzigingen zijn gepland respectievelijk voorzien is het natuurlijk niet de bedoeling dat die gronden eerst goedkoop worden verkocht, om vervolgens door te worden verkocht aan een speculant. Wij zouden het prettig vinden als in de verkopen een antispeculatiebeding werd opgenomen, zodat wij derden niet met het voordeel laten lopen. In het laatste jaar dat de verkoop nog in volle gang was zaten wij tegen de 200 mln euro aan. Ik denk dat de 110 mln euro zeker haalbaar is.

Het is een zwarte dag voor de externen in Nederland, want de mogelijkheden die hun post inhuur externen biedt zijn als een vuurtje gaan lopen. De post is al in eerdere moties gebruikt als dekking. Ik kom op een ongelukkige plaats in de rij. Ik denk dat de 20 mln euro er nog wel bij kan.

Ik maak nog een enkele opmerking over waarden en normen, in het bijzonder over hetgeen de heer Verhagen over mijn bijdrage zei. Hij heeft die samengevat als: je moet elkaar niet lastigvallen. Ik moet hem aanbevelen om mijn bijdrage nog eens opnieuw te lezen, want zij ging over iets meer. Ik heb gesproken over respectvol met elkaar omgaan en over elkaar corrigeren. Dat is iets anders dan: Zalm heeft gezegd dat wij elkaar niet lastig moeten vallen, maar wij hebben veel meer normen en waarden. Mijn verhaal ging wel iets verder dan: val elkaar niet lastig.

De heer **Verhagen** (CDA): Als ik die indruk bij u heb gewekt, wil ik die bij dezen wegnemen. Ik heb juist gezegd dat u met uw bijdrage een brug hebt geslagen tussen het christen-democratische en het liberale gedachtegoed. Ik heb in mijn bijdrage heel duidelijk aangegeven dat het zich verbonden voelen met waarden en normen voor mij een essentieel element is, maar dat ik een goede basis zie om de discussie met u hierover voort te zetten.

De heer **Zalm** (VVD): Dat klinkt beter dan uw tweede termijn. Dank u wel!

Ik meen dat het kabinet een ambitieuze begroting heeft ingediend, in heel moeilijke omstandigheden. Ik heb veel bewondering voor de moed van het kabinet. Ik wens het kabinet veel sterkte en ik hoop toch ook nog dat het veel plezier zal hebben.

□

Mevrouw **Giskes** (D66): Voorzitter. Ook wij danken de minister-president voor zijn antwoorden. Dit soort debatten duren twee lange dagen. Je ziet de mensen wat wegzakken. Ik heb begrepen dat de minister-president binnenkort maandelijks bij Katja Schuurman gaat zitten. Wij hopen dat dit optreden voor hem wat opwindender zal zijn dan de debatten die wij hier hebben en dat de Kamer er vervolgens de vruchten van zal kunnen plukken. Wij wachten in ieder geval met belangstelling af.

Wij hebben in eerste termijn over allerlei onderwerpen gesproken. Het zal niet verbazen dat wij over natuur nog het een en ander willen zeggen. Ik ben niet echt gerustgesteld door de antwoorden van het kabinet over dit onderwerp. Ik heb daarom een motie over de aankoop van natuurgebieden. De bezuinigingen die het kabinet nu wil doorvoeren, betekenen dat er jaarlijks nog maar de helft kan worden aangekocht van de voorgenomen hoeveelheid natuur. Dat vinden wij jammer. Wij denken dat natuur niet iets is om van de ene dag op de andere te bezien, maar iets dat je voor lange jaren moet veiligstellen. Daarom denken wij dat je daarmee moet doorgaan en juist nu, nu er veel beweging op de grondmarkt is, is er reden te meer om dat te gaan doen. De motie wil een inspanning van het kabinet om met middelen over de brug te komen, teneinde daarmee het natuurbeleid in het kader van de EHS beter gestalte te geven. Wij hebben daar steun voor gekregen van de

fracties van GroenLinks en de SP, maar wij veronderstellen dat ook de CDA-fractie uiteindelijk nog steeds genegen zal zijn zo'n motie te steunen. De motie luidt nog in de oude vorm, zo zeg ik in de richting van de heer Zalm.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de Kamer met de breed gesteunde motie-De Graaf heeft uitgesproken te willen investeren in het realiseren van een nationaal natuuroffensief en dat er een breed maatschappelijk draagvlak bestaat voor investering in natuur en recreatie;

overwegende dat deze regering heeft uitgesproken te willen vasthouden aan de hoofddoelstelling en het concept van de Ecologische hoofdstructuur (EHS) met extra inzet van agrarisch natuurbeheer;

constaterende dat het kabinet 330 mln euro bezuinigt op de uitvoering van het natuurbeleid en tegelijkertijd intensiveringen van het agrarisch natuurbeheer aankondigt;

spreekt als wens uit dat de regering nu en in de komende jaren extra middelen vrijmaakt om de verwervingstaakstelling op het oude niveau terug te brengen en tegelijkertijd extra middelen voor agrarisch natuurbeheer reserveert,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Giskes, Rosenmöller en Marijnissen. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 27 (28600).

Mevrouw **Giskes** (D66): Voorzitter. Ik heb goed nota genomen van de toezegging die de minister-president deed om nog eens te kijken naar de arbeidsvoorwaarden voor het verplegende en verzorgende personeel. Juist als het gaat om diverse voorzieningen in het kader ook van verlofregelingen zoals wij die met veel moeite samen met mevrouw Verstand in de vorige periode voor elkaar hebben gekregen, denken wij dat je er heel voorzichtig mee moet zijn om dat soort regelingen weer af te schaffen. Wij wachten natuurlijk met belangstelling af hoe de minister-president daar uiteindelijk op zal reageren. Wel vinden wij dat met name drie regelingen – de fiscale afdrachtsvermindering betaald ouderschapsverlof, het langdurig zorgverlof en de financieringsregeling loopbaanonderbreking – regelingen zijn die je niet zomaar kunt afschaffen, vooral als je nog niet zeker weet wat ervoor in de plaats gaat komen. Wij wachten met belangstelling af hoe de minister-president dit gaat regelen. Immers, als je dat niet doet, is het niet een beetje zuur dat hier over ons wordt uitgespreid maar dan is het gewoonweg een zure bom, juist voor de zorg.

Wat betreft de bestaande regelingen – er is hier al een paar keer gesproken over de verlofknippen en wat dies meer zij – zijn wij er niet gerust op dat het uiteindelijk goed zal komen met juist de verlofvoorzieningen voor mensen die serieus willen werken en ook serieus willen omgaan met alle taken in de sfeer van de zorg. Wij hebben om die reden dan ook de motie gesteund zoals die inmiddels door mevrouw Van Nieuwenhoven, samen met mij, is ingediend.

Een ander onderwerp dat ons inziens uiterst belangrijk is, is het groen beleggen. Wij hebben het daar al over gehad en wij komen daarop terug bij de financiële beschouwingen. Ik herinner evenwel de minister-president eraan dat hij in zijn eerste termijn heeft gezegd dat hij in de tweede termijn zal terugkomen op de vraag die ik stelde hoe het nu zit met de voorziening daaromtrent, enerzijds in de vrijstellingssfeer wat betreft de vermogensrendementsheffing en anderzijds qua heffingskorting in box 1. Ik hoop dat hij daar een antwoord op kan geven, want dan kunnen wij daarop voortbouwen bij de financiële beschouwingen.

Nu is het niet alleen bij groen beleggen zo dat er een halve regeling wordt afgeschaft; het bleek ons dat dit ook bij het cultureel beleggen het geval is. Gelukkig lazen wij dat de staatssecretaris van cultuur uitspreekt, zwart op wit in de Volkskrant, dat hij de fiscale voordelen voor mensen die willen investeren in kunst, overeind wil houden. Ik mag dus aannemen dat het een vergissing is dat nu in de miljoenennota staat dat de heffingskorting bij cultureel beleggen wordt afgeschaft. Immers, daarmee draai je zo'n regeling de nek om. Ook dat antwoord wachten wij met belangstelling af om erop terug te kunnen komen bij de financiële beschouwingen. Het gaat hier welgeteld om 1 mln euro. Net zo goed als mijnheer Rosenmöller zijn vrouw zou willen kunnen melden dat hij 2 mln euro voor elkaar heeft gekregen, zo zou ik, als ik een vrouw had, haar graag willen kunnen vertellen dat ik 1 mln euro voor elkaar heb gekregen!

Wij hebben inmiddels uitvoerig gesproken over de kenniseconomie. Ik denk niet dat ik er nog veel woorden aan hoef te wijden hoe belangrijk wij dat onderwerp vinden. Ik denk dat de minister-president dit ook goed begrepen heeft, maar wij zijn niet gerust op de inzet die het kabinet op dat punt wil plegen. Wij vinden dat nu juist zo belangrijk voor onze economische situatie en daarom leggen wij de Kamer de volgende motie voor.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de Kamer via motie-De Graaf de regering heeft verzocht bij de aanbieding van de beleidsplannen duidelijk te maken, hoe een toekomstgerichte ontwikkeling van de kenniseconomie ondersteund gaat worden;

overwegende dat innovativiteit en daarmee vergroting van arbeidsproductiviteit uiteindelijk grotendeels bepalend zijn voor de economische ontwikkeling;

overwegende dat wetenschappelijk onderzoek van groot belang is voor de ontwikkeling van innovativiteit;

verzoekt de regering, ook hierover met de sociale partners en de onderwijs- en onderzoekssector te overleggen en op korte termijn met concrete voorstellen te komen om de innovativiteit van de Nederlandse economie te stimuleren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is

voorgesteld door de leden Giskes, Rosenmöller en Teeven. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 28 (28600).

Mevrouw **Giskes** (D66): Voorzitter. Als het om onderwijs gaat is er meer aan de orde. Het begin van de keten is de basisschool. Door de drie coalitiepartijen is in de verkiezingstijd het een en ander over kleine scholen gezegd. Wij raken echter van ons stuk als wij hun uitspraken van toen vergelijken met wat nu in de begroting staat. Ik heb hierover ook al iets in de eerste termijn gezegd. Wij dienen op dit punt nu maar een motie in, anders lukt het helemaal niet tot verandering te komen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

van mening dat het de hoogste tijd is daadwerkelijk iets te ondernemen tegen de grootschaligheid en de anonimiteit in het onderwijs;

van mening dat een kleinschalige leeromgeving met een menselijke maat niet alleen het onderwijs ten goede komt maar ook een belangrijke bijdrage kan leveren aan de sociale cohesie en het gevoel van veiligheid;

overwegende dat deze visie door het kabinet wordt gedeeld zoals blijkt uit het Strategisch akkoord en de regeringsverklaring;

verzoekt de regering, zo snel als mogelijk is te komen met een concreet plan van aanpak, hoe in deze regeerperiode de grote scholen daadwerkelijk kleiner kunnen worden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Giskes, Rosenmöller, Marijnissen en Teeven. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 29 (28600).

Mevrouw **Giskes** (D66): Voorzitter. Ik ben de minister-president nog een toelichting schuldig. Toen ik hem voor de voeten wierp dat het salaris van de leraren niet beter wordt, maar door dit kabinet slechter, sprak ik over 70 mln euro. Het gestelde op bladzijde 207 van de miljoenennota maakt duidelijk dat een oplopende bezuiniging ertoe leidt dat, om precies te zijn, in 2006 68 mln euro op de salarissen van de leraren wordt bezuinigd. Is dat hetgeen wat wij doen om het beroep van leraar aantrekkelijker te maken en om ervoor te zorgen dat het beter gaat met ons onderwijs? Wij kunnen ons dat niet voorstellen, zeker niet als je de bezuinigingen in de sfeer van de I/D-banen in aanmerking neemt en je beseft dat geen reguliere banen worden geschapen door gebruik te maken van klassenassistenten enzovoorts. Wij willen dat die banen juist wel geschapen worden. Ik hoop dat de minister-president kan aangeven hoe deze bezuiniging is te verklaren.

Ik heb al eerder gezegd dat het ons geen goed idee lijkt om in een tijd waarin wordt opgeroepen tot loonmatiging, uitgerekend het spaarloon onder druk te zetten. Als er al 500 mln euro beschikbaar zou zijn om bijvoorbeeld de premies voor de werkgevers te verlagen, zien wij liever dat dat geld ingezet wordt voor behoud van het spaarloon, desnoods in een enigszins toegespitste vorm. Ook op dit punt wil ik een motie indienen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het kabinetsvoorstel om met ingang van 2003 800 mln euro te bezuinigen door de spaarloonregelingen in één keer af te schaffen, tot grote sociale onrust onder werknemers leidt;

constaterende dat het kabinet kans ziet 500 mln euro te reserveren voor verlaging van de WW-premies, onder voorwaarde dat met de sociale partners afspraken worden gemaakt over loonmatiging;

constaterende dat het kabinet de arbeidskorting in 2003 verder verhoogt;

overwegende dat behoud van een spaarloonregeling onder voorwaarde van loonmatiging, in plaats van een verlaging van WW-premies, een betere inzet is voor de onderhandelingen met de sociale partners;

verzoekt het kabinet, in de onderhandelingen met de sociale partners over de loonontwikkeling, behoud van het spaarloon, te financieren uit de hierboven genoemde bedragen, als optie in te brengen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Giskes en Rosenmöller. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 30 (28600).

Mevrouw **Giskes** (D66): Voorzitter. In mijn eerste termijn heb ik aandacht gevraagd voor de aidsproblematiek. De minister-president heeft op mijn opmerkingen hierover nadrukkelijk gereageerd. Hij heeft laten blijken dat hij doordrongen is van de ernstige dreiging voor mensen in grote delen van de wereld. Wij zijn op zoek naar mogelijkheden om een begin te maken met het bestrijden van de ontwikkeling. Het is eigenlijk treurig te weten dat er wel degelijk medicijnen voor aids zijn, maar dat die niet terechtkomen bij de mensen die ze zo hard kunnen gebruiken. Ik herhaal de vraag die ik al bij interruptie heb gesteld en vraag de minister-president opnieuw om serieus te overwegen een begin te maken met verbetering van de situatie. Hij zou dat kunnen doen door in ieder geval bij de Nederlandse ambassades en vestigingen van Nederland in de desbetreffende landen een voorziening te treffen, evenals de diverse bedrijven dat doen. Ik vraag dat niet omdat wij zo graag willen dat alleen die werknemers een soort voorkeursbehandeling krijgen, maar wel om een begin te maken waarvan wij hopen dat het een sneeuwbaleffect heeft, zodat uiteindelijk de bestrijding van aids een keer echt gestalte krijgt. Als je het hebt over waarden en normen, dan is het heel leuk om hier te spreken over mensen die kauwgum op straat uitspugen en wat dies meer zij. Daar hebben wij ook mede gevoel voor en daar ergeren wij ons ook aan, maar het zijn wel de kleine waarden, terwijl de grote waarden ernstig vergeten dreigen te worden. Ik vind het ook moeilijk om bijvoorbeeld kinderen voor te houden ''wees eens wat fatsoenlijker,

wees eens wat netter'', als je tegelijkertijd laat zien dat wij ons eigenlijk niets gelegen laten liggen aan wat er buiten Nederland gebeurt. Om die reden vind ik de aidsproblematiek uiterst belangrijk. Ik hoop dan ook dat de minister-president ruimhartig toezegt wat ik vroeg. Om hem die kans te geven, dien ik de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat ruim 30 miljoen mensen in Afrika met het hiv-virus zijn besmet en dat slechts een fractie van hen toegang heeft tot de noodzakelijke medicijnen;

overwegende dat dagelijks ongeveer 8000 mensen aan aids sterven, terwijl dat onnodig is omdat generieke medicijnen tegen relatief lage kosten (circa € 30 per maand per persoon) beschikbaar zijn, maar hoofdzakelijk wegens organisatorische en logistieke redenen niet bij de patiënten terechtkomen;

verzoekt de regering, in aanvulling op de lopende aidsprojecten het initiatief te nemen om voorzieningen te treffen waardoor in elk Afrikaans land ten zuiden van de Sahara (Afrikaanse) werknemers van Nederlandse ambassades en hun naaste familieleden, zo mogelijk in samenwerking met ambassades van andere Europese landen en non-gouvernementele organisaties met hun lokale vertakkingen, getest en, indien nodig, tegen hiv/aids behandeld worden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Giskes, Van Nieuwenhoven, Rosenmöller en Teeven. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 31 (28600).

Mevrouw Giskes, u moet echt gaan afronden.

Mevrouw **Giskes** (D66): Ja, voorzitter, ik heb nog een zin. Die zin luidt dat wij dit uiteraard heel interessante algemene beschouwingen hebben gevonden. Wij hopen oprecht dat wij aan het eind van misschien wel dit jaar maar zeker van deze kabinetsperiode niet hoeven zeggen: ja, dit was van nieuwe mensen de dingen die voorbijgaan.

□

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik wil in mijn tweede termijn de premier hartelijk dankzeggen voor zijn antwoord in eerste termijn. Wij hebben werkelijk waardering voor de wijze waarop hij zich letterlijk en figuurlijk staande heeft weten te houden in dit debat. Ik wil hem in het bijzonder dankzeggen voor de toezeggingen die hij op een aantal punten aan onze fractie heeft gedaan.

Ik wil daarbij wel uitspreken dat ons algemene oordeel over het kabinet niet wezenlijk is veranderd, namelijk dat het beleid ons op onderdelen aanspreekt. Bij eerdere debatten heb ik mij al positief uitgelaten over het gezinsbeleid. In dit debat noem ik nadrukkelijk de toegenomen aandacht voor waarden en normen. Ik ben zeer benieuwd hoe het kabinet, hoe de premier zelf, in samenwerking met burgers, instellingen, onderwijs en kerken uit de samenleving vorm wil geven aan de hernieuwde oriëntatie op waarden en normen die het werkelijk samenleven mogelijk moet maken. Ik dank hem voor de toezegging om het debat, onder meer met de kerken, aan te gaan. Hij weet dat hij op dit punt op de volle steun van de ChristenUniefractie kan rekenen. Waar mogelijk, zullen wij aan dit zo wezenlijke debat een bijdrage leveren. Een belangrijke vraag blijft welke waarden dit kabinet zelf als zijn uitgangspunten kiest. In eerste termijn haalde ik het hoofdredactionele commentaar van de NRC aan. Daarin werd gesproken over de normerende logica van de tien geboden. Kan de premier eens aangeven hoe hij dit nu zelf ziet en beoordeelt?

De reactie van de minister-president ten aanzien van het milieubeleid vind ik toch teleurstellend; alles wat ik hiervoor heb gezegd, doet daar niets aan af. De beantwoording op het onderdeel milieu bevestigt waar wij al een beetje bang voor waren: het milieu is een ondergeschoven kindje van dit kabinet. Zelfs uit de plichtmatige manier waarop hij de antwoorden voorlas, blijkt dat de christen-democratische waarde van het rentmeesterschap bij de heer Balkenende minder sterk leeft dan de andere waarden. Het gaat hier echter wel om het beheer van de Schepping die aan ons is toevertrouwd. Wij hebben ten aanzien van de Schepper een grote verantwoordelijkheid, maar zeker ook ten aanzien van onze kinderen en hun kinderen. Het is winst dat er een nieuwe milieunota komt; wij wachten die met spanning af. Een vraag is echter blijven liggen: houdt het kabinet vast aan de 50/50-verdeling tussen de binnenlandse en de buitenlandse maatregelen om de Kyotodoelstelling te behalen? Met het oog daarop wil ik de Kamer graag een motie voorleggen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het behalen van de Kyotodoelstellingen zonder aanvullende maatregelen niet mogelijk is;

overwegende dat aanvullende maatregelen zowel in het binnen- als in het buitenland kunnen worden genomen;

verzoekt de regering, in de aangekondigde uitvoeringsnota milieubeleid vast te houden aan het principe dat de helft van de reductiemaatregelen in het binnenland, en de andere helft in het buitenland zal worden genomen,

en gaat over tot de orde van dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Dijke en Rosenmöller. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 32 (28600).

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Voorzitter. Wij hebben moeite met de eenzijdige aandacht in de kabinetsplannen voor de auto en het asfalt. Wij vinden het met name teleurstellend dat investeringen in de spoorwegen, de railinfrastructuur, zo weinig prioriteit krijgen. De ChristenUniefractie onderschrijft de moties betreffende het nakomen van gemaakte afspraken over de Hanzelijn en de Delftse spoortunnel

dan ook van harte. Hetzelfde geldt voor de motie betreffende de tariefsverlaging bij de NS.

Wij hebben al gesproken over de relatie tussen geweld en andere schadelijke elementen in de media. Met betrekking tot het feitelijk gepleegde geweld hebben wij kennisgenomen van de evaluatie van de Kijkwijzer van het NICAM in het najaar. Wil de minister-president bij die evaluatie in het najaar betrekken het gebrekkig functioneren van artikel 250a van het Wetboek van Strafrecht?

Het kabinet wil niet aan herinvoering van het bordeelverbod denken, want het zou een obstakel zijn om vrouwenhandel aan te pakken. Alles wijst er echter op dat juist het vervallen van het bordeelverbod een obstakel is voor een harde aanpak. Dat is logisch, want achter een legale façade kun je alleen kijken als sprake is van een concrete verdenking van een strafbaar feit. Het kabinet kijkt niet naar de feiten en loopt daarvoor weg. Als onder andere de politie zelf zegt dat de afschaffing van het bordeelverbod de opsporing moeilijker maakt, dan moeten wij ons voor zulke geluiden niet doof houden. Daarnaast is het uitblijven van de beoogde effecten van de afschaffing een eigenstandig motief om de bakens te verzetten. Uit alles blijkt dat het legaliseren van bordelen een vergissing is geweest. Zo'n constatering moet tot een beleidsaanpassing leiden. Overigens is de minister-president mij nog een antwoord schuldig op de vraag naar het mogelijk maken van uitstapprogramma's voor vrouwen uit de prostitutie.

Ik heb in eerste termijn gevraagd naar duidelijkheid en daadkracht over de coffeeshops en het gedoogbeleid. Uit de schriftelijke beantwoording maak ik op dat het kabinet-Balkenende de coffeeshops als zodanig gewoon laat voortbestaan en het gedoogbeleid van Paars voortzet. Dat is teleurstellend. Er wordt vaag verwezen naar de mogelijkheid van een nieuwe normstelling, maar dat wordt niet concreet gemaakt. Wil de minister-president concreet aangeven wat met de nieuwe normstelling ten aanzien van de coffeeshops wordt bedoeld?

Intussen kan ik maar slecht begrijpen waarom dit kabinet ferme woorden spreekt over het einde van het gedogen, hetgeen wij waarderen, maar uitgerekend in dit opzicht niet tot andere, betere voorstellen komt dan onder Paars. Het is wel goed om de minister-president eraan te herinneren dat hij in zijn boek over allerlei veiligheidsvoorschriften van de PvdA en de VVD opmerkt, dat het allemaal dweilen met de kraan open blijft. Op bladzijde 15, onderaan, staat dat het, wanneer wij door blijven gaan met dat gedogen, ondanks alle voorstellen dweilen blijft met de kraan open. Dit verwijt keert zich dus nu tegen deze minister-president. Het is zaak om de sfeer van legaliteit rondom de drugshandel te beëindigen. Ik dien daarom een motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het kabinet het gedoogbeleid kritisch wil bekijken en daarbij een nieuwe normstelling gewenst acht;

overwegende dat een gedoogbeleid uit de aard der zaak leidt tot een onheldere normstelling;

overwegende dat het gedoogbeleid op gespannen voet staat met de Opiumwet en internationale verplichtingen waaraan Nederland zich ten aanzien van de drugshandel heeft gebonden;

verzoekt de regering, bij de kabinetsanalyse waarin de verschillende aspecten van het drugsbeleid zullen worden uitgewerkt, te betrekken de vraag of het mogelijk is, een beleid vorm te geven waarbij de positieve kanten van een onderscheid tussen de verschillende soorten drugs wordt behouden zonder gedoogbeleid dan wel anderszins buiten de kaders van de Opiumwet te komen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Dijke en Van der Vlies. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 33 (28600).

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Voorzitter. Er worden gesprekken gevoerd met de koepel van de abortusinstellingen en andere betrokken instellingen in verband met preventie. Ik vraag de minister-president wat preventie dan inhoudt. Ik heb goed genoteerd dat het dan niet alleen maar gaat om het voorkomen van zwangerschap, maar tegelijk ook om een alternatief voor de abortus zelf, dus om deugdelijke hulp die abortus voorkomt. Dank voor de toezegging dat ook de Vereniging tot bescherming van het ongeboren kind hierbij betrokken zal worden.

Het interruptiedebat tussen de minister en mij over het terugkeerbeleid was op het laatst wat fel van toon. Ik houd niet zo van die toon en wij moeten proberen, dat te voorkomen, maar deze sfeer ontstond omdat wel degelijk sprake is van een reëel probleem, zeker indien daar vrouwen en kinderen bij betrokken zijn. Dat is een probleem van humanitaire aard. Wij zijn voor een streng toelatingsbeleid, en zeker voor een streng terugkeerbeleid, maar wij weten dat er mensen zijn die tussen wal en schip vallen. Daarvoor moeten wij de ogen niet willen sluiten. Ik vraag het kabinet om de erkenning van dit probleem, meer niet. Ik vraag niet om een aparte opvangfaciliteit, maar wel om de bereidheid om in overleg met de gemeenten een humanitaire oplossing te vinden. Wil de premier dat toezeggen?

Ik wil een motie indienen over het terugkeerbeleid.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het kabinet zich voorneemt het terugkeerbeleid onder meer vorm te geven via het sluiten van terugkeerovereenkomsten met de landen van herkomst;

overwegende dat een reëel hervestigingsperspectief belangrijk is om uitgeprocedeerde asielzoekers te bewegen, op vrijwillige basis te vertrekken;

overwegende dat een reëel hervestigingsperspectief ook asielzoekers die reeds in de procedure zijn opgenomen, ertoe kan bewegen van de terugkeerfaciliteit gebruik te maken en zich uit de

procedure terug te trekken;

overwegende dat, indien asielzoekers zich uit de procedure terugtrekken, dit kan leiden tot een aanzienlijke besparing van de kosten van de asielopvang;

verzoekt de regering, de terugkeer- en overnameovereenkomsten uit te breiden met in overeenstemming met het land van herkomst vorm-gegeven hervestigingsfaciliteiten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Van Dijke. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 34 (28600).

De heer **Van Dijke** (ChristenUnie): Voorzitter. Net als enkele economen uit de CDA-achterban ben ik van mening dat het, door iets meer mee te ademen met de budgettaire kaders van onze economie, mogelijk moet zijn om de uitgangspunten inzake het tekort te honoreren. Zonder gekke dingen te doen, kunnen wij toch een beetje meeademen met de ontwikkeling in de economie. Onze tegenbegroting biedt daarvoor een kader. Ik stel vast dat het kabinet een andere keuze maakt. In het bijzonder de kansarme groepen, die het komende jaar niet in het werkgelegenheidsprogramma worden opgenomen, zullen daarvan het slachtoffer worden. Dat vinden wij jammer.

In een reactie op onze tegenbegroting suggereerde de minister-president dat ook de ChristenUnie het tekort alleen maar laat oplopen, maar dat is alles behalve waar. Daarmee doet hij ons onrecht. Onze voorstellen om in 2003 een iets groter tekort te accepteren, zoals de prominente economen uit de partij van de minister-president ook bepleiten, wordt onmiddellijk gevolgd door de snelle opbouw van het overschot in de jaren 2005 en 2006. Wij doen dat door de lasten op activiteiten die schade toebrengen aan mens en milieu te verhogen. Dat heeft positieve effecten, zowel op het EMU-saldo als op de Kyotodoelstelling. Die laatste zullen wij zeker hard nodig hebben.

Dan kom ik op de OZB versus een verlaging van de overdrachtsbelasting. Ik neem aan de minister-president deze optie serieus zal bekijken en de Kamer de uitkomsten van dit onderzoek zal melden.

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Mijnheer de voorzitter. Namens de fractie van de SGP wil ik de minister-president dankzeggen voor zijn beantwoording. Die beantwoording was doorgaans helder, nuchter en eerlijk. Zij was eerlijk op twee manieren: als een pijnlijke boodschap moest worden verkondigd en verdedigd, was hij eerlijk, maar ook als nog nader onderzoek nodig was of als uitwerking was vereist. Dat past bij de termen ''duidelijkheid'' en ''daadkracht'', die als motto aan dit beleid zijn verbonden. Ik heb daar bij gelegenheid van de regeringsverklaring het motto ''dienstbaarheid'' aan toegevoegd. Dat blijf ik er voorlopig maar eens naast leggen; dan kan ik zien of daar ook iets van terechtkomt. De minister-president zei toen dat het hem wel aansprak dat dit derde woord erbij kwam, maar dat het nu eenmaal niet was afgesproken.

Het is duidelijk dat de SGP-fractie groot belang hecht aan de discussie over waarden en normen. Fatsoen moet je doen, dat is duidelijk. Je moet beginnen bij het begin. Zeker. Eigen verantwoordelijkheid, geen topdown. Het wiel hoeft niet steeds uitgevonden te worden. De projecten zijn er, in Rotterdam, in Gouda. Maatschappelijke organisaties, kerken en scholen kunnen erbij worden betrokken: een gezamenlijke inzet. Zo vat ik het maar even samen. Binnenkort komt de uitwerking hiervan naar de Kamer. Daarnaar zijn wij oprecht nieuwsgierig. We zijn ook een tikkeltje ongeduldig. Wij hebben het af te wachten en zullen dan de draad weer oppakken. Dat hier een belangrijk thema aan snee is, is echter duidelijk.

Het financiële kader. Mede in het licht van de noodzakelijke aflossing van de staatsschuld binnen één generatie zijn ombuigingen noodzakelijk, ook in de visie van de SGP-fractie. Je komt dan altijd terecht bij een verdelingsvraagstuk. Elke ombuiging leidt tot een verdelingsvraagstuk: waar doe je het, hoe doe je het, wie tref je ermee, tref je wel iedereen op een te vergelijken manier, treft het iedereen naar draagkracht? De overheid moet het schild der zwakken zijn, inderdaad een bijbelse roeping. De sterkste schouders moeten de zwaarste lasten maar torsen. Zo kom je dan toch bij de christelijke waarden en normen die bij zo'n problematiek rechtstreeks van toepassing zijn, zoals natuurlijk op heel veel andere terreinen. Voor die christelijke waarden en normen blijft de SGP-fractie het opnemen.

Voorgesteld is, de spaarloonregeling te vervangen door een levensloopregeling of een verlofknip. Mijn fractie is voorstander van het varen van een bestendige koers en het creëren van een helder zicht op wat ter vervanging komt, de consequenties en het perspectief daarvan. Laten wij als het maar even kan per 1 januari aanstaande een eerste stap zetten. Wij moeten niet nu iets doen wat volgend jaar weer vervangen moet worden. Dat kan niet.

Het thema veiligheid krijgt prioriteit nummer een, terecht. Per 11 oktober krijgt de Kamer een concreet plan. Wij wachten dat uiteraard af. Wij zullen de motie van de VVD-fractie steunen waarin wordt verzocht om een extra versterking van het budgettaire kader om dat plan van aanpak te realiseren in het jaar 2003. Bij het thema veiligheid is preventie uitermate belangrijk. Vanmiddag is dat besproken. Het raakt gezinnen, kerken, scholen en gemeentebesturen voor de publieke ruimte op lokaal niveau. Mijn stelling in eerste termijn was: laten wij niet dweilen met de kraan open. Ik bedoel daarmee dat als wij bepaalde effecten willen elimineren, wij de oorzaken van die effecten moeten aanpakken. Als een van de bronnen zien wij bepaalde programmatuur in de media. Daarover dien ik de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat in de loop der jaren in de praktijk de normen ten aanzien van het vertonen van gewelds- en anderszins schadelijke scènes in media, films en computerspelletjes ten behoeve van amusementsdoeleinden steeds verder zijn opgerekt;

overwegende dat het brede weerzin wekt dat elementaire fatsoens- en

omgangsregels worden geschonden ter wille van het bieden van amusement;

overwegende dat het veelvuldig vertonen van dergelijke scènes een ongewenste invloed kan hebben op het gedrag van in het bijzonder kinderen;

verzoekt de regering, in overleg met de betrokken organisaties te komen tot een actieplan ten einde het vertonen van gewelds- en anderszins schadelijke scènes in media, films en computerspelletjes dan wel de blootstelling van kinderen daaraan in te dammen en de Kamer hierover nader te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van der Vlies en Van Dijke. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 35 (28600).

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik dank de minister-president voor twee elementen uit de schriftelijke antwoorden. Het gaat daarbij om de reïntegratieprojecten voor ex-gedetineerden verzorgd door de Stichting Ontmoeting. Deze projecten worden nu gefinancierd door het ministerie van Justitie. Dat zou stoppen. De stichting is verwezen naar het ministerie van VWS. Ik heb bepleit dat deze projecten niet tussen wal en schip raken. Ziedaar, in de schriftelijke antwoorden is overleg tussen de ministeries van Justitie, VWS en de instelling toegezegd om de continuïteit te bewerkstelligen. Mijn dank daarvoor.

Een tweede positief punt vonden wij in de belangstelling die bleek voor de hersteldetentieprojecten die door de Stichting Gevangenenzorg bij enkele fracties onder de aandacht is gebracht. Uiteraard zullen wij ervoor zorgen dat die op het departement bekend zullen zijn. Wij hopen dat de toegezegde belangstelling omgezet kan worden in een steuntje in de rug.

Ik ben mijn eerste termijn begonnen met de woorden: nu moet het dan wel gaan gebeuren. Ik herhaal dat aan het einde van mijn tweede termijn. Het moet nu wel gaan gebeuren. Er zijn hoge verwachtingen gewekt. Het uitgestraalde ambitieniveau is pittig en dat kan maar zo mislukken. Het zou niet moeten mislukken naar menselijke rekening natuurlijk. Wij zijn mensen en hebben niet alles in de hand. De inzet moet duidelijk zijn. Wij zullen het kabinet positiefkritisch zien te begeleiden vanuit onze principiële uitgangspunten, namelijk de Bijbelse waarden en normen.

Er is vanmiddag een spelletje gespeeld met de vraag welke fractie het beste past bij welk ingrediënt. Spruitjes, kaviaar en pindakaas zijn genoemd. Ik vroeg mij af waarbij de SGP-fractie het beste past, als het ooit aan de orde komt. Ik dacht het eerste aan zuurdesem en aan zout in de pap. Dat vond ik te pretentieus. Laat ik het maar houden bij een sinaasappelschijfje of een citroenschijfje. Zij kunnen worden uitgeperst op welk menu dan ook. Zij zijn bijzonder vitaminerijk. Zij zijn krachtig en versterkend. Dat zijn ook de beginselen waarvoor de SGP-fractie staat. Die fractie en de SGP'ers kan men daarna gerust als uitgeknepen sinaasappel- of citroenschijf afdanken, als de beginselen maar doorwerken in het beleid. Ik beveel het dit kabinet van harte aan!

□

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Voorzitter. Aan mij de eer om de tweede termijn van de Kamer af te sluiten. Ik dank de minister-president en de regering voor de antwoorden en ook voor de schriftelijke antwoorden die wij gekregen hebben op onze opmerkingen. Er is aandacht aan besteed en er is werk van gemaakt. Daar hebben wij zeker waardering voor.

Wij zien ook in dat je geen geld kunt uitgeven dat je niet hebt. In die zin vinden wij ook dat wij goed op de centjes moeten passen. Wij hebben echter overwogen om een motie in te dienen om de regering af te doen zien van het afschaffen van de onroerendezaakbelasting op de woningen en de daarvoor te geven financiële compensatie. Onze ervaring met begrotingsbehandelingen is nog niet zo groot. Onze motie bleek voortijdig te zijn. Wij zullen het dan ook niet doen. Wij hechten echter aan de grote vrijheid die gemeenten op bestuurlijk niveau moeten hebben om belastingen te kunnen heffen. Ik heb begrepen van het Erasmus studiecentrum dat bij een doorrekening voor de 34 grote gemeenten een verlies optreedt van 136 mln euro.

Een motie die er wel komt, is de volgende. Op het gevaar af te moeten horen dat wij een ''one issuepartij'' worden, vragen wij de regering om meer aandacht te besteden aan het transport over water. Wij hebben in de schriftelijke antwoorden van de regering gezien dat er plannen komen. Wij willen de regering daarbij aanmoedigen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het beleid van de minister van Verkeer en Waterstaat is gericht op het voeren van een positief beleid ten aanzien van de binnenvaart, mede omdat de binnenvaart een relatief schone en veilige transportmethode is;

voorts constaterende dat het tegen deze achtergrond vreemd is dat het aanlegbudget voor vaarwegen in het jaar 2005 is gehalveerd ten opzichte van het jaar 2002;

overwegende dat door de verdubbeling van het aanlegbudget van vaarwegen binnen tien jaar een verdubbeling van het goederenvervoer over water kan worden bewerkstelligd;

overwegende dat de dienst Rijkswaterstaat is uitgezonderd van de efficiencydoelstelling en er dus ruimte is voor extra bezuinigingen die voor andere doeleinden kunnen worden gebruikt;

voorts overwegende dat een uitbreiding en verbetering van het vaarwegennet een ontlasting kan betekenen van de druk op het wegen- en spoornet;

verzoekt de regering, over te gaan tot een vergroting van het aanlegbudget van vaarwegen en de uitvoering van urgent aangemerkte projecten op dat punt naar voren te schuiven,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Teeven.

Teeven

Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 36 (28600).

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Ik keer terug tot de ''core business''. Wij hebben veel waardering voor de inbreng van de VVD-fractie en het vrijmaken van een bedrag van 130 mln euro voor de veiligheid. Echter, wij zijn er buitengewoon ongerust over dat wij in 2003 tot de ontdekking zullen komen dat door een kabinet dat veiligheid hoog in het vaandel heeft staan niet volledig de opleidingscapaciteit voor de politie wordt benut die is ontstaan door het goede werk dat Paars II heeft gedaan door goede opleidingsfaciliteiten voor de politie te creëren. Dat loopt nu allemaal goed. U hebt de discussie kunnen volgen die collega Zalm en ik op dat punt hebben gevoerd. Ik zou zeggen dat hij zelf de dekking heeft aangedragen voor de uitvoering van de volgende motie die ik indien mede namens mevrouw Van Nieuwenhoven, de heer Marijnissen, mevrouw Giskes en de heren Van Dijke, Rosenmöller en Van der Vlies.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat in het Strategisch akkoord op pagina 8 is afgesproken dat de opleidingscapaciteit van de politie tenminste volledig wordt benut teneinde het aantal agenten en marechaussees substantieel te vergroten;

overwegende dat in 2003 bij lange na geen sprake is van het maximaal benutten van de opleidingscapaciteit van de Nederlandse politie en de marechaussee;

overwegende dat uitbreiding van de politiesterkte noodzakelijk is om de veiligheid in de buurten te verbeteren en de opheldering spercentages van misdrijven te verhogen;

verzoekt de regering, zoveel budget voor de uitbreiding van de politiesterkte beschikbaar te stellen dat in 2003 en volgende jaren de opleidingscapaciteit van de Nederlandse politie wel volledig wordt benut,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Teeven, Van Nieuwenhoven, Marijnissen, Giskes, Van Dijke, Rosenmöller en Van der Vlies.
Zij krijgt nr. 37 (28600).

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Als deze motie wordt aangenomen, betekent deze discussie dat het kabinet van de vrijgemaakte 300 mln euro al 198 mln euro kwijt is om de politiesterkte op peil te houden vanaf 2003. Er blijft dan heel weinig geld over om de rechterlijke macht te versterken. Wij zijn blij met de toezegging van de regering om de bevoegdheden van het openbaar ministerie inzake transacties uit te breiden. Dat betekent dat er minder zaken voor de rechter komen en dat betekent ook dat er minder rechters hoeven te zijn, maar wij denken dat dit niet genoeg is. Wij denken dus dat de financiële middelen die er nu zijn nog steeds niet genoeg zijn om de zittende magistratuur substantieel uit te breiden. Vandaar dat ik de volgende motie indien.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de regering thans onvoldoende plannen heeft gepresenteerd om de doorlooptijden in strafzaken te bespoedigen;

constaterende dat binnen andere delen van het Koninkrijk op grote schaal strafzaken worden afgedaan door enkelvoudige strafkamers;

overwegende dat de begrotingen van de departementen van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Justitie volstrekt ontoereikend zijn om bestaande achterstanden weg te werken en de geformuleerde doelstellingen over 2003 te behalen;

tevens overwegende dat slagvaardig repressief optreden afschrikwekkende werking heeft op het begaan van criminaliteit;

voorts overwegende dat enkelvoudige strafkamers in eerste aanleg een hogere bijdrage zullen leveren aan de afdoeningssnelheid van strafzaken;

verzoekt de regering, binnen drie maanden verslag uit te brengen met betrekking tot een onderzoek teneinde te bezien of strafzaken waarin een maximale gevangenisstraf van twee jaar kan worden geëist, kunnen worden afgedaan door een enkelvoudige strafkamer,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Teeven. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 38 (28600).

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Tot slot moet ik zeggen dat mij niet precies bekend is waar de fractie van Leefbaar Nederland moet worden geplaatst als het om levensmiddelen gaat. Ik kan wel zeggen dat onze fractie het bijzonder fascinerend heeft gevonden om aan deze algemene beschouwingen mee te doen. Wij hebben de discussie met de regering gewaardeerd en wij zien zeker uit naar de concrete plannen die er zullen komen op 11 oktober als het om veiligheid gaat en later als het om zorg en het toezicht op de ziektekostenverzekeraars gaat. Wij zullen die discussies nauwlettend blijven volgen.

De **voorzitter**: Wij zijn hiermee gekomen aan het einde van de tweede termijn van de Kamer.
Ik moet de leden mijn verontschuldigingen aanbieden. Tijdens het debat over het voorzitterschap van de Kamer heb ik u beloofd dat er niet meer 's avonds laat zou worden vergaderd. Ik kan die belofte vanavond niet waarmaken.

De vergadering wordt van 22.02 uur tot 23.00 uur geschorst.

□

Minister **Balkenende**: Voorzitter. Het kabinet is de Kamer erkentelijk voor haar inbreng en reacties op onze beleidsvoornemens. Op tal van punten is er overeenstemming, maar er zijn ook grote meningsverschillen. Het is goed dat wij het debat niet hebben geschuwd. In dat kader dank ik de heer Marijnissen voor zijn complimenten aan mijn adres. Belangrijker is zijn opmerking dat je

van mening kunt verschillen, maar dat hier het debat moet worden gevoerd. Het kabinet kiest voor een open debat met de Kamer en een open communicatie met de samenleving. Het gaat immers om de kwaliteit van ons land. Wij zullen vaak de degens met elkaar kruisen, maar dan wel in een sfeer van respect en in de wetenschap dat wij samen verantwoordelijk zijn voor het functioneren van de democratie.

De heer Zalm heb ik al bilateraal laten weten dat ik zijn inbreng op het punt van uitgangspunten in de politiek op prijs heb gesteld. Het is goed dat in deze Kamer politieke uitgangspunten nadrukkelijk een rol spelen, want politieke partijen staan voor hun idealen en uitgangspunten. Dat is ook door de heer Van der Vlies nadrukkelijk naar voren gebracht toen hij het had over beginselen.

Uitgangspunten hebben een directe relatie met het vraagstuk van waarden en normen. De vraag is gesteld waar wij het dan precies over hebben. Ook gaat het om de vraag hoe wij er verder mee omgaan. Ik noem in dit verband het vraagstuk van de commissie en de vraag wat de minister-president gaat doen. Ik herhaal dat het kabinet zeer verheugd is over de aandacht die wordt besteed aan deze belangrijke thematiek. De opmerkingen over een eventueel in te stellen commissie heb ik goed verstaan. Morgen zal in het kabinet worden gesproken over de vraag hoe tot een goed maatschappelijk debat kan worden gekomen. Ik neem aan dat de Kamer de komende tijd met het kabinet zal willen discussiëren over dit onderwerp. Het kabinet is in ieder geval graag bereid om met de samenleving stil te staan bij de betekenis van waarden en normen. De Kamer zal zo spoedig mogelijk op de hoogte worden gesteld van de marsroute die het graag gerealiseerd wil zien. De vraag of het een commissie moet worden, is minder belangrijk dan de vraag hoe je dit onderwerp goed aan de orde kunt stellen en hoe je kunt komen tot een verbreding van het debat. De heer Rosenmöller heeft terecht opgemerkt dat dit debat ook op decentraal niveau moet worden gestimuleerd en dat wij daarin onze verantwoordelijkheid moeten nemen.

Ik was enigszins verbaasd over de opmerking van de heer Marijnissen dat ik in eerste termijn niet ben ingegaan op de expliciete vraag welke waarden en normen ten grondslag liggen aan het beleid van het kabinet. In mijn eerste termijn heb ik aangegeven dat het kabinet vanaf het begin duidelijk heeft gemaakt vanuit welke oriëntatie het te werk wil gaan. In dat verband heb ik gewezen op de regeringsverklaring, het Strategisch akkoord en de troonrede. In dat kader heb ik gesproken over begrippen als ''vrijheid'' en ''verantwoordelijkheid'' en over ''respect'' en de ''menselijke maat''. Ook heb ik gewezen op het afleggen van maatschappelijke verantwoording. Soms moeten er met het oog op moeilijke budgettaire omstandigheden harde keuzen worden gemaakt. Dat doet aan die oriëntaties niets af; integendeel, het onderstreept eerder het belang ervan.

De heer Van Dijke heeft gevraagd of het kabinet inzake de waarden en normen de tien geboden als normerende logica opvat. Ik heb aangegeven dat het kabinet in het debat over de waarden en normen het oor bij de burgers te luisteren legt en geen top-downbenadering voorstaat. Het zou niet juist zijn als het daarop vooruitloopt door de tien geboden daarin een bepaalde plaats te geven. Dat neemt niet weg dat het voor veel burgers in ons land voor de hand ligt om de tien geboden te betrekken bij dit debat. Voor een debat met de kerken bestaat alle ruimte en ik stel vast dat de heer Van Dijke vanuit zijn positie daarvan al gebruik heeft gemaakt. Dat ligt in ieder geval vast in de Handelingen.

De heer **Marijnissen** (SP): De minister-president heeft gelijk. Het stond ook in mijn tekst, ik heb het alleen niet uitgesproken: vrijheid, verantwoordelijkheid, respect en de menselijke maat. Die vier had ik inderdaad uit zijn betoog opgetekend. Alleen zeggen deze vier waarden meer over de stijl dan over de inhoud. En qua inhoud, er is weinig waarvan je kunt zeggen dat dit kabinet ervoor staat. Je kunt niet zeggen dat het kabinet staat voor solidariteit, of de gelijkwaardigheid van mensen wil bevorderen. Het is al laat, we hoeven dit allemaal nu niet uit te discussiëren. Maar dat was mijn punt.

Minister **Balkenende**: Ons wordt verweten dat wij het begrip ''verantwoordelijkheid'' te vaak gebruiken. Spreken over verantwoordelijkheid is een nadrukkelijke waarde, met grote gevolgen voor het antwoord op de vraag wie waarvoor verantwoordelijkheid draagt en hoe daarmee moet worden omgegaan. En daarmee heb je het ook over solidariteit. Maar u hebt gelijk: vanwege het tijdstip hoeven wij dit op dit moment niet uit te werken, maar het is helder dat dit terugkomt.

Er zijn opmerkingen gemaakt over het financieel-economisch beleid, de schaduwzijden daarvan en de vraag of dit tot negatieve economische resultaten zal leiden. Ik gaf vandaag al eerder aan dat zowel het advies van de Raad van State als de Macro Economische Verkenning dit beleid in deze omstandigheden als bepaald verstandig achten. Dat neemt niet weg dat er kritiek mogelijk is. Ik heb de kritiek van de oppositiepartijen goed begrepen, maar hoop dat ook zij hebben meegekregen hoe het kabinet aankijkt tegen zaken als inkomensbeleid, solidariteit en de kwaliteit van de samenleving. Ik weet zeker dat wij deze debatten bij de bespreking van de begrotingshoofdstukken nog vaak zullen voeren.

Voorzitter. Het lijkt mij goed om de verschillende sprekers eerst langs te gaan en daarna stil te staan bij de moties. Sommige zaken zijn van een behoorlijke betekenis. Er zijn veel moties ingediend en enkele onderwerpen verdienen nadere aandacht. Het lijkt met het best om de meer fundamentele kwesties naar aanleiding van de moties aan de orde te stellen.

Mevrouw Van Nieuwenhoven zei dat het kabinet slecht omgaat met de WAO. Zij acht overeenstemming met de sociale partners nodig. Het kabinet zet voluit in op arbeidsgeschiktheid en preventie. De tweede termijn biedt niet de tijd om alles in extenso te bespreken. Ik verwijs naar de Sociale nota en de schriftelijke antwoorden dienaangaande. Laat het duidelijk zijn dat het kabinet het werk maken van arbeidsgeschiktheid tot een van zijn topprioriteiten rekent.

Mevrouw Van Nieuwenhoven ging verder in op het gegeven dat het kabinet de lastenverlichting voor werkgevers schrapt voor laaggeschoold werk. Het kabinet zou l/D-banen schrappen. Ook over dit onderwerp hebben wij vandaag uitvoerig van gedachten gewisseld. Het is niet nodig om alle argumenten te herhalen. Het is belangrijk dat het vandaag aan de orde is geweest,

omdat het gaat om de beste instrumenten voor arbeidsmarktpolitiek, de kwaliteit van de samenleving en de maatschappelijk zinvolle activiteiten. Ook hierop zal bij de financiële beschouwingen en in andere debatten zeker worden teruggekomen.

Mevrouw Van Nieuwenhoven zei dat het kabinet gelukkig het VVD-voorstel heeft afgewezen om te bezuinigen op lang-laag. De PvdA wil graag een snelle invulling van een lang-laagbeleid. In het kabinetsbeleid – zie het Strategisch akkoord en de Sociale nota – zal de aandacht voor langdurige minima onverminderd blijven. Daarover zijn wij het eens en dat is goed, maar wel binnen de nieuwe kaders van het bijstandsbeleid, gebudgetteerd naar gemeenten en inkomensbeleid primair op rijksniveau. Staatssecretaris Rutte zal voor de behandeling van de SZW-begroting de Kamer nader hierover informeren. Het kabinet komt mevrouw Van Nieuwenhoven daarmee dus tegemoet.

De heer Verhagen vroeg of het mogelijk is om voor Randstad Rail van trein en tram reeds te beginnen met een metroachtig stelsel op bestaand spoor, zodat het openbaar vervoer in de Randstad sneller en frequenter wordt. Deze vraag zal bij velen in het land leven. Randstad Rail is een lightrailverbinding tussen Den Haag, Zoetermeer en Rotterdam, het stadsgewestelijk vervoer. De heer Verhagen doelt ongetwijfeld op het Rondje Randstad, het vervoer tussen de grote steden in dit deel van het land. De spoorsector werkt concrete kortetermijnvoorstellen uit. Het gaat om de zogenaamde ''tweetreinensystemen'': elke tien minuten een sneltrein en elke tien minuten een stoptrein of lighttrain. Aan het eind van het jaar volgt hierover nadere informatie.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik hoor graag welke concrete afspraken door het vorige kabinet zijn gemaakt over de Hanzelijn. Meer in het bijzonder wil ik weten of de vorige minister een gedekte dan wel een ongedekte cheque heeft afgegeven.

Minister **Balkenende**: Ik stel voor dat wij op dit onderwerp terugkomen als de door u gevraagde informatie kan worden gegeven. Een mooi moment daarvoor is wellicht de begrotingsbehandeling van het ministerie van Verkeer en Waterstaat.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik hoop wel dat ik deze informatie krijg nog voor de behandeling van het MIT.

Minister **Balkenende**: Daar kunt u zeker van zijn.

De heer **Verhagen** (CDA): Op dat moment wil ik inzicht krijgen in de wijze waarop minister De Boer de toezeggingen van het kabinet zal invullen.

Minister **Balkenende**: Ik zal ervoor zorgen dat u deze informatie tijdig voor de begrotingsbehandeling ontvangt. Ik neem aan dat deze informatie snel per brief aan u kan worden verstrekt.

De heer Rosenmöller vroeg een toelichting op de brug tussen het spaarloon enerzijds en de verlofknip en, later, de levensloopregeling anderzijds. Ik zal dit punt behandelen als ik mijn oordeel geef over de motie terzake. Ik heb overigens vandaag al de nodige opmerkingen gemaakt over de spaarloonregeling. U vraagt mij nu welk perspectief wij kunnen bieden. De ingediende moties spelen echter pas volgend jaar.

De heer Rosenmöller heeft gezegd dat onzorgvuldige formuleringen over emigratie – hij gaf het voorbeeld: de kraan moet dicht – taboe dienen te zijn. Ik ben het met hem eens dat zorgvuldigheid is geboden. Het gaat inderdaad om mensen en een gevoelige materie. Hij zei in eerste termijn echter ook terecht dat wij niet moeten schromen om problemen bij de naam te noemen en helder te zijn over oplossingen en maatregelen.

Wij hebben vandaag met elkaar gesproken over de doorrekening van de begroting op milieueffecten. De doorrekening van bepaalde beleidsvoornemens op milieueffecten vindt thans al plaats. Onder meer het RIVM speelt hierbij een belangrijke rol. De milieudoorrekening van concrete voornemens levert mijns inziens een beter beeld op van de milieueffecten en sturingsmogelijkheden dan een doorrekening van de totale begroting.

De heer Rosenmöller heeft een belangrijke opmerking gemaakt over Irak, een onderwerp dat ook met de heer Marijnissen en anderen is gewisseld. Het is een onderwerp dat velen bezighoudt. In eerste termijn heb ik gezegd dat de regering onverminderd bezorgd is over het vermogen van Irak om massavernietigingswapens te bemachtigen en te gebruiken.

Een paar feiten. Het is bewezen dat Irak in het verleden chemische wapens heeft gebruikt. In 1988 heeft men zenuwgas tegen de Koerden in Noord-Irak gebruikt. Verder heeft men in de oorlog tegen Iran mosterdgas ingezet. Irak heeft jarenlang VN-resoluties aan de laars gelapt en inspectieregiems gedwarsboomd. Wij weten het allemaal. Irak heeft VN-sancties ontdoken, het ''oil for foodprogramma'' misbruikt en de eigen bevolking uitgemergeld.

Ondubbelzinnige inspecties als middel om te komen tot ontmanteling van massavernietigingswapens zijn daarom nodig. Dergelijke inspecties zijn al in 1991 voorgeschreven in resolutie 687. U kent deze resolutie ongetwijfeld. De druk van de internationale gemeenschap heeft Irak zover gekregen dat een opening daartoe is geboden. De recente brief van Bagdad is echter wel dubbelzinnig. Het bevat dezelfde formuleringen en formules die in het verleden werden gebruikt om de inspecties te dwarsbomen. Daarom moet er druk op de ketel gehouden worden en moeten alle opties boven tafel worden gehouden. Ik zeg hier wel nadrukkelijk bij dat deze afweging in de Trêveszaal wordt gemaakt en niet elders.

Een nieuwe resolutie is, zoals gezegd, politiek zeer wenselijk, maar niet strikt noodzakelijk. Ter afdwinging van het gewenste gedrag is bijvoorbeeld op basis van resolutie 678 uit 1990 militair optreden mogelijk. Hierbij moet wel heel goed in het oog worden gehouden dat men bij indiening van een nieuwe resolutie, het risico loopt dat een veto wordt uitgesproken. In dat geval zijn wij nog verder van huis dan nu, want dan ontstaat de situatie dat er nadrukkelijk geen mandaat ligt dat Irak dwingt, de inspecteurs onvoorwaardelijke toegang te verlenen. Concluderend: de regering is voorstander van een nieuwe resolutie. Mocht die echter onhaalbaar blijken te zijn, dan biedt resolutie 687 uit 1991 een voldoende basis.

Natuurlijk zit de regering niet te wachten op een oorlog, zeker ook gelet op de ernstige consequenties die een dergelijke oorlog kan hebben in en buiten Irak. Het is echter eveneens onacceptabel dat Irak mogelijk in de gelegenheid wordt

gesteld tot bouw of verwerving van massavernietigingswapens. Wij moeten dus volledige druk op Irak houden, omdat dat de beste kans biedt op volledige toegang voor de wapeninspecteurs. Ik heb dat eerder vandaag al naar voren gebracht.

De heer Wijnschenk heeft gevraagd of dit kabinet het kwartje van Kok een jaar eerder, namelijk in 2003, zou willen teruggeven. Dat zou moeten worden betaald uit het niet doorgaan van de verlofknip. Ik stel vast dat het voorstel van de heer Wijnschenk haaks staat op de mede door hem ondertekende motie-Verhagen. Voor het kabinet geldt bovenal dat in het Strategisch akkoord de lastenverlichtingen in nadrukkelijk afgesproken evenwicht zijn opgenomen. Het voorstel van de heer Wijnschenk is hiermee strijdig; het kabinet kan om veel redenen, maar vooral om deze reden, hierin niet meegaan. Dat had de heer Wijnschenk waarschijnlijk al verwacht, maar het was te proberen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Het is natuurlijk altijd te proberen, maar de heer Wijnschenk heeft in een interruptiedebatje dat ik met hem had, aangekondigd dat hij een motie indiende als dit het antwoord zou zijn. Ik heb inmiddels begrepen dat hij daarvan afziet. Wil de heer Wijnschenk dat bevestigen? Wij grijpen allemaal terug op de Handelingen; dan is het helder wat zijn positie is.

De heer **Wijnschenk** (LPF): Mijn fractie ziet daarvan af.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. De heer Marijnissen merkte op dat de minister-president een streep had kunnen trekken tegen armoede. Ook zei hij dat wat het kabinet doet, asociaal is. Ik begrijp de opmerking vanuit de politieke beweging van de heer Marijnissen. Het beste antwoord op armoede is evenwel meer werkgelegenheid en dat is dan ook de kern van het kabinetsbeleid. Ik heb daarover vandaag het nodige gezegd. De kwalificatie die de heer Marijnissen gebruikt, verwerp ik uit de grond van mijn hart. Ik heb aangegeven dat ik, juist vanuit het oogpunt van solidariteit, wil opkomen voor een goede economie en ervoor wil zorgen dat wij geen grote risico's lopen. Ik heb dat vanochtend aangegeven bij mijn toelichting op het kabinetsbeleid. Op dit punt verschil ik met de heer Marijnissen van mening. Dat zal de komende tijd in debatten ook blijken.

De heer Marijnissen sprak ook over de opmerkingen die ik heb gemaakt in het Onderwijsblad van het CNV over het percentage allochtonen op scholen en het spreidingsbeleid. Uit het schriftelijke antwoord blijkt dat ik dat zeker niet heb vergeten. Ik heb in die discussie gewezen op het feit dat niet zo zeer de signatuur van de school bepalend is voor de mate van ''zwart zijn'', want bijna de helft van de zwarte scholen is een bijzondere school. Veeleer is de plek van de school bepalend, namelijk de samenstelling van de wijk. Zeker in grote steden is die te veel eenzijdig. Het eerste doel van dit kabinet is het aanpakken van die eenzijdigheid door een gevarieerder woningbestand. Voorstellen over een actief spreidingsbeleid heeft de Kamer inderdaad nog niet gezien; niet al mijn gedachten en opmerkingen zijn in beleid omgezet en ook in het interview heb ik niet de indruk willen wekken, dat meteen te willen.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik wil nu niet over dit punt discussiëren, maar uit het oogpunt van volledigheid wil ik het volgende vermelden. In het interview zei de minister-president dat hij, gezien de samenstelling van de Nederlandse bevolking, van mening is dat 20% allochtonen op een school een reëel percentage is als streven en dat dit in een landelijk gebied iets lager kan liggen, in een stedelijk gebied iets hoger. Ik vind dat een indicatie. Er zijn evenwel scholen met 80%, 90% allochtone kinderen. Aan het einde van het interview zegt de minister-president dat hij het niet goed vindt dat er zwarte en witte scholen bestaan. Hij wijst dat fenomeen dus af. Helemaal onderaan zegt hij dat hij het spreiden niet wil opleggen, maar dat hij schoolbesturen wel wil stimuleren om hierover na te denken. Als dat niet werkt – aldus de minister-president in maart dit jaar – moet het huisvestingsbeleid maar eens op de schop.

Minister **Balkenende**: Ik heb geprobeerd aan te geven dat het vraagstuk van de samenstelling van scholen grote aandacht behoeft. Ik heb ook nadrukkelijk gekeken naar hetgeen gebeurt in besturen van scholen, waar wordt gelet op het opnemen van leerlingen van allochtone herkomst. Sommige scholen doen daar behoorlijk veel aan. Ik heb dat percentage genoemd, omdat het getal van 20 overeenkomt met de samenstelling van de Nederlandse bevolking als het gaat om deze groepen. Ik heb niet willen betogen dat wij toemoeten naar een gedwongen spreidingsbeleid voor leerlingen. Ik heb wel willen aangeven – en dat doe ik ook nu namens het kabinet – dat dit met name samenhangt met het spreidingsbeleid in wijken, vooral met het volkshuisvestingsbeleid. Het is natuurlijk zeer terecht dat de heer Marijnissen mij herinnert aan hetgeen eerder dit jaar is gewisseld in het Onderwijsblad van het CNV.

De heer **Marijnissen** (SP): De premier loopt dus niet weg voor zijn uitspraken, bijvoorbeeld de uitspraak dat 20% reëel is? Dat geeft namelijk een opening voor discussie in de toekomst.

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd dat meer evenwicht op dit terrein vooral zal moeten worden gerealiseerd door middel van het volkshuisvestingsbeleid.

De heer **Marijnissen** (SP): Volgens mij hebben de heer Balkenende en ik op dit punt helemaal geen verschil van mening. Integendeel, wij zijn het hierover eens. De opening is nu in ieder geval gemaakt. De minister-president zegt dat het wenselijk is, tot spreiding te komen, zowel met betrekking tot onderwijs als met betrekking tot volkshuisvesting. Over de middelen daartoe zullen wij in de toekomst verder discussiëren.

Minister **Balkenende**: Misschien is dit het goede moment om over te gaan naar de vraag van de heer Marijnissen wat voor mij voldoende reden is om iets een casus belli te noemen. De kracht en geloofwaardigheid van de dreiging met geweld als ultiem middel is, dat je die niet van tevoren publiekelijk verbindt aan voorwaarden.

De heer Zalm heeft de nodige opmerkingen gemaakt, waarop ik terugkom bij de moties die hij heeft ingediend.

Mevrouw Giskes vroeg in eerste termijn bij interruptie of het klopt dat het kabinet 70 mln euro op de onderwijssalarissen bezuinigt. Ik heb toegezegd hier in tweede termijn op terug te komen. Het gaat hier om

een bijstelling van de incidentele loonontwikkeling van 0.6% naar een marktconform niveau van 0,5% per jaar. Dat geldt voor de hele collectieve sector en is afgesproken in het Strategisch akkoord. Voor het onderwijs betekent dit een verlaging van de raming voor de incidentele loonontwikkeling van structureel 68 mln euro. Dit betekent niet een salariskorting voor individuele leraren. Er wordt niet bezuinigd op de onderwijssalarissen. De contractloonraming voor het volgend jaar bedraagt zoals bekend 2,5% voor de hele collectieve sector. Voor het onderwijs is hiermee een bedrag van circa 380 mln euro gemoeid. Het bedrag dat mevrouw Giskes noemt hangt samen met de incidentele looncomponent. Ik hoop dat ik haar daarmee het antwoord heb gegeven dat zij heeft gevraagd.

Mevrouw **Giskes** (D66): Incidentele loonontwikkelingen zijn natuurlijk belangrijk voor mensen. Er zal wel degelijk iets minder te lachen vallen voor de leraren, terwijl dat aanvankelijk wel de bedoeling was. Wij waren bezig met een inhaalslag.

Minister **Balkenende**: Over de precieze vormgeving van het cao-beleid in het onderwijs kunt u van gedachten wisselen met de minister van OCW. U vroeg mij een toelichting op het bedrag. Ik heb uitgelegd dat in het Strategisch akkoord een beperking van de incidentele loonontwikkeling van 0,6% naar 0,5% is opgenomen. Daar vloeit dit uit voort.

Mevrouw **Giskes** (D66): Maar hoe verhoudt dit zich tot onze wens om het vak van leraar aantrekkelijker te maken, onder andere in financiële zin?

Minister **Balkenende**: Daar heb ik vanmiddag over gesproken. U kunt denken aan de Van Rijnproblematiek en ook aan de meer inhoudelijke aspecten. Daarop zal worden teruggekomen bij de behandeling van het begrotingshoofdstuk onderwijs. De Kamer krijgt dan nadere informatie.

Mevrouw **Giskes** (D66): Maar dan is er geen geld meer te vergeven. Dit is natuurlijk het moment waarop geld zou moeten worden vrijgemaakt om lerarensalarissen te verhogen. U kunt wel verwijzen naar de begroting van onderwijs, maar daar schieten wij niets mee op.

Minister **Balkenende**: Ik heb op dit punt geen motie van u gezien. Ik heb aangegeven dat de lijn om tot deze maatregel te komen voortkomt uit het Strategisch akkoord. Dat hangt samen met de keuzen die zijn gemaakt, ook gegeven de financiële ontwikkeling in de komende jaren.

Mevrouw **Giskes** (D66): Het past natuurlijk wel in de moties over kennisontwikkeling en kleinere scholen. Er moet gewoon meer geld bij voor het onderwijs.

Minister **Balkenende**: Op uw motie over de kennisontwikkeling kom ik later terug.

Mevrouw Giskes heeft gesproken over het overeind houden van het groen beleggen Kunnen als alternatief de criteria worden aangescherpt, zodat minder mensen van de regeling gebruik kunnen maken? Dan zou toch de bezuiniging kunnen worden gehaald. Het voorstel van het kabinet is weloverwogen opgenomen in het Strategisch akkoord. Eventuele alternatieven kunnen aan de orde komen bij de algemene financiële beschouwingen en de behandeling van het belastingplan. Het kabinet zal voorafgaand de alternatieve grondig bestuderen.

Mevrouw **Giskes** (D66): Ik heb ook een vraag gesteld over cultureel beleggen. De minister lijkt daar niet op terug te komen.

Minister **Balkenende**: De regeling voor het cultureel beleggen wordt niet afgeschaft. Het kabinet stelt alleen voor de heffingskorting van 1,3% af te schaffen.

Mevrouw **Giskes** (D66): Dat hadden wij ook geconstateerd. Het betekent dat de regeling de nek om wordt gedraaid. De vraag is of het niet mogelijk is dat voor die ene miljoen die ervoor staat te herstellen, zodat de regeling gewoon kan doorlopen, conform de wens van uw eigen staatssecretaris.

Minister **Balkenende**: Ik heb antwoord gegeven. De plannen van het kabinet zijn opgenomen in de stukken. Het kabinet heeft op dit moment geen behoefte om daarin wijzigingen aan te brengen.

Mevrouw **Giskes** (D66): Dus u accepteert dat het cultureel beleggen gewoon uitsterft?

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd wat het kabinet heeft voorgesteld. Zo staat het ook in de stukken.

De heer Van Dijke heeft de toezegging gevraagd dat het kabinet met de gemeenten afspraken maakt over de opvang van degenen die tussen wal en schip vallen. Nu reeds kan degene die kan aantonen dat hij of zij buiten zijn of haar schuld niet kan terugkeren naar het eigen land een tijdelijke verblijfsstatus krijgen. Dat geldt ook voor degenen die echt tussen wal en schip vallen. Daarover blijven wij natuurlijk in gesprek met de gemeenten.

De heer Van Dijke heeft ook gevraagd of uitstapprogramma's voor prostituees mogelijk gemaakt kunnen worden. Binnenkort verschijnt de evaluatie van de legalisering van het bordeelverbod. Rond de jaarwisseling verschijnt een regeringsstandpunt over dit beleid en daarbij zal ook worden ingegaan op uitstapprogramma's voor prostituees, het onderwerp waarvoor de heer Van Dijke aandacht heeft gevraagd. Op de inbreng van Leefbaar Nederland kom ik terug bij de ingediende moties.

Voorzitter. Hiermee ben ik aan het eind gekomen van mijn opmerkingen met betrekking tot de afzonderlijke sprekers en wil ik nu overgaan tot de behandeling van de ingediende moties. Dat zijn er heel veel. Ik wil één opmerking vooraf maken. Een aantal moties draait de voorgestelde bezuinigingen terug. De achterliggende doelstellingen zijn natuurlijk sympathiek maar zij nopen het kabinet er wel toe elders aanvullend om te buigen. Boven op de vaak al forse taakstelling in de sfeer van efficiencyverbeteringen gaat het dan vaak om de inhuur van externen. Ik heb al aangegeven dat dit geen gemakkelijk te verdienen geld is. Het kabinet is van mening een goed evenwicht te hebben gevonden. Verdergaande taakstellingen kunnen ten koste gaan van de kwaliteit van de rijksdienst. Zeker geldt dat wanneer sprake is van een structurele verhoging van de kosten van de inhuur van externen. Bij de afzonderlijke moties kom ik hierop terug, maar ik wilde vooraf de opmerking maken dat het kabinet hier bezwaren ziet wat betreft de dekking van de ingediende moties.

Balkenende

De eerste motie is die van mevrouw Van Nieuwenhoven op stuk nr. 3. Deze motie heeft betrekking op de gesubsidieerde arbeid en de realisering van concrete banen in de onderste loonschalen. Het kabinet werkt aan een activerend arbeidsmarktbeleid: minder specifieke regels, meer algemene instrumenten, minder specifieke lastenverlichting, meer generieke lastenverlichting. Dat werkt structureel het beste. Tal van onderzoeken hebben dat uitgewezen. Ook de Sociaal-Economische Raad heeft dit aanbevolen. Dat het werkt, bewijst de doorrekening van het Strategisch akkoord: de groei van de werkgelegenheid wordt structureel vergroot. Het kabinet schrapt geen I/D-banen, maar vacatures worden niet bezet. De conclusie van het kabinet is dat deze motie moet worden ontraden.

De motie op stuk nr. 4 van mevrouw Van Nieuwenhoven heeft betrekking op de nominale ziekenfondspremie. De koopkrachteffecten van de verhoging van de nominale ziekenfondspremie maken onderdeel uit van het algemene koopkrachtbeeld. Dat hebben wij vandaag ook met elkaar besproken en ik heb dit uitgebreid gemeld in de eerste termijn. Deze motie voegt niets toe aan die discussie, niet nu en niet bij de behandeling van de begroting van SZW. Daarom ontraadt het kabinet deze motie.

De motie op stuk nr. 5 van mevrouw Van Nieuwenhoven heeft betrekking op het niet door laten gaan van de bezuiniging van 143 mln euro op het hoger onderwijs. De budgettaire omstandigheden maken rijksbrede bezuinigingen onvermijdelijk. Ook het hoger onderwijs moet hieraan een bijdrage leveren in de vorm van een efficiencykorting. Ik kan hier geen ander antwoord geven dan ik al in mijn eerste termijn heb gedaan. Ik heb toen gezegd dat de bewindspersonen van OCW voluit beschikbaar zijn om met de hogescholen en universiteiten in gesprek te komen over een invulling van de bezuiniging die de kwaliteit van het primaire onderwijsproces blijft waarborgen. Het kabinet ontraadt deze motie.

De motie op stuk nr. 6 van mevrouw Van Nieuwenhoven heeft betrekking op de jeugdcriminaliteit. Een aantal onderwerpen meen ik te herkennen uit het rapport Vasthouden en effectief. De regering zal deze onderwerpen betrekken bij het opstellen van een veiligheidsplan en nader bezien in hoeverre zij daarin een plaats kunnen hebben. Wij zullen daarbij letten op het financieel kader. Datgene wat in de motie besloten ligt, heeft evenwel nadrukkelijk onze sympathie en wij zullen bij de verdere uitwerking van onze plannen rekening houden met deze motie. In die zin juichen wij de motie toe.

De heer **Verhagen** (CDA): U juicht de motie toe en u juicht de inhoud ervan toe, maar u zegt tegelijkertijd dat een aantal elementen financiële consequenties zal hebben. Wanneer krijgen wij te horen op welke wijze dat wordt verwerkt?

Minister **Balkenende**: Mevrouw Van Nieuwenhoven heeft een aantal inhoudelijke punten bij deze motie genoemd. Ik heb aangegeven dat de punten die erin worden aangestipt, onze sympathie hebben en dat zij zullen worden betrokken bij de verdere vervaardiging van documenten. Maar ik heb wel aangegeven dat dit zal moeten gebeuren binnen het budgettaire kader dat geldt.

De motie op stuk nr. 7 van mevrouw Van Nieuwenhoven heeft betrekking op de bezuiniging bij de gezinsvoogdij. Hier wordt gekozen voor een financiële dekking door vermindering van de inhuur van externen. Ik heb daar een algemene opmerking over gemaakt; om die reden ontraden wij deze motie.

De motie op stuk nr. 8 van mevrouw Van Nieuwenhoven heeft betrekking op het kwartje van Kok dat in een fonds voor mobiliteit en leefbaarheid zou moeten worden gestopt. Er is eerder over gesproken. In het Strategisch akkoord van dit kabinet is het zo dat het kwartje van Kok zal worden teruggegeven aan de pomp; het is lastenverlichting voor de burger. Om die reden en gelet op de politieke afspraken moet ik aanneming van deze motie ontraden.

De motie van mevrouw Van Nieuwenhoven op stuk nr. 9 heeft betrekking op de A2 bij Maastricht en vraagt met spoed een planstudie uit te voeren en voorstellen te doen voor financiering van de tunnel. Ik heb al eerder aangegeven dat de minister van Verkeer en Waterstaat voor de begrotingsbehandeling met een concreet stappenplan komt. De minister heeft toegezegd dat hij naar Maastricht zal gaan. Om die reden ontraden wij aanneming van deze motie.

De motie van mevrouw Van Nieuwenhoven op stuk nr. 10 heeft betrekking op de procesovereenkomst met de gemeente Delft. In reactie op deze motie kan worden gezegd dat het kabinet zich zal houden aan die overeenkomst. Daarin is opgenomen dat een gezamenlijke studie naar de financiering zal worden uitgevoerd. De motie komt ons dan ook als overbodig voor.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. Ik moet nu de minister-president wel gelijk geven. Hij laat zich zeer nadrukkelijk uit. Ik trek daarom de motie op stuk nr. 10 in.

De **voorzitter**: Aangezien de motie-Van Nieuwenhoven c.s. (28600, nr. 10) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Minister **Balkenende**: Voorzitter. De motie van mevrouw Van Nieuwenhoven op stuk nr. 11 heeft betrekking op de Hanzelijn. Er wordt voorgesteld die aan te leggen in het kader van het vigerende program van het MIT. In het MIT 2001 is vastgelegd dat de aanleg van de Hanzelijn zal worden vervroegd naar 2009. Die afspraak is door het vorige kabinet nadrukkelijk gemaakt met zicht op voldoende middelen op de begroting voor infrastructuur. Die financiële situatie doet zich thans niet voor. De keuze van dit kabinet is om de meest urgente knelpunten op korte termijn op te lossen: first things first. De tracéwetprocedure wordt wel voortgezet en met de regionale partners zal het kabinet spoedig in overleg treden over de mogelijkheden van verschuiving binnen het MIT. Om die reden moet ik aanneming van deze motie in dit stadium ontraden.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Voorzitter. Ik begrijp het antwoord van de minister-president zo dat hij zegt dat het een financieel gebeuren is. Maar het is toch ook een politieke keuze of je de Hanzelijn wel of niet aanlegt?

Minister **Balkenende**: Ik heb aangegeven dat de financiële aspecten van dien aard zijn dat wij

Mevrouw Van Nieuwenhoven (PvdA)

© M. Sablerolle – Gouda

aanneming van uw motie moeten ontraden.

Voorzitter. De motie van mevrouw Van Nieuwenhoven op stuk nr. 12 vraagt om een samenhangend beleid met de combinatie van een verzekering en de fiscale verlof-paraplu als uitgangspunt en om tot de invulling daarvan de bestaande verlofregelingen in stand te houden. Ik neem afstand van de constatering over de verlofknip. Wij komen over dit onderwerp nog te spreken bij de behandeling van de motie-Verhagen op stuk nr. 13. Daarmee heeft de motie op stuk nr. 12 namelijk een samenhang. Aanneming van de motie op stuk nr. 12 ontraad ik.

De motie op stuk nr. 13 betreft een onderwerp waarover vandaag en gisteren uitgebreid is gesproken: de levensloopregeling. Het oordeel van het kabinet komt op het volgende neer. Wij constateren, ook na het debat in deze Kamer, dat er veel steun is voor het thema levensloop-beleid, en dat is positief. Het gedurende de gehele levensfase kunnen combineren van werk, zorg en leren, raakt mensen direct. Er is ook veel steun om zo snel mogelijk in aansluiting op de spaarloon-regeling met een regeling hiervoor te beginnen. Om die reden heeft het kabinet de verlofknip voorgesteld. Er zijn in het debat in deze Kamer voorstellen gedaan om een stap verder te gaan dan de verlofknip. De motie-Verhagen en de nadere suggesties van de heer Zalm strekken daartoe. De motie-Verhagen ondersteunt de uitgangspunten die ook het kabinet hanteert: een budgettair beschikbaar kader van 400 mln euro structureel, conform het Strategisch akkoord, het beter kunnen combineren van arbeid en zorg en het per saldo verlengen van de arbeidsparticipatie. Dat idee ligt aan de opmerkingen en deze motie ten grondslag. Nu gaat het bij levensloopregelingen om een fiscaal en financieel gecompliceerd geheel. Het kabinet heeft tijd nodig om een en ander zorgvuldig te wegen en om met concrete voorstellen voor invulling en uitwerking te kunnen komen. Indien de Kamer de motie-Verhagen aanneemt, wil het kabinet, met inachtneming van wat ik zojuist heb gesteld, deze motie uitvoeren en uiterlijk bij de behandeling van de SZW-begroting de Kamer concrete voorstellen doen. Ik zeg dat nu, maar het lijkt mij het beste voor de volgende aanpak te kiezen. Ik zeg nu toe dat het kabinet, indien deze motie wordt aangenomen, met een nader document komt waarin op deze thematiek wordt ingegaan. Daarop kan worden teruggekomen bij de financiële beschouwingen en bij de behandeling van de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Dan zullen wij ook ingaan op de verschillende modaliteiten en de verschillende aspecten die daarbij aan de orde zijn. Ik meen dat wij daarmee maximaal recht hebben gedaan aan de inbreng van de Kamer. Dat betekent formeel dat de voorbereiding van de regeling voor de verlofknip doorgaat, maar dat wij natuurlijk oog hebben voor de gevoelens van de Kamer, dat wij op korte termijn de zaken nader in kaart zullen brengen en het debat daarover met de Kamer zullen voortzetten. Ik meen dat de financiële beschouwingen daarvoor een eerste goed moment zouden zijn.

De heer **Verhagen** (CDA): Dat laatste lijkt mij zeker een goed moment. Ik wil ook bij de behandeling van het Belastingplan 2003 de mogelijkheid hebben consequenties te verbinden aan een levensloopstelsel dat wij voorstaan. Als het derhalve mogelijk is om de nadere invulling te krijgen voor de financiële beschouwingen, dan is dat een goede weg. Dan kunnen wij nader van gedachten wisselen over hoe wij invulling kunnen geven aan dat plan.

Minister **Balkenende**: Ik heb toegezegd dat wij op dit punt met nadere informatie komen die kan worden besproken bij de financiële beschouwingen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): U had het net ook over de behandeling van de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, die begin december zal plaatsvinden. Moet ik nu begrijpen dat, als de Kamer de motie aanneemt, de regering een en ander uitwerkt en aan de Kamer voorlegt, maar dat dit dan niet kan worden geïmplementeerd per 1 januari 2003? Betekent dit dat per 1 januari 2003 het spaarloon wordt afgeschaft en de verlofknip, waarvoor er een kabinetsvoorstel ligt, doorgaat?

Minister **Balkenende**: Ik heb gezegd dat wij met de voorbereiding van de verlofknip doorgaan, maar dat wij onze ogen niet sluiten voor een debat over een verder uitgewerkte levensloopfaciliteit via de fiscale weg. Zowel de verlofknip als datgene wat besloten ligt in de motie van de heer Verhagen moet op korte termijn aan de orde komen. Om die reden is het verstandig om dit debat bij de financiële beschouwingen te voeren. De heer Zalm heeft al suggesties gedaan over wat wij het komende

jaar zouden kunnen doen. Het lijkt mij dat wij daarover nader met elkaar van gedachten moeten wisselen.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Oké, dat is aanmerkelijk eerder dan bij de begrotingsbehandeling van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Dat is namelijk over een week of drie. Die winst signaleer ik graag.

Minister **Balkenende**: Ik heb die opmerking over de begrotingsbehandeling van Sociale Zaken en Werkgelegenheid met name gemaakt, omdat wij dan in meer brede zin kunnen stilstaan bij het hele levensloopbeleid. Wij hebben het nu echter concreet over de vraag: wat doen wij met deze motie en hoe kunnen wij daarin spoed betrachten?

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Voor ons stemgedrag, en onze fractie zal daarin misschien niet de enige zijn, is het wel van belang om te weten of de nieuwe regeling waarop dan nader binnen het kabinet gestudeerd wordt, in financiële termen dezelfde ruimte kent als de verlofknip van nu dan wel de 400 mln euro die nu in het Strategisch akkoord staat.

Minister **Balkenende**: Uw vraag is terecht. Het lijkt mij goed dat het kabinet zich, gehoord de discussie in de Kamer, nader beraadt en vervolgens nadere informatie verstrekt.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Nee, dat is niet genoeg. Ik zal uitleggen wat het dilemma is. Als je de 100 mln euro voor de verlofknip als maximum kan en mag gebruiken voor de nieuwe regeling, dan gaat het in essentie om de vraag of er een fiscale regeling dan wel een subsidie komt. Een fiscale regeling kent als nadeel – dat heeft u ook gezegd over het spaarloon – dat gemiddeld genomen de mensen met de hogere inkomens er wat meer profijt van hebben. Een subsidie kent de 30%-bonus voor iedereen; dat is het voordeel van de verlofknip. Als je dat moet afwegen binnen hetzelfde financiële kader, dan zouden wij geneigd zijn om te kiezen voor de verlofknip. Daarmee ontstaan er immers geen verschillen tussen Nederlanders met verschillende inkomens. Op het moment dat er meer geld is, komt dat echter anders te liggen. Daarom moet dat nu wel duidelijk worden.

Minister **Balkenende**: Daarom heb ik zojuist opgemerkt dat het bij een levensloopregeling om een fiscaal en financieel gecompliceerd geheel gaat en dat het kabinet tijd nodig heeft om een en ander zorgvuldig te wegen om recht te doen aan datgene wat hier naar voren is gebracht. Ik neem geen voorschot op de budgettaire aspecten. Ik heb goed geluisterd naar de verschillende modaliteiten; ik heb zo-even ook gereleveerd aan de opmerking van de heer Zalm. U brengt natuurlijk een punt in dat wij met elkaar vandaag hebben gewisseld: wat zijn de inkomenspolitieke consequenties ervan? Over die zaken zullen wij met elkaar moeten spreken. Ik ga echter geen verdere toezeggingen of uitlatingen doen over de precieze fiscale modaliteit of over het financiële aspect.

De heer **Rosenmöller**: Ik vind dat wij het debat zo niet kunnen afronden. Ik probeer het nog een keer. Als u zegt dat het strategisch kader het uitgangspunt is en als u zelf refereert aan de 400 mln euro, dan stel ik vast dat dit meer is dan nu is uitgetrokken voor de verlofknip. Daarover kunnen wij geen meningsverschil hebben. De heer Verhagen heeft ook naar het Strategisch akkoord verwezen en hij wil een verbetering. Dat wil de Kamer ook, want zij vond de verlofknip te mager. Maar dan moet u wel enige bereidheid tonen om het daadwerkelijk te verbeteren. Anders kopen wij hier een kat in de zak.

Minister **Balkenende**: Het kabinet heeft goed naar de Kamer geluisterd. Er is het signaal uit de Kamer gekomen om verder te gaan dan de verlofknip, zoals die is aangegeven door het kabinet. Het kabinet stelt zich constructief op om de verschillende aspecten nader in kaart te brengen en op zeer afzienbare termijn met de Kamer van gedachten te wisselen. Dat vind ik een behoorlijke handreiking van dit kabinet. Over de precieze invulling, de budgettaire aspecten, kunnen wij naar mijn mening beter op een meer geëigend moment debatteren. Wij hebben het signaal verstaan en gaan ermee aan de slag. Ik vind het niet nodig om nu verder de diepte in te gaan. Ik zeg toe dat de Kamer op korte termijn informatie verstrekt zal worden. Dat lijkt mij een grote handreiking.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Ik heb het niet over ingewikkelde details, maar over de hoofdlijnen, zoals het budgettaire beslag. Het kabinet wil een handreiking aan de Kamer doen. U en ik hebben de Kamer op een vergelijkbare wijze verstaan. Een verbeterde regeling waar het kabinet mee akkoord kan gaan, zal op voorhand niet het maximum inhouden van de 100 mln euro die nu verbonden is aan de verlofknip. Die ruimte moet u dan ook wel geven.

Minister **Balkenende**: In de motie van de heer Verhagen, ondersteund door de heren Wijnschenk en Zalm, staat: ''verzoekt de regering, bedoelde levensloopregeling binnen de kaders van het Strategisch akkoord via het reserveren van tijd en geld volgens de omkeerregeling fiscaal aftrekbaar te maken''. Dat is een duidelijke uitspraak. Het kabinet gaat daar verder mee aan de slag. Het lijkt mij niet nodig om dan nog verder over een nadere invulling te spreken. Mijn toezegging gaat ver genoeg.

Mevrouw **Giskes** (D66): De samenhang tussen dit verhaal en de spaarloonregeling is mij niet geheel duidelijk. Op teletekst staat dat zij voor het aanstaande jaar gewoon behouden blijft. Klopt dat? Moet deze levensloopregeling betaald worden uit de gelden uit de spaarloonregeling?

Minister **Balkenende**: Ik heb de bezwaren tegen de spaarloonregeling genoemd. Ik heb ook verwezen naar de gedachten hierover binnen andere politieke partijen. Wat het kabinet betreft, zal de spaarloonregeling conform de voorstellen per 1 januari aanstaande zijn afgelopen. Ik wil hier geen misverstand over laten bestaan. De bedoeling van het kabinet was om de spaarloonregeling te vervangen door een andere regeling. Om die reden hebben wij gesproken over de verlofknip en over de levensloopfaciliteiten. Wij preluderen nu dus niet op het langer doen doorlopen van de spaarloonregeling.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Ik krijg zo langzamerhand

bijna het gevoel dat ik de minister-president op dit punt gelijk moet geven, dat hier over veertien dagen bij de financiële beschouwingen verder over gesproken moet worden. Ik vraag de heer Verhagen om zijn motie op dit punt aan te houden tot dat moment, zodat wij daarover dan verder kunnen spreken. Wij weten nu niet welke verdere voorstellen er in dat kader gedaan zullen worden.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik peins er niet over. De minister-president heeft duidelijk aangegeven dat de voorkeur van het kabinet in eerste instantie lag bij de verlofknip, maar dat hij gegeven de uitspraak van de Kamer dat er een omvattender regeling moet komen in de vorm van een levensloopregeling zoals voorgesteld door het CDA, een toezegging doet. Ik dien daarom die motie in. Gelet op de ondertekening ga ik ervan uit dat deze motie aangenomen zal worden. Over de nadere invulling ervan zullen wij bij de financiële beschouwingen verder spreken. U kunt het dualisme invullen zoals u wilt. Wij vullen het op deze wijze in. Het kabinet zegt namelijk niet toe dat het op basis van hetgeen nu is gewisseld de verlofknip intrekt en dat de voorgestelde regeling sowieso wordt overgenomen. Het kabinet heeft toegezegd om op basis van een uitwerking hierover nader van gedachten te willen wisselen, als een kamermeerderheid van mening is dat er een fiscale regeling moet komen. Ik handhaaf dus mijn motie.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Ik krijg altijd antwoorden op vragen die ik helemaal niet heb gesteld. De essentie is dat de heer Zalm, mede-indiener van de motie, een aantal voorstellen heeft gedaan die een nauwe relatie hebben en houden met de uitwerking van deze motie. Het lijkt mij dan verstandig om daarover over veertien dagen verder te spreken. Anders zijn de voorstellen van de heer Zalm op hetzelfde moment ook weg.

De **voorzitter**: U heeft allen getracht, elkaar te overtuigen. Ik geef het woord aan de minister-president.

Minister **Balkenende**: Het is goed om te horen dat mevrouw Van Nieuwenhoven de minister-president zover gelijk gaf. Dat is toch weer een mooi moment aan het eind van deze dag, zei het dat het wat meer procedureel was. Dank u.

Mevrouw **Van Nieuwenhoven** (PvdA): Wat heb je eraan als je wel de oppositie kunt overtuigen, maar niet de coalitie, de regeringspartijen. Daar heeft de minister echt helemaal niks aan.

Minister **Balkenende**: De heer Verhagen zal denken: ik kan mijn zegeningen tellen als ze de motie in stemming brengen. Zo is het.

In de motie-Verhagen op stuk nr. 14 wordt de regering verzocht, de bezuiniging op de slachtofferhulp ongedaan te maken. Als dekking wordt de vermindering inhuur externen aangegeven. Om die financiële reden moet ik het aannemen van deze motie namens het kabinet ontraden. Na het zoet komt het zuur, mijnheer Verhagen!

De motie op stuk nr. 15 van de heer Verhagen heeft betrekking op terroristische organisaties. Het kabinet heeft begrip en sympathie voor de wens die aan deze motie ten grondslag ligt, namelijk de wens het terrorisme te bestrijden. In deze Kamer is thans een wetsvoorstel aanhangig met hetzelfde oogmerk. Daarmee wordt het begrip ''terrorisme'' geïntroduceerd in het Nederlandse Wetboek van Strafrecht. Op dit moment is deelname aan terroristische organisaties al strafbaar op grond van artikel 140 Wetboek van Strafrecht inzake criminele organisaties. Het genoemde wetsvoorstel geeft uitvoering aan het EU-kaderbesluit inzake terroristische organisaties. Dit kaderbesluit is richtinggevend voor de Nederlandse rechtsorde. De precieze uitwerking ervan luistert echter nauw. De minister van Justitie zal op korte termijn, voor de behandeling van de begroting van Justitie, een notitie naar deze Kamer sturen met daarin een reactie op alle punten van deze motie. Om die reden vraag ik de indieners deze motie aan te houden.

De heer **Verhagen** (CDA): U had gelijk: na het zoet komt het zuur.

Minister **Balkenende**: Dit zit ertussenin.

De heer **Verhagen** (CDA): Dit is nog even een uitstel.

Op dit moment zijn terroristische organisaties verboden in Duitsland, Spanje, Frankrijk en Groot-Brittannië. Op basis van de huidige EU-regelgeving is een verbod dus mogelijk. Ik ben bereid om de motie aan te houden in afwachting van de notitie waarin op alle elementen van deze motie wordt ingegaan, maar dan ga ik er wel van uit dat wordt nagegaan op welke wijze de organisaties in de door mij genoemde landen wel verboden kunnen worden.

Minister **Balkenende**: Ik heb aangegeven dat het mij een wijze gedachte lijkt om de motie aan te houden. De minister van Justitie zal op een en ander nader ingaan. Daarbij kan hij de inhoud van deze motie betrekken. Daar wil ik het bij laten.

De heer **Verhagen** (CDA): Inclusief de vergelijking met de andere lidstaten?

Minister **Balkenende**: Dat zeg ik toe.

De heer **Verhagen** (CDA): Dan wil ik deze motie aanhouden.

De **voorzitter**: Op verzoek van de heer Verhagen stel ik voor, zijn motie (28600, nr. 15) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

Minister **Balkenende**: De motie op stuk nr. 16 van de heer Rosenmöller vraagt om het ongedaan maken van de inkomensachteruitgang voor mensen op het sociaal minimum in 2003. Vandaag hebben wij de nodige dingen gezegd over het koopkrachtbeeld. Wij hebben het gehad over de effecten van de verschillende tegenvoorstellen. Wij hebben in dat kader gewezen op de hogere inflatie die voortvloeit uit de plannen van GroenLinks.

Ik hecht eraan, de heer Rosenmöller inzake de strekking van deze motie tegen te spreken. Dit kabinetsbeleid schept structureel meer werkgelegenheid en een hogere werkgelegenheidsgroei. Daarvoor verwijs ik naar de berekeningen van het CPB. In de MEV, op pagina 38, staat het volgende: hoe eerder de structureel noodzakelijke maatregelen worden genomen, des te eerder kan de economie zich aanpassen; om de oploop van de werkloosheid te keren, zal de loonmatiging meer jaren worden volgehouden.

Balkenende

Ik ben verder uitvoerig ingegaan op de koopkracht. Ik wil, in reactie op een herhaalde vraag uit de tweede termijn, hieraan het volgende toevoegen. De heer Rosenmöller verwijt het kabinet voor onvoldoende koopkracht te zorgen bij een groei van 1,5%. Ik heb nog eens gekeken hoe het vroeger was. In 1994, het laatste jaar van het kabinet-Lubbers/Kok, ging het om een groei van 3,2%. Modaal zat op min 0,4 en het minimum zat op min 2,1. In 1995, het eerste volle jaar van het kabinet-Kok I, was er een groei van 2,3%. De werkenden zaten op plus 0,8, de uitkeringsgerechtigden op min 0,4. Het inkomensbeeld dat dit kabinet presenteert, is inderdaad ook niet plezierig. Daar wil ik geen doekjes om winden, daar ben ik eerlijk in, maar het is wel noodzakelijk, evenwichtig en, gelet op het historisch perspectief, verdedigbaar. Het zal duidelijk zijn dat ik het aannemen van de motie op stuk nr. 16 moet ontraden.

In motie nr. 17 van de heer Rosenmöller wordt de regering verzocht om in het veiligheidsplan het opheldering spercentage te verdubbelen, gedifferentieerd naar de verschillende delicten aan te geven hoe een en ander op welke termijn kan worden verwezenlijkt. Met deze motie wordt steun gegeven aan het beleid van de regering dat erop is gericht, concrete cijfers aan te geven. Ik heb vandaag gezegd dat er een veiligheidsplan zal komen waarin een en ander zal worden aangegeven. Het kabinet zal met eigen cijfers komen. Om die reden moeten wij het aannemen van deze motie ontraden.

Motie nr. 18 van de heer Rosenmöller betreft de bezuinigingen op de Raad voor de kinderbescherming. Verzocht wordt deze bezuiniging van 2,5 mln euro terug te draaien en dekking te zoeken in de verhoging van de taakstelling inhuur externen. Op grond van de dekking moet ik het aannemen van deze motie ontraden.

Motie nr. 19 van de heer Rosenmöller heeft betrekking op de tariefverhoging van de NS. Daarin wordt de regering verzocht voor 2002 en 2003 af te zien van de verhoging van de infraheffing voor personenvervoer. Het kabinet zou het aannemen van deze motie willen ontraden op grond van de volgende argumenten. De gebruiksvergoeding – de infraheffing – is verplicht door de EU-richtlijnen. Er is geen sprake van een extra stijging van de gebruiksvergoeding. Het kabinet meent dat de NS en diens motivatie van een deel van de tariefstijging een oneigenlijke koppeling heeft gelegd met de stijgende gebruiksvergoeding. Die gebruiksvergoeding was bekend gegeven bij het afsluiten van het overgangscontract 2. Voor het overige verwijs ik naar de brief van 18 september van minister De Boer over de tariefstelling van de NS.

Motie nr. 20 van de heer Wijnschenk heeft betrekking op meer blauw op straat: meer surveillances van de politie. De motie draagt bij om te komen tot het zo efficiënt mogelijk inzetten van de politie. De motie steunt het voornemen van de regering om het aantal straatsurveillances te verhogen. Het spreekt vanzelf dat lang niet alle gevallen geschikt zijn om een agent alleen te laten surveilleren. Er zijn pilots gedaan waaruit bleek dat dit voorstel nadere uitwerking verdient. De regering staat dus positief tegenover deze motie, maar uitwerking is zeker noodzakelijk.

Motie nr. 21 van de heer Wijnschenk heeft betrekking op gokverslaving. Deze motie over gokverslaving ondersteunt het kansspelbeleid waarin het tegengaan van gokverslaving als een expliciete doelstelling is opgenomen. Ook ondersteunt de motie de in voorbereiding zijnde wijziging van de Wet op de kansspelen waarin het gokverslavingsbeleid verwoord zal worden. Daarom kan worden ingestemd met het aannemen van de motie.

Motie nr. 22 van de heer Marijnissen heeft betrekking op de maximale wachttijden bij levensbedreigende ziekten en het wettelijk vastleggen van een maximale wachttijd. Het recht op zorg is al wettelijk verankerd in de AWBZ en de Ziekenfondswet. Het beleid van dit kabinet is erop gericht, het veld in staat te stellen de zogenoemde Treeknormen in praktijk te brengen waardoor de patiënt binnen redelijke termijn de noodzakelijke zorg krijgt aangeboden. Het wettelijk vastleggen van de maximale wachttijden voegt weinig toe aan het reeds vastgelegde recht en de afgesproken Treeknormen, maar vergt veel nieuwe regelgeving. Om die reden ontraadt het kabinet het aannemen van deze motie.

Motie nr. 23 van de heer Marijnissen heeft betrekking op het toevoegen van een bedrag van 25 mln euro aan de middelen voor maatschappelijke opvang en vrouwenopvang. Op grond van het ontbreken van een financiële dekking moet aanneming van deze motie worden ontraden.

De heer **Marijnissen** (SP): Financiële dekking! Als u dat zegt! Ik heb wel duizend ideeën. Wat dacht u van het minder inhuren van externe adviseurs?

Minister **Balkenende**: Ik hoop niet dat een derde termijn nodig is, zodat deze motie als gewijzigde motie opnieuw aan de orde kan worden gesteld. Ik kan mij voorstellen dat minder externe adviseurs inhuren een dekking zou kunnen zijn. Het kabinet vindt dat idee ondeugdelijk. Mijn argument is vervallen, maar dan verwijs ik naar eerdere argumentatie. Het verandert niets aan het standpunt van het kabinet de aanneming van deze motie te ontraden.

Motie nr. 24 van de heer Marijnissen heeft betrekking op het integratiebeleid. Naar het oordeel van het kabinet is het juist aan de Kamer zich hierover uit te spreken.

De heer **Verhagen** (CDA): De minister-president heeft absoluut gelijk als hij zegt dat het aan de Kamer is, zich daarover uit te spreken. Kan hij toezeggen dat hij eventuele aanneming van deze motie niet misbruikt om in het kabinet af te zien van het formuleren van een daadkrachtig beleid om te komen tot een volwaardige integratie?

Minister **Balkenende**: Wij zullen nooit een motie misbruiken om die dingen te doen die gedaan moeten worden. Voor het overige vind ik dat het oordeel over deze motie aan de Kamer toekomt.

De motie op stuk nr. 25 van de heer Zalm heeft betrekking op het onderwerp lastenneutraliteit.

De heer **Rosenmöller** (GroenLinks): Kan de minister-president mij uitleggen dat als drie kamerleden een verzoek doen aan de regering het oordeel daarover vervolgens aan de Kamer is? Het is toch bijzonder dat u met kracht moties ontraadt met een beslag van 2,5 mln euro en dat de kwestie van de lastenverzwaring, gecompenseerd in latere jaren,

zonder oordeel aan de Kamer wordt overgelaten?

Minister **Balkenende**: Nu hebben wij meer dualisme...

De **voorzitter**: Er is sprake van een misverstand. Het ging over de motie op stuk nr. 24. Als voorzitter zeg ik dat het een terecht oordeel is dat een motie aan de Kamer is als het gaat om een parlementair onderzoek.

Minister **Balkenende**: Het is al laat, voorzitter.

De motie op stuk nr. 25 van de heer Zalm gaat over lastenneutraliteit. In mijn eerste termijn heb ik aangegeven dat het Strategisch akkoord uitgaat van lastenneutraliteit over de gehele kabinetsperiode. Door de tegenvallende economie en de daardoor noodzakelijk aanvullende beleidspakketten is dit uitgangspunt onder druk komen te staan. Ook het beeld voor 2003 en 2004 is weinig rooskleurig. Dat laat onverlet dat indien de economische en budgettaire situatie het weer mogelijk en verantwoord maken, wij dit uitgangspunt hebben te hanteren. In die zin past de motie bij het streven van dit kabinet. Het kabinet ziet de motie als een ondersteuning van het beleid.

De motie op stuk nr. 26 van de heer Zalm heeft als doel om een bedrag van 130 mln euro toe te voegen aan de veiligheidsketen. De aanleiding van de motie is sympathiek. Wij hebben hier natuurlijk wel het punt van de extra vermindering van inhuur van externen. Ik zeg toe dat de minister van Financiën zal bekijken welke mogelijkheden er zijn. In dit stadium, gegeven het feit dat het grootste deel van de dekking klopt en door ons wordt onderschreven, kunnen wij een positief oordeel geven over deze motie, met inachtneming dat het punt van het inhuren van externen uiteraard niet door ons kan worden gedeeld.

De motie op stuk nr. 27 van mevrouw Giskes heeft betrekking op de inspanningen van het kabinet om middelen vrij te maken om het natuurbeleid EHS beter gestalte te geven. Aangezien in deze motie geen dekking is opgenomen, moet deze motie worden ontraden.

De motie op stuk nr. 28 van mevrouw Giskes heeft de kenniseconomie als onderwerp. In antwoord hierop zou het kabinet willen zeggen dat het grote ambities heeft op het punt van de innovatie en de kenniseconomie. De groei van de arbeidsproductiviteit zal in de komende jaren een grotere bijdrage aan de economische groei moeten bieden. Innovatie is daarbij een sleutelelement. Het kabinet is verheugd dat het belang van innovatie door de Kamer en door de sociale partners wordt onderkend. In het Strategisch akkoord is het belang van vernieuwing en van de productiviteitsagenda uiteengezet. Minister Heinsbroek zal ondermeer in het kader van overleg met sociale partners deze agenda uitwerken. In het wetenschapsbudget zit ook een onderzoekscomponent. De motie is een ondersteuning van het beleid van dit kabinet.

De motie op stuk nr. 29 van mevrouw Giskes gaat over de kleinschalige leeromgeving in het onderwijs en het maken van een concreet plan om de grote scholen kleiner te maken. Het kabinet deelt de intenties van de motie, maar zal niet met een apart plan van aanpak komen. Van belang is om in beeld te brengen op welke wijze de onderwijskundige opzet van scholen tot onderwijs met de menselijke maat kan bijdragen. Daarnaast zullen echte probleemgevallen in kaart worden gebracht. In het komende jaar zullen de eerste maatregelen komen om meer kleinere schoollokaties te realiseren. De Kamer hoort daarover van de collega's van OCW. Wij ontraden deze motie.

De motie op stuk nr. 30 van mevrouw Giskes heeft betrekking op het behoud van de spaarloonregeling. Ik verwijs kortheidshalve naar de discussie rondom de motie stuk op nr. 13. Wij ontraden deze motie.

De motie op stuk nr. 31 van mevrouw Giskes gaat over Afrika, aids en diplomaten. De regering ontwikkelt voor de lokale staf van ambassades thans persoonsbeleid om hen toegang te verschaffen tot systematische voorlichting en behandeling. Momenteel zijn er al enkele ambassades die initiatieven ontplooien, in samenwerking met lokale NGO's, om op preventie gerichte voorlichting te geven. De regering beschouwt de motie als een ondersteuning van eigen beleid.

De motie op stuk nr. 32 van de heer Van Dijke houdt vast aan het principe dat de helft van de reductiemaatregelen binnenlands en de andere helft buitenlands worden genomen. Wij ontraden deze motie. Zoals ik vanochtend heb aangegeven, zal de minister van VROM voor de begrotingsbehandeling in november komen met de uitvoeringsnotitie milieubeleid. Hierin zal de Kyotodoelstelling nader worden uitgewerkt, inclusief welke reductiemaatregelen in binnen- en buitenland worden genomen.

Het aannemen van de motie van de heren Van Dijke en Van der Vlies op stuk nr. 33 wordt ontraden. In de analyse kijkt het kabinet met name kritisch naar de achterdeurproblematiek, naar striktere handhaving van de criteria voor coffeeshops en naar een steviger ontwenningsbeleid.

De motie van de heer Van Dijke op stuk nr. 34 heeft betrekking op het terugkeerbeleid. Het aannemen van deze motie zou Nederland buiten de Europese context plaatsen. Bovendien zijn de kosten van uitvoering buitensporig hoog. Wij ontraden het aannemen van deze motie.

De motie op stuk nr. 35 van de heren Van der Vlies en Van Dijke heeft betrekking op tv-spelletjes en een actieplan tegen het vertonen van geweld en anderszins schadelijke scènes. Op dit soort programma's is nu een kijkwijzer van toepassing. Het Commissariaat voor de media ziet toe op de naleving van de Europese richtlijn die uitzendingen verbiedt die schade toebrengen aan de jeugd. In de schriftelijke beantwoording gaf het kabinet al aan dat dit najaar een eindevaluatie verschijnt van de zelfregulering van de audiovisuele media. Op basis daarvan zal het kabinet bezien of het gevoerde beleid bijstelling behoeft. De indieners van de motie lopen daarop vooruit met een specifiek voorstel. Het is beter het beleid in de context van de evaluatie te bezien. Daarom ontraadt het kabinet het aannemen van deze motie.

De motie van de heer Teeven op stuk nr. 36 behelst het verzoek om het aanlegbudget van vaarwegen te vergroten en de uitvoering van als urgent aangemerkte projecten naar voren te schuiven. Het kabinet stelt voor deze motie aan te houden tot de behandeling van de begroting van Verkeer en Waterstaat. Voorafgaand aan de begrotingsbehandeling zal Verkeer en Waterstaat aangeven of er mogelijkheden zijn en, zo ja, welke.

De heer **Teeven** (Leefbaar Nederland): Voorzitter. Wij kunnen

ons volledig vinden in het aanhouden van deze motie.

De **voorzitter**: Op verzoek van de heer Teeven stel ik voor, zijn motie (28600, nr. 36) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

Minister **Balkenende**: De motie van de heer Teeven c.s. op stuk nr. 37 heeft betrekking op de opleidingscapaciteit van de politie. Vanaf 2004 maakt dit onderwerp onderdeel uit van de enveloppe veiligheid. Voor 2003 is 60 mln euro extra uitgetrokken om continuering van werk en opleiding veilig te stellen. Wij hebben daarover vandaag gesproken. Om die reden ontraden wij het aannemen van deze motie.

In de motie van de heer Teeven op stuk nr. 38 wordt de regering verzocht binnen drie maanden verslag uit te brengen teneinde te bezien of strafzaken waarin een maximale gevangenisstraf van 2 jaar wordt geëist, kunnen worden afgedaan door een enkelvoudige strafkamer. Wij ontraden het aannemen van deze motie. De rechterlijke macht heeft daartegen grote weerstand. Het heeft weinig zin dit te onderzoeken, omdat al veel weerstand bestond tegen de in juli jl. totstandgekomen wet over de bevoegdheid van de politierechter om in strafzaken een jaar gevangenisstraf op te leggen.

Ik heb nu de vele ingediende moties alle behandeld en wil mijn betoog in deze termijn afronden. Aangezien ik niet weet of de Kamer nog gebruik zal maken van een derde termijn, dank ik haar reeds nu voor het gevoerde debat. Naar de mening van het kabinet was het een open en inhoudelijk debat; een debat ook waarin, om met mevrouw Van Nieuwenhoven te spreken, iets van het dualisme zichtbaar is geworden. In korte tijd was dit reeds het derde algemene politieke debat dat wij in dit huis mochten voeren. Na het debat over het Strategisch akkoord en het debat over de regeringsverklaring voerden wij nu het debat over de meer concrete beleidsvoornemens; beleidsvoornemens die verder zullen worden bediscussieerd en aangescherpt bij de komende begrotingsbehandelingen. De beleidsprogramma's vormen daartoe een nieuw instrument. Waar dat tot nog toe niet tot concrete doelen heeft geleid, zal het kabinet daaraan in de komende tijd hard moeten werken.

Hard werken moeten wij ook om het economisch tij te keren. Het is van groot belang daarbij ook op steun van de Kamer te kunnen rekenen. Met die steun gaan wij het overleg met de sociale partners aan om het broodnodige draagvlak nog verder te verbreden. Ik hoop van harte dat ook daar de gedeelde verantwoordelijkheid haar kracht zal bewijzen.

Mijnheer de voorzitter. Gedeelde verantwoordelijkheid betekent in dit huis ook nadrukkelijk oog hebben voor elkaar. Dat betekent dat het goed was dat ten opzichte van het debat over de regeringsverklaring de heer Rosenmöller hier nu wel kon zijn. Ten opzichte van dat debat hebben wij gisteren en vandaag echter de afgevaardigden Veling en De Graaf moeten missen, de heer Veling wegens ziekte en de heer De Graaf wegens trieste familieomstandigheden. Beiden wens ik graag namens het kabinet sterkte. In persoonlijke zin denken wij ook aan ons Koninklijk Huis. Ook van hieruit willen wij de Koninklijke familie en in het bijzondere Hare Majesteit de Koningin laten weten dat wij met haar meeleven.

Hiermee ben ik gekomen aan het einde van mijn beantwoording in de tweede termijn.

De vergadering wordt van 0.10 uur tot 0.25 uur geschorst.

Aan de orde zijn de **stemmingen** over moties, ingediend tijdens de **algemene politieke beschouwingen**, te weten:
- de motie-Van Nieuwenhoven c.s. over arbeidsplaatsen in de onderste loonschalen (28600, nr. 3);
- de motie-Van Nieuwenhoven/Rosenmöller over het wegnemen van de negatieve koopkrachtontwikkeling voor lage en middeninkomens (28600, nr. 4);
- de motie-Van Nieuwenhoven c.s. over de korting op het hoger onderwijs (28600, nr. 5);
- de motie-Van Nieuwenhoven over speciale aandacht voor jeugdcriminaliteit (28600, nr. 6);
- de motie-Van Nieuwenhoven c.s. over compensatie voor de bezuinigingen op instellingen voor gezinsvoogdij (28600, nr. 7) (herdruk);
- de motie-Van Nieuwenhoven/Rosenmöller over het kwartje van Kok (28600, nr. 8);
- de motie-Van Nieuwenhoven c.s. over de tunnel in de A2 te Maastricht (28600, nr. 9);
- de motie-Van Nieuwenhoven c.s. over de Hanzelijn (28600, nr. 11);
- de motie-Van Nieuwenhoven/Giskes over een levensloopregeling (28600, nr. 12);
- de motie-Verhagen c.s. over fiscaal aftrekbaar maken van de levensloopregeling (28600, nr. 13);
- de motie-Verhagen c.s. over bezuiniging op de slachtofferhulp (28600, nr. 14) (herdruk);
- de motie-Rosenmöller c.s. over de inkomensachteruitgang bij het sociaal minimum (28600, nr. 16);
- de motie-Rosenmöller/Van Nieuwenhoven over het lage niveau van het opsporingspercentage (28600, nr. 17);
- de motie-Rosenmöller c.s. over de bezuiniging op de Raad voor de kinderbescherming (28600, nr. 18);
- de motie-Rosenmöller c.s. over de infraheffing voor het personenvervoer (28600, nr. 19);
- de motie-Wijnschenk c.s. over blauw op straat (28600, nr. 20);
- de motie-Wijnschenk c.s. over het voorkomen van gokverslaving (28600, nr. 21);
- de motie-Marijnissen over het vastleggen van maximale wachttijden (28600, nr. 22);
- de motie-Marijnissen over maatschappelijke opvang en vrouwenopvang (28600, nr. 23);
- de motie-Marijnissen over een parlementair onderzoek naar het integratiebeleid (28600, nr. 24);
- de motie-Zalm c.s. over het compenseren van de lastenverzwaring door extra lastenverlichting (28600, nr. 25);
- de motie-Zalm c.s. over versnelling van uitvoering van het actieplan Samen werken aan veiligheid (28600, nr. 26);
- de motie-Giskes c.s. over agrarisch natuurbeheer (28600, nr. 27);
- de motie-Giskes c.s. over stimulering van de innovativiteit van de Nederlandse economie (28600, nr. 28);
- de motie-Giskes c.s. over kleinere scholen (28600, nr. 29);
- de motie-Giskes/Rosenmöller over behoud van het spaarloon (28600, nr. 30);
- de motie-Giskes c.s. over hiv/aids bij werknemers van Nederlandse ambassades in Afrika (28600, nr. 31);